

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

Огледало српско

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

1. Пјесме
2. Луча микрокозма
3. **Огледало српско**
4. Горски вијенац
5. Лажни цар Шћепан Мали
6. Свободијада, Глас каменштака
7. Проза
8. Преводи
9. Писма
10. Биљежница
11. Тестамент
12. Речник мање познатих речи и израза
13. Поговор, Биографија, Библиографија

Сабрана дела приредио: Александар Лазић

Техничка припрема: Предраг Јаничић, Александар Гогић

Веб сајт: www.ppnjegos.com

2024 ©Александар Лазић, Предраг Јаничић, Александар Гогић

Лиценца. Овај електронски материјал заштићен је лиценцом
CC BY-ND (Creative Commons Attribution-NoDerivs):

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.en>

Дозвољено је умножавање и стављање у промет овог материјала на било ком медијуму и у било ком формату, у било које сврхе, укључујући комерцијалне. При сваком коришћењу мора се навести овај извор на одговарајући начин и указати на ову лиценцу, а обавезно је навести ако су направљене било какве измене у материјалу. То се може урадити на било који разуман начин, али не у виду који сугерише да аутори изворног материјала подржавају било које измене или дистрибутера дела. Ако се преуређује, трансформише или надограђује овај материјал, онда није дозвољено његово умножавање и стављање у промет.

Садржај

СЈЕНИ АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА	8
ПРЕДИСЛОВИЈЕ	9
I СИНОВИ ИВАНБЕГОВИ (око 1510. год.)	10
II ОСВЕТА БАТРИЋА ПЕРОВИЋА (око 1700. год.)	15
III СРПСКИ БАДЊИ ВЕЧЕ (око 1702. год.)	19
IV МИЛОРАДОВИЋ ПОСЛАНИК ПЕТРА ВЕЛИКОГА (1711. год. мјесеца марта)	27
V ЦАРЕВ ЛАЗ (1712)	31
VI ИБРАИМ-ПАША И ВЕЛЕСТОВЦИ (1713. год.)	36
VII УДАР НА ВУКА МАНДУШИЋА (1713. год.)	40
VIII ЋУПРИЛИЋ ВЕЗИР (1714. год.)	44
IX УДАР ТУРАКАХ НА СЕЛО ТРЊИНЕ (1717. год.)	47
X ПЕТАР БОШКОВИЋ (око 1718. год.)	51

XI	УДАР НА СЕЛО ТРЊИНЕ (1722. год.)	58
XII	НЕ ДАЈУ ВУЦИ ОВАЦАХ (око 1725. год.)	64
XIII	ЦАРЕВ СЕСТРИЋ И ПИПЕРИ (1732. год.)	70
XIV	БУК ТОМАНОВИЋ (око 1735. год.)	73
XV	БОЈ С КУЧИМА (1739. год.)	83
XVI	НИКАЦ ОД РОВИНАХ	89
XVII	ОВЦЕ НИКЦА ОД РОВИНАХ (око 1743. год.)	94
XVIII	СИНОВИ ОБИЛИЋА (1750. год.)	101
XIX	СТАН ПОЛАКО, РОГОЈЕ, МНОГО ТИ ЈЕ ОБОЈЕ (1750. год.)	106
XX	УДАР НА ОВЦЕ КНЕЗА ВУЈАДИНА (око 1754. год.)	110
XXI	СМРТ НИКЦА ОД РОВИНАХ (око 1755. год.)	116
XXII	КРВАВИ РУЧАК (око 1754. год.)	120
XXIII	ДВА БАЛЕТИЋА (око 1758. год.)	125
XXIV	ШЋЕПАН МАЛИ (1768. год.)	130
XXV	ЈУНАЧКА СМРТ (око 1772. год.)	139

XXVI	СПУЖАНИ И ПИПЕРИ	143
XXVII	БРЗА ОСВЕТА, ГОТОВА ШТЕТА (1776. год.)	146
XXVIII	УДАР НА ЋУРИЛАЦ (1792. год.)	152
XXIX	УДАР МАХМУТ-ПАШЕ НА ПИПЕРЕ (1792. год.)	157
XXX	КЛОРИНДА СРПСКА (1795. год. 30. јулија)	161
XXXI	БОЈ С ВЕЗИРОМ МАХМУТ-ПАШОМ (1796. год. 11. јулија)	166
XXXII	ПОГИБИЈА ВЕЗИРА МАХМУТ-ПАШЕ НА СЕЛО КРУСЕ (1796. год. 22. септембра)	173
XXXIII	ОСВЕТА БРАТСКА (1798. год.)	180
XXXIV	БОЈ ЗА ПАСИШТЕ (око 1799. год.)	185
XXXV	ОСМАН КАПЕТАН И ПЈЕШИВЦИ (око 1800. год.)	188
XXXVI	РАЗУР ВРАНИЋАХ (око 1800. год.)	192
XXXVII	ОСВЕТА БАЈОВА	196
XXXVIII	ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА (1804. год.)	202
XXXIX	БОЈ НА ЧОКЕШИНИ (1804. год.)	218
XL	БОЈ НА САЛАШУ (1806. год.)	227

XLI	КНЕЗ ИВАН КНЕЖЕВИЋ	239
XLII	БОЈ НА МИШАРУ (1806. год.)	246
XLIII	МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ И МЕХО ОРУГЏИЋ (1809. год.)	251
XLIV	БОЈ НА ЛОЗНИЦИ	260
XLV	ЛУКО ЛАЗАРЕВИЋ И ПЕЈЗО	276
XLVI	ХВАЛА ЧУПИЋЕВА	286
XLVII	УДАР НА СЕЛО РОГАМЕ (1809. год. мјесеца јулија)	289
XLVIII	ОВЦЕ БАЈОВЕ (око 1810. год.)	295
XLIX	КУЛА КАРАЏИЋА (1812. год. мјесеца марта)	299
L	ОСВЕТА ЗА НЕВЈЕРУ ТУРСКУ (око 1800. год.)	304
LI	ГОРСКО КАРЕ (1813. год.)	310
LII	БОЈ НА МОРАЧИ ГОРЊОЈ (1819. год.)	315
LIII	ОСВЕТА ЗА НЕВЈЕРУ ТУРСКУ (1820. год.)	324
LIV	БОЈ НА МАРТИНИЋЕ (1832. год. 23. априла)	328
LV	ОСВЕТА УСКОЧКА (1834. год.)	332

LVI	ПОХАРА ЖАБЉАКА (1835. год. 10. марта)	339
LVII	ПОГИБИЈА БЕЋИР-БЕГА БУШАТЛИЈЕ (1839. год. 15. јунија)	352
LVIII	УДАР НА САЛКОВИНУ (1840. год. 9. септембра)	360
LIX	ОСВЕТА ЈАКШЕ КАПЕТАНА (1844. год. 8. марта)	368
LX	ПЛАЧ ТРИ ТАВНИЧАРА	372
LXI	ОШ, ГРИВО, ТУЂЕ ЈЕ МЛИВО	376
	ПРИМЈЕЧАНИЈЕ	383
	Регистар властитих имена	386

СЈЕНИ АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА

Над звјезданим многостручним сводом,
над домаком умнога погледа,
под врховним небосклоном неба,
гдје се млада непрестано сунца,
5 искресана руком магическом
општег Творца, сипљу ројевима:
тамо се је твој гениј зачео
и пјевања миром помазао;
откуд зора сине над природом,
10 одонуд је к нама долетио.
Сретњи пјевче великог народа,
твоме праху земном свештеноме
собраће ти витешки подвизи
пред дивнијем ступају олтаром.

Владика црногорски

ПРЕДИСЛОВИЈЕ

Наше народне пјесне не требају никаква предговора за своју препоруку, јер сад хвалити их пред свијетом, то би било понаврати оно што су већ давно о њима казали многи, и наши славјански и других народа, научени људи, који су их праведно похвалили и у звијезде подигли, а неки и успоредили их са Омировима и Осијановима пјеснама. За црногорске пјесне може се рећи да се у њима садржава историја овога народа, који никакве жртве није поштедио, само да сачува своју слободу. Истина да поезија на неким мјестима понешто увеличава подвиге Црногораца; но на многима и важнијима држи се строго точности. Од црногорскијех пјесанах што сад на свијет излазе, ово није ни десети дио; но главни бојеви од 1702. сви су готово. Унапријед настојаће се да се објелодане и она јунаштва о којима сад овдје није споменуто.

А што нема печатана имена тко је ове пјесме купио, узрок је томе што их није један само човјек купио и писао, него су скупљене овако: кад би какав пјевач овдје на Цетињу испјевао пјесну добро, одмах би се повео у ког писара да је напише; дакле, не може се један назвати њиховим скупитељем.

Пјесме пак о бесмртнима подвизима књаза и избавитеља Србије К а р а ђ о р ђ а и његовијех храбријех војводах преписане су из пјесмарице већ печатане.

Цетиње, у Црној Гори, на Благовијест 1845. год.

I

СИНОВИ ИВАНБЕГОВИ (око 1510. год.)

Пију вино млади Црногорци
пред Котором, градом латинскијем,
међу њима Црнојевић Иво;
но када се понапише вина
5 и јуначка збора назборише,
у то дође соко тица сива
баш пред Котор ђе пијаху вино,
те се сави соко до Пазара.
Кад виђеше њега Црногорци,
10 поскочише на ноге лагахне,
на шарке се пушке опираху,
те с пушаках пут сокола скачу
ко ће њега први ухватити.
Но кад виђе соко тица сива
15 е се грабе млади Црногорци
ко ће пређе њега ухватити,
препаде се, би му и невоља,
да му златна не поскубу перја,
те се диже опет у облаке
20 и надвиси града од Котора.
Кад то виђе Црнојевић Иво,
убоја се, чудит му се није,
да му соко не одскочи сиви
и у туђе јато не одлети,
25 па разагна браћу Црногорце,
а рашири с плећах кабаницу
и позива сивога сокола.
Соко му се сави на Пазару
и паде му на раме лијево,

30 те му књигу испод крила дава.
Ал' га пита Црнојевић Иво:
„Мој соколе, црни гласоноша,
да нијеси од Стамбола града,
од Стамбола од Отмановића?
35 Видије ли Станишу мојега
и уз њега браћу Црногорце,
што су цару на вјеру отишли?
Је л' их царе дивно дочекао
и лијепим даром даривао?
40 Хоће л' к нама брзо дошетати?“
Тица криком Иву одговара:
„Ја сам јуче од клета Стамбола;
ноћила сам ноћас на Цетињу,
на Цетињу, на двору твојему,
45 код Ђорђија, код твојега сина;
казаше ми да си пред Котором,
зато сам ти јутрос доранила
и танку ти књигу донијела
од Станише, од сина твојега.“
50 Но му вели Црнојевић Иво:
„А Бога ти, соко тица сива,
што ми кажеш за Станишу мога?“
Соко њему опет одговара:
„Пред царом ти изиде Станиша,
55 цар из прве замоли Станишу:
„Потурчи се, Црнојевић Станко,
а ја ћу те пашом учинити,
пашалук ти Скендерију дати!“
Ал' Станиша цару одговара:
60 „Не бих ти се, царе, потурчио
нити мојом вјером преврнуо
да ми дадеш твојега престола,
да ми дадеш дванаест реповах
навезене драгијем камењем,
65 које носиш около турбана.“
Цар Станиши опет рече твоме:
„Чуј ме добро, Црнојевић Станко:
ал' ћеш твојом вјером преврнути,
али нећеш главе изнијети
70 с ниједнијем братом Црногорцем
из мојега бијела Стамбола!“

Станко ти се тад на муке нађе:
воље живот и пашалук турски
него сабљу и црна целата;
75 потурчи се твој Станиша, Иво!
Султан га је пашом учинио,
дарова му земљу Скендерију
и сву твоју до мора државу.“
Кад то зачу Црнојевић Иво,
80 смртно паде главом на Пазару,
те проклиње Отмановић цара:
„Авај, царе, ранах допануо,
живога те Срби распарали,
са тобом се људи подругали,
85 Москови ти царство разорили!
Буд' ли си ми потурчио сина –
јер му даде за пашалук клети
моје земље и моје државе,
јер ми ђецу покла, нечоече?“
90 Кад виђеше браћа Црногорци,
дохватише Црнојевић Ива,
па га воде пољу на Цетиње.
Затим време мало постајало,
време мало за седам годинах,
95 док цар узе Багдат украј мора;
на Багдат је и Станко ходио
и тридесет братах изгубио;
а кад се је натраг повратио,
тада пође изаћ пред султана,
100 па султану проговара Станко:
„Султан-царе, мили господаре,
знаш ли, царе, што си обећао
када си ме вјером оскврнио?
Сад испуни, вријеме је дошло,
105 али ћу се опет покрстити
и катил се тебе учинити,
ка што ти је Муса у Приморје
јал' Краљевић у Прилипа града.“
Тада царе на ноге скочио,
110 па му даде бијела фермана,
и даде му браћу потурчену
и са браћом војске неколико.
Глас допаде Црнојевић Ђуру

на Цетиње пред бијелом црквом
115 (баш кад баба копаше Ивана)
да Станиша иде од Стамбола
да му узме бабову државу.
Давно било кад с' о том зборило:
мисли Ђуро заборавило се;
120 но кад нове и несрећне гласе
разумио и у двор примио,
троструке га сузе попадоше;
па он одма многе књиге пише
и шаље их по свој Гори Црној.
125 С њима скупи браћу Црногорце,
пред свијема глас и књигу чита,
Црногорце на искупу пита:
„А што ћемо сада, Црногорци,
од Станише и браће остале,
130 што су ни се, браћо, потурчили?
Ево на нас иду с силном војском,
да нас турче и мукама муче!
А да оће с миром браћа доћи,
ми бисмо их, браћо, прихватили,
135 како своју браћу загрлили:
брат је мио које вјере био
када братски чини и поступа;
али они братски с нама неће,
већ крвнички, по турском начину!
140 Но што ћемо, ако Бога знате?
Ја сам брата у књиги кумио
да се прође силе и војштења,
а да дође на мјесто бабово:
ја ћу му се с мјеста уклонити,
145 то сам воли но му крв попити;
ал' се не ће без ђавола проћи!“
Црногорци сви из гласа вичу:
„Ко ђавола тражи, и наша га!
Ми смо војска тебе, господару,
150 чувај нама образ и поштење
да те наше не разнесу стр'јеле
и зелени не здробе палоши!“
Кад то зачу Црнојевић Ђуро,
он покличе браћу Црногорце
155 и отиде равну Љешкопољу.

Ту се двије војске састадоше,
убише се бојем жестокијем.
Ту је Ђуро Станка предобио,
много њему војске погубио,
160 заробио младе Црногорце
што се бјеху потурчили с Станком –
насели их на њих отачаство.
Станко бјежи Скадру бијеломе,
у њ не дају скадарска господа,
165 већ га гоне селу у Бушате,
те ми своје нагрди презиме:
од племена славног Црновића
прозва себе Бушатлијом Станко!
По добићу Ђуро књигу пише,
170 с књигом шаље своје поклисаре
право Турској у Отмановића:
„Слушај, царе, не чули те дома:
кад си мога брата потурчио,
ти си мога више учинити,
175 њему срећу бољу даровати–
равну Босну јал' Херцеговину;
но си посла њега на Цетиње,
на столицу оца његовога;
у њу, знади, Турчин сјести не мож',
180 јер је бране љути Црногорци,
којено си вјером преварио
кад си њину браћу потурчио;
са тијем си вјеру изгубио,
да је никад у тебе немају
185 доклен трајеш у Стамбола твога,
а и они у Горици Црној!
Посад никад бити не можемо
умирници нити увјерници,
јере вјере није у невјере –
190 ми смо вјера, а ти си невјера.
Ако посад бољи не узбудеш,
убила те Бог и Божја вјера!“

II

ОСВЕТА БАТРИЋА ПЕРОВИЋА (око 1700. год.)

Хвала Богу, чуда великога,
што процвиље у село Бањане:
ал' је змија ал' бијела вила,
ал' је орај поломио крила,
5 али соко тиће погубио?
Нит' је змија нит' бијела вила,
нит' је орај поломио крила,
нити соко пилад погубио,
но је Цуца Перовић Батрићу
10 у рукама Ћоровић Османа.
На вјеру га Осман преварио,
а на вјеру и на побратимство;
у бијелу кулу Османову
веље му је муке ударио,
15 веље муке у невјерне руке.
Батрићу су муке додијале,
па Османа Богом братимљаше:
„Богом брате, Ћоровић Османе,
посјеци ме сабљом ћемерлијом
20 али убиј пушком из кубурах –
умори ме смрћу ка јунака,
немој мене мукама мучити!
Ако ли ме изгубити нећеш,
мећи мене, Туре, на откупе:
25 имам на дом седам милих братах,
даће за ме седам џефердарах
и седморо токах са раменах,
седам снахах седам пријевјесах;
даће Перо, остарели бабо,

30 даће добра испод себе ђога,
и са прсих токе убојите,
и са себе зелену доламу,
и педесет коњах и говеди,
и сувише стадо свеколико;
35 узајмиће блага у Латина:
за ме ће ти тешки откуп доћи.“
Али Турчин Бога не познаје,
но Батрића мучи побратима,
и муке му више ударио,
40 на муке му живот извадио.
То се чуло у Заљути тврдој.
Кад глас чуо Перо за Батрића,
скубе браду, вади очи црне,
кано, брате, за милијем сином.
45 Но му вели Перовић Радуле:
„Немој тако, остарели бабо;
иако је Батрић погинуо,
на дом ти је доста остануло,
остало ти јошт седам синовах:
50 ако буде старога талиха,
Турци ће ни платити Батрића!“
Но му тако говорио Перо:
„Муч, ђевојко, а не мио сине,
а сви седам да сте погинули,
55 да је сабља Батрић остануо,
свијех би ве Батрић осветио!“
Радула је укорио љуто,
те Радуле скупи чету малу
од Заљути, села крвавога,
60 те четује по планини с њоме.
По планини траја љето драго,
и сијече по Бањанах Турке,
док за брата тридест посјекао;
ма све чека Ћоровић Османа,
неће ли га дочекат Радуле;
65 дочекат га не мога никако.
Дружини се досадило било,
Радулу је друштво говорило:
„Арамбашо, Перовић Радуле,
70 раздријесмо на ноге опанке,
отркасмо сјајне џефердаре –

ти си брата осветио дивно,
за њега си тридест изгубио –
вријеме је дома да идемо.“
75 Но Радуле њима говораше:
„Хајте, браћо, дома да идемо,
но ми оста Ћоровић Османе,
који ми је брата изгубио:
та ми рана пребољети неће
80 док не виђу очи Османове!“
У ријечи коју говораше,
даде му се нешто погледати
од Велимња уз равне Бањане:
али јаше Турчин на халата!
85 Тек га виђе, позна га Радуле,
па овако ријеч бесједио:
„Благо мени, браћо Црногорци,
ено крвник Ћоровић Османе,
који ми је очи извадио,
90 него хајте да му запанемо!“
Па скочише те му западоше.
Дивно Раде укрио дружину,
по два друга око друма пута
западоше у лист и у траву,
95 укрише се ка и јаребице,
а Радуле на друм насред пута.
Док ево ти Ћоровић Османа
на халата коња од мејдана.
Радуле га напуштио близу,
100 сину јунак из траве зелене,
за узду му коња дохватио,
другом руком за токе Турчина;
паде Турчин низ коња халата,
дивно позна Перовић Радула,
105 па Радула Богом братимљаше:
„Немој моју добру посјећ главу,
но ти мене врзи на откупе:
имам на дом милих девет братах,
девет братах, девет Ћоровићах,
110 даће за ме девет џефердарах,
деветоро токах са раменах,
и још девет коњах под седлима;
девет снахах девет пријевјесах;

и стотину коњах и говеди,
115 и сувише овце свеколике,
и у злату хиљаду дукатах.“
А вели му Перовић Радуле:
„А не лудуј, Ћоровић Османе:
да је мене Батрић на откупе,
120 вадио бих у Латине благо
те бих брата откупио мога;
нема блага да откупиш главу!“
Ножем врже, посјече му главу,
и посјече кера Османова –
125 двије пасје зијевају главе!
Радуле се тада осмјехнуо,
па дружини био бесједио:
„Ајте, браћо, дома да идемо!“
Отолен се чета подигнула,
130 отидоше пут Заљути тврде,
пјевајући и пушке мећући.
А кад дошли у Заљути малој,
Перо му је бабо бесједио:
„Благо мени, мој сине Радуле!
135 Кад си мене осветио Батра,
ка да си га са собом довео.“

III

СРПСКИ БАДЊИ ВЕЧЕ

(око 1702. год.)

Сабор чини хаџи-попе Јово,
на сабор је Зету окупио,
па пошто је Зету окупио,
овако је попе бесједио:
5 „О Зећани, јадна браћо драга,
што хоћемо од живота свога:
не имамо цркве ни закона!
но погибе Лазар у Косово,
а клетизи прискочише Турци,
10 развалише цркве и олтаре,
оградише све турске мунаре!
Но ја велим, моја браћо драга,
окупимо ми мало пешкеша,
да идемо Скадру крвавоме,
15 да молимо пашу злочеснога
да ни даде турску бујрунтију,
да би мало цркве оградили
да би своју вјеру придржали!“
Све Зећани кабул учинише
20 и за пашу пешкеш приправише;
право пошли Скадру бијеломе,
те пред пашом жалбу учинише.
А пошто је паша разумио,
пешкеш прима, бујрунтију пише
25 да би мало цркве оградили
да законе своје придржају.
Па отле се натраг повратише,
дозиваше камене мајсторе –
они мало цркве оградише

30 и камене платише мајсторе,
на своје их доме отпратише.
Ма говори хаџи-попе Јово:
„О Зећани, моја браћо драга,
ево б'јелу оградисмо цркву;
35 што је фајде ње је ограђена –
она није боља но пећина
теке није освештена црква!
Нег' да опет пешкеше купимо,
да идемо Скадру на Бојану
40 у нашега паше опакога,
да бисмо га како умолили,
еја би ни хатар учинио,
еја би ни како допуштио
да идемо малој Гори Црној,
45 на Цетињу владици Данилу,
а да бисмо њега умолили
да би доша да ни свешта цркву!“
Сви Зећани на то пристадоше,
те за пашу пешкеш окупише;
50 пак се диже хаџи-попе Јово,
с собом узе три четири друга,
пође опет Скадру проклетоме;
ту пред пашу они излазаху,
пред њим плачу и моле се љуто.
55 Пешкеш прима, бујрунтију пише,
бујрунтију тако направљаше,
у њу добро поздравља владикку:
„Чуј, владико, црни калуђере,
ја ти паша тврду вјеру дајем,
60 дођ', владико, Зети Земљи равној
да у Зету свешташ цркву малу:
ево ти је дајем на поклону,
Зету равну и Брда остала,
док им чиниш црковне начине
65 да ти дају што се погодите!“
Отолен се натраг повратише
и дођоше здраво на дворове,
Зећанима право кажеваху;
па узеше танахну ђемију,
70 те иђаху Блатом широкијем,
док дођоше на Ријеку малу,

а с Ријеке на Цетиње равно,
на Цетиње владици Данилу,
те му десну пољубили руку,
75 на руке му бујрунтију дају.
Кад је виђе владика Данило,
овако им бесједи владика:
„Попе Јово, јадовна ти мајка,
није вјера тврда у Омера!
80 Ма ћу поћи, да нећу ни доћи,
ради вјере и закона свога
док ујутро зорица осване!“
Он је своје слуге дозивао,
овако је њима бесједио:
85 „Хазрте ми добра коња мога,
е ћу одит пут Ријеке мале,
а с Ријеке Зети Земљи равној –
Бог да знаде хоћу л' игда доћи!“
Слуге су му коња опремиле;
90 отоле је пут Ријеке поша,
а с Ријеке Зети Земљи равној;
у попа је конак учинио.
Сјутрадан се Зета окупила,
Зета равна и Брда остала,
95 и гиздава варош Подгорица,
свак да гледа владику својега.
Владика им освештава цркву ...
Ал' ев', побре, жалостиви гласи:
клети Турци ухватише њега,
100 свезаше му руке наопако,
па га воде варош Подгорици;
ту му руке мало попуштају,
у руке му стржев колац дају
на који га мисле ударити.
105 То кад виђе Зета Земља равна,
Зета равна и Брда остала,
и гиздава варош Подгорица,
заплака се мало и велико,
пашу моле и куме га љуто:
110 „Немој, пашо, за Бога једнога,
немој, пашо, изгубит владику,
немој Зету Земљу отровати,
е ти нигда ништа родит неће,

а сувише изгубићеш вјеру;
115 но ходи га врзи на откупе,
узми блага колико ти драго!“
Пошто се је псету досадило,
ево га је врга на откупе,
три хиљаде жутога дуката:
120 двије даје владика Данило,
ону трећу Зета Земља равна.
А кад виђе владика Данило
е га стави пашче на откупе,
он направи лист књиге бијеле,
125 па је шиље малој Гори Црној,
Црногорцам', својој браћи драгој:
„Откуп'те ме, не држите овђе,
продајите крсте и кандила,
и путире од сухога злата,
130 све црковно дајте за ме благо,
а да би ме само избавили
из невоље, из турског синџира!“
То кад чуше браћа Црногорци,
одмаха су благо саставили,
135 с њиме иду на Ријеку малу,
ту нађоше владику Данила,
састаше се туна са Турцима,
благо даше, владику примише,
вратише се здраво на Цетиње.
140 Ту владика дивно дочекује
у манастир браћу Црногорце,
пак овако зборе Црногорци:
„Благо нама, наше сунце јарко,
када ни те срећа изнијела,
145 како шћасмо живјети без тебе!“
Те владика њима одговара:
„Ками ви је благо, Црногорци,
један вама, а девет су мене,
тек се клети умножише Турци –
150 владајте се, не уздајте с' у ме;
ако мене послушат нећете,
ја ви данас вјеру тврду дајем
већ ме овде видјети нећете.“
Сви му они тврду вјеру дају
155 да ће они послушат владику.

„Но ни кажи, мили господару,
како бисмо саде учињели?“
„Ја ћу вама казат, браћо драга:
ево су се умножили Турци
160 а у нашој малој Гори Црној;
николико неће бити доба,
а луду ће вашу турчит ђецу
ђе гледате вашијем очима,
да им ништа помоћи нећете!
165 Него, јадна браћо Црногорци,
међу собом вјеру ухватите
за слободу крвцу пролијеват,
за слободу и за вјеру нашу,
да с' бранимо од невјере турске:
170 покољимо Црном Гором Турке,
који су се међ' нас уселили
на срамоту и на пријевару!
Бранимо се, не издајимо се,
и Бог ће ни помоћ, ако Бог да!
175 Ја не жалим да ћу погинути
ради вјере и закона свога!“
Црногорци њему вјеру дају,
вјеру дају и дају бјелегу,
бјелега је мратинске покладе,
180 таде с Турцим' да заметну кавгу.
Мало прође, а покладе дошле,
не би кавге ни свађе никакве.
То кад виђе владика Данило,
побоја се да га преварише,
185 тере своју слугу дозиваше,
одасла га к војводи Батрићу:
„Дођ', Батрићу, с браћом твојом драгом,
е имамо нешто разговора!“
Батрић зове Марка и Милоша,
190 и Томаша и брата Ивана,
сви пет поше к владици Данилу.
Лијепо их бане дочекива,
пак им бане поучења даје
што су наши стари учињели
195 и слободу како су чували
док погибе Лазар у Косову.
„ ... Но каж'те ми, о Мартиновићи,

камо ваше вјере и аманти,
а које сте са мном оградиле,
200 до покладах клетву учинили,
до покладах приметити кавгу?
Ев' покладае, не би другог гласа,
јао леле, до жалосна гласа!“
Тада скочи војвода Батрићу
205 те му десну пољубио руку,
а овако њему бесједио:
„Чу ли мене, мио господаре:
ја се бојим и страх ме је љуто
ере те ме издат Црногорци;
210 ја бих давно приметнуо кавгу,
но пет братах што смо од Мартина,
сви имамо нашу дјецу малу,
а и наше старе родитеље –
мили су ни ко цару цареви –
215 хоте ни их потурчит, заного;
па те молим, драги господару,
нађ' им мјесто, па не жали наске!“
Владика им за то одговара:
„Слушај мене, војвода Батро:
220 Црногорци ако те издаду,
биће они ђе и моја глава!“
На то су се они раздвојили,
међу собом савјет учињели.
Мало прође, Бадњи вече дође,
225 стадоше се браћа на вечеру,
наложише блажене палице,
бадњакове пак и бадњачице,
и уждише воштану свијећу,
пак се милу Богу помолише,
230 великоме Христову Рождеству,
да им вазда буде у помоћи;
још донесе једну чашу вина,
напијају сви у славу Божу
и у славу Христа Спаситеља;
235 тад сједоше и повечераше.
Пошто браћа слатко вечерала,
овако им војвода зборио:
„Сад на ноге, моја браћо драга,
прихватите свијетло оружје,

240 да идемо ђе смо углавили!“
Прихватише свијетло оружје,
на Иногор мало поље доше,
на бијелу кулу Мустафића:
ту бијаху пет Тураках братах,
245 пет Алићах, седам Мустафићах,
њих поклаше и тридесет с њима.
Па отоле браћа Мартинићи
здрави пошли на Јабуку село,
нешто Турак' и ту изгубили;
250 ал' им вичу двоје ђеце турске,
они вичу да ће с' покрстити;
не шћеше их браћа изгубити,
но их воде владици Данилу –
владика их оба покрстио.
255 Још отоле с' браћа подигнула,
на Дубовик село одлазила,
и ту неке погубили Турке;
и ту вика једно д'јете лудо
да се хоће покрстит заного;
260 тако су му живот опростили,
но и њега владици повели –
он га крсти како и остале.
То све било док огрија сунце,
тер освану Рождество Христово,
265 пак се браћа натраг повратила,
а низ поље, низ Цетиње равно,
шенлук чинећ и весеље драго.
Глас допаде владику Данила,
донесе га једно момче младо:
270 „Муштулук ти, драги господаре,
погибоше црногорски Турци,
а осталим ни стрва се не зна!“
Кад је бане гласе разумио,
сам собом је бане бесједио:
275 „Мили Боже, на свему ти хвала,
баш весеља што жуђех одавна!“
У ријечи у коју се нађе
он је своје слуге сазивао,
жежијаху краташне машкуле,
280 тер чињаху радост и весеље.
А ев' иду пет Мартиновићах

и с њима је Бориловић Вуче,
крвавијех до раменах руках!
Од весеља пак их срета бане;
285 ушетао у бијеле цркве
те одстоји Божу летурђију,
па изиде из бијеле цркве,
даје њима пива и јестива;
лијепо их бане дочекива,
290 јошт их љепше даром дариваше:
Батру даје коња испод себе,
а Ивану двије пушке мале,
даје Марку сабљу на појасу,
и Томашу златну перјаницу,
295 а Милошу танку талијанку,
брешку пушку ситнога џефера;
пак дарива Бориловић Вука,
и њем даје двије пушке мале,
самокресе по од четир' грла,
300 а међу њих мерџајли ханџара,
нек душмане све коље и пара,
нек их бије да их нигђе није,
ка му браћа, дружина уздана.
То све било кад се и чинило;
305 покојнијем душевно спасење,
а живијем здравље и поштење!

IV МИЛОРАДОВИЋ ПОСЛАНИК ПЕТРА ВЕЛИКОГА (1711. год. мјесеца марта)

Кад Русија с Турцим' ратоваше,
Петар Први, император руски,
оправио посланика свога
5 Михаила Милорадовића
 (од старине из Херцеговине)
 да понесе Црној Гори књиге
 Петровићу Данилу владици
 и главаром од Горице Црне.
 У књизи их мило поздрављаше
10 и овако њима говораше:
 „Ево има доба неколико
 да војујем и да боја бијем
 с јеретиком од Швеције краљем,
15 за обрану краља пољачкога,
 кога браних од краља шведскога;
 ал' он мене учини невјеру
 и приступи душманину своме.
 Пак ја јоште имам издајника,
 као Срби Бранковића Вука,
20 издајника, мога подложника,
 проклетога Мазепу Ивана,
 војеводу од Русије Мале.
 Ни то мени досадило није,
 ни војнике моје утрудило:
25 ми смо Шведе срећно рашћерали,
 под Полтавом страшно поб'једили,
 још Мазепа жива ухватили

и пољачког повратили краља,
да се каје што је учинио;
30 него ми је Турчин заратио,
и сву силу на ме обратио,
да освети краља од Швеције ...
Већ ми каже вјерна слуга моја,
вјерни Саво Владислављевићу,
35 од Попова из Херцеговине,
да ви славни Црногорци вољни
с Турци мира нигда не имати,
и да мене помоћи можете –
пак ев' шиљем посланика мога.
40 Ја се уздам у Бога вишњега
и у мишцу народа српскога,
особито храбра Црногорца,
да ће мени бити у помоћи
да хришћански народ избавимо
45 и славенско име прославимо,
да сломимо јарма агарјанска,
благовјерја уздигнемо храмe,
омијемо нанешене сраме
од Турчина – сваком душманина
50 тко не лиже прах његових стопах!
Ви сте с Русма и једнога рода,
једне вјере, једнога језика:
већ сроднији бит нејмамо куда
кад ко Руси јесте и јунаци;
55 но скочите кано витезови,
покликните како соколови,
подигните окружне хришћане,
све јунаке на старе наликe,
пак на турску земљу навалите:
60 разорајте што гoдер стигнете,
освајајте што више можете,
у Стамболу да се састанемо,
у Стамболу оли у Једрени!
Наша војска већ је ударила,
65 с Турцим' бије с', нигда не престаје!“
Тај посланик на Цетиње дође,
владика га жељно дочекао,
Црногорце на збор окупио,
ову њима ријеч говорио:

70 „Ево, браћо, књига од Русије,
ево књига, ево и посланик
од славнога цара христјанскога!
Књига пише и посланик каже
да је Турчин цару заратио;
75 но сад, браћо, ако Бога знате,
сви будимо справни и готови
да христјанском цару поможемо
и да наше крви не жалимо
а за наше царство правовјерно
80 и за нашу вјеру самославну!“
Црногорци кад то разумјеше,
сви кликнуше а јединогласно:
„Хвала да је Богу великому
те смо књиге ми ове видјели
85 од нашега цара славенскога,
славенскога и христијанскога!
јер нијесмо нигда помишљали
то да ћемо ми кад доживјети
да познамо цара православна,
90 нако негђе да је у свијету
ђе он за нас ни чути не може!
А кад чуо и за наске знаде,
ево наше сабље при појасу,
ево наше пушке у рукама,
95 сад и вазда справни и готови
сви једанак, срца веселога,
на ови час удрити Турцима,
и што брже, то је нама драже,
што ли пређе, то је нама слађе!“
100 Владика је ово саслушао,
и владика и посланик сретни;
цара књиге преписати даше,
пак преписе владика опраља
уза своје књиге на све стране:
105 у сву Босну и Херцеговину,
у сва Брда и у Зету плодну,
да христјани подигну оружје,
да се с Црном Гором саједине!
Иза тога призива главаре;
110 а главари војску подигнули
и на турску земљу ударили:

опалише села и вароши
око б'јела Оногошта града,
око Спужа, око Подгорице,
115 и околи града жабљачкога;
затворише у градове Турке,
а христјане себи присвојише.
Да ти бјеше видијети, побре,
како с' она војска умножава,
120 како трче Брђани јунаци,
Херцеговци и млади Зећани
под барјаке цара русинскога
да се здруже с војском црногорском –
не би река, драги побратиме,
125 да се иде с Турцим' боја бити,
но на игру хладно вино пити
и веселе пјесме запјевати!
Но весеље ово не трајало
нако само мјесец и пол данах,
130 него се је брзо обратило
на србаљску жалост и несрећу;
јербо худи гласи допадоше:
да се Петре с Турцим' умирио,
не по вољи, него по невољи,
135 што га бјеху Турци опколили
близу Прута, студене ријеке,
тер му помоћ доћи не могаше,
ни остало што је војсци нужно.
Ове гласе када разумјеше
140 и владика и сви спасољупци,
уплака се мало и велико,
свак жаљаше христјанскога цара.
Михаило пође у Русију,
а остави у рат Црногорце.
145 Како тадер, тако и досадер:
вино пију, с Турцима се бију,
и браниће с' док једнога има
од свакога, толи од Турчина,
од својега двојног душманина,
150 душманина вјере и слободе!
Није сјенка слога црногорска:
нејма тога тко б' их ујармио,
то л' их отле некуђ призајмио!

V

ЦАРЕВ ЛАЗ (1712)

Књигу пише царев серашћере,
серашћере цар' Отмановића,
сасред Зете, сасред земље равне,
из ордије силне и велике,
5 пак је шиље на Цетиње поље,
а на руке владике Данила:
„Пошљи мене малога харача,
а уз харач три добра јунака:
с Чева равна Поповића Драшка,
10 с Велестова Мрваља Вукоту,
и сокола Мандушића Вука;
е царево перо изговара:
ако мене харач послат нећеш,
сву ћу Црну Гору изгорјети
15 од Мораче до мора сланога,
а тебе ћу жива ухватити,
на муке ти живот извадити!“
Кад владици така књига дође
и кад виђе што му књига каже,
20 грозне су га сузе пропануле;
пак је много књигах написао
по свој малој ломној Гори Црној,
окупио земаљске главаре,
међу њима књигу проучио
25 да сви чују што им царе пише.
Свакога се збора зађедоше:
неко вели: „Да му харач дамо!“
неко вели: „Да му ками дамо!“
Рече соко Мићуновић Вуче:

30 „Дајте харач, браћо Црногорци;
ја не дајем Драшка ни Вукоту,
ни сокола Вука Мандушића,
нако с мојом од рамена главом;
нит' Турчину нигда ништа дајем,
35 док је моја глава на рамена –
до кржаве сабље и пољане!“
Проговори владика Даниле:
„Ада је ли добра Црногорца
ко ће поћи да уходи Турке?“
40 Проговори Мићуновић Вуче:
„Знам, владико, и два Црногорца:
Ђурашковић Јанка и Богдана.“
Па их пита владика Даниле:
„Оли поћи, Јанко и Богдане?“
45 „Поћи ћемо, владико Даниле,
него дај ни друга и трећега,
големога Раслапчевић Вука,
турску земљу јесте походио,
знаде турски, знаде арбанашки.“
50 Даде њима Раслапчевић Вука.
Отидоше три добра јунака,
а узеше до три џефердара,
отидоше низ поље Цетиње,
низ Границу, Ријечком нахијом,
55 уљегоше нахији Љешанској;
а кад доше у Горње Кокоте,
ту их бијел данак оставио,
а тамна их ноћца прихватила;
ту помало хљеба заложеше,
60 па одоше низ Горње Кокоте,
на Ситницу воду прегазише;
и Морачу брзо препливаше,
уљегоше Зети Земљи равној.
А кад паши у таборе дошли –
65 колико је драге ноћи било,
сву ноћ иду паши кроз таборе!
Пита турски Раслапчевић Вуче:
„Колико је војске сехратлине?“
Ко знаваше, казат не хоћаше,
70 а ко хћаше, за војску не знаше;
докле дође цару до чадора;

опет пита Раслапчевић Вуче:
„Колик’ имаш, сехратлија, војске?
Кажује му цареви чауше:
75 „Имам доста, сехратлија, војске:
сто хиљадах и седам стотинах,
а сувише Зета Земља равна
и сва Брда до Никшића града,
поселице нахије Љешанске –
80 и то ће све ломној Гори Црној.“
Кажеваше Раслапчевић Вуче,
кажеваше Јанку и Богдану,
колик’ има војске сехратлија:
„Но хајдете на Цетиње поље,
85 ак’ нађете на скуп Црногорце,
покажите њима и владици,
покажите све како сте чули;
па на троје дијелите војску,
чекајте ме на воду Влахињу,
90 е ћу остат у табору турском
да ја будем војсци калаузе,
да доведем преко Сињца Турке,
преко Сињца и преко Крињицах,
крајем Врања, ка ће испод Хрида,
95 ви гледајте, ту их дочекајте,
и за мене бриге не имајте,
Бог ће дати да се замијеним!“
Они пошли, Црногорце нашли;
колико им тврдо мило било,
100 опалише до два џефердара;
одонуда попе Жутковићу
са соколом Мићуновић Вуком,
под једним се огрнули ћурком
да их љетње не упече сунце,
105 те сretoше два Ђурашковића;
за б’јеле се руке дохватише,
па их Вуче и за војску пита.
Кажује му Ђурашковић Јанко:
„Много има сехратлија војске,
110 сто хиљадах и седам стотинах,
и сувише Зета Земља равна
и сва Брда до града Никшића,
поселице нахије Љешанске –

е то све ће ломној Гори Црној;
115 и тако ми Бога, побратиме,
да бисмо се сољу прометнули,
не бисмо им ручак осолили!“
Говори му Мићуновић Вуче:
„Немој тако код владике казат!“
120 Када они у владике дошли,
владици су приступили дивно,
љубе њему руке и кољена;
па их пита за војску владика.
Кажује му Ђурашковић Јанко:
125 „Много има сехратлија војске –
да бисмо се сољу прометнули,
не бисмо им ручак осолили;
него се је војска побољела,
побољела од далека пута,
130 хроми коњи, а јунаци болни;
да ја имам стотину јунаках
ка сокола Мићуновић Вука,
насред би му Зете ударио,
насред Зете и посред ордије,
135 наш мејдан би, ако Бог да, био!“
Питаше га владика Даниле:
„А за Бога, два Ђурашковића,
камо вам је Раслапчевић Вуче?“
Њему зборе два Ђурашковића:
140 „Он је от’ша паши у табору
да доведе преко Сињца Турке;
но, владико, купи Црногорце,
и на троје да их дијелимо!“
Војску д’јели владика Даниле:
145 даде једну Мићуновић Вуку
и посла га у Врању планину;
другу даде Ђурашковић Јанку,
посла њега на воду Влахињу;
па пред трећом сам владика пође,
150 примаче се њима обојици.
Ал’ се сила турска подигнула,
а пред њима Вуче калаузи;
па кад Вуче испод Врања дође,
он запоја што му грло даје:
155 „О соколе који си у Врањи,

не ударај војски најпрвојзи,
е ћеш удрит на живоме огњу,
и не удри ни најзадњој војсци,
е су у њој крвави Спужани
160 и остала Брда сваколика!“
Оно зачу Ага Зечевићу,
хоћаше му добру посјећ главу,
но се Вуче посјећ не даваше,
но срдито Аги говораше:
165 „Ман’ се, Туре, да те Бог убије,
овако је пјесма изведена,
а мени је драго запјевати!“
А кад војски на сриједу било,
ударио Мићуновић Вуче
170 а покличе владика Данила,
па удари владика Даниле
и покличе Ђурашковић Јанка,
удари им Ђурашковић Јанко.
Ну да ти је погледати, побре,
175 како српске сабље сијевају,
а душманске главе зијевају!
Јошт срете их дрвље и камење,
не утече од њих ни камена.
То се мјесто Царев Лаз назвало,
180 и по данас вазда ће се звати;
пак тко воли, нек се Богу моли
да подржи младе Црногорце,
све витезе и јуначке бојце.
Амин Боже, вазда им помагај!

VI

ИБРАИМ-ПАША И ВЕЛЕСТОВЦИ (1713. год.)

Књигу пише скадарски везире,
а шиље је Спужу бијеломе,
Пармаковић паши Ибрахиму:
„Чујеш ли ме, пашо Ибрахиме!
5 Ја сам чуо и кажу ми људи
да су сишле црногорске овце
на зимницу у Сађавац тврди
спрама Спужа, града крвавога;
пред овцама до три војевode:
10 Мићуновић с Велестова Вуче,
Мрваљевић Драшко и Вукота;
то су турске вазда крвопије,
од њи плачу све турске крајине;
већ покупи твоју силну војску,
15 посијеци до три војевode,
справи мени три њихове главе
да их пошљем цару у Стамболу!“
Када пашу књига допанула,
нимало му мила не бијаше.
20 Знаде дивно паша Ибрахиме
е војевode овце пуштит неће,
нити своје главе са рамена,
без дебеле турске погибије:
није шала Мићуновић Вуче,
25 није шала Драшко и Вукота,
а око њих момчад Велестовци,
Велестовци као мрки вуци!
Ма се ино паши не могаше,
но окупи силновиту војску

30 по вељему своме пашалуку:
окупио пет хиљадах војске
све по пушци и крвавој руци
ђе знаваше бољега јунака;
па дозивље Ђуровић Хоташа:
35 „О Хоташу, моја вјерна слуго,
узми собом друга три четири,
пођи с њима под Сађавац тврди
широкоме Долу Ријечкоме,
те уходи црногорске овце:
40 виђи дивно ко је код овацах,
је ли код њих Мићуновић Вуче
и два брата, два Мрваљевића,
Мрваљевић Драшко и Вукота;
колико је стругах и чобанах –
45 смијемо ли њима ударити?“
Хоташ га је хитро послушао,
узе собом три четири друга
и отиде под Сађавац тврди,
те уходи велестовске овце.
50 А када је уходио овце,
натраг се је Хоташ повратио,
доклен Хоташ на Прасквицу дође,
а ту пашу Ибрахима нађе,
па Хоташа запитује паша:
55 „Јеси л', слуго, овце уходио,
смијемо ли њима ударити?“
„Господаре, пашо Ибрахиме,
ја сам дивно овце уходио:
колико је Дола Ријечкога,
60 свега су га струге притиснуле,
по Долу се рашириле овце,
на овцама бијаху чактари,
а чобани биљегу гађају;
јест овацах педесет стотинах
65 и хиљада коњах и воловах,
а чобанах стотину пушаках,
све момчади ка мрке вучади!
Ту не бјеше Мићуновић Вука,
ема бјеху два Мрваљевића,
70 Мрваљевић Драшко и Вукота.
А најкрање бјеху од нас овце

Ненезића и Абрамовића,
и Катнића и Мрваљевића.“
Жа Хоташу било Црногорце,
75 е мишљаше да ће погинути,
па је паши ријеч бесједио:
„Господару, пашо Ибрахиме,
ја се бојим и страх ме је љуто
да ми овце узети нећемо,
80 на њих ће ти војска изгинути;
па си дао вјеру војводама
до весела дана Ђурђевога –
пукнуће ти брука по свијету,
што ћеш твоју вјеру погазити.“
85 На њега се паша расрдио:
„Копиљане, Ђуровић Хоташу,
жао ти је црногорске овце,
а жа ти је црногорске главе,
те ми мећеш страву на дружину!“
90 У то паша на ноге скочио
и пред турском војском најавио,
и западе ноћу у Сађавац.
Кад је саба зора отворила,
на торине ударише Турци,
95 у метериз падоше чобани;
а загна се Ђуровић Хоташу
да отвори стругу од овацах,
а Вукота ужди џефердара,
Хоташу је срце опалио
100 и с Хоташем стругу притврдио.
Кад то клети видијеше Турци,
једно се је Туре загонило,
Буљубаша Кучевић Ферате,
да одстружи пребијеле овце;
105 Вукота га гађа џефердаром –
паде Ферат на стругу крваву.
Него сила турска ударила,
с много крви овце одјавише.
Но кликује Мрваљев Вукота:
110 „Ђе си, Драшко, дома не видио,
Турци наше одјавише овце!
Знаш како се код овацах хвалиш,
да их пуштит без замјене нећеш!“

115 Добро брата укорио Драшка,
а Драшко је јунак за јунаштво,
па опали свога џефердара,
и убио доброга Турчина,
баш сокола Вранић Мехмед-агу –
уграби му главу и оружје.

120 Кад посјече Драшко Мехмед-агу,
чобанима вељи кредит дође,
те на Турке боље ударише,
једанаест главах уграбише,
ема плијен отети не могу,

125 него бојем замамљују Турке.
Него ево срећа за чобане:
долеће им Мићуновић Вуче,
око Вука двјеста соколовах.
Бјеше Вуче водио дружину

130 и узео турскога плијена
са дно Берих искрај Љешкопоља;
чуо Вуче ударац на овце,
па потрча браћи у помоћи,
код торинах Турке застануо

135 и јуначки удрио на Турке.
Када Турци Вука опазише,
плећа даше, а бјежати сташе.
Ђерају их момчад Велестовци:
док догнаше на Сушицу Турке,

140 сто и три им посјекоше главе,
свеколике повратише овце.
Но ће срећа, ту је и несрећа:
пуче пушка Мићунов Андрије,
те убила добра ришћанина,

145 барјактара Мићу Поповића;
с барјака се смутише чобани,
који ће га с Мића уграбити –
утолико побјегоше Турци,
јошт их много погинути ћаше.

VII

УДАР НА ВУКА МАНДУШИЋА (1713. год.)

Књигу пише спушки капетане,
а шиље је војеводи Раду
и јунаку Петру Бошковићу;
овако им Турчин накитио:
5 „Слушајте ме, моје вјерне слуге!
Ајте к мени Спужу крвавоме,
не остав'те Кадића Манојла!“
Када књигу примише главари,
на ино се њима не могаше,
10 добрије се коња доватише,
па одоше Спужу на крајину
и дођоше на хар капетану,
те стадоше пити мрко вино.
Но им вели спушки капетане:
15 „А знате ли, моје слуге праве,
Црногорци нама досадише,
робе буле, а сијеку главе,
а ћерају овце на збојеве,
и ћерају коње и волове,
20 прес'јецају на друме карвана;
на Острогу богаз затворише,
дочекују од Скадра трговце,
и од Босне и од Сарајева,
сијеку им главе од раменах,
25 а грабе им на носове благо,
а све бјеже уз Будош планину,
како горски од планине вуци;
па сад чујем и кажу ми људи
е с' издигле црногорске овце

30 одврх Гарча до тврда Будоша
на широку Ластву Озринићку,
на силу се нама издигнули:
све чобани иду пред овцама,
а све звјерад бију по планини.
35 Но устајте на ноге лагане
да ми једну војску покупимо,
Арбанију и Брда пространа
и крвава града никшићкога!“
Како рекли, тако учинили
40 и силну су војску покупили
од Никшићах и крвава Спужа,
и остала Брда по избору;
три хиљаде војске окупише,
а пред војском турски капетане
45 од крвава Спужа и Никшићах,
а од Брдах Петре Бошковићу.
Оде војска уз кршне Пјешивце
и изиде Долу Ораноме.
Ту је војска починула трудна,
50 па главари уређују војску.
Зове Петар Кадића Манојла:
„О синовче, Кадићу Манојло,
ка си скоро овце уходио,
куда бисмо с војском обрнули:
55 али ћемо удрит на Лијешће,
на бијеле Вукотића овце
и на овце Домазетовића,
оли ћемо удрит на Меоца,
на бијеле овце Мандушића,
60 и на овце Мргудовић Гојка,
и на овце Дајичић Симона?“
Но му вели Кадићу Манојло:
„О мој стриче, Петре Бошковићу,
ја сам скоро уходио овце:
65 не можемо удрит на Лијешћа –
овац' мало, а доста чобанах:
ту су девет братах Вукотићах,
и четири Домазетовића,
и два брата, два Вулашевића,
70 и сувише остали овчари;
но да нашу војску обрнемо,

да удримо с војском на Меоца,
ту је доста за војску шићара,
овац' много, а мало чобанах.
75 Но ме слушај, Петре, мио стриче:
заспах мало, вићох санак ружан:
ми удрисмо с војском на Меоца
и бијеле овце плијенисмо,
ма утече Вуче Мандушићу
80 са соколом Дајичић Симоном,
и долеће један прамак магле
од те доње Ластве Озринићке,
а из магле змије излећаху,
грабљаху нам са главах капице –
85 страх је мене погинут хоћемо!“
Но му рече Петре Бошковићу:
„Муч, Манојло, мој мио синовче,
сан је лажа, а Бог је истина!
Немој санак у војску казати,
90 е ћеш нашу војску препанути;
но на ноге, да им ударимо
нећемо ли изгубити Вука;
да Вукову главу изгубимо,
дари би нам дошли од везира!“
95 Отолен се војска подигнула,
а пред војском иду калаузи.
Ударила војска на Меоца
и бијеле овце плијенила,
јест овацах педесет стотинах
100 и хиљаду коњах и воловах,
и двије три главе посјекоше,
па побјеже војска уз планину.
Него ево за Турке несрећа,
е утече Мандушићу Вуче,
105 а и соко Гојковић Симоне:
прате турску уз планину војску,
а кликују овчаре чобане,
све спомињу девет Вукотићах
и четири Домазетовића –
110 често гађу, а често погађу!
До малог Дола Ораног
девет главах Вуче откинуо.
У то дошли девет Вукотићах

и четири Домазетовића.
115 А што ћу ти лакрдију дуљит:
од малог Дола Оранога
те до Зете ниже Дреновштице,
седамдесет главах откидоше
и на Зету војску наћераше.
120 Виђи Вука из Љешева Ступа!
Доцкан бјеше Вуче долазио,
па у Турке јуриш учинио
и на Зету убио Турчина;
и на томе боја раздвојише.

VIII

ЋУПРИЛИЋ ВЕЗИР

(1714. год.)

Глас допаде у Стамболу граду
на дивану цара честитога
да је турска војска погинула
коју бјеше царе оправлио
5 да похара ломну Гору Црну.
А кад царе гласе разумио,
он дозива Ћуприлић везира:
„Ћуприлићу, моја вјерна слуго,
ја оправих серашћера мога
10 и с њим војске педесет хиљадах
да осветим моју жалост тешку,
коју су ми дали Црногорци,
што на моју земљу ударише
да угоде цару московскоме,
15 кад ми бјесмо у рат с Московима;
пак ми ево допадоше гласи
да је моја војска погинула
у некакве шуме и клисуре,
погинула од Црногорацах,
20 да гласника остануло није.
И ово су тешки јади моји,
од којијех пребољет не могу
докле војску не осветим своју;
него узми војске сто хиљадах,
25 ол' и више колико ти драго,
иди, слуго, Црној Гори ломној
да раскопаш цркву на Цетиње
и манастир код бијеле цркве,
ђе доходе књиге од Русије

30 за зло турско и за пакост љуту!
Пали редом села сваколика,
роби робље, сијец' мушке главе,
не остави цркве ни олтара
што до земље раскопати нећеш,
35 да истражиш црногорска гн'језда,
у која се љуте змије легу!“
Кад Ћуприлић заповијед прими,
он сакупи силновиту војску,
сто и двадест хиљадах Тураках.
40 А кад близу Црне Горе дође,
на границе Црногорце нађе:
све притекло да се од њег' брани;
ал' се њему одбранит не могли,
и што могли не имали чиме,
45 не имали праха ни олова:
један јунак, а двадест Тураках,
једна сабља на двадест сабаљах,
једна пушка на двадест пушаках;
него они натраг побјегоше
50 међу тврде горе и планине,
еда би се туђер одбранили.
Онда клети Турци одољеше:
попалише села и племена,
раскопаше цркве и олтаре
55 и манастир на поље Цетиње.
Што побјеже међу горе тврде,
то не даде себи приступити
и остаде у горама живо;
што л' у горе побјећи не могло,
60 то побјеже у Боку Которску,
у државу дужда од Млетаках,
имајући тврду узданицу
да их Турком нигда предат неће,
него да ће дужде помислити
65 на велике службе црногорске,
што је имо од Црногорацах
у различне рате и бојеве
супрот силна Отмановић цара,
ђе су своју крвцу проливали.
70 Ал' се они тужни преварише,
што имали лажну узданицу:

дужд за њима Турке напуштио
по свој Боки и свему Приморју –
похваташе мало и велико;
75 што л' у ропство водити не хћеше,
исјекоше мало и големо,
пак отале сабље окренуше,
с допуштењем дужда од Млетаках,
тер се Турци отле помакоше
80 преко равне земље Арбаније
и узеше дужду пријатељу
сву Морију међу море слано.
То му хвала и то му исплата
за његово врло пријатељство
85 што им дужде бјеше учинио,
предававши тужне Црногорце
да их кољу на земљу његову.
Хеј, лацманство – далеко ти кућа!

IX

УДАР ТУРАКАХ НА СЕЛО ТРЊИНЕ (1717. год.)

Захвали се Ченгић Синан-беже
пред господом од Херцеговине:
„Ах да би ме була не родила,
но влахиња, која влахе рађа,
5 ако војску сакупити нећу
да похарам село на Трњине,
на Трњине крај Горе Црне,
јер ми у њем чудан шићар кажу:
б'јеле овце, коње и волове,
10 што су они клети Трњинари
све из наше земље уграбили!
Опалићу кулу Роганову,
на коју се турске главе суше
и у коју турско робље воде,
15 те их нама даје на откупе;
заробићу љубу Роганову,
младу љубу скоро доведену,
јер ми кажу који је познају
да је љепша од виле бијеле!“
20 Но му стари вели Катлан-ага
од Мостара града бијелога:
„Прођ' се тога, Ченгић Синан-беже,
није ласно робит Црногорце
ни палити села црногорска,
25 док се они крвљу не облију!
Знаш ли, беже, што је скоро било
кад удрише наши Херцеговци
на бијелу кулу Роганову:
нити они роба заробише

30 ни бијелу кулу опалише,
но скочише млади Црногорци,
разагнаше Турке на буљуке,
тридест и шест живих ухватише,
35 све беговах, агах и спахијах,
а сувише осталих Тураках!
Не шћеше их пустит на откупе
за млетачке од злата дукате,
већ за турску бруку и срамоту
заискаше мачванске вепрове.
40 Што искаше, то им Турци даше,
за крмчеве Турке мијењаше!
Спомени се, Ченгић Синан-беже:
што се пређе могло догодити,
то с' и опет догодити може;
45 но прођи се тога војевања,
да те љута змија не удари!“
На то бего не обраћа главе,
јер га носи жеља превелика
на лијепу Роганову љубу,
50 да је узме за љубовцу вјерну.
Пак искупи седам хиљад' војске,
на Трњине село ударио.
Ал' се бране тридест Трњинарах
којино се дома намјерише
55 жестокијем огњем из пушаках,
а кликују браћу Црногорце
из бијеле куле Роганове –
ни приступит до куле не даду!
То зачуше Чевљани јунаци
60 и остали млади крајичници,
Велестовци, Цуце и Бјелице;
на јуначке ноге подскочише
и шарене пушке прихватише,
пут Трњинах брзо потекоше.
65 Кличе добар јунак из дружине:
„Стан постани, турски буљубаша,
јер да имаш крила соколова
не би тебе данас однијела!“
Кад видјеше Турци Црногорце,
70 побјегоше главом без обзира.
Но им лоша срећа прискочила,

што их поточ скоро пристигнула –
ћераше их гором и планином:
до Прентина Дола крвавога
75 деведесет главах одсјекше,
а остале даље поћераше
и на тврди кланац наћераше,
сто и тридест и два уватише,
међу њима агах и беговах
80 седамдесет и четири друга.
Све остале туђер изгубише,
а господу живу поведоше
насред Чева на гумно камено.
Хоћаху их пустит на откупе,
85 но их женска глава укорила,
вјерна љуба кнеза Мојисија
баш од Чева, мјеста крајичнога;
она рече Којичићу Вучу,
што држаше Ченгић Синан-бега
90 свезанијех руках наопако:
„Ој ђевере, Којичићу Вуче,
ви хоћасте браћу откупити
у клетога Ћуприлић-везира,
но их не шће дати на откупе.
95 Спомени се, Вуче, удовицах,
удовицах, црних кукавицах,
ономлани што су остануле,
кукајући и сузе ронећи
без мужевах и без бранитељах!
100 Није ли ви зазор и срамота
да ви браћу своју не светите,
но пуштате Турке на откупе?“
У јунаку пуче срце Вучу:
сабљом махну Којичићу Вуче
105 и одсјече Синан-бегу главу;
сву господу тако погубише.
Тад стадоше мијењати Турке
за јунаке младе Црногорце
који бјеху скоро погинули
110 од велике војске Ћуприлића;
ту пребише, драги побратиме:
два Ченгића за попа Милића,
Љубовића за Ђукановића,

115 а Мекића за Томановића,
Јагличића за Мићуновића,
два Зв'јездића за два Балетића,
а диздара од Клобука Зука
за сокола Мандушића Вука;
120 а остале бројити не могу,
јер би пјесма одвећ дуга била.

Х

ПЕТАР БОШКОВИЋ

(око 1718. год.)

Паде паша с војском на Дољане,
на Дољане више Подгорице;
ђе пануо шатор разапео,
под шатором ноге прекрстио
5 и дугачки чибук запалио.
Отлен паша књигу накитио,
а посла је у село Виниће,
у Виниће у Бјелопавлиће,
а на руке војеводи Раду:
10 „Чујеш мене, од Винићах Раде,
да си с прешом мене на Дољане,
и доведи побратима твога
са Слатине Петра Бошковића,
а дајем ти турску вјеру тврду
15 ништа Петру учинити нећу.“
Кад војводи књига допанула,
ону гледа, другу накитио,
а посла је побратиму своме
у Слатину Петру Бошковићу:
20 „Бошковићу Петре, побратиме,
хајде, побре, да се састанемо!“
Кад је Петра књига допанула
и видио што му ситна пише,
добра се је коња дохватио,
25 из Жабљака Омер Ћехајића,
па турскога коња појахао,
и отиде на састанак к Раду,
доклен дође Зети на обалу –
ал’ је први Раде излазио.

30 Кад се мили стали побратими,
руке шире, у образ се љубе;
но му рече Петар Бошковићу:
„Што си, побре, поручива за ме?“
А Раде му право кажеваше;
35 но му Петар ријеч бесједио:
„Побратиме, са Винићах Раде,
ја ти тамо не смијем одити,
турске ће ме даве изгубити.“
„А не бој се, Петре побратиме,
40 паша ми је зада вјеру тврду
да ти ништа учинити неће;
но остави коња турачкога,
из Жабљака Омера Ћехаје:
то је паши највјернија слуга.“
45 Рече њему Петар Бошковићу:
„Хоћу с тобом, побратиме, поћи,
а бојим се и страх ме је љуто
да срамотно хоћу погинути.“
Па скочише оба побратима,
50 од мејдана коње појახаше,
отидоше низ Бјелопавлиће.
А кад дошли више Спужа града,
ту је Петар коња одјахао,
а отиде пјешке на опанке;
55 док дођоше на равне Дољане,
пашине их слуге угледаше,
угледаше па их сусретоше
да им приме коње и оружје.
Раде коња и оружје даје,
60 а Петар је коња оставио,
коња нема, а не да оружје;
под оружјем паши приступио:
не хће паши руку пољубити,
већ прекрсти ноге под шатором.
65 Док ево ти дава од Тураках,
од Жабљака Омере Ћехаја;
пашину је руку пољубио,
а паши је ријеч бесједио:
„Хај помагај, пашо господаре,
70 од крвника Петра Бошковића!
Два је моја брата изгубио,

и јаше ми коња братинога.“
Но је паша ријеч бесједио:
„Је л’ истина, Петре, моја слуго?“
75 „Истина је, пашо господаре,
ма ме за то крива наћи нећеш:
једном послах двоје слијепацих
те одоше земљом и свијетом,
док дођоше граду у Жабљаку;
80 ту их клети похватише Турци,
бацише их у воду Морачу;
па их моја браћа осветише,
посјекоше браћу Омерову,
и мене су коња даровали.
85 Могу пребит двоје слијепацих
за два брата Омера Ћехаје,
а за гусле коња Ћехајина;
ја нијесам ништа њима дужан.“
Она прође, друга дава дође,
90 од Турчина Османагић-бега,
од бијеле варош Подгорице:
„Хај помагај, пашо господаре,
од крвника Петра Бошковића!
Вјерну ми је заробио љубу,
95 Турцима је љуби на срамоту.“
„Је л’ истина, Петре, моја слуго?“
„Истина је, пашо господаре,
ма ме за то крива нећеш наћи:
мајка јој је ришћаница била,
100 ришћаница па се потурчила,
њој је ваша вјера омрзнула,
те је она к мене ускочила
и ришћанску вјеру прихватила.“
То је паши тврдо мучно било.
105 Па и трећа дава испанула,
од Турчина бега Лисичића:
„Хај помагај, пашо господаре,
од крвника Петра Бошковића!
Два је моја изгубио сина
110 и зајмио пет стотин овацах.“
„Је л’ истина, Петре, моја слуго?“
„Истина је, пашо господаре,
ма ме за то крива наћи нећеш,

јер је прва турска зађевица:
115 први су ми Турци ударили
на Копиљу, пољу пиперскоме,
и мојега изгубили сина –
бољи бјеше од три беговијех,
три стотине зајмили овацах –
120 боље бјеху но шест беговијех!“
Већ су паши даве дојадиле,
те слугама турски проговара:
„Држ’те, слуге, Петра посјеците!“
Јадан Петар турски не умије,
125 ма разумје са Винићах Раде,
па говори Петру побратиму:
„Бјежи, Петре, главе не унио,
јер ти Турци посјекоше главу!“
„А како ћу, добар побратиме?
130 Да ја имам соколова крила,
не би перје месо изнијело,
а камоли ноге под јунаком!“
Опет му је Раде бесједио:
„Бјежи, Петре, главе не унио,
135 узми коња мога ал’ пашина!“
Скочи Петар како соко сиви,
а пламена ножа извадио –
од Петра се размакоше Турци,
пашина је хата откинуо,
140 па се њему на рамена баци,
па побјеже пољем Загоричем.
Докле Турци коње појашаше,
дотлен Петар насред поља дође;
докле Турци насред поља равна,
145 дотле Петар у Глибавац равни.
Ту се Петру коњиц опучио,
бјежи Петар пјешке на опанке.
Докле Турци дошли у Глибавац,
Петар пјешке више Спужа дође;
150 ту је коња находио свога,
и добра се коња дохватио,
и утече у село Слатину,
у танку се затворио кулу
су два брата и два братучеда,
155 су два стрица и су три синовца.

На кулу му ударише Турци,
ма се Петар Бошковићу брани
жестокијем огњем из пушаках.
Бранио се два бијела дана,
160 Бог да знаде предат се хоћаше,
но му виче из планине вила:
„Не предај се, Петре Бошковићу,
е ти иде једна помоћ врућа,
помоћ врућа стотина Пиперах!“
165 Мало било, много не трајало,
док ево ти Пипери јунаци:
на турску су војску ударили,
но је много војске у Тураках,
разагнаше стотину Пиперах,
170 а на Петра боље навалише.
Ма се Петар Бошковићу брани,
бранио се два бијела дана;
но су Петру муке одољеле,
Бог да знаде предат им се ћаше,
175 но завика из планине вила:
„Бошковићу Петре, не предај се,
е ти иде једна помоћ врућа,
помоћ врућа, триста Пјешивацах,
а пред њима Никчевић Илија!“
180 Мало било, много не трајало,
три стотине дође Пјешивацах:
на турску су војску ударили,
но је веља војска у Тураках,
разагнаше триста Пјешивацах,
185 узгнаше их уз Брда камена,
а на Петра боље навалише.
Ма се Петар Бошковићу брани,
два бијела дана без престанка;
муке су му љуте одољеле,
190 зове Турке да им се предаје,
и од куле врата отворио
да излази на аман Турцима,
но завика изнад куле вила:
„Не предај се, мој соколе сиви,
195 немој твоје попуштит поштење,
е ти сада иде помоћ врућа,
помоћ врућа од Горице Црне,

баш дванаест стотинах пушаках,
а пред њима српска војевода,
200 с Чева равна Драшко Поповићу!
Ако ли ми, Петре, не вјерујеш,
ти погледај између Гарчевах:
ето први на воду Сушицу,
они задњи на село Загреду.“
205 Мало било, много не трајало,
Зету воду Драшко прелазео,
у Ждребаник равни улазио;
из плећих су Турке заминули,
и на турску војску ударили ...
210 И како се кољу полагао,
сву је војску тама притиснула
од брзога праха и олова
и од паре коњске и јуначке;
сијевају мачи од појаса,
215 грме пушке, небо се пролама,
стоји јека многих рањениках,
пролијећу коњи без јунаках,
а јунаци без добријех коњах!
Него Турци плећи обратише,
220 оћера их Драшко Поповићу
са соколом Петром Бошковићем.
Да ти се је нагледати, друже,
ка се момци грабе на оружје!
А шта ћу ти дуљит лакрдију:
225 од Слатине до Сиге градине
три стотине главах посјекоше,
три стотине коњах уграбише;
од Тураках студен ками оста –
грдна гласа, црнога образа.
230 Колико је војске црногорске,
сваки носи биљег од Турчина:
неки главу, а неки оружје,
неки води коња седленика.
У Слатину војска коначила
235 под бијелу Бошковића кулу;
ту их Петар дочекао дивно,
заклао им стотину овновах.
А кад свану и сунце ограну,
подиже се Драшко Поповићу,

а за њиме сва његова војска,
пут крвава Чева на крајину,
пјевајући и пушкам' међући.
Петар оста здраво у Слатину
и задоби славу и поштење!

XI

УДАР НА СЕЛО ТРЊИНЕ (1722. год.)

Књигу пише беже Љубовићу
од широка поља Невесиња,
а посла је паши требињскоме;
овако му у њу накитио:
5 „Мој ујаче, пашо Хусеине!
Мож ли знати, јеси л' запазио,
кад пролази Ћупрелић везире
и похара тврду Гору Црну,
црногорске посјече главаре
10 на састанак и на вјеру тврду
на Ситницу под Ораховицу?
Не остаде ништа до камена
и крвава села на Трњине
од велике војске Ћупрелића.
15 Ту је доста јада за Тураках.
Јучер су ми брата изгубили,
брата мога, а сестрића твога –
бјеше поша у лов у Сомину,
око њега све његове слуге,
20 и њихове понијеше главе,
понијеше у тврде Трњине –
знаш сестрића, бега Али-бега,
до цара му не бијаше пара!
Но, за Бога, мој мио ујаче,
25 устај брже да купимо војску
да и тога врага истражимо,
да од њега не остане трага,
да ми наше јаде осветимо.
Па још да ти, мој ујаче, кажем:

30 јест у кнеза у Рогановића,
у њега је љуба вјереница,
јест кнегиња како горска вила,
по два коња успоред прескаче:
за тебе би пашу требовала,
35 ал' за мене, твога сестричића!“
Кад је паша књигу разумио,
он устаде на ноге јуначке;
запуцаше пашине лубарде
за три ноћи и три б'јела дана,
40 те се веља војска покупила
од Никшићах и од Коренићах,
од Требиња и од Невесиња,
од Љубиња и од Љубомира,
од бијела Кључа и Клобука,
45 и широка Гацка пространога,
од тврдога Стоца и Мостара,
и од Фоче и Новог Пазара.
Кад су силну војску покупили
на широко Гацко поље равно,
50 на тефтер су војску избројили –
војске бјеше двадесет хиљадах.
Отолен су војску подигнули
и спадоше на поље Никшићко.
Виђе војску од планине вила,
55 па полеће на лагана крила;
више Чева вила починула
наврх Лисца, високе планине;
отле кличе танко гласовито
у крваво Чево на крајину,
60 а на име кнеза Мојисија.
Но се дома кнеже не намјери,
но Крстиња, кнежева љубовца,
па кнегиња вили бесједила:
„Што је, вило, каменом ти стале?“
65 „Како шта је, кнежева кнегињо:
ево сјутра војска на Трњине,
а пред војском паша од Требиња
с Беглер-бегом, својијем сестрићем,
а за њима двадесет хиљадах!
70 Трњине ће село похарати,
црногорско крило саломити;

но ће ти је кнеже Мојисија,
да покупи младе Црногорце
да дочека Турке на Трњине?“
75 „Мучи, вило, кукавице црна,
ђе су њему млади Црногорци?
Да л’ нијесу лани погинули
од велике војске Ћупрелића?
Ће гођ бјеше од боја главара
80 на вјеру их посјекоше Турци
на Ситницу под Ораховицу;
а остали који погибоше
од велике војске Ћупрелића:
ђе гођ бјеше лакца и бојника,
85 све погибе, ништа не остаде,
до момчади луде и невјеште
и црнијех, вило, удовицах,
удовицах како кукавицах!“
У то кнеже Мојисија дође
90 кад кнегиња с вилом говораше.
Скочи кнеже на ноге јуначке,
па окупи од Чева Чевљане,
све им каже што је и како је.
Отидоше Долу Папратноме,
95 а кнез посла лаке поклицаре.
Једног посла селу Велестову
побратиму од Јабуках Вуку:
„Ево сјутра Турци на Трњине,
но покупи, Вуче, Велестовце,
100 хајде с њима Долу Папратноме!“
Па послао другог поклицара,
послао га у племе Бјелице
на дворове Милића војводе:
„На ноге се, Милићу војводо,
105 и покупи Цуце и Бјелице,
хајде с њима Долу Папратноме;
ево сјутра Турци на Трњине,
да светимо јаде од Тураках:
једа би ти Бог и срећа дала
110 девет братах твојих да осветиш,
девет братах како Југовићах,
те их лани Турци посјекоше
у бијелу цркву Свету Петку,

што не кћеше цркву оставити
115 да је Турци без крви опале!“
Црногорци на ноге скочише
како хабер од кнеза примише,
скупише се Долу Папратноме,
бројем бјеше хиљаду пушаках.
120 У До тамну ноћцу преноћише.
А кад ноћи испред зоре било,
нешто трену небо од Трњинах,
на Трњине Турци ударише,
и Трњине огњем опалише,
125 и големи шићар заузеше:
крњи ваган и двије ожице,
и пијевца, Томина кокота,
и ћорога коња Роганова.
Но скочио Николић Томашу,
130 а за њиме млади Црногорци,
и зајмише Турке уз Трњине,
стигоше их на врх од Пресјеке.
Него пуче пушка црногорска,
баш сокола од Јабуках Вука,
135 и погоди турску буљубашу
Мурчић Зука од града Клобука.
Иза Вука обрнула рука,
а Турцима обрну нерука!
Гоне Турке уз Доле Прентине:
140 од Пресјеке до наврх Доловах,
од Доловах до Ласте Прентине –
двојином их више посјекоше.
Када бјеху уз Ласту Прентину,
но завика Матијашев Јанко:
145 „На лијево обрните, Турци,
а за душу старца Матијаша,
е пиличник од вас не утече!“
На лијево Турци обрнуше,
на стијене веље нагазише,
150 на крваву Кокотову Главу,
коју не би соко прелетио
а камоли јунак пријешао:
ту сијеку и разгоне Турке,
док јунаке забољеше руке;
155 од Тураках јаде починише,

не пуштише ништа до камена,
седамдесет ухватише живе,
седамдесет и више четири,
све госпoде: агах и беговах,
160 међу њима пашу Хусеина,
са сестрићем бегом Љубовићем,
па их воде рукама свезанијех.
Мишљаху их врћи на откупе,
е су јадни Црногорци гладни,
165 но кад дошли Чеву крвавoме,
ту их среле чевске покајнице,
а пред њима Крсте Мојашева;
како виђе бега Љубовића,
како виђе одмах га познаде,
170 па ђеверу своје бесједила:
„Мој ђевере, Николић Томашу,
куд ми водиш бега Љубовића?
Зар сам мало њему робовала –
лани ме је беже ухватио,
175 кад похара везир Ћуприлићу,
кад похара ломну Црну Гору –
робовала за годину данах?
Дај ми ножа, а на ти кућелу,
да посјечем бега Љубовића.“
180 И кнегиња укори ђевера:
ножом врже Николић Томашу,
те посјече бега Љубовића.
Тад свијема посјекoше главе
и пребише прве за потоње:
185 Хусеина пашу требињскога
за бијелу на Цетињу цркву
што Ћуприлић бјеше изгорио,
Љубовића за Мићуновића,
а Ченгиће за браћу Милиће,
190 Јагличића за Томановића,
Мурчић Зука за Мандушић Вука,
Сијерчића за Мрваљевића,
а Јаганца, турску буљубашу,
за нашега Вукца арамбашу,
195 а из Фоче хоџу Сулејмана
за ћорога вранца Роганова,
а остале Турке витезове

за јунаке младе Црногорце
који бјеху у бој погинули
против веље војске Ћуприлића;
пребијају десет за једнога –
право није, ма лијека није.

XII НЕ ДАЈУ ВУЦИ ОВАЦАХ (око 1725. год.)

Књигу пише Хаџиманић Дуро
од несрећна града никшићкога,
а шиље је у ломне Пјешивце,
а на руке Бабићу Ивану:
5 „О Иване, Богом побратиме,
знаш ли, побро, давно било није
када смо се лани побратили
о веселу дану Митровоме,
братимили за зло црногорско,
10 да гонимо плијен црногорски,
да сјечемо црногорске главе?
Ево има по године данах,
нит' узесмо с крајине плијена,
нит' јуначке главе посјекосмо!
15 Но на ноге, мио побратиме;
покупи ми стотину јунаках
који нема куће ни баштине,
који нема тора ни обора,
ни другога блага ни имућа
20 досим струке и оружја сјајна;
доведи их граду никшићкоме,
јер сам добар шићар уходио
у дно Баре у поље Грахово,
баш овацах тридесет крдовах,
25 то су, побро, овце црногорске.“
Кад Ивану ситна књига дође,
он сакупи стотину јунаках
и отиде граду никшићкоме.
А кад граду дође на чаршију,

30 на чаршију пред кафетарију,
ту нашао Дура побратима
и за Дуром дв'је стотин Тураках.
Руке шире до два побратима,
руке шире, у лице се љубе,
35 питају се за јуначко здравље,
и рекоше да су здраво били.
Тада рече Бабићу Иване:
„Побратиме, Хаџиманић Дуро,
смијемо ли удрити на овце,
40 јер су вазда добри Црногорци?
Страх је мене и бојим се љуто
без крви их веље пуштит неће!“
Ма га клето Туре слобођаше:
„Не бој ми се, мио побратиме,
45 све су, кажу, ђеца код овацах,
код њих нема доброга јунака
до сокола Марковића Вука
од Трњинах села крвавога.“
Отолен се војска подигнула
50 и отиде у Загору малу.
У Загору војску оставише,
а одоше до два побратима
да уходе овце у Грахово.
Кад изишли на врх од Дервиша
55 Црногорци овце отворише
и пуштише тридесет крдовах;
сваки своје овце пришикује,
ма не хоће Марковићу Вуче;
јунак иде наспрема овацах,
60 а на руке носи џефердара,
а све гледа кад ће бити кавга;
џефердару ријеч проговара:
Џефердаре, мој уздани друже,
ако би ми ударили Турци,
65 немој мене, друже, преварити,
већ ми убиј данас грађанина,
те општи и мене и себе
и бијеле замијени овце!
А дајем ти моју вјеру тврду,
70 ак' унесем главу на рамену,
носићу те Рисну на Габелу,

дрвен ћу ти сандук отурити,
а од срме кундак ударити –
заисто те преварити нећу!“
75 То слушају до два побратима,
нимало им мило не бијаше,
па међу се збора приметили,
и тако су макул учињели:
да не смију њему ударити.
80 У Загору дошли у дружину,
све им што је и како је кажу,
и какав је Марковићу Вуче –
да не смију њему ударити.
Кад то зачу Ходо барјактаре,
85 тако бјеше њима бесједио:
„Пи, ђаволе, оба побратима!
Ђе се боје триста од једнога,
не шчекала кућа ниједнога!
А тако ми вјере и закона,
90 ја сам саде с уходе дошао,
и тек Вуче што затвори овце,
он отпрати тридесет чобанах,
оправи их Рисну на пазаре
да му купе вина и дувана
95 и фишеках, заире јуначке;
но на ноге, да му ударимо
како сине зора на истоку;
лако ћемо овце плијенити
и Вукову главу откинути.“
100 Сва је војска Хода послушала
и ноћу се Вуку примакнула.
Виђи Вуче среће какве ти је!
Дођоше му до два побратима,
Вук Бојановић и Вук Томановић,
105 на торину Вука Марковића,
бјеху прошле ноћи три сахата:
„Добар вече, Вуче побратиме!
Хајд’ у чету, побро, да идемо!“
Ема им се Вуче одговара:
110 „Ја не могу овце оставити:
друге пушке код овацах немам
до мојега сјајна џефердара,
а страх ме је и бојим се љуто

115 е ће мене Турци ударити,
бијеле ми овце плијенити;
ма се уздам у Бога милога,
и у стари талих црногорски,
и у мога бистра џефердара
да их пуштит без замјене нећу.
120 А дивно сам џека напунио:
у њ сам врга два брата близанка,
за синџир сам браћу привезао,
он ће моје овце осветити.
А посла сам тридесет чобанах
125 бијеломе Рисну на Габелу
да ми купе вина и дувана
и фишеках, заире јуначке.“
Гости Вуче до два побратима,
он им закла брава јаловога.
130 Вечераше три бијесна Вука,
па чибуке своје запалише,
уз чибук се збора зађедоше,
а све Вуци зборе за јунаштво:
колико су главах откинули,
135 колико су узели пљеновах;
би л' на овце Турци ударили
кад би знали ко је код овацах.
Рече соко Томановић Вуче:
„Да Бог даде, оба побратима,
140 ако игда кћели ударити,
јутрос ни се Турци којасили!“
Мало прође, не би николико,
ударише на торину Турци,
утекоше у главицу Вуци.
145 Но се загна Ходо барјактаре,
да отвори стругу од торине,
но га гађа Марковићу Вуче,
и дивно је згодио Турчина,
згодише га два брата близанка,
150 на прси му токе оштетише,
а на леђа срце истурише –
мртав Турчин стругу притворио.
Ма Никшићи зорно кидисаше,
све бијеле овце заврнуше.
155 Ал' три Вука трче у поћеру;

но се брани Бабићу Иване,
око њега од Никшићах Турци,
не дају се примаћи поћери.
Но кликује Марковићу Вуче:
160 „Пи, зла срећо, оба побратима:
кад се скупе на збор Црногорци
на Цетиње код бијеле цркве,
зађешће се за бијеле овце,
три ће казат код овацах Вука,
165 а овце ни Турци одјавише!
То је наша брука и срамота!“
Па се загна Марковићу Вуче
да претече овце у Присоја,
ал' му не да Бабићу Иване,
170 но га Иван гађа џефердаром,
десну му је ногу саломио.
Паде Вуче у траву на главу,
а прискочи Бабићу Иване
да Вукову посијече главу,
175 но се Вуче сјећи не даваше:
на здраву се ногу придигао,
а упири свога џефердара,
те погоди Бабића Ивана,
обије му ноге саломио;
180 паде Иван мртав украј Вука.
Кад погибе турска буљумбаша,
сва се турска војска препанула;
кидисаше два бијесна Вука,
кидисаше Вуци уз Присоје,
185 а Турци им плећа обрнуше:
док дођоше на врх од Присоја
по двије су главе откинули,
половину отели овацах.
У то приспје тридесет чобанах
190 са Габеле Рисна бијелога,
ударише једино на Турке,
разагнаше кроз Загору Турке
како вуци без пастира овце.
Отолен се натраг повратише,
195 сваки носи од Турчина главу,
а два Вука носе по четири
и по два су жива ухватили.

Кад дођоше на дно од Присоја,
ту нађоше Вука рањенога,
200 а до њега Ивана мртвога.
А загна се Томановић Вуче
да посјече главу Иванову,
но га куми Марковићу Вуче:
„Не, забога, Вуче побратиме,
205 доста си се глава насјекао,
но понес'те мене на Ивана
да крвнику посијечем главу
који ми је крило саломео.“
Понесоше Вука рањенога
210 те посјече главу Иванову.
Пошто Вуче посјече Ивана,
он је тако ријеч бесједио:
„Слушајте ме, оба побратима:
ви ми данас обранисте овце
215 и никшићке ископасте Турке,
но узмите дио од овацах,
од овацах стотину овновах!“
Одговара Томановић Вуче:
„Нећемо ти, побро, ђавољега,
220 нити ћемо више старешине
до џефердар Хаџиманић Дура –
њега ћемо узет старешине;
ја сам Дуру откинуо главу
и скинуо с њега џефердара.“
225 Па пођоше два бијесна Вука,
отидоше у чету крваву.
Направише чобани носила
од својијех сјајнијех пушаках,
те снесоше Вука Марковића,
230 снесоше га Рисну на крајину.
Лијечи се за годину данах,
доклен Вуче ране извидао,
и љекара подмирио дивно:
даде њему сјајна џефердара,
235 џефердара Бабића Ивана,
и шејшану Хода барјактара!
Опет Вуче код оваца пође,
ма не може више четовати.

XIII

ЦАРЕВ СЕСТРИЋ И ПИПЕРИ

(1732. год.)

Хвала Богу, хвала великоме,
што давије цару дојадише
од простране земље Арбаније,
од Тураках с турскијех крајинах,
5 од Спужанах и Подгоричанах!
Плачу Турци на племе Пипере:
„Аман, царе, земљи господаре,
ти помагај, ако знаш за Бога,
од Пиперах, Брда крвавога,
10 робље робе, а сијеку главе,
а хватају буле, каде младе,
те их воде босе по камењу!
Дај нам војску, драги господаре,
да Пипере Брдо разоримо,
15 Црној Гори крила саломимо,
ал' нас прати, драги господаре!“
Кад давије цару досадише,
он дозива сестричића свога,
Рустен-бега Џиди-Беговића:
20 „Слушај мене, мио сестричићу,
купи војске тридесет хиљадах,
а не жали хазну ни захиру;
води војску земљи Арбанији,
доклен дођеш варош Подгорици –
25 давије ми од њих дојадише
на Пипере, на племе каурско:
робе буле, а сијеку Турке,
разурају царева крајине.
На Пипере пушти силну војску,

30 те истражи у Пипере врага,
немој од њих оставити трага,
да почину Турци крајичници!
И ако би тако учинио
како тебе твој даиџа каже,
35 добрим ћу те даровати даром:
врћ ћу тебе, мио сестричићу,
за валију на Урумелију.“
Рустен-бег је гибен на јунаштво,
и цара је добро послушао,
40 примио му војску и захиру.
Води војску земљом и свијетом
доклен дође Арбанији љутој
у широку пољу Ћемовскоме
под бијелу варош Подгорицу;
45 ту је силна војска починула.
Бег окупља турске крајичнике,
пред војском их меће калаузе
да му воде војску на Пипере.
Кад лијепо уредио војску,
50 тад удари на племе Пипере,
и Пипере огњем изгорио,
и на Дрезгу табор учинио
и пободе бијело шаторје.
Ту му војска робље довођаше,
55 бег за робље Турке дариваше,
и бише се за неђељу данах.
А кад седма ноћца долазила,
ал' Пипери, крвава крајина,
међу собом чине договоре
60 да ударе бегу на таборе.
И бјеху се сложено послушали,
те на бега ноћу ударише,
а на Дрезгу, на поље широко,
те Пипери удрише Турцима.
65 Бог им даде и срећа јуначка,
ка да муња у Турке удари:
плећи даше, табор оставише,
оставише бијеле шаторе,
код шатора коње повезане,
70 оставише робље похватано.
Бјежи грдан беже Рустен-беже,

бјежи Турчин главом без обзира,
без турбана и без буздована,
и без коња, пјешке без обзира ...
75 И од Дрезге, поља широкога,
до Мораче више Подгорице
три стотине главах посјекоше,
Рустен-бега жива ухватише.
Но их куми беже Рустен-беже:
80 „Немојте ме посјећи, Пипери,
јер ја јесам царев сестричићу;
од цара ви Божју вјеру дајем,
цар ће мене добро откупити,
он ће вашу намирит похару
85 и даће ви небројено благо:
даће вама коње нековане,
и даће ви сабље непасане,
писаће ви царева фермане.“
А кад чуше Пипери јунаци,
90 ругају се бегу Рустен-бегу,
с ферманима и с турскијем благом:
„Не будали, беже Рустен-беже!
Не тражимо блага ни фермана,
него твоју главу са раменах.“
95 И његову главу посјекоше.
И на томе боја раздвојише.

XIV

ВУК ТОМАНОВИЋ

(око 1735. год.)

Три су пила побратима вино
у Ровину, у Томановића,
у хајдука Томановић Вука:
једно с Чева Гаврилов Турчине,
5 друго соко Радуловић Симо,
треће бјеше Томановић Вуче;
Вукова им љуба вино служи.
Када су се вина напојили
и од вина ћефа заузели,
10 у вину се збора зађедоше.
Вели хајдук Томановић Вуче:
„О Бога ви, до два побратима,
зло попили у Ровини вино!
Што се турски друми отворише,
15 отворише друми и карвани,
у Рудине овце издигоше?
За нас нико ни хабера нема!“
Али вели Гаврилов Турчине:
„Невоља је, мио побратиме:
20 устадоше Турци на оружје,
а забити поградише куле,
а на куле вргоше пандуре,
друм чувају од Црногорацах.
Једна се је оградила кула
25 на дно Гацка, на Крстац паланку,
а њу гради Звиздић Асан-ага
од широка поља Гатачкога;
кад је Турчин приградио кулу,
на кулу је турио пандуре,

30 четрдесет и четири друга,
и пред њима Ибра буљубашу,
чува њему Пиву и Голију,
и широко поље Гацко равно
од хајдуках, од Црногорацах.
35 Друга се је оградила кула,
оградила на равне Рудине,
више б'јела града никшићкога,
а бијела кула на Трубјелу;
а њу гради Балабановићу
40 од крвава града никшићкога;
кад је беже оградио кулу,
на кулу је турио пандуре,
четрдесет и четири друга,
и пред њима турску буљубашу,
45 Туре зорно Мрку Усеина,
друме чува од Црногорацах,
и бијела града никшићкога.
Трећа се је оградила кула,
б'јела кула на равне Рудине,
50 а јест тврда Омутић паланка,
и њу гради Осман капетане
од Никшића, града бијелога;
кад је Турчин приградио кулу,
на кулу је турио пандуре,
55 четрдесет и четири друга,
и пред њима турску буљубашу,
буљубашу Сефера Пипера,
чувају му друма низ Рудине,
и никшићке у Рудине овце.
60 Четврта се оградила кула,
оградила кула на Бањане,
и њу гради Ресулбеговићу
од Требиња, града бијелога;
кад је Турчин оградио кулу,
65 на кулу је турио пандуре,
четрдесет и четири друга,
и пред њима клобучког диздара,
чува друме од Црногорацах,
и Требиње, града царевога.“
70 Вели тако Никац од Ровинах:
„Истина је, драги побратиме,

ја сам скоро из чете дошао
и видио турске грађевине,
и на грађе убојне топове,
75 и у грађе од боја пандуре.
Још сам добар шићар уходио,
уходио Љубовића овце,
на Загорње поље Невесиње,
од беглука хиљаду овновах
80 што му раја у пешкеше даје:
ласно бисмо шићар заузели
су четрдест других узданијех,
на срамоту кулах и пандурах;
но, Турчине, мио побратиме,
85 хајде, побро, у Чево крваво
те ми купи једну чету малу:
ђе год нађеш бољег јунака
све са собом у чету узимај.“
А говори Томановић Вуче:
90 „Побратиме, Радуловић Симо,
хајде пођи у те Цуце Доње
те покупи другу чету малу
од Бјелицах и Малијех Цуцах:
ђе год нађеш бољег јунака
95 све са собом у чету узимај;
хајде с њима на Доле Кобиље.
Ја ћу трећу купит чету малу
од Ровинах и села Трњинах.“
Па скочише три добра јунака,
100 Турчин пође Чеву крвавоме,
Симо пође у те Цуце Мале,
чете мале двије покупише,
чете двије тридесет хајдуках
и пред њима двије харамбаше.
105 Отидоше у те Цуце Горње,
на Кобиље Доле долазили,
ту нађоше Томановић Вука
и са Вуком десетак хајдуках.
Ту се сташе три добра јунака
110 и за њима четрдест хајдуках,
отидоше уз Доле Кобиље,
на Јабуку чета долазила,
на погледу уз турске Рудине,

те гледају турску грађевину
и на грађу од боја пандуре.
115 Докле мрче и почину сунце,
а хајдуци на ноге скочише,
уљегоше ноћу уз Рудине,
Рудине су здраво прегазили;
120 уљегоше уз Бањане равне,
и Бањане здраво прегазише;
уљегоше уз Корита жупна,
и Корита здраво прегазише;
уљегоше уз Бабу планину,
125 а из Бабе управ Ђеласици,
доклен дошли пољу Невесињу,
под бијелу кулу Љубовића;
ту хајдуци починули трудни.
Доклен мрче и почину сунце,
130 ударише под оџак бијели
и велики шићар заузеше,
од беглука хиљаду овновах,
ухватише дванаест чобанах
под оружјем, жива свакојега:
135 све то бјеху власи сиромаси,
не кћеше их посјећ Црногорци;
побјегоше преко Невесиња.
А глас бегу на касарму дође:
„Хај на ноге, Љубовићу беже,
140 удари ти Томановић Вуче,
оћера ти хиљаду овновах,
поведе ти дванаест чобанах
без мртвога и без рањенога!“
Скочило је дванаест беговах,
145 и велику поточ покупили
од Рабиње и од Невесиња
до Мостара, града бијелога,
и Пролома, турачке касабе:
подигло се других пет стотинах,
150 лака пјешца и брза коњика,
и за Вуком пошли у поћеру.
Бјежи Вуче како соко сиви.
А да видиш бега Љубовића,
препаде се да ће утећ Вуче,
155 напријед му гласе протурио

широкому пољу Гатачкому,
бијеломе граду Метохији:
„Ко је Турчин, за Мухамед’ свеца!
Ударио Томановић Вуче
160 на оџаку Љубовића бега,
све пороби мало и велико!“
Хајдуцима лоша срећа била:
паша бјеше на то Гацко равно,
око њега три табора војске.
165 Кад глас паши у шатору дође,
али паша на ноге скочио
а у војску пуштио телала.
Телал пашин у околу виче:
„Је ли мајка родила јунака
170 ко ће узет другах три стотине,
лака пјешца и брза коњика,
по избору бирана јунака,
да поћера од Ровинах Вука?
Ако би му Бог и срећа дала
175 да би Вука жива ухватио
али главу од мртва донио,
дава паша блага триста ћесах
и све Гацко поље под арачем,
да му купи гроше и дукате
180 да не дава цару ни везиру,
и врћ ће га у Кључ капетаном!“
Телал виче кроз пашину војску;
не нађе се никаква јунака
до подоцкан сина пашинога,
185 по имену Пашићу Османе,
пред пашом се добро захвалио:
„Подај мене другах три стотине,
лака пјешца и брза коњика,
по избору бирана јунака,
190 ја ћу поћи Вука поћерати
и њега ћу жива ухватити.“
Даде му их, ријеч не чинио.
Пашић Осман коња окрочио,
и за њиме другах три стотине,
195 лака пјешца и брза коњика,
а толика хртах и сљедниках –
отидоше поћерати Вука.

Гацко поље они пријеђоше,
прихватише с' Троглаве планине:
200 Томановић уз Корита равна,
Пашић Осман на врх од Три Главе;
Томановић уз хајдучке Лаке,
Пашић Осман на Црквице равне;
Томановић наврх Дубочаках,
205 Пашић Осман у Лаке хајдучке;
Томановић на дно Дубочаках,
Пашић Осман наврх Дубочаках ...
Кад је Вуче сагледао Турке,
али зове Сима и Турчина:
210 „Полако те, до два побратима,
ево Турци низ Дубочке равне,
ал' се, браћо, натраг повратите!
Стоји фиска пјешца и коњика,
стоји штехта хрта и сљедника,
215 а пред нама кржаве Рудине,
у које су стотину пандурах:
да имамо крила соколова,
да не данас не би унијела.
Послушајте мене, Црногорци:
220 ја ве кумим Богом истинијем –
који, браћо, данас прегнут неће
да с Турчином крвцу пролијева,
ја га Богом великијем кумим
нека бјежи уз Копље планину
225 да ми моју не плаши дружину!“
Сви стадоше четрдест хајдуках;
вели Сенић из Бјелицах Живко:
„Буљубашо, Томановић Вуче,
ја нијесам но један у мајке,
230 рекла ми је мајка на кретању:
– Хајде збогом, синко, Сенић Живко!
Нема матери но тебе једнога:
кад ми с пута донио срамоту,
већ те мајка жива не виђела,
235 остала ти мајка кукавица!
Ја сам прега данас погинути
и с Турчином пролит крвцу црну!“
Већ да видиш четрдест хајдуках:
ево двадест пошли унапријед,

240 двадест оста да чекају Турке.
Дивно Вуче уреди хајдуке,
и слободи младе Црногорце:
„Црногорци, сиви соколови,
ви јуначка срца искорите!
245 Слушајте ме, моја браћо драга!
Мука ли је добити јунаштво,
наком себе спомен оставити!
Ово су ти босанске балије:
ко се с њима боја био није,
250 тај је од њих страву заузео,
а који се с њима боја био,
тај ће јуриш без узмака чинит;
но немојте издат, соколови!
Ко погине данас на Дубочке,
255 тај нам, браћо, нигда мријет неће,
наком себе спомен оставиће,
а једном ће мријет свакојако!“
Дивно Вуче уреди хајдуке
око друма подно Дубочаках,
260 и овако њима говорио:
„Црногорци, соколови сиви,
међу собом Турке упуштите,
издалека кавгу не чините.“
Вели с Чева Гаврилов Турчине:
265 „Слушајте ме, браћо Црногорци,
немој који пушку опалити
док не пукне мога џефердара.“
Сва дружина њега послушала,
уљегоше у лист и у траву;
270 ево Турци низ Дубочке равно.
Но да видиш двадесет хајдуках,
сви гледају један на другога
ко ће први да заметне кавгу:
гледа Турчин Томановић Вука,
275 гледа Вуче Никца, сина свога,
гледа Никац Радуловић Сима,
гледа Симо Балетића Рада,
гледа Раде Перишић Аћима,
гледа Аћим Гаврилов Османа,
280 гледа Осман Балетић Вукоту,
а Вукота Дајичића Живка;

гледа Живко Вукотића Вука,
а Вук гледа Гавриловић Баја,
гледа Бајо Рогановић Јова,
285 гледа Јово с Добре Воде Вука,
а Вук гледа Жутка Липљанина,
Жутко гледа од Бјелицах Вука,
а Вук гледа Живка Сенијића –
јунак Живко не гледа никога,
290 од образа пали џефердара.
Пукла пушка ка да прогрмљело,
пуче пушка, убила Турчина,
а загна се Марковићу Пејо,
те Турчину главу откинуо.
295 Али вели Гаврилов Турчине:
„О Чевљани, Чева не виђели,
уби Цуца, посјече Бјелица!“
Оно гледа Балетићу Раде,
а у Турке јуриш учинио,
300 једну турску уграбио главу;
оно гледа Балетић Вукота,
а у Турке јуриш учинио
и ухвати живога Турчина
на витеза коња под оружјем.
305 Ала банда завргла се кавга,
Томановић разагони Турке,
разагнаше Турке низ Дубочке:
три стотине – двадест и четири ...
Бој се бије, крв се пролијева;
310 Црногорци, соколови сиви,
осамдесет главах посјекоше
и Османа жива ухватише
на витеза коња под оружјем;
ама они утећ не оћаху,
315 него више сватит не могуше.
Сваки носи хајдук по три главе,
носе турске сјајне џефердаре,
воде турске коње седланике,
носе турске токе и доламе.
320 Отолен се натраг повратили.
Богу хвала, Срби задобили
и ћерају велика шићара,
нагнаше га низ равне Рудине,

325 ђе гледају цареви пандури –
 нико им се на пут не чињаше.
 Уљегоше уз Јабуку малу,
 здроаво дошли на Доле Кобиље.
 Ту лијепо шићар дијелили:
 златне токе, свилене доламе,
330 златне пушке, сјајне џефердаре,
 и бегових хиљаду овновах.
 Око свашта те се погодише,
 ма се нигда згодит не могаху
 око тока Пашића Османа –
335 ко ће носит токе са Турчина.
 Али вели Томановић Вуче:
 „О Турчине, Пашићу Османе,
 колико ти сташе токе пугте?“
 Али му је Турчин говорио:
340 „Стале су ми стотину дукатах.“
 Дошло им се бјеше поклат туна,
 ко ће токе носит са Турчина,
 него добра ријеч излазила
 од Сенића Живка из Бјелицах:
345 „Ја сам токе донио с Турчина
 и Турчина ухватио жива,
 ма их носит на дијелу нећу,
 та ми моје не остале пугте!
 Него од'те мене послушајте:
350 дајмо токе Пеју Марковићу,
 е је добар, мајка му весела,
 најпрви је посјека Турчина,
 а дужан је добра Црногорца,
 а синовца Драшка Поповића
355 од крвава Чева на крајину –
 не би л' њима откупио главу!“
 Црногорци њега послушали.
 Отолен се раздвојили били,
 воде жива Пашића Османа;
360 поведе га Гавриловић Турчин,
 поведе га Чеву крвавоме;
 ту га држа по године данах,
 докле њима бурунтија дође
 од силнога од Босне везира,
365 те се њима везир замолио –

Турчина су на откупе дали
за хиљаду жутијех дукатах.

XV

БОЈ С КУЧИМА

(1739. год.)

Скадарски се паша подигнуо,
за њим војске петнаест хиљадах,
и паша је табор учинио
и бијело распео шаторје
5 на Дољане више Подгорице;
па отолен паша књигу пише,
а посла је у Куче камене,
а на руке војводи Илији:
„О Илија, кучка војеводо,
10 ну погледај што ти књига пише,
да си с прешом мене под шатором.“
Кад војводу књига допанула,
од књиге се узмучио љуто,
па се сјетно невесело шета;
15 но га гледа Јововићу Ђуро,
а с Илијом стрицем говорио:
„О мој стриче, војвода Илија,
оклен књига, огњем изгорјела?
Еда те је мејдан допануо
20 на којему изић не смијемо?“
Но му рече војвода Илија:
„О синовче, Ђуро Јововићу,
да је мене мејдан допануо,
ти би поша на мејдан за мене,
25 но је паша с војском на Дољане;
за мене је паша поручио,
а ја паши одити не смијем,
да ме турске не изгубе даве;
да не идем, хоћу погинути,

30 хоће војска на ме ударити,
а у Куче узданице немам
да се они покољу с Турцима,
е су они соја Бранковића:
издаће ме Кучи у Тураках!“
35 А вели му Јововићу Ђуро:
„А не бој се, војвода Илија,
ја ћу паши одит на Дољане.“
„Страх ме, Ђуро, е ћеш погинути.“
За то Ђуро ни хабера нема,
40 ођеде се што мога најљепше,
па посједе претила дората
а отиде паши на Дољане.
Каде к паши на Дољане дође,
пашине га слуге сусретоше,
45 примише му коња и оружје;
па приступи паши под шаторе,
пољуби га у скут и у руку,
па му сједе уз десно кољено.
С њим се паша разговара дивно:
50 „О ђетићу, Ђуро Јововићу,
а ђе ти је војвода Илија?“
„Што ме, пашо, за Илију питаш? –
Ја сам доша намјесто Илије,
но што имаш збори, господару!“
55 „Хоћу, Ђуро, да ми харач дате!“
„Даћемо га, пашо господару!
Колико ћеш узети харача?“
„Оћу, Ђуро, двјести ћесах блага,
и вељијех стотину воловах,
60 и најљепше педесет невјестах,
да оженим педесет левера!“
„Вољан да си, пашо господаре,
даћемо ти блага двјеста ћесах
и вељијех стотину воловах –
65 на Куче се ништа познат неће;
ма не дамо педесет невјестах
без кржаве сабље и пољане.“
Онда рече Аверић кадија:
70 „Што га питаш, пашо господаре,
што их питаш, а дат ти их неће,
но обрни силовиту војску

да са војском Куче похарамо,
да невјестах триста ухватимо
и леверах триста оженимо.“
75 А вели му Јововићу Ђуро:
„Подгоричке аге, не лудујте;
и прије сте на Куче ходили,
па нијесте Куче похарали.“
А паши је Ђуро говорио:
80 „Не дам, пашо, ништа до камена!“
Оно рече, на ноге скочио,
а претила коња закрочио,
и врати се у Куче камене.
Тада паша ријеч говорио:
85 „Подгоричке аге, моје слуге,
је л’ колико Кучах на оружје?“
А вели му Аверић кадија:
„Има, пашо, хиљада пушаках.“
Но им паша ријеч проговара:
90 „Пи, зла срећа, аге подгоричке,
су чим нас је Ђуро затакао!
А ја имам петнаест хиљадах
што ћу данас обрнут на њега.“
Тадар паша на ноге скочио
95 и у војску пуштио телале:
„Хазар да сте, пјешци и коњици,
ево ћемо Куче да харамо!“
Веља се је окренула војска
и ето је уз Куче камене ...
100 Прије Ђуро у Медуну дође,
и ту Куче на искупу нађе,
па је њима ријеч бесједио:
„На ноге се, моји соколови,
ере сам се с пашом затакао;
105 ево војске уз Куче камене,
но на ноге да их дочекамо.
А вели му војвода Илија:
„Лакше, Ђуро, јер ћеш погинути!“
Но му рече Јововићу Ђуро:
110 „Чуј ме, стриче, војвода Илија:
ал’ ћу моју главу изгубити
ал’ турскијех десет откинути.“
У ријечи коју говораху,

дође турска до Медуна војска.
115 У много су закрочили Турци;
из Медуна Куче изагнаше
и бијели Медун похараше,
ћерају их уз Куче камене,
доклен војска на Врбицу дође,
120 око куле Гоге Рашовића.
Дан је љетни био око подне
и Турци су пожедњали љуто,
а намјера и Бог нанијела
од Ровацах војводу Савића,
125 око њега два барјака војске;
на турску је војску ударио,
с банде друге војвода Илија,
с банде треће Јововићу Ђуро,
и Турци им плећи обратише.
130 Витезови боље навалише,
нагнаше их на Орлову Ст'јену:
скачу Турци низ Орлове Ст'јене,
скачу Турци нигда не престају.
Него рече Јововићу Ђуро:
135 „Ајме њему до Бога милога!
Јутрос сам се стрицу захвалио
да ћу десет глава откинути,
још је једна да десет напуним.“
Па повади ножа пламеног,
140 а у Турке јуриш учинио;
но га таква нанесе несрећа
на некаква бега гусињскога,
ћераше га с ножем пламенијем
да бегову посијече главу;
145 за собом се Турчин обрнуо,
иза паса кубурлију пали,
Јововића Ђура погодио,
погодио међу очи црне –
с црном га је земљом пољубио.
150 У то Тома Јововићу дође,
Ђура брата находио мртва,
на Ђура је турско одијело,
јунак крвав те га не познаје,
те је брату главу откинуо.
155 У то дође војвода Илија,

удари се руком уз кољено:
„Ајме њему до Бога једнога,
ђе се данас Кучи ископаше!
Носиш, Тома, главу брата твога,
160 брата твога и синовца мога,
а погибе војвода Савићу!“
Ма му лаки гласи допадоше
ере Савић није погинуо,
но затвори кулу Рашовића,
165 а у кулу Аверић кадију,
и уз њега два пашина сина
и Тураках јоште седамдесет.
На кулу се Кучи обратише,
но дозива Аверић кадија:
170 „Немојте ме, Кучи, погубити!
Ево овђен другак седамдесет,
даће сваки десет ћесах блага;
ево овђен два пашина сина,
они ће се измјерити благом!“
175 А вели им војвода Савићу:
„Можете се, Турци, откупити,
ма не могу два пашина сина
што их данас изгубити нећу
за сестрића Ђура Јововића.“
180 У кулу је Савић улазио,
кроз њу тражи два пашина сина.
Ма су Турци вазда непокорни:
пуче танка пушка од Тураках,
Савићу је срце изгорела;
185 паде Савић насред куле мртав,
у кулу га посјекоше Турци.
Тадар добро Кучи навалише,
навалише Кучи и Ровчани,
нанијеше траву и сијено,
190 запалише кулу Рашовића,
седамдесет агах изгореше,
међу њима два пашина сина –
од њих ока не утече жива.
Грдан паша бјежи на дворове,
195 гласа грдна а образа црна.
А нека га, и невоља му је:
на Куче му Турци изгибоше,

пет стотинах мање ниједнога.

XVI

НИКАЦ ОД РОВИНАХ

Чета се је мала подигнула
са крајине ломне Горе Црне,
чета мала тридесет хајдуках,
а пред четом два добра јунака:
5 једно бјеше Никац од Ровинах,
друго с Чева Раде Балетићу.
Отидоше с четом уз планину,
док на Воду дошли Милетину;
ту уморна чета починула,
10 воде пила, хљеба заложила,
осушила од росе опанке
и јуначке струке и торбице.
Када тамна ноћца настанула,
притврдише на ноге опанке,
15 по сриједи пушке дохватише,
уз Рудине равне загазише;
ноћно прошли турске карауле,
освануше насред од Рудинах.
Пред четом је Никац одалио,
20 не би мала пушка дотурила.
Ал' какав је Никац од Ровинах!
На њему су токе убојите,
брци му се по њима просули,
а у руке носи џефердара,
25 а с пушком се Никац разговара:
„Џефердаре, мој уздани друже,
ако мене дође до невоље
на криво ово разбојиште,
немој мене ватром преварити!
30 Е ако ме ватром не превари,
свак ће рећи и мене и тебе:

дobre пушке у добра јунака!
Ако ли ме ватром изневјери,
нагрдићеш и себе и мене,
35 свака ће рећи и мени и теби:
лоше пушке и лоша јунака!“
Но се друга чета намјерила
од крвава града никшићкога,
а пред четом турске арамбаше:
40 јунак добар Сефере Пипере
с побратимом Сукић-барјактаром,
а око њих тридесет грађанах,
све биране злице и крвавци –
запанули око друма пута,
45 те чекају чету црногорску.
Кад виђеше Турци од Никшићах
е је Никац чети арамбаша,
не смједоше чету дочекати,
но се Никцу уклонише с пута.
50 Пође чета уз Дубочке мале;
него вели Сефере Пипере:
„Побратиме Сукић-барјактаре,
хајде, побре, граду никшићкоме,
те покупи по граду грађане,
55 ње год нађеш злице и крвавца,
а пред њима Шаба барјактара;
доведи их Води Милетиној
да око ње Турци западнемо.
Кад уморни дођу Црногорци,
60 на воду ће жедни насрнути,
хоћемо их дочекат, занаго!“
Послуша га Сукић барјактаре,
и отиде граду никшићкоме,
и покупи од града грађане,
65 а пред њима Шаба барјактара;
поведе их Води Милетиној.
Ту ми Турци западоше дивно,
западоше шездесет Тураках,
по два друга око друма пута,
70 насред друма Сефере Пипере.
Па је закрич Сефер учинио
да не пукне пушка од Тураках
док не пукне његова латинка

на сокола Никца од Ровинах.
75 А отиде Никац уз Корита
и изведе чету црногорску
у Сомину, високу планину,
те сеири Гацко свеколико
и по Гацку уводи шићаре.
80 И диван је шићар уходио:
танку кулу Звиздић Асан-аге,
око куле камену авлију,
у авлију стотину воловах.
Па кад мрче и тамна ноћ дође,
85 спуштише се тридесет хајдуках
из Сомине, високе планине,
до бијеле Звиздићеве куле,
бијелу му опколише кулу.
Него вели Никац Томановић:
90 „Побратиме, Раде Балетићу,
де се попни другу на рамена,
те прескочи камену авлију
и отвори од авлије врата
да узмемо голема шићара.“
95 Не кће Никца послушати Раде;
опет му је Никац бесједио:
„Биволице, Раде Балетићу,
ну се сагни у зелену траву
да се примим тебе на рамена,
100 да отворим голема шићара.“
Саже му се, ријеч не учини;
прими му се Никац на рамена,
а с рамена на тврду авлију,
и ускочи међу воловима,
105 те отвори од авлије врата
и ишћера стотину воловах.
Па се натраг Никац повратио
у подруме Звиздић Асан-аге,
те му узе под седлом ђогата,
110 окрочи га Никац од Ровинах;
па хајдуци шићар завратише,
утекоше низ Корита жупна,
уљегоше низ равне Рудине;
а кад дошли преко Ријечанах
115 близу мале Воде Милетине,

ту одјаха Никац од ђогата,
те пјешице пред четом кренуо
пут крваве Воде Милетине.
Но их турска стража опазила,
120 па бусије Турци похватили
око друма и зелена пута,
насред друма Сефере Пипере.
Док ево ти Никца од Ровинах;
препаде се Сефер буљубаша:
125 да га чека, чекати не смије,
да он бјежи, бјежати не смије,
није лако Никца дочекати;
и у страху пушку опалио,
те је Никца раном обранио,
130 саломи му ногу у кољену.
Паде Никац насред друма пута,
а прискочи Шабо барјактаре
да Никчеву посијече главу;
рањен Никац пали џефердара,
135 те погоди Шаба барјактара,
живо му је срце изгорио.
Викну Шабо: „Куку мене, бабо!“
Рече бабо: „А што ћу ти, Шабо?
Зло је мени, ма је горе теби!“
140 Но се загна Симоновић Живко
да Шабану посијече главу,
но га не да Сукић барјактаре,
већ упали сјајна џефердара,
те погоди од Заљућа Живка.
145 Викну Живко: „Куку мени, стрико!“
Рече стрико: „А што ћу ти, Живко?
Зло је мени, ма је горе теби!“
Него Никац од Ровинах викну:
„Хај, ђе си ми, Раде Балетићу?“
150 Ја нијесам јоште погинуо,
него ме је рана допанула,
од ране ми ништа бити неће,
ема ће ме погубити Турци,
обије сам пушке истурио.“
155 Ал’ да видиш Рада Балетића!
Он угледа Сефера Пипера
ђе пут Никца загон учинио,

пак упири сјајна џефердара,
те погоди Сефера Пипера;
160 нож истрже, посјече му главу.
Но хајдуци боље кидисаше
и рањена Никца уграбише,
примише га на коња ђогата.
Кад се Никац на коња примио,
165 Црногорци, од боја јунаци,
изагнаше из бусије Турке,
зајмише их низ равне Рудине,
шеснаест им главах посјекоше.
Турци вичу Муја и Алију,
170 Црногорци блажену Марију;
ђе допире блажена Марија,
не помаже Мујо ни Алија!
Те на богаз наћераше Турке.
Сташе Турци предават оружје;
175 но Бог уби друга најгрђега,
из Ровинах Вучу Ресковића,
виче Вуча, што му грло дава:
„Бјежи, Никче, главе не унио,
ка је богме ни унијет нећеш:
180 ево турске од Грахова војске,
не може је снијети планина,
а ни твоја чета дочекати!“
Добро их је Вуча преплашио,
побјегоше, шићар оставише,
185 а угнаше Никца рањенога,
унесоше Жутка Липљанина,
унесоше Жутка рањенога,
и мртвога из Заљућа Живка,
и турскијех осамнаест главах,
190 и турачко свијетло оружје.

XVII

ОВЦЕ НИКЦА ОД РОВИНАХ (око 1743. год.)

Књигу Никац од Ровинах пише,
а шиље је граду никшићкоме,
а на руке Хамзи капетану:
„Чујеш, Хамза, пријатељу стари,
5 снијег ми је овце затиснуо,
не смијем их јавит на Изворе
да им траву и сијено дајем.
Ако ми се ископаше овце,
ту ни теби добра бити неће!
10 Дај ми вјеру за неђељу данах,
а даћу ти од имања брава,
а угича испод клепетара.“
Кад је Хамзу књига допанула,
све скупио градске буљубаше:
15 „Видите ли, мила браћо Турци,
душманина Никца од Ровинах,
како нас је с књигом поздравио?
Но хоћете л' да му вјеру дамо,
не бисмо ли Никца преварили,
20 ал' на вјеру како изгубили.“
Сви рекоше: „Ела, капетане!“
Хамза му је књигу оправдио:
„Чујеш, Никче, пријатељу стари,
иштеш вјеру за неђељу данах –
25 јево ти је за петнаест данах.
Турска вјера, преварит те нећу!“
Кад је Никца књига допанула
и видио шта му књига каже,
од Ровинах овце најавио,

30 а без друга и без поредника,
до његове двоје ђеце лудо,
луди Богдан и луди Вукајло,
а обоје ђеце без пушаках;
на Изворе овце изјавио,
35 те им траву и сијено дава.
Ту стојао за неђељу данах;
кад се пуна испуни неђеља,
тадер Хамза војску покупио,
од Никшићах другах три стотине,
40 а пред њима градске буљубаше.
Отидоше пољем Никшићкијем,
хватише се крајем кусидскијем,
док дођоше пољу репешкому;
ту је турска војска починула,
45 воде пише, хљеба заложеше.
Онда вели Хамза капетане:
„Је ли мајка родила јунака
ко ће узет три четири друга,
ко ће Никцу на Изворе поћи
50 да уходи Никца код овацах:
има л' друга, али споредника,
чува ли се ка се научио,
какве су му вашке на торину,
можемо ли њему ударити,
55 на вјеру га како преварити?“
Сва дружина ником поникоше,
на планину снијег погледаше,
но не хоће Дерва буљубаша.
Скочи Турчин на ноге лагахне,
60 с собом узе два голема друга,
и трећега Шабан-агу луда,
отидоше никшићком планином,
доклен Дерва на Изворе дође;
а ту Никца код овацах нађе:
65 друга нема, споредника нема,
до његово двоје ђеце луде,
а обоје ђеце без пушаках,
те му ђеца устављаху овце.
Сједи Никац крај од овацах,
70 преко крила држи брешку сјајну,
а Никац се с пушком разговара:

„Танка пушко, мој уздани друже,
могу ли се поуздати у те
ако би ми Турци ударили?
75 Иако су мени вјеру дали,
ма је лоша вјера у Турчина!
Ако би ме, пушко, преварила,
те ми не би огањ прихватила,
окудиће и мене и тебе:
80 лоша пушка у рђаве руке!
Ако ли ме не би преварила,
но бих с тобом убио Турчина,
похвалиће и мене и тебе:
добра пушка у добра јунака!
85 А јево ти Божју вјеру дајем,
ако здраво дођем у Ровине,
стевен ћу ти други направити,
сребрен ћу ти кундак направити,
а уз тебе од злата пасове,
90 главу ћу ти сребром окитити.“
Оно Дерва и слуша и гледа,
па се брзо у дружину врну,
па одоше стрмом низ планину,
доклен дође Хамзи капетану.
95 Ту му Турчин турски селам даје,
капетан му здрављем прихватио:
„Добар доша, Дерва, моја слуго!
Јеси л' како Никца уводио?
Је ли друга али споредника?
100 Чува ли се ка се научио,
смијемо ли њему ударити?“
А вели му Дерва буљубаша:
„Ја сам Никца уводио дивно,
друга нема, споредника нема,
105 до његово двоје ћеце луде,
луди Богдан и луди Вукајло,
обоје му бјеше без пушака;
ма како се с пушком разговара,
одиста ће убити Турчина!
110 Ема хајте да му ударимо,
да Никчево стадо дојавимо,
а Никчеву главу донесемо.“
Скочи Турчин на ноге јуначке,

а отиде друмом пред дружином,
115 док изиде гором на планину,
на дно равна Дола Кобиљега.
Ту их тамна ноћца прихватила
а био их данак оставио;
ту су Турци огањ наложили.
120 А Никац је овце дојавио,
у торину овце ујавио,
па вечера с ђецом у плужине,
ема не кће лећи на гуњину,
но се чува ка се научио;
125 по ремику пушку дофатио,
на главицу горе излазио.
Даде му се нешто погледати
високијем Крушкам' Савинијем:
многи турски огањ угледао,
130 па се Никац осјетио дивно.
Листом Никац у плужину дође,
а пробуди двоје ђеце луде:
„На ноге те, Богдан и Вукајло,
хајте ноћас Чеву на крајину
135 до сокола Гавриловић Тура
и јунака Радуловић Сима,
нека с Чева ноћас купе војску,
с Чева равна и Малијех Цуцах,
да освану Долу Кобиљему.“
140 Тад скочило двоје ђеце луде –
ђеца луда, ма срца уздана,
кано, брате, пилад од сокола –
па скочише стрмом низ планине,
док дођоше Чеву на крајину
145 до сокола Гавриловић Тура
и јунака Радуловић Сима –
те у Чеву војску покупише,
с Чева равна и Малијех Цуцах.
Ал' је Никац овце прејавио,
150 из торине у Љутезу љуту.
А кад ноћи испред зоре било,
на торину Турци ударише,
а торину празну находише.
Но се загна Дерва буљубаша
155 на плужину Никца од Ровинах,

и плужину находио празну;
у њу Дерва намарицу нађе,
заврже је Дерва на рамена;
а у то је сунце огрануло.
160 Него Никац из главице виче:
„Остави ми, Дерва, намарицу,
јере немам чим убрат палицу
да огријем себе и овчаре!“
Тад завика Хамза капетане:
165 „Ха сад, Турци, моја браћо драга,
ено Никцу у Љутезу овце!“
На овце му загон учинише.
Никчев их је гаров дочекао,
на Турке је гаров навалио,
170 а Дерва га уби џефердаром,
паде гаров на зелену траву.
Оно Никац гледа од Ровинах,
од образа брешки огањ даде,
а погоди Дерву буљубашу,
175 на прси му пуце опалио,
а у њедра срце изгорио,
а на плећи прозор отворио –
паде Дерва на гарова мртав.
Опет Турци загон учинише,
180 ема Никац пуни пушку брзо –
не даду је напунити Турци;
бјежи Никац кроз бијеле овце.
Овце му се остружиле саме,
те их јаве уз планину Турци.
185 Иде Никац успоред овацах,
често пуни, а јошт љепше гађа:
доклен Долу Кобиљему дође,
седам их је Никац одвојио,
одвојио пушком од дружине.
190 Викну Никац што му грло даје:
„А ђе си ми, Гавриловић Туро
и соколе Радуловић Симо,
на вас пукла муња из облака!
Што сте ми се јутрос опознили,
195 нијесте се тако научили!“
Но му вели Хамза капетане:
„Не криви се, Никче, чавко црна,

а ту Тура Гаврилова нема,
но се игра плојке на окрајке;
200 а ту нема Радуловић Сима,
но је сиша у Доброту малу
да испија с ортацима вино
и да конак с ортацима гради.“
У ријечи коју говораше,
205 у то Туро Гавриловић дође
са соколом Радуловић Симом,
а око њих Цуце и Чевљани.
С двије стране они ударише,
с треће стране Никац од Ровинах,
210 прате овце и никшићке Турке:
док дођоше Долу Репешкоме
седамдесет главах откидоше,
седамдесет и више четири.
Још их ћаху пратит Црногорци,
215 но им Никац не да од Ровинах:
„Врћите се натраг, браћо моја!
Ми смо овце осветили дивно:
за свакога овна по Турчина,
а за овце свијетло оружје,
220 за гарова Дерву буљубашу
и његова Шабан-агу луда –
гарова смо осветили дивно!“
Кад дођоше Долу Кобиљему,
донијеше с Тураках оружје;
225 ал’ баница Васкова Даница
сама носи девет џефердарах;
ту дијеле с Тураках оружје.
Но намјера и Бог нанијела
с Чева равна Вукала сердара,
230 искаше им дио од оружја.
Ал’ вели му Гаврилов Турчине:
„Прођи нам се, Вукале сердаре,
није лако узимат оружје!
Но ако си јунак за оружје,
235 ено Турци, а на њих оружје.“
Сердар се је на то разљутио,
па отиде за Турцима трагом,
док уљеже низ алуге тврде,
сердар хукну, а Турчин звијукну,

240

на звијук га сердар намамио,
без ране га жива ухватио
и узе му главу и оружје.
Здраво сердар у дружину дође,
здраво дође, весела му мајка!

XVIII

СИНОВИ ОБИЛИЋА

(1750. год.)

Пропјевала у планину славја,
припијева до три побратима,
три јунака од Горице Црне,
а од Цуцах Томановић Никца,
5 од Његушах Тома Жутковића,
кнеза Станка од села Предиша:
„Зло вам јутро, сва три побратима,
јево на вас силе и Тураках,
листом Босна и Херцеговина,
10 али војске тридесет хиљадах,
а пред војском Тѣхај-паша млади,
око паше тридест капетанах.
На Убле је Чевске починуо,
и велики табор раширио
15 и бијело попео шаторје.
Оће саћи у Чево крваво
и похарат ломну Гору Црну;
овде вама пријеваре нема,
бијесни су Бошњаци јунаци.
20 А знате ли, три сокола сиви,
ка се скоро у вино хваљасте
накрај мора у Доброту малу,
на високу Кокотову кулу,
да нијесте гори за јунаштво
25 од косовске до три побратима?“
Кад зачуше три добра јунака,
рече соко Никац од Ровинах:
„Слушајте ме, оба побратима!
Турци су се посилили љуто

30 ђе је умро владика Данило,
погинуо Мићуновић Вуче
с побратимом Ђурашковић Јанком,
ђе остала земља без главарах;
већ на ноге, ако Бога знате,
35 да јуначки, браћо, погинемо,
рад слободе и рад отечества,
да причају до последијед људи
за јунаштво до три побратима.
Спомен'те се да смо углавили:
40 како на нас турска дође војска,
да оћемо, браћо, учинити
што и Милош су два побратима
на Косово те цара убише
и бесмртно име задобише.“
45 Тад скочише на ноге јунаци,
те говоре Никцу побратиму:
„Ха, за Бога, Никче побратиме,
да идемо на Убле широке
да под шатор пашу убијемо,
50 мријет ћемо једном свакојако.“
Па скочише до три побратима,
отидоше преко Горе Црне,
док дођоше на Цуцка Меоца;
ту нађоше око црногорски –
55 бјеше војске петнаест стотинах.
Побратими у војску уђоше,
сва се војска њима ограшила;
они иду тамо и овамо
те по војсци бирају јунаке,
60 док четрдест других изабраше.
Сви четрдест вјеру ухватише
на џефердар Никца од Ровинах
да ће убит пашу под шатором,
макар један не унио главе.
65 Тад се дигли до три побратима,
а за њима дружина остала,
од војске се комат одвојише.
Но дозива Пејовићу кнеже,
зове кнеже црногорској војсци
70 а на име Ђикана сердара:
„О Ђикане, од Чева сердаре,

примакните војску црногорску
широкому Долу Стажерскоме
да будете нама на невољу!“
75 У Стажер се војска примакнула,
а дођоше до три побратима
на погледу од турске ордије.
Кад виђеше Убле Озринићке,
80 све је Убле војска ухватила,
свак би река и би се заклео
да нијесу тридесет хиљада,
него да је стотину хиљада.
Препали се до три побратима
и њихова дружина остала:
85 тресу им се пушке у рукама,
а звече им токе на прсима,
сви нијеме сједе ка камење,
погледају тамо и овамо,
како, брате, е оће мријети,
90 па узимљу жељу од свијета!
Вели соко Никац од Ровинах:
„Црногорци, моји соколови,
немојте се, браћо, препанути,
имам добар биљег од јунаштва:
95 на мени је устресло тијело,
биће наша ако Бог да рука!“
Па дозива Никац из главице,
он дозива у турску ордију
побратима Звиздић Арслан-агу:
100 „Побратиме, Звиздић Арслан-ага,
срети Никца, побратима твога,
су његово четрдесет другач
све бирана, побре, Црногорца!
Већ је нама кавга додијала
105 и крвава чета дојадила,
већ смо дошли, мио побратиме,
да се силну цару предадемо
и његову са Босне везиру,
да туримо чете и бојеве,
110 да крдимо овце у Рудине.“
Звиздић скочи на ноге лагане,
собом узе десет пашајлијих,
срете ага Никца побратима

су његово четрдесет другах.
115 Хвала Богу, браћо, милосноме:
кад уљегли Срби у ордију,
љуто им се посилити Турци,
вељи су им сокак учинили
пут шатора паше босанскога;
120 свако гледа Никца од Ровинах.
Међу собом говораху Турци:
„Ала, море, негледна јунака,
ама страшна у јунака брка,
страшнијех му токах на прсима!“
125 У то војску магла притиснула
усред подне, како да се смрачи:
Црногорци пред шатор дођоше,
угледаше пашу босанскога,
око њега босанске бегове,
130 хитро своје пушке окренуше,
и под шатор ватру оборише,
и убише млада Ћехај-пашу,
око њега другах седам осам,
па пламене ноже повадише,
135 утекоше кроз турску ордију,
широк им се сокак учинио.
А шта ћу ти дуљит лакрдију:
погибоше тридест и четири;
ту погибе Жутковићу Томо
140 с побратимом од Предиша кнезом;
а шестина само утекоше –
шести бјеше Никац од Ровинах,
и на Никцу седам осам ранах.
Ама они утећ не хоћаху,
145 но их срете црногорска војска,
а пред војском Ћикане сердаре,
те отеше своје соколове,
на смућене Турке ударише
у широке Убле Озринићке.
150 А што ћу ти дуљит лакрдију:
од пред подне до мрклога мрака
разагоне и сијеку Турке.
Од Тураках јаде починише,
вељи ками натраг им се врати
155 те мртвога пашу донијеше;

оставише коње и шаторе
и захиру своју свуколику.
Црногорци, од боја јунаци,
задобише славу и поштење
160 како су се вазда научили.
Понесоше Никца у Доброту,
те се вида за годину данах;
и соко се Никац излијечи,
и ето га опет код овацах
165 на Изворе и Кобиље Доле.

XIX

СТАН ПОЛАКО, РОГОЈЕ, МНОГО ТИ ЈЕ ОБОЈЕ (1750. год.)

Књигу пише од Босне везире,
пошила је ломној Гори Црној,
у манастир на поље Цетиње,
Василију Петровић владици:
5 „О владико, црни калуђере,
пошљи мене харач Горе Црне
и дванаест младих ђевојаках
од дванаест до шеснаест љетах,
и сувише Белу Станишића.
10 Ако ли ми то послати нећеш,
кунем ти се вјером и Кураном
да ћу Црну Гору похарати,
поробити мало и велико:
што је мушко, и старо и младо,
15 погубићу сабљом свеколико,
што ли женско младо и лијепо,
то ће бити у ропство узето!“
Кад владика књигу разумио,
од јада је сузе оборио,
20 видећ што му за ђевојке пише;
пак сакупи од земље главаре,
главарима књигу кажеваше
и овако ријеч говораше:
„Црногорци, моја браћо драга:
25 ако харач и ђевојке дамо,
ја у Црну стојат нећу Гору;
јер слободе имати нећемо,

ни јуначке главе ни поштења,
него ћемо ув'јек останути
30 под срамотом у невољу тешку;
ви нећете бити господари
ни од себе ни од своје ђеце,
ни од својих младијех љубовцах,
ни од њиве ни од плода њена.“
35 Кад главари књигу видијеше
и кад ову ријеч разумјеше,
сваки мисли што ће који рећи.
Вели Милић протопопе Јово:
„Ја говорим: ками да му дамо,
40 јер сам воли изгубити главу
нег' срамотно вијек вјековати.“
Рече сердар Поповићу Стано:
„И ја велим да му ками дамо!“
Сви остали ово потврдише
45 и заклетву страшну учинише
да му нигда ништа неће дати
до студена и тврда камена
и живога огња из пушаках.
То владика једва и чекаше,
50 па весео перо прихватише
и везиру тако одговара:
„Чудим ти се, босански шљивару,
што будалиш и у књигу пишеш
да ти пошљем харач Горе Црне
55 и дванаест младих ђевојаках!
Послаћу ти за ђевојке младе
од вепровах дванаест реповах,
а за саму Белу Станишића
од овновах дванаест роговах,
60 да то носиш на турбану твоме,
и сувише дванаест каменах
да их пошљеш цару за хараче –
нека знате што је Гора Црна,
да за Турке не рађа ђевојке,
65 но за своју ђецу Црногорце,
који би се прије ископали
него једну теби уступили,
једну стару, ћору и сакату,
а камоли младу и лијепу!

70 Пак нам удри кад гођ ти је драго!“
Кад везиру књига допанула
и кад зачу што му књига каже,
од великог јада и чемера
за браду се руком ухватио
75 а о патос ногом ударио,
и срдито војску сакупио
од све Босне и Херцеговине,
по избору ће је јунак бољи;
па ћехају дозива својега:
80 „О ћехајо, вјерна моја слуго,
ето теби силновите војске,
четрдесет и више хиљадах;
иди, слуго, ломној Гори Црној,
роби, пали села и племена,
85 што је мушко, и старо и младо,
све сијечи, никога не пушти,
а што женско видиш по прилици,
младо роби и на силу турчи,
довед' мени робиње лијепе!
90 А остали шићар што добијеш,
од њега ти ништа узет нећу.“
Црногорци војску дочекаше
на границу од Херцеговине,
прам бијела Оногошта града;
95 ту се бише за петнаест данах.
Али ево муке и жалости
за јунаке младе Црногорце:
нестаде им праха и олова,
а купит га нигђе не могаху,
100 јер Млечићи бјеху забранили,
под кастигом самрти жестоке,
да им нико ништа не продаде.
Но бране се добјеном џебаном
што на мртве Турке находише
105 који у том боју погибоше.
Доклен Турци на Чево дођоше,
на крајично мјесто црногорско;
ту стадоше три неђеље данах.
Но Бог посла, било њему хвала,
110 од Приморја добра пријатеља,
који ноћно дође и додаде

неколико хиљадах фишеках –
Бог му дао души спасеније!
Црногорци кад то видијеше,
115 учинише хиску и весеље,
од радости играти стадоше,
пјевајући пјесне од побједе,
штоно буде срца на јунаштво.
Једно јутро, у зору бијелу,
120 халакнуше, Бога споменуше,
и на табор турски ударише;
разагнаше Турке на буљуке,
ћераше их гором и планином
од зорице до мрклога мрака.
125 Кад угнаше Турке до Броћанца,
близу б'јела Оногошта града,
ту ћехају ране допадоше,
рањена га Турци унесоше
у бијела Оногошта града
130 да он каже од Босне везиру
какво му је било путовање
за ђевојке у Карадаглију
и колико води ђевојаках,
да му не би коју потајили
135 ол' за љепшу ружну подметнули.
Вако, брате, јунаци се бране:
прије пану, него се препану,
прије удре, но Турци с' надају,
и одоле свакојако њима;
140 јер правицу сам Бог потпомаже.
Пак нам здраво славни Црногорци!
Душмани им клањали се мишци,
која вазда своју вјеру брани
и браниће до суђена данка,
145 кад ће Христос пригледати своје!

XX

УДАР НА ОВЦЕ КНЕЗА ВУЈАДИНА (око 1754. год.)

Књигу пише кнеже Вујадине
од Црнацах, села пиперскога,
а посла је у Никшиће равне
на рукама Хамзи капетану:
5 „Чујеш, Хамза, турски капетане,
хот' ли мене дати вјеру тврду
да изјавим на Копиље овце
да се оне на Копиљу младе,
а даћу ти колач од овацах,
10 шиљаћу ти груде и јагањце,
и угича овна најбољега?“
Кад је Хамзу књига допанула
и видио што му књига пише,
он покупи турске буљубаше
15 и каже им што им кнеже пише;
па овако Хамза говорио:
„Видите ли, моја браћо Турци,
како кнеже Вујадине пише?
Но бисте ли мене послушали
20 да ми кнезу тврду вјеру дамо
да изјави на Копиље овце?
Он на вјеру оће се уздати,
а ја ћу га вјером преварити.
Кад изјави на Копиље овце,
25 ви скупите од Никшићах војску,
преко вјере њему ударите.
Ако би ви Бог и срећа дала
да би који уграбио главу
од сокола Вујадинов Гаша,

30 даћу њему двије пушке мале,
све у срму и у сухо злато.“
То слушају двије буљубаше,
једно Турчин Рушевићу Рамо,
а друго је Сефер од Пиперах,
35 па су Хамзи говорили Турци:
„Господару, Хамза капетане,
подај кнезу твоју вјеру тврду
да изјави на Копиле овце,
а ми ћемо војску покупити
40 и на овце кнеза ударити:
али ћемо оба погинути
ал’ посјећи Вујадиновић Гаша
и његове овце плијенити.“
Кад то зачу Хамза капетане,
он је ситну књигу направио,
45 а посла је Вујадину кнезу:
„Чујеш мене, Вујадине кнеже!
Ти изјави на Копиле овце,
ево тебе тврду вјеру дајем
50 да ти Турци ударити неће.“
Кад је кнезу књига допанула,
на Копиле изјавио овце.
То зачуо Рушевићу Рамо
с побратимом Сефером Пипером,
55 па скупише од Никшићах Турке,
ђе гођ знаду бољега јунака,
док стотину пуну напунише;
па одоше пољем Никшићкијем,
уљегоше зеленом планином,
60 пријеђоше преко Буавицах.
Иде војска гором и планином,
док дођоше на Копиле равно;
угледаше овце и торину,
па су трудни Турци починули
65 и добру су стражу поставили,
добру стражу Сефера Пипера
с побратимом Рушевићем Рамом,
те уходе Гаша код овацах.
А код њих је кнеже Вујадине,
70 поред њега Вујадинов Гашо;
иде Гашо напоред овацах.

Па говори Рушевићу Рамо:
„О Сефере, драги побратиме,
можемо ли њима ударити?“
75 Но говори Сефер од Пиперах:
„Не, забога, Рамо побратиме;
не можемо Гаша ни виђети
а камоли да му ударимо!
Кунем ти се, мио побратиме,
80 какав ти је Вујадинов Гашо,
да бисмо му данас ударили,
а не бисмо изгубили Гаша,
но б' утека с пушком уз планину:
колико би имао фишеках,
85 с свакијем би убио Турчина!
Но чекајмо док дојави овце,
док дојави овце на торину
и постави пушку у плужину,
па ће уљест Гашо у торину
90 да подмеће под овце јагањце;
тадар ћемо њему ударити
и Гашову главу изгубити,
а бијеле овце одјавити!“
Ка рекоше, тако оставише!
95 Гашо овце на торину врну,
а клети се примицаху Турци.
Кад је Гашо дошо на торину,
у торину ујавио овце,
у плужину пушку оставио;
100 па ускочи у овчу торину
те поставља под овце јагањце;
тад му клети ударише Турци.
Но да видиш љубовце његове,
ђе уграби сјајна џефердара,
105 додаде га Гашу господару.
Кад се Гашо пушке дохватио,
ка да се је крилах дохватио!
Пушку пали Рушевићу Рамо
на сокола Вујадинов Гаша,
110 ал' је срећа, не погоди Гаша,
но код Гаша Вујадина старца –
паде мртав у бијеле овце.
Рамо мисли да је мртав Гашо,

на њега је загон учинио
115 да му русу посијече главу;
ма и Гашо не стоји залуду,
него пали сјајна џефердара:
тако му је Бог и срећа дала
те погоди Рушевића Рама
120 посред жива срца јуначкога;
паде мртав у зелену траву.
Па искочи у главицу Гашо,
брзо Гашо пушку напунио.
А Туре се једно загонило
125 на мркаља овна дебелог,
да му дигне дебела чактора;
ма му Гашо из главице вика:
„Стан’ Турчине што си на мркаља,
не скидај му дебела чактора!
130 Има пуно четири године
откад сам му чактор објесио,
тадер сам се срцу захвалио
и мркаљу овну дебеломе –
дат му звоно без замјене нећу.“
135 Оно рече, пали џефердара,
и погоди на овна Турчина;
паде Турчин на мркаља мртав.
Тадер Турци отворише овце,
одјавише стадо уз планину,
140 а Гашо се на торину врну,
на Турчина Рушевића Рама.
С њега свлачи турско одијело,
с њега свлачи на себе навлачи.
А у то је ноћца притиснула,
145 а Гашу је добра срећа била
е он турски зборит умијаше;
у турску је војску улазио,
по планини Турке завођаше.
Често Гашо пали џефердара;
150 ђе гођ види бољега Турчина,
ниједнога не пропушта жива.
Колико му тавне ноћи било,
сву ноћ их је Гашо заводио;
колико је имао фишеках,
155 с свакијем је убио Турчина.

А кад зора данак указала,
ал' су близу код торине Турци!
Тад искочи Гашо из Тураках,
он искочи горе уз планину.
160 То виђела од планине вила,
те дозива она у Пипере,
по имену Николића Марка;
а Марко се вили одзиваше:
„Што је, вило, нигђе те не било!“
165 „Како што је, Николићу Марко?
Погибе ти Гашо код овацах,
а Турци му стадо одјавише!“
Кад то чуо Николићу Марко,
скочи јунак, пали џефердара,
170 а повикну Пипере јунаке;
сви скочише како соколови.
Кад дођоше на овчу торину,
ту нађоше Гашову Крстињу
више свекра кнеза Вујадина.
175 Но је Марко Николићу пита:
„Снахо моја, Гашова Крстиња,
кажи мене штогођ за Гаврила:
ђе је мене Гашо погинуо,
јесу ли му главу понијели?“
180 „О ђевере, Николићу Марко,
кад ни синоћ Турци ударише,
додадох му сјајна џефердара,
једном га је Гашо опалио,
Рушевића Рама погодио;
185 већ му не знам гласа ни аваза,
ни од Гаша што се учинило.
Но сам чула пушку џефердара
ђе му ноћас пуче по планини,
чула сам га седамнаест путах,
190 чула сам га и познала дивно.“
Већ се на њу Марко не обрну,
но одоше трагом за овцама;
на планину пристигоше овце.
А када су пристигнули војску,
195 ђе је турска војска починула,
но дозива Николићу Марко:
„О Турчине, Сефере Пипере,

одзови се, аманат ти давам!
Кажи мене штогођ за Гаврила,
200 ђе је мене Гашо погинуо?“
Ал' то зачу Вујадинов Гашо,
он је на кам јунак искочио.
Али Сефер Марку говораше:
„Мој рођаче, Николићу Марко,
205 ја ти ништа казат не умијем,
него синоћ кад им ударисмо ...“
Јошт хоћаше Сефер кажевати,
но се Гашо намјерио близу,
па опали сјајна џефердара
210 и погоди Сефера Пипера;
паде Сефер на зелену траву.
А Пипери тада ударише,
сваки пушком изгубио свога,
а у оне ноже повадише,
215 од њих многе јаде починише.
Пипери се натраг повратише
пјевајући, пушком мећајући.
Но да вели Вујадинов Гашо:
„О Пипери, моја браћо драга,
220 ви јавите на торину овце,
а дајте ми седам осам другах
да отидем ноћашњијем трагом
кудијен сам заводио Турке.“
Дадоше му седам осам другах
225 те ноћнијем трагом отидоше:
седамнаест находише мртве
што је пушком изгубио Гашо.
Ту се доста главах накидаше
и оружја турска наузеше.

XXI

СМРТ НИКЦА ОД РОВИНАХ

(око 1755. год.)

Књигу Никац од Ровинах пише,
шилѐ књигу граду никшићкоме,
а на руке Хамзи капетану:
„Слушај, Хамза, турски капетане!
5 Ево тебе ситну књигу пишем,
све окупи твоје буљубаше,
па ми пошљи харач од Никшићах:
са твојијех седам буљубашах
на мојијех седам арамбашах;
10 твоје сјајне токе са раменах,
токе пошљи мене Никцу старцу;
друге токе, Хаџиманић Дура,
на мојега Гавриловић Тура;
џефердара Сукић-барјактара
15 на сокола Балетића Рада;
сјајне токе Бабића Јакшара
на витеза Радуловић Сима;
сјајну брешу Мрке Хусеина
на мојега Жутка Липљанина;
20 сјајне токе Дерве Барјовића
на хајдука Пеја Марковића;
па џефердан Париповић Зука
на мојега с Добре Воде Вука!
Ако ли ми харач послат нећеш,
25 хоћу дићи седам арамбашах,
а за њима младе Црногорце,
ударити на бијеле овце,
бијеле ти овце плијенити
сврх Трепача до дна Дубочаках,

30 од Трубјеле до Спице камене.“
Када књига у Никшиће дође,
а на руке Хамзи капетану –
књигу учи, од књиге се мучи.
Па је на хар аге окупио
35 и остале градске буљубаше,
а ситну им књигу кажеваше
од сокола Никца од Ровинах.
Кад никшићки Турци разумјеше,
сви рекоше: „Да му харач дамо!
40 Боље ни се с Никцом помирити!“
Ма имају непогодна друга,
буљубашу Бабића Јакшара,
овако је Јакшар говорио:
„Ја му нигда ништа дати нећу,
45 но сам воли јунак погинути
него Никцу харач отправити.
Већ тако ми вјере у коју сам,
оћу скупит војску од Никшићах,
водићу је уз Рудине равне,
50 а увести у Тисовац тврди,
ударити на Изворе равне,
на торину Никца од Ровинах,
бијеле му овце плијенити
и позвати Никца на мејдану –
55 курва био, ако преварио!“
Како рече, тако учинио:
скочи Јакшар на ноге јуначке
па он купи по граду грађане,
Арбанасе, кржаве јунаке,
60 све по пушци и крвавој руци –
ђе гођ бјеше бољега јунака,
поведе их пољем Никшићкијем.
Пријеђоше Плочу и Трубјелу
и Ненаду, зелену планину,
65 улазио у Тисовац тврди;
ту Јакшара данак оставио.
Ноћу сведе у Изворе војску
те Никчеве опколио овце.
Ма се чува Никац од Ровинах;
70 он све стражу на главицу чува
док бијела зора огранула

и Даница помолила лице;
тада Никцу санак одолио,
– није санак, него судни данак! –
75 па улезе Никац у пружину
те ми леже мало на гуњину.
Мало стаде, не би николико,
док Никчеве вашке залајаше;
мисли Никац да нијесу Турци,
80 него да су од планине вуци,
и уграби сањив џефердара.
Тадер Турци њему ударише
и бијеле овце опколише;
ема Јакшар трчи на пружину,
85 како се је Турчин захвалио,
па повика из грла бијела:
„Јеси л', стари Никче, у пружину?“
Позна Никац Бабића Јакшара,
па повика грлом бијелијем:
90 „Ево Никца, турска буљубашо,
ђе је био, он се није крио!“
Трче они један пут другога,
сретоше се у бијеле овце –
једанак им пукли џефердари,
95 оба мртви пали међу овце.
Ма утече Никчевић Богдане,
лудо д'јете унесе оружје
и западе у крш над торином,
брани своје ојађеле овце,
100 а кликује браћу Црногорце,
ал' га нико чути не могаше.
Пет путах је гађа џефердаром,
петорицу згодио Тураках,
три убио, а два обранио;
105 ма фишека њему нестануло,
те му Турци овце одјавише.
Издаше га погани Спахићи,
штоно бјеху Никцу споредници;
а три брата, ка три женетине,
110 од њих нигђе не остало трага!
Турци б'јеле овце одјавише,
а Богдан се из поћере врати
и посјече Бабића Јакшара,

а однесе Никца у Ровине,
укопа га и ожалова га.

XXII КРВАВИ РУЧАК (око 1754. год.)

Чета се је мала подигнула
од крајине с Чева крвавога,
а пред четом Гавриловић Туро,
а за Туром седам осам другах.
5 Чета пође уз Убле питоме
и уљеже никшићком планином;
Рудине је здраво прелазила,
докле чета у Бањане дође.
Ту се с четом најавио Туро
10 у једнога добра пријатеља,
Мирковића Ћетка из Бањанах.
Дивно их је Ћетко дочекао,
даје њима конак и вечеру.
А кад пише и кад вечераше,
15 вели тако Гавриловић Туро:
„Мирковићу Ћетко, побратиме,
би ли мене, побро, научио
ђе би с мојој четом шићарио?“
А Ћетко му на то одговара:
20 „Побратиме, Гавриловић Туро,
ја не знадем за чету шићара,
но што иде ситна трговина,
трговина Звиздић Асан-аге,
од паланке Крсца крвавога;
25 ма су уз њу добри пратиоци,
пратиоци Мрке од Никшићах –
а добри су, јади их виђели!
Биће с њима десет пратиоцах,
а с тобом су седам осам другах,

30 њима смјети ударити нећеш.“
Неки вели: „Да их почекамо!“
Неки вели: „Чекат не смијемо!“
Али вели Мрко Марковићу:
„Ајде, Туро, да их почекамо,
35 да видимо ситну трговину,
бисмо ли им смјели ударити!“
Па скочише на ноге јуначке,
по сриједи пушке прихватише,
похиташе као мрки вуци,
40 докле чета у Дубочке дође;
починуше на крај Дубочаках,
на дно Копља, високе планине;
ту је чета мало починула
док свануло и сунце грануло;
45 а кад свану и ограну сунце,
стаде јака низ Утес планину,
ал’ ето ти ситне трговине!
Ма је Туро стражу поставио,
добру стражу Петровића Драга,
50 те гледаше ситну трговину:
праћаху је од Никшићах Турци,
а броји их Драго џефердаром,
док изброји дванаест Тураках.
Када их је Драго пребројио,
55 па дозива Гавриловић Тура:
„Побратиме, Гавриловић Туро,
има пуно хиљада овновах,
а прате их дванаест Тураках –
ја не могу познат ниједнога;
60 но тако ти, Туро побратиме,
оли познат Турчина којега?“
„Побратиме, Петровићу Драго,
ја познајем друга свакојега:
све су оно Мрке од Никшићах;
65 а најпрви што је пред овцама,
оно ти је Мрка Усеине,
јест Усеин са мношћу побратиме.
А какви су од Никшићах Турци,
таквије их у Никшиће нема:
70 њима данас удрит не смијемо
да имамо и тридесет других,

а нека ли седам на дванаест!
Но се оћу јавит побратиму
да ни даду мяса од овацах,
75 да торбице мяса напунимо,
па отолен уз Херцеговину,
ако нама Бог и срећа даде,
да ми добар шићар заузмемо,
ал' турскога роба ухватимо
80 али мртву главу донесемо!“
Па ми Туро грлом дозиваше:
„Побратиме, Мрка Усеине!“
Ал' Усеин тако одговара:
„Који, море, побратима вичеш?
85 С мртвом ти се главом братимио!“
А вели му Гавриловић Туро:
„Не куни ме, добар побратиме,
овђен тебе душманина нема,
но побратим Гавриловић Туро,
90 око њега чета црногорска.
Но ме чујеш, Усо побратиме!
Дајте нама од овацах мяса
да се данас овђе не свађамо!“
А вели му Мрка Усеине:
95 „Не будали, Туро побратиме!
Ово није беглук Љубовића,
но је ово ситна трговина
с Крсца равна Звиздић Асан-аге,
а уз њега љути пратиоци,
100 све кржаве Мрке од Никшићах –
не дам мяса без мртвијех главах,
но се мичи, е си погинуо!“
Кад то чуше млади Црногорци,
па погледа јунак на јунака.
105 Рече соко Петровићу Драго:
„Црногорци, моја браћо драга,
ви удрите сваки на својега,
ја ћу Драго на два ако Бог да!“
Вели тако Биочевић Андро:
110 „Ја ћу Андро на два ако Бог да!“
Вели тако Марковићу Мрко:
„Нећу на два, оћу на једнога,
да остане мајка без једнога.“

115 То рекоше, пушке дохватише,
на Дубочке Турке претекоше,
око друма пута западоше;
а западе Туро насред пута,
па на себе напустио Уса.
Пали Туро сјајна џефердара
120 и погоди Мрку Усеина
међу токе у прси широке;
паде Турчин у зелену траву.
Тад ајдучке пушке запуцаше,
ниједна им не пуче залуду,
125 сваки пушком изгубио свога;
а у оне ноже повадише,
рашћераше низ Дубочке Турке,
ђавољега не пуштише жива.
Ухватише Вишњића Илију,
130 и њега ми изгубити ћаху,
но се јунак по имену каже,
а крсти се крстом христјанијем,
а Богом их и Јованом куми:
„Немојте ме посјећ, Црногорци!
135 Ја сам главом Вишњићу Илија
с Голинскога поља широкога!
А да ли ме, Туро, не познајеш?“
Познаде га Гавриловић Туро,
одмоли га у Црногорацах.
140 Хвала Богу, чуда великога,
ђе удрише седам на дванаест
и свијема главе посјекоше;
узеше им главе и оружје,
и узеше меса од овацах;
145 побјегоше уз Копје планину,
те ту пеку месо од овацах.
Ту стајаше три бијела дана,
и дијеле с Тураках оружје;
Туру дивно старешинство дају:
150 џефердара Мрке Усеина,
његовога мила побратима.
А кад треће јутро освануло,
крену чета низ Копје планину
да ми иде на своје дворове.
155 А кад бише наврх Дубочаках,

даде им се нешто погледати,
угледаше на Дубочке овце
ђе их мрки разагоне вуци.
Али вели Гавриловић Туро:
160 „Црногорци, моја браћо драга,
ево турске на Дубочке овце,
није овце нико прихватио.
Но што ћемо, мила браћо моја,
смијемо ли овце прихватити
165 да јавимо низ Рудине овце?“
Неки вели: „Да их прихватимо!“
Неки вели: „Браћо, не смијемо!“
Али вели Петровићу Драго:
170 „Црногорци, моја браћо драга,
овако их оставити нећу,
но јавити низ Рудине равне.“
Оно рече, на ноге скочио,
а у руке пушку дохватио,
и полеће низ Дубочке равне,
175 за њим соко Биочевећ Андро,
а за њима дружина остала.
На Дубочке окупише овце,
па их јаве низ Рудине равне,
јаве овце сентом и ћенаром;
180 здраво дошли у Убле питоме,
ту су братски шићар дијелили.

XXIII

ДВА БАЛЕТИЋА

(око 1758. год.)

Збор збориле аге од Никшићах
на чаршију Ниша бијелога,
међу њима Хамза капетане.
Сваки збори о јаду српскоме,
5 колико је који са крајине
Оногошту донио поштења.
Али вели Хамза капетане:
„Зле ви хвале, од Никшићах Турци!
Видите ли, јади вас виђели,
10 два хајдука од Чева крвава,
Балетића Рада и Вукоту,
какви су ни зулум ударили:
робе робље, а сијеку главе,
разбијају турме и карване
15 и бијеле куле и дућане.
Све су наше скале затиснули,
не доходи ловца ни трговца,
ни никаква ћара ни шићара –
од њих више живјет не можемо!
20 Но, забога, турске буљубаше,
је ли була родила јунака
ко ће чету покупити малу
и с њом поћи Ластви Озринићкој?
Издигле су Балетића овце
25 пространоме долу студенскоме,
биће код њих Раде и Вукота!
А кад би му Бог и срећа дала
да изгуби Рада и Вукоту,
да дојави стадо Балетића,

30 од Бога му Божу вјеру дајем,
дивно ћу га даром даровати:
даћу њему токе са раменах,
и скројит му зелену доламу,
и даћу му сјајна џефердара –
35 тврда вјера, преварит га нећу!“
Сви су Турци муком замукнули
а у црну земљу погледали,
ма не хоте два добра јунака,
Калабића Миња и Милета,
40 него Хамзу међу очи црне,
и овако њему говораху:
„Господаре, Хамза капетане,
од Бога ти Божу вјеру дајем,
ми оћемо чету покупити,
45 с њоме поћи Ластви Озринићкој,
и посјећи Рада и Вукоту
и бијеле дојавити овце,
али своје изгубити главе.“
То рекоше, на ноге скочише,
50 и пођоше граду низ чаршију
и бираху грађане јунаке
све по пушци и крвавој руци,
ђе год знаду бољега Турчина,
и скупише двадест и два друга.
55 Отидоше пољем Никшићкијем,
уљегоше уз Међеђе равно;
и Међеђе чета прелазила,
на широку Ластву излазила;
и иђаху Лаством Озринићком,
60 доклен Долу Тутиноме сишли;
па иђаху Врхом Мелачкијем,
док дођоше у Лупоглав тврди.
Каде чета у Лупоглав дође,
ту је трудна чета починула,
65 воде пила, леба заложила,
и сушаху струке и торбице,
и од росе хајдучке опанке.
Више себе стражу поставише,
добру стражу Мињу и Милету,
70 те гледаху овце на Студено.
Угледаше овце Балетића,

познадоше овце и овчаре,
код овацах Балетићу Раде.
Но Милета Мињи говорио:
75 „Ето крвник Балетићу Раде,
но сад, брате, да му ударимо.“
А Миња је брату говорио:
„Не, Милета, брате од матере!
Страх је мене и бојим се љуто
80 е ће утећ овчар од овацах,
глас ће доћи Лаством Озринићком,
а скочиће овчари чобани:
Чевљани су сиви соколови,
оће наше погубити главе.
85 Но чекајмо докле дође ноћца,
док ујави у торину овце,
а чобани у плужину пођу,
тадер ћемо Раду ударити.“
То рекоше, на то оставише,
90 и уводе овце и овчаре.
Но је чети лоша срећа била,
е се друга чета подигнула
с Чева равна и од Велестова,
а пред четом добре арамбаше:
95 с Велестова Мићуновић Вуче,
а од Чева Балетић Вукота,
собом воде тридест и три друга.
Отидоше Лаством Озринићком,
док дођоше Долу Тутиноме.
100 Кад дођоше Долу Тутиноме,
ту два добра находише трага,
један вучки, а други ајдучки.
Но Вукота Вуку говораше:
„Побратиме, Мићуновић Вуче:
105 али ћемо трагом за ајдуком
али с четом у Херцеговину?
А вели му Мићуновић Вуче:
„Побратиме, Балетић Вукота,
прођ' се врага и ајдучког трага,
110 но хајдемо уз Херцеговину,
ако би ни Бог и срећа дала,
да на друму Турке дочекамо
али добар шићар ухватимо!“

Но говори Балетић Вукота:
115 „Побратиме, Мићуновић Вуче,
биће ово чета од Никшићах,
а наше су у Студено овце,
и сам Раде јесте код овацах –
страх је мене и бојим се љуто
120 да ми Рада не изгубе Турци;
но дружину да подијелимо,
па ти хајде уз Херцеговину,
а ја хоћу трагом ајдучкијем.“
Како рекли, тако учинили.
125 Тад Вукота на ноге скочио,
с собом узе седам осам других
и отиде трагом за ајдуком,
а за Вуком дружина остала.
Вук отиде уз Херцеговину,
130 а Вукота у Лупоглав пође.
Каде с четом у Лупоглав дође,
ту је трудан мало починуо,
над главом су стражу поставили,
добру стражу Балетић Вукоту;
135 он ми гледа на Студено овце,
код овацах виђе брата свога –
добро му се јунак ограшио
како му се бјеше препануо;
глас му даде, к њему Раде дође,
140 за чету му турску кажеваше,
да је њојзи трага находио,
а сада јој ниђе нема трага:
„Него хајде да је потражимо!“
Отидоше до два Балетића,
145 турску чету по планини траже.
Бог им даде и срећа јуначка,
јесу чету брзо находили,
на стражу је Миња и Милета,
те гледаху на Студено овце.
150 Кад виђеше до два Балетића
турску стражу, оба Калабића,
Вукота је Раду бесједио:
„Ал’ ћеш поћи да дружини кажеш,
али сами да им ударимо?“
155 Но говори Балетићу Раде:

„Сами, брате, да им ударимо!
Када наше пушке запуцају,
дружина ће нама прискочити.“
По сриједи пушке прихватише,
160 примичу се од јеле до јеле,
даде им се примакнути близу;
тадер Раде пали џефердара
и погоди Мињу Калабића,
а Вукота убио Милету;
165 ту падоше оба Калабића,
прискочише оба Балетића,
узеше им главе и оружје.
Дружина им прискочила брзо,
те на турску чету навалише,
170 сваки јунак уби по Турчина,
сваки узе главу и оружје.
Тадер клети Турци побјегоше
без обзира низ Липову Страну.
Ђераху их млади Црногорци,
175 угнаше их у село Ћурчиће,
у бијелу Васиљеву кулу,
и у њу се затворише Турци,
те се бране огњем из пушака.
Кад виђеше до два Балетића,
180 нанесоше сламу и сијено
да изгоре Васиљеву кулу.
Бог да знаде, изгорет је ћаху,
и у кулу Турке свеколике,
ал' да видиш Ћурчића Васиља:
185 пред њима је куму износио,
пред два брата, пред два Балетића,
па их Богом и Јованом куми
да у кулу не изгоре Турке!
Вјеран бјеше Раде и Вукота:
190 на куме му опростише Турке,
а јунаштво бјеху учињели,
десет главах турских откинули.

XXIV

ШЋЕПАН МАЛИ

(1768. год.)

Књигу пише дужде Млечанине
на хиљаду и седме стотине
и шездесет и осме године,
пошаље је турскоме султану
5 у Стамболу бијелому граду.
У књизи га мило поздрављаше
и овако њему говораше:
„Али не знаш, честити султане,
ал' не хајеш ни обраћаш главе,
10 што се један човјек огласио
под именом цара русискога
међу наше земље и државе,
у проклету ломну Гору Црну.
Шћепан Мали зове се именом;
15 за њега је народ прионуо,
како ђеца за својега оца.
Главаре су своје потурили,
све сердаре, кнезе и војводе,
и остале горске началнике,
20 началнике ка мрке вукове,
а душмане и моје и твоје;
свак је очи к њему обратио,
за цара га сваки припознао.
Он је једна лажава будала,
25 ма би нама мога дојадити
и народе наше побунити
из крвава крша хајдучкога.
Знај, султане, драги пријатељу,
од тога ни лако бити неће!

30 Но сакупи силновиту војску
да ми Црну Гору похарамо,
да од врага не остане трага;
да ми вучју трагу ископамо,
која пара наше утробице!
35 Ја ћу дићи моје Далматинце
и Хрвате, плаћене солдате,
поставићу војску по граници
открај Бара до поља Грахова;
што утече испод сабље твоје,
40 неће утећ испод мача мога.“
Кад султану она књига дође,
веома се њојзи посилио,
па на лаке ноге ускочио,
па накити три ситна фермана:
45 један посла Босни каловитој,
други равној земљи Румелији,
трећи посла тврдој Арбанији.
У фермане царе накитио:
„Три везира, три моја већила,
50 ви на ноге брже устаните,
силновиту војску покупите
од све Босне и Херцеговине,
Румелије и од Арбаније,
к Црној Гори војску окрените,
55 удрите јој с краја свакојега,
све робите и огњем жежите
и под своју сабљу окрећите!
Сад је згода и вријеме дошло,
помоћ ће ми дужде од Млетаках;
60 ви од поља, а он ће од мора,
док се ваше смијешају војске.
Но слушајте, вјерне моје слуге:
кунем ви се дином и иманом
и мојијем постом рамазаном,
65 а најпосље ћабом и Кураном,
ако Гору Црну не примите,
не примите и не истражите,
под копита коњма не ставите
и њихово робље поробите –
70 свјема трема посјећ ћу ви главе.
То не стоји у нашем дину

што ми они од Тураках раде,
од Тураках, од мојих синовах!
Боја бисмо са седам краљевах,
75 све краљеве влашке надјачасмо;
боја бисмо с Скендер-бегом баном,
и његову земљу освојисмо;
боја бисмо с војеводом Јанком,
и његову земљу освојисмо;
80 а малену влашку Гору Црну
не могасмо нигда освојити.
Многе војске турске посјекоше
и фермане ногама газише.
Већ на ноге, моји соколови,
85 силновиту војску окрените
и са војском снажно ударите.
Сад је згода и вријеме дошло
да затрете гн'јездо соколово,
у које се љуте змије легу,
90 те Турцима очи избијају.“
Кад везири примише фермане,
а везири ришћански катили,
покупише силновиту војску,
силне војске пјешца и коњика,
95 сто и двадест хиљадах војниках,
а пред њима три силна везира;
на границу дошли црногорску:
дође везир од Урумелије
код бијеле варош Подгорице,
100 те велики табор поставио
од Горице близу Подгорице
до студене ријеке Ситнице;
а босански на поље Никшићко
на широке Баре под Риђане;
105 а скадарски код села Плавнице,
баш наспрема нахије Црничке.
А Млечићи поставише војску
по граници крајем Горе Црне
открај Бара до поља Грахова.
110 Црногорци кад то видијеше
јере их је сила опколила,
опколили Турци и Млечићи,
стаде писка жена и ђетета,

до неба се гласи подизаху.
115 Црногорци, од боја јунаци,
међу собом сабор учинише,
сабор вељи на поље Цетиње,
те наредбу дивно направише:
међу собом жалост опростише,
120 опростише и изљубише се,
кано, брате, кад ће се мријети.
Нема друге у њима ријечи,
но свак виче из једнога гласа:
„Удри сваки за вјеру ришћанску,
125 за слободу и јуначку дику,
то је наша од старине хвала!
Да Бог даде и његови свеци,
ко жалио живот изгубити
за јуначко име црногорско,
130 његова се не ужегла св'јећа
на овоме ни на том свијету!“
Отолен се они подигоше,
свак отиде на своју границу,
десет хиљад' војске црногорске,
135 проћу силе турске и млетачке.
Тако траја за неђељу данах;
кад неђеља напуни се данах,
баш на празник Светога Јована,
тад је сила турска ударила,
140 ударила сила са три стране!
Црногорци Турке дочекаше,
дочекаше од Босне везира
под Острогом, високом планином,
а везира од Урумелије
145 више равна поља једношкога,
Мехмед-пашу, скадарског везира,
на крајеве Црничке нахије.
Ту се војске бојем ударише,
беспрестана три бијела дана.
150 Но ка ће се, брате, одржати,
одржати али поб'једити:
десет хиљад' војске црногорске,
а сто двадест хиљадах Тураках!
Црногорци натраг узмакоше;
155 многа села Турци опалише,

много јадна робља заробише;
два везира на Чево дођоше
и на Чево око разапеше;
Мехмед-паша у Доњу Црмницу.
160 Ал' се кољу јадни Црногорци
како мрки од планине вуци.
Два мјесеца од године данах,
сваки данак, а све без престанка,
јуришају три царска везира,
165 а за њима велике ордије,
да превале преко Горе Црне
да се стану с дуждом пријатељем,
ал' не дају млади Црногорци,
већ бој бију, а крв проливају;
170 свакојему храбром началнику
и јунаку ваљатну бојнику
у крви су руке огрезнуле,
огрезнуле руке до лакатах.
Него ево муке и невоље
175 за јунаке, јадне Црногорце:
нестаде им праха и олова,
набавит га нигђе не могаху,
што с мртвога не узму Турчина.
Но Бог јаки и срећа њихова,
180 Бог им даде добра пријатеља
од бијела Рисна на крајини,
те им посла праха неколико
у њихову јуначку невољу.
Виђи друге среће црногорске:
185 глас им дође и књига бијела
од Србина, добра пријатеља,
из крвава на крајину Спужа,
о честиту дану Митровоме
да чекају турску џебахану
190 која иде од Скадра бијела
у табору два силна везира.
Црногорци кад то разумјеше,
устадоше како соколони,
одвојише других пет стотинах,
195 пет стотинах момка биранога,
справише их на друм од ордије
да запану у Љесковац тврди

кудано ће џебахана доћи.
Ухватише кланце и богазе;
200 мало стаде, не би николико,
док ево ти Турци кириџије,
седамдесет и четири друга;
у Тураках не има оружја
потље дуге бритве о појасу
205 и у руке сохе дрвенице.
Гоне Турци вељу џебахану,
дебелијех шездесет товарах.
Кад уљегли међу Црногорце,
у бусије ђе су запанули,
210 заграјаше момчад црногорска
и на Турке огањ оборише.
Попадаше сохе кириџинске;
Црногорци како мрки вуци
посјекоше јадне кириџије,
215 седамдесет и четири главе;
џебехану вељу уграбише,
у Бјелице тврде унијеше,
у Бјелице међу Црногорце.
Пебехана кад у војску дође,
220 српска се је војска посилила;
ма се турска војска препанула.
А кад мрче и тамна ноћ дође,
на уставке дана Митровога,
Црногорци савјет учинише
225 да ударе на турску ордију
приђе зоре и бијела дана;
и на троје разредише војску:
два дијела Катунске нахије,
трећи дио Ријечке нахије.
230 Отправише један дио војске
да удари у турску ордију
од крвава села Војинића;
пред том војском бјеше человођа
Вукотићу Драго, војевода,
235 са соколом Матом Марковићем,
и од Цуца добре арамбаше,
од Заљути Баја и Турчина.
Други дио војске отправише
да удари на турску ордију

240 од Заљућа, села маленога;
пред том војском бјеху человође:
од Његуша Петровић сердаре
са сердаром попом Жутковићем,
од Цетиња Вукотићу Перо,
245 од Бјелицах Милићу војвода.
Отправише трећи дио војске,
трећи дио Ријечку нахију,
да удари на турску ордију
преко Доса а низ Поточину;
250 пред том војском бјеше человођа
сердар Јово од Ђурашковићах.
Војсковође војску поведоше
и војничка мјеста заузеше.
Мало стаде, не би николико,
255 доклен кратки пукоше машкули
наврх Лисца, високе планине,
скрај шатора Петровић владике.
Када хабер чуше Црногорци,
са три краја удрише Турцима
260 приђе зоре и бијела дана,
приђе зоре по дуга сахата.
Јуришише млади Црногорци,
а милога Бога споменуше;
листом страже турске исјекоше,
265 у ордију јуриш учинише.
Сметоше се два веља везира
и њихова велика ордија,
моташе се до зоре бијеле
ка облаци кад их вихор мучи.
270 Боже мили, на свему ти хвала,
што тад паде мртвога јунака,
доклен сину зора на истоку.
А кад сину зора на истоку
и виђеше Турци Црногорце
275 и велику своју касапницу,
ђе све пао Турчин до Турчина
ка свезано снопље по њивама,
плећи даше, а бјежат почеше;
а Срби их мушки поћераше.
280 Боже мили, вељег грдила!
Бјеже турских шездесет хиљадах

пред нашијех тридесет стотинах!
Грми пушка, Чево се пролама,
грачу момчад како соколови
285 и по Чеву разагнаше Турке.
Турци вичу Муја и Алију:
„Помози нам, Мујо и Алија!“
Црногорци светог Димитрију.
Ће допире свети Димитрија,
290 не помага Мујо ни Алија.
Првијенци војске црногорске
у црну су крвцу огрезнули
одврх главе до зелене траве,
а соколе момчад црногорску
295 и Богом их куме великијем:
„Оставите пјачке и шићаре,
да се данас, браћо, осветимо
од Турчина, српскога крвника!“
Дивно момчад слушају главаре
300 и не траже пјачке ни шићаре,
већ бој бију, а сијеку главе.
Од сванућа до мрклого мрака
ни сједоше нити воде пише,
но све турску силу разагоне
305 и узимљу коње седланике
и с Тураках свијетло оружје;
раде Срби да гласник не оде.
Ко ће сили Божјој одољети,
ко л' ископат цареву ордију
310 да му гласник од ње не утече?
Ућераше Турке Црногорци
низ малено село Загараче,
на погледу Спужа крвавога;
у томе их ноћца притиснула
315 те крвава боја раздвојише.
Тако кажу и куну се људи:
од крвава Чева на крајину
до малогa села Загарача,
има хода три пуна сахата –
320 из облака да бачиш јабуку
не би могла на земљу панути
но на мртва коња и Турчина!
Ту на тефтер погибе Турчина

325 двадест хиљад' мање ниједнога;
а погибе војске црногорске
дв'је стотине и петнаест других;
и триста их ране допадоше.
Узеше им ђеца Црногорци:
330 три хиљаде коњах седланиках
и хиљаду и триста шаторах;
сву захиру турску у околу –
много блага, хесапа му нема;
чадорове два силна везира
и њихове бијесне хатове
335 поклонише својему владици.
На Чево је војска коначила,
па сјутрадан рано подранила
пут Црнице, да удре на Турке.
Но их на пут гласи сусретоше
340 е удрила муња из облака
усред војске дужда Млечанина,
украј Будве, града маленога,
и његову војску опржила;
друга муња пукла од облака
345 у табору скадарског везира,
украј Вира, на ливаде равне,
заждала му вељу џебахану
и велики табор раскрхала.
Црничани у то кидисали,
350 разагнали низ Црницу Турке.
Од Црнице до села Крњице
хиљаду им главах откинули;
а остали Турци утекоше
свак на своју страну без обзира.
355 Црногорци када разумјеше,
с весељем се дома повратише,
добра гласа, свијетла образа.
Благо томе, коме Бог помаже!

XXV

ЈУНАЧКА СМРТ

(око 1772. год.)

Мала се је чета подигнула
откуд се је и пређе дизала,
од крвава на крајину Спужа;
пред четом је Зотовићу бего,
5 а за бегом Суја Џаковићу,
и за њима тридесет Тураках.
Мину чета низ поље Ћемовско
и уљеже у село Поноре
на дворове Шикмановић Вука;
10 ма их Вуко дочекива дивно,
ту им даје пића и јестива.
Но кад пише и кад вечераше,
сташе Турци зборит за јунаштво,
баш куђе ће с четом обрнути.
15 Ма завика Зотовићу бего:
„Побратиме, Шикмановић Вуче,
ка си вазда, побре, на крајину
међу ове двије змије љуте,
турском земљом и међ' Гором Црном,
20 којом ћемо обрнути страном:
али ћемо Виру црничкоме,
али ћемо Лугу Наратскоме
на бијеле овце Перишића –
еда бисмо овце плијенили
25 али какву главу уграбили–
али ћемо на Крсти кржаве
да чекамо цеклинске трговце?“
Но ми Вуче бегу проговара:
„Побратиме, Зотовићу бего,

30 не идимо Виру дубокоме,
е је сјутра свијетла неђеља,
на Виру се купе Црничани,
страх је мене и бојим се љуто
да не сјутра, побре, не опазе;
35 нит' идимо Лугу Наратскоме
на бијеле овце Перишића,
е су код њих три добра јунака,
они без зла овце не пуштају;
но хајдемо на Крсти кржаве
40 да чекамо младе Црногорце.“
То су њега послушали Турци,
па су црну прихватили лађу,
у лађу се увозаху Турци –
отидоше возом Наратуном,
45 док дођоше на Крсти кржаве;
ту је турска чета запанула,
међу Пејак и Гором Ординском.
Ту стојали до зоре бијеле;
а кад свану и огрија сунце,
50 но излази Шикмановић Вуче,
он на једну врбу излазио,
пак погледа уз ту воду хладну,
ал' се вози низ воду дријево:
иде момче у дријево само
55 од Каруча, брда владичина,
иде јунак низ тој води хладној.
А кад био на грлу Пејака,
међу турском четом угазио;
кад уљеже јунак међу њима,
60 узела га од Тураках сујма:
он погледа су двије три стране,
ал' је чету турску сагледао;
спрешно руке ставља на оружје.
Око њега прионуше Турци,
65 без чуда га ухватит не ћаху,
но изиде Шикмановић Вуче,
па му Вуче Божу вјеру даје:
„А не бој се, млади Црногорче,
док је моје на рамену главе,
70 да твојојзи ништа бити неће!“
Вјеран бјеше, Бога вјероваше,

међу турском четом улазио;
ма се јунак јаду јоште нада,
сакри свога ножа јатагана,
75 сакрио је ножа у потају,
па уљеже у турскојзи лађи.
Тек у турској лађи улазио,
њему Турци узеше оружје,
пак су њему Турци бесједили:
80 „А забога, млади Црногорче,
којега си рода и племена,
како ли се зовеш по имену?“
Момче њима ријеч бесједило:
„Што питате, витезови Турци?
85 Ја већ виђу јесам погинуо,
ма ја име моје крити нећу:
ја сам јунак родом од Цеклина,
од Стругарах Николић Иване;
но тако ви, Турци витезови,
90 каж'те мени за вјери турскојзи,
је ли бега Зотовића овден?
Стари су ни били пријатељи,
у њега се ја бих поуздао
да ме не би погубио бего.“
95 До њега се Туре догонило,
е Ивана шаком ударило,
колико га лако ударио,
бијели му образ опучио,
а овако Турчин бесједио:
100 „Копиљане, Николин Иване,
ко ти рече помењиват бега?
Овден бега Зотовића нема,
но делија Суја Џаковићу:
ни грђевић ни грђи од бега!“
105 Ал' завика Николин Иване:
„Копиљане, Суја Џаковићу,
што ме бијеш ударцем женскијем?
Још ме мајка није ударила,
која ме је пасом опасала!“
110 Врже руком за плећи јуначке,
извадио јатагана ножа,
јатагана испод талагана,
и Турчина био ударио,

удари га под грло бијело,
115 до корак му ножа загонио;
колико га зорно ударио,
маче собом и два и три пута,
не могао ножа извадити,
а да може извадити ножа,
120 још којег изгубити ћаше.
А кад ножа извадит не мога,
тадер скочи у води студеној.
Бог да знаде и утећи ћаше,
но несрећа њему прискочила,
125 те се опет натраг поврнуо
и за ребро лађу уграбио:
он хоћаше потопити Турке;
ма се нагна Шикмановић Вуче,
е извади ножа пламеног,
130 од рукама му прсте откинуо.
Таден опет натраг упловио,
ма га црна крвца освојила,
пак из воде главу измолио,
он да види је ли удаљио,
135 али пуче танка пушка турска,
те Ивана била погодила –
мртав паде у води студеној.
Оданде се подигоше Турци,
те одоше у граду Жабљаку,
140 пак се купи мало и велико
на делију Сују Џаковића,
те му ваде испод грла ножа.
Теке су му ножа извадили,
Турчин пасју испуштио душу ...
145 Бог да прости Николин Ивана!

XXVI

СПУЖАНИ И ПИПЕРИ

Шетају се три добра јунака
по крваву на крајину Спужу;
једно бјеше беже Зотовићу,
оно друго Булић Хусеине,
5 а треће је Марићу Шабане.
Но говори Булић Хусеине:
„Слушајте ме, оба побратима:
све Брђане ликом опасасмо
до тврдога села Загарача –
10 дају нама харач и порезу,
дају нама пешкеш и поклоне –
до Пиперах, крваве крајине.
На Пипере скоро војевасмо
и добре им главе посјекосмо,
15 посјекосмо војводу Холету
и сокола Мићков Милутина,
ма их никад нагнат не можемо
да ни смиром предају харача.
Но купимо крваве Спужане;
20 видио сам згону и прилику
међу Црнце и међу Стијеном,
на границу, тврду качаницу,
да ту турску војску укријемо;
ту ћемо се главах накидати
25 и живого робља наробити,
тада ће ни предати хараче.“
Па скочише сва три побратима,
те по Спужу покупише војску,
у пиперску гору поведоше
30 и лијепу војску намјестише
међу Црнце и међу Стијеном.

Но кад свану и сунце ограну,
подранио Вујовић Новеља
од Стијене, села пиперскога,
35 и турску је војску опазио,
па се мудро натраг повратио,
те кажује Бећку Бајовићу
да је турску војску опазио.
А кад чуо Бећко барјактаре,
40 он повика Ешнића Милију,
а Милија Раднића Пауна,
виче Паун Марка и Вуксана.
Једанак се село окупило
пред бијелу кулу Бајовића.
45 Неки вели: „Да им се прођемо,
да од турске војске не гинемо!“
Неки вели: „Племе да купимо!“
Док је Вулић Марко долазио,
од кржаве куће Марковића,
50 и за њиме другах неколико,
па је тако ријеч бесједио:
„Ха сад, браћо, црн ви образ био,
да с Турцима крвцу пролијемо!
А да би ме мајка не родила
55 ни мушкијем пасом опасала,
ако јутрос не посјечем главу
баш сокола Булић Хусеина,
не осветим војводу Холету
и нашега Мићков Милутина!“
60 Па је Марко на ноге скочио,
с собом узе двадест и пет другах,
па је јунак претекао Турке
куда ће се у Спуж повраћати,
а остали Црнци и Стијена
65 на Турке су одма ударили.
Турци одма плећи обратише,
а за њима Пипери јунаци.
Но да видиш Булић Хусеина
са соколом бегом Зотовићем,
70 па око њих турске буљубаше,
како бране крајичнике Турке!
Пробјежују на халаје Турци
покрај Марка и његова друштва,

а вјешт им се Марко не чињаше
75 ни на Турке пушке изметаше,
но све чека Булић Хусеина
са Махмутом бегом Зотовићем.
Док ево ти Булић Хусеина;
тада Марко на друм искочио.
80 Да ти се је нагледати, друже,
кад с' удрише добра два јунака,
Марко Вулин и Хусеин Булин!
Ма се Турчин бјеше препануо
и од страха братимљаше Марка;
85 за то Марко не обраћа главе,
него пушци даде ватру живу
и Турчину срце изгорио;
нож истрже, посјече му главу.
Но да видиш бега Зотовића:
90 голу сабљу у руке латио
и на Марка јуриш учинио.
Бог да знаде, изгубит га ћаше,
него пуче пушка испријека,
танка пушка Бећка барјактара,
95 те погоди бега Зотовића;
мртав беже паде на Булића.
Него виђи Марића Шабана:
он његову сабљу извадио,
на Марка је јуриш учинио;
100 одиста га изгубит оћаше,
него пуче пушка испријека,
бјеше пушка Раднића Пауна,
те положи Марића Шабана.
Тад Пипери одсвуд кидисаше,
105 буљубаше турске посјекоше,
посјекоше двадест и четири.
И од тога дана суђенога
нема спушке чете у Пипере.

XXVII

БРЗА ОСВЕТА, ГОТОВА ШТЕТА (1776. год.)

Закукала црна кукавица
кад јој рока ни времена нема,
по Божићу, о Савину дану,
у тврдоме граду никшићкоме.
5 Оно није црна кукавица,
но је мајка Беке Турчинова:
скоро јој је Бека погинуо
на пространу Долу Кобиљему,
посјече га Кнежевић Голубе
10 са соколом Батрићевић Драгом.
А чује је Бећа буљубаша,
Бекиној је мајци говорио:
„Немој кукат, Бекичина мајко,
Бека ми је Богом побратиме:
15 причекај ме до Петрова дана,
док удари коса у сијено,
похара се трава на планину,
хоћу Бећа чету купит малу,
с четом поћи крвавој Заљути,
20 посјећи ћу Кнежевић Голуба
ал' сокола Батрићевић Драга,
осветићу мила сина твога,
сина твога, побратима мога!“
Што гођ иде, све ће доћи брзо,
25 а и љетни Петров данак дође,
у сијено коса ударила,
похара се трава на планину.
Одма Бећа чету покупио,
од Никшића тридесет Тураках,

30 а пред четом добре арамбаше,
а ускоци, побре, Црногорци:
једно бјеше Чевљанине Драго,
друго мали од Заљуте Томо,
а за њима Бећа буљубаша,
35 а за Бећом Турци серхатлије.
Чета пође сентом по ћенару,
доклен дође Омутић паланки,
а ту нађе Звиздић Баки-агу.
Дивно ага Турке дочекао,
40 служио им кафу и ракију.
Отолен се чета подигнула,
уз Јабуку равну улазила
и трешњевско поље прелазила,
у Тисовац тврди осванула.
45 Ту је мала чета починула,
на главицу стражу поставила,
добру стражу од Заљута Тому:
гледа цуцке на Изворе овце.
К себи зове Бећу буљубашу:
50 „Дођи к мени, Богом побратиме,
да ти овце на Изворе кажем,
чије овце, који су чобани.“
К њему Бећа буљубаша дође.
„Гледај, Бећа, добар побратиме:
55 што су овце на Изворе Доње –
Кнежевића и Банићевића,
оне што су на Изворе Горње –
пешиканске и батрићевићке.
Али да ти и овчаре кажем:
60 код овијех на Изворе Горње,
ено код њих Пејо Пешикане
и два брата, два Батрићевића,
два сокола, Драго и Голубе;
код овијех на Изворе Доње,
65 ето код њих два брата рођена,
једно Саво, а друго Мијајло,
и два брата, два кнежева сина,
Николићу Драго и Голубе,
већ бољијех у све Цуце нема;
70 то су, побро, никшићки крвници!“
Тада Бећа ријеч говораше:

„Је ли мајка родила јунака,
ал' мушкијем пасом опасала,
ко ће поћи граду никшићкоме
75 да доведе стотину грађанах?“
Сва дружина ником поникоше,
на планину траву погледаше,
како расте на Тисовац трава,
но не хоће од Заљута Томо,
80 већ дохвати џека по каишу,
а поскочи стрмом низ планину,
како јелен од двије године,
доклен граду никшићкоме дође.
А кад на хар капетану дође,
85 њему Томо Божју помоћ даје,
капетан му здрављем прихватио:
„Добар доша, моја слуго, Томо!
А камо ти Бећа и дружина?“
А Томо му право кажеваше.
90 Но га пита Хамза капетане:
„Чије овце бјеху на Изворе?“
– „Кнежевића и Банићевића,
пешиканске и батрићевићке.“
– „Је ли код њих Пејо Пешикане
95 и два брата, два Батрићевића,
Батрићевић Драго и Голубе;
ал' два брата, два Банићевића,
двје змије, Саво и Мијајло;
два сокола, два кнежева сина,
100 Николићу Драго и Голубе?“
Томо лаже, а право не каже:
„Ту од тијех нема ниједнога,
но све луда ђеца без пушака.“
Кад капетан Тома разумио,
105 он му даде стотину Турака:
од бијеле куле Лековића
до невјерне куће Барјовића –
ђе гођ бјеше бољега јунака,
све по пушци и крвавој руци.
110 Од града се Турци отискоше
и одоше Бећи буљубаши,
док дођоше на Брајановицу;
зави Томо како горски вуче,

а Бећа га зачу буљубаша,
115 гракну Турчин како гавран црни:
познаше се до два побратима
по гракању и по завијању,
познаше се па се састадоше;
западоше на Брајановицу.
120 Кад свануло и сунце грануло,
заљућке се отворише овце,
а пред њима Кнежевић Голубе.
Кад дођоше на Брајановицу,
а овчари пушке оставише,
125 а дрвене виле дохватише,
сташе купит са окоса с'јено.
Него пуче пушка од Тураках,
баш ускока Чевљанина Драга;
ах, од Драга не остало трага,
130 зашто уби сокола јунака,
младо момче, Кнежевић Голуба,
сломио му ноге обадвије!
Паде Голуб на зелену траву,
а побјегли овчари остали.
135 Но покличе Кнежевић Голубе:
„Хај, ђе си ми, Батрићевић Драго?
Да ли, Драго, вјеру не хватасмо,
ако би нам Турци ударили,
којему би од невоље било,
140 да га они оставити неће?“
За се Драго од укура нађе,
те се јунак на Голуба врати;
а кад Драго на Голуба дође,
пуче друга пушка од Тураках,
145 те погоди Батрићевић Драга,
срце му је изгорјела живо;
паде Драго до Голуба мртав.
Добро загон учинише Турци,
од овацах одбише овчаре,
150 посјекоше Драга и Голуба,
а бијеле овце одјавише.
А кад дошли преко Камен'шева,
за њима се поточ отиснула;
а кад бише преко Камен'шева,
155 пристиже их поточ црногорска.

Пушку пали Батрићев Голубе;
тако му га стара срећа дала
те погоди турску буљубашу,
зорно Туре, Париповић Хуса –
160 ни жива га земља не дочека.
Него виче Батрићев Голубе:
„Хај, ђе си ми, Кнежевићу Драго,
и два брата, два Банићевића,
да л' нећете осветит Голуба?
165 Хај, ђе си ми, Пејо Пешикане,
да ли нећеш осветити Драга?
Најпрва ни пушка окрвави,
биће наша рука ако Бог да!“
Како који Турке сустизаше,
170 од образа пушку жежијаше,
ниједна им не пуца залуду.
Јаве Турци уз Трешњево овце,
но Бог уби једно момче младо,
из Грахова Лучић Вујадина,
175 те покличе грлом и авазом
из Драгоче, високе планине:
„Који овце уз Трешњево јавиш!
Не обрни на Рокоче тврде,
е ће ти се затријет кољено,
180 но обрни Доброгледом овце,
ка ћеш саћи доље у Грахово.“
Доброгледом Турци обрнуше,
ма за њима поточ приставаше,
поточ мала, ма ватре пунана.
185 Када бише Долу Замлаћеву,
но намјера и Бог нанијела:
пандури су стали на Трешњево
а пред њима Лазар Кустодија
од Његушах, мјеста јуначкога.
190 Кад се виђе Лазар Кустодија,
од образа пали џефердара:
стара му га срећа нанијела
те погоди Бећу буљубашу,
поштети му токе на прсима
195 а отвори прозор на леђима;
Бећа паде на зелену траву,
а припаде Кнежевићу Драго,

уграби му главу и оружје.
Кад погибе војсци буљубаша,
200 турска се је војска узвијала,
узвијала, овце оставила,
не угнали брава ђавољега
до једнога овна с клепетаром.
Натраг Цуце овце појавише;
205 а кад бише на Изворе равне,
окупише од Тураках главе –
двадест и шест главах и оружје.
Осветише Драга и Голуба:
тридест и шест другох поточниках
210 двадест и шест главах донесоше
и сувише свијетло оружје.
Ту јунаштво добише чобани.

XXVIII

УДАР НА ЋУРИЛАЦ (1792. год.)

Полећеше два сива сокола
од бијела на крајину Спужа,
сву су равну Зету прелећели
и широко Блато пребродили,
5 на Скадар су тице долећеле,
на сараје Махмута везира,
савили се, па су починули.
То не бјеху два сокола сива,
но два брата, два Мећикукића,
10 од једнога и оца и мајке:
Осман-ага и Хусеин-ага.
Љубе руке своје господару,
а вели им везир Бушатлија:
„Добро дошли, два Мећикукића!
15 Какви гласи од Бјелопавлићах?“
Али вели соко Осман-ага:
„Ал’ не чујеш, драги господаре,
што се ради у Бјелопавлиће?
Они су се тебе одметнули
20 и устали Срби на оружје;
све продаше турске кесимаче
и агачке хаке и доводе,
покупише коње и оружје
и с Турчином кавгу затурише!
25 Скоро су ти на Цетиње били,
на Цетиње Петровић владици,
сви главари од Бјелопавлићах,
а пред њима попе Бошковићу
са војводом Радовић Ђуканом;

30 владици су тврду вјеру дали
да с Турчином хоће војевати,
војевати и крв прол'јевати.
Владика је њима бесједио,
а дао им Божју вјеру тврду:
35 да их никад оставити неће
докле му је главе на рамену,
него да ће бранити Брђане
ка остале своје Црногорце.
Тек се они с Цетиња вратише,
40 Јово Пајов уби Асан-агу,
и скиде му свијетло оружје
и узе му коња седленика.
Тад се свуда заметнула кавга!
Што ћемо ти дуљит лакрдију:
45 већ су Спужа града затворили
и с Турчином кавгу затурили;
дубоки су хендек ископали
од ријеке Зете до Сушице,
у њ ставили биране јунаке
50 да чувају Брда од Тураках.
Но, за Бога, Махмуте везире,
ал' ми подај војску на Брђане
али Спужа града остависмо.“
Но им вели везир Бушатлија:
55 „Двије аге, моје вјерне слуге,
колико ће доста бити војске?“
А вели му спушки Осман-ага:
„Дај нам војске дванаест хиљадах
и сувише Зету Земљу равну
60 и на Зету три бијела града,
из градовах турске крајичнике!“
Па им тако везир бесједио:
„Ето војске дванаест хиљадах!
Но слушајте, моје вјерне слуге,
65 кад широка Брда похарате,
пошљите ми од Брдах главаре
све свезане Скадру бијеломе;
ђе нађете прикладну ђевојку,
на Скадар је мени оправите;
70 Брђанима узмите оружје,
а дајте им рала и волове –

тадар ће ми бити права раја.“
Ма не вели везир: „Ако Бог да!“
те Бог њему ни помоћи неће.
75 Па је везир војску окупио,
покупио дванаест хиљадах,
пред њоме су два веља главара:
Ђона Марка и Хота Хасана,
а за њима два Међикукића.
80 Отолен се сила подигнула,
успут узе зетске крајичнике,
сехратлије Турке из градовах.
Дође сила Спужу на крајину,
и под Спуж је око учинила
85 до Прасквице и воде Сушице,
а главари у Спуж отидоше
на бијелу Османову кулу;
око њих се аге окупише
и велики еглен отворише:
90 до поноћи вијећали Турци
ка ће удрит с војском на Брђане.
Вели тако соко Осман-ага:
„Слушајте ме, турске поглавице
и уздани брате Хусеине,
95 да на двоје војску дијелимо:
ти ми узми половину војске
да удариш на село Ћурилац,
ја ћу узет половину војске
да ударим с војском на ендеку,
100 на Михајла Бошковић, сердара,
и сокола Јова Пајовића,
и на њине шездесет пандурах;
немој удрит, брате, на Ћурилац
док ја удрим с војском на ендеку,
105 да те љута не удари гуја!“
Осман-агу Турци похвалише:
„Бе аферим, спушки Осман-ага!
Ако Бог да и срећа јуначка
те каурска Брда добијемо,
110 молићемо нашега везира,
у Спуж ће те пашом поставити.“
Тадер Турци на ноге скочише,
те напољу војску разредише:

Хусеине к Ћуриоцу пође,
115 Осман-ага пут тврда ендека.
А кад свану и зора се јави,
Осман-ага удри на пандуре;
пандури га мушки дочекаше,
сву су силну војску оставили.
120 А Хусеин удри на Ћурилац,
и Ћурилац село опалио
и зароби мало и велико.
Кад то виђе попе Бошковићу,
викну попе из грла бијела:
125 „А Брђани, црн ви образ био,
Ћурилац нам Турци опалише,
и ево их до Главице Мале,
сад ће Ћеклу опалити цркву!“
Док ево ти Пешића Рајича,
130 за Рајичем Вулетићу кнеже,
а за кнезом Ћуровић војвода –
све у помоћ трчи Ћуриоцу.
Ма се бије јадни попе Раде,
он се бије како соко сиви:
135 брани цркву да је не изгоре.
У помоћ му добар јунак дође,
Кадиф Марко од села Вучице,
а за њиме других неколико;
у то доба други јунак дође,
140 Брајовићу Милутинов Вуче
и за њиме педесет пушака,
па и трећа помоћ долазила,
од Загреде Митровићу Марко
и за њиме четрдест Бурићах;
145 од Вељега поља ударише.
Пуче пушка од Бјелопавлићах,
танка пушка Перка Ћиповића,
те Турчина уби најбољега,
од Гусиња хоџу проклетога;
150 паде хоџа низ хата ђогата.
Кад погибе хоџа из Гусиња,
турска се је војска препанула,
Турци плећи бјежат окренуше,
Брђани их мушки поћераше:
155 од Главице до тврда ендека

деведесет главах посјекоше,
на ендеку боја раздвојише.
Бјеже Турци главом без обзира,
вуку собом мртве и рањене;
160 добјешаше од војске главари
безобразни Скадру на Бојану;
срдито их везир запитује:
„Камо мени од Брда главари?
Камо харач од седам годинах?“
165 Но Ђон-Марко њему бесједио:
„Прођ’ се, пашо, врага и ђавола!
Ја на Брда нигда војштит нећу,
но се прођи од Бјелопавлићах.
Ако не мож покупити војску
170 до Једрене и до Манастира,
немој ходит на Бјелопавлиће,
да те љута змија не удари!

XXIX

УДАР МАХМУТ-ПАШЕ НА ПИПЕРЕ (1792. год.)

Бијела је покликнула вила
од Завале, села пиперскога,
кличе вила у село Стијену
на бијелу кулу Бајовића,
5 Вукашина зове барјактара:
„Јес' ли дома, Вуче барјактаре,
Пипери се твоји похараше;
ал' не видиш, њима не гледао,
удари ти војска на Пипере,
10 а пред војском везир Махмут-паша;
Пипере је војска опалила,
ето војске право на Стијену!“
Кад то чуо Вуче барјактаре,
бијелој је вили говорио:
15 „О, за Бога, од планине вило,
тегни, вило, на бијела крила,
те глас дади у Ћелију цркву,
а на име игумну Стефану,
да он пали топа хаберника
20 да глас дадне у Бјелопавлиће
да дотрче нама на помоћи.“
Хитро га је вила послушала
и полеће на бијела крила,
те глас даде игумну Стефану.
25 Игуман се јунак намјерио,
вазда држи топа сигурана,
једанак му даде огањ живи,
топ испуче ка да прогрмјело,
глас једанак даде до Острога,

30 до Острога и до Загарача.
То зачуло шездесет пандурах
у Коприву ниже Мартинићах,
ђе чуваху од Тураках стражу;
међу њима Савељић Стојане,
35 па говори Савељић Стојане:
„На ноге те, браћо и дружино!
Топ прогрмље код цркве Ћелије,
срок је оно у нашу крајину,
удрили су на Пипере Турци,
40 Пипере ће наше раскопати,
свој крајини крило саломити.“
Сви скочише како соколови
и Жупину гору уминуше,
у Пипере тврде уљегоше,
45 па и Црнце село уминуше,
доклен дошли на границу тврду
међу Црнце и међу Стијену;
ту сретеше сердара Пауна,
око њега остале Пипере.
50 Ал' говори Савељић Стојане:
„О Пауне, нашој земљи главо,
јесу л' Турци добили Пипере,
јесу л' дошли на село Стијену?“
Ал' говори Шушовић Пауне:
55 „Пипере су Турци изгорјели,
а сад ето везир на Стијену,
бијели је шатор разапео
пред бијелу кулу Бајовића;
Стијену је село изгорио,
60 до се крај нешто мало бране
из бијеле Марковића куле,
из пећине, куле обзидане –
међу њима Рашовић Илија.
Већ не питај ништа за Пипере,
65 но хајд' натраг да се повраћамо
да узмемо светога Стефана
из Ћелије, пребијеле цркве,
да га нама не изгоре Турци!“
Тад му рече Савељић Стојане:
70 „Пи, сердаре, женска страшљивице!
Бога ми ћу на Стијену поћи,

да знам своју изгубити главу
и мојега друга свакојега;
кад Пипере ископају Турци,
75 не ваља ми глава ни дружина.“
Кад напријед мало уминуше
и Стијену село сагледаше,
и виђеше шатор на Задолје,
а под шатор Махмута везира:
80 под шатор је ноге прекрстио
а везирски чибук запалио.
Таде викну Савелјић Стојане:
„Ај, ђе си ми, Радојев Савићу,
и два брата, до два Бајовића,
85 Бајовићу Вуче и Павићу?“
Па кликује Рашовић Илију:
„Држ, Илија, кулу на крајину,
чекај Турке кад их поломимо,
да не бјеже широкијем путем!“
90 Па дружини Стојан говораше:
„Сви једнако Бога спомените,
а једанак пушке истурите,
на Махмута пашу ударите,
не жалите живот за поштење,
95 ово ће се задовијек причат!“
Дружина га добро послушала
и на Турке храбро ударише –
пушка јечи, а Стијена звечи.
А кад виђе од Скадра везире,
100 на обије ноге устануо,
и бијели шатор оставио
и побјеже главом без обзира;
а побјеже селом пут истока,
дочека га Рашовић Илија,
105 из пећине, куле обзидане,
са његова неколико другач,
обрнуше у беспуће Турке
на Орлову високу Стијену.
Хвала Богу, хвала великоме,
110 како Турци низ Стијену скачу;
што не скочи овђе низ Стијену,
то утече с Махмутом везиром.
Доврх Дрезге, поља широкога,

три стотине главах посјекоше –
115 једва везир главу уносио;
а двојицу ухватише живе,
Скадранина и Мећикукића;
не хћеше им узгубити главе,
но пуштише двије потурице
120 да кажују како им је било
ударати с војском на Пипере.

XXX

КЛОРИНДА СРПСКА

(1795. год. 30. јулија)

Танахна је кликовала вила
са Јаворја, високе планине;
вила зове у Морачу Горњу,
на Росуље сердаревој кули:
5 „Јес' ли дома, Малиша сердаре?
Ако пијеш у механи вино,
на грдне ти ране излазило,
ако љубиш у душеку љубу,
шарена те пољубила гуја!
10 Ал' не чујеш ал' хабера немаш?
Ето на те силе и Тураках
од Никшићах и од Колашинах;
од Никшићах су три стране војска:
ето војске низ Чуке камене,
15 буљубаша Париповић Зуко,
калаузи Хрнковић Пауне,
те Турцима распутице каже;
ето војска једна низ Рзачу,
и пред војском Хаџајлићу Мујо;
20 ето једне низ Љевишке Стране,
и пред њоме Јуса и Авдија.“
Ма се сердар с вилом разговара:
„Луда ти си, од планине вило!
Ја с' не бојим војске од Тураках
25 док ја имам стотину хајдуках,
све Ускока, силније јунаках,
а јошт имам добру узданицу,
узданицу пет стотин Ровчанах
и пред њима Реџа и Тапушко;

30 и док ми је сва Морача Доња,
и пред њима Рашко и Радуле –
и ту имам добру узданицу;
и док ми је сва Морача Горња,
и пред њима Мијат и Радоје.
35 Још сам добре поставио страже:
ето, вило, на Љевишке Стране
два Мандића и два Вујачића!“
Но сердару вила одговара:
„О сердаре, жалосна ти мајка,
40 заспала је на Странама стража.“
Али сердар вили говорио:
„И другу сам стражу поставио,
на Рзачи Јокановић Марко!“
У ријечи у којој бијаху,
45 док пукоше пушке на Рзачи,
а завика Јокановић Марко:
„Бјеж, сердаре, жалосна ти мајка,
ето на те војске од Тураках.“
Кад то зачу Малиша сердаре,
50 па Ускоке браћу кликоваше,
а Ускоци пушке дохватише.
У то доба пристигнуше Турци,
побише се Турци и Ускоци,
од све Босне и Херцеговине,
55 у Љевишта село уљегоше
и Љевишта село опалише;
поћераше низ Морачу Горњу.
А да видиш Париповић Зука!
На питомо ударио Старче
60 и ту једну главу уграбио:
посјекоше Хрнковић Радоја,
имаше му стотину годинах;
и на Ратњу воду ударио,
и добра је роба уграбио,
65 вјерну љубу Драговић Томаша,
отео јој из наручја сина,
бацио га у воду Морачу,
Морача га вода однијела.
Цикну, писну Томашева Плана:
70 „А ће си ми, Драговић Томашу,
ће је твоја свијетла латинка

што те дичи по Морачи Горњој
и знаду те кићени јунаци!
Мене младу заробише Турци,
75 ухвати ме Париповић Зуко,
оте мене сина из наручја
и баци га у воду Морачу,
Морача га вода однијела,
јадну младу уцвијели мајку!“
80 А то Томаш и слуша и гледа,
пред очима пушку заратио,
а латинку Богом сестримио:
„Немој мене ватром преварити,
за очи те ни молити нећу“ –
85 па на Зука нишан ухватио,
па латинки даде ватру живу,
те погоди Париповић Зука,
живо му је срце изгорио;
паде Зуко у зелену траву,
90 Зуко паде, а Плана припаде,
те му скиде свијетло оружје.
А други се Турчин загодио,
дочека га Томашева Плана
малом пушком Париповић Зука,
95 те Турчина добро погодила:
посред пуца ђе му срце куца;
паде Турчин у зелену траву.
Тад остали навалише Турци,
а побјеже Томашева Плана
100 и у Ратњу воду загазила,
прешла воду здраво и весело
и унесе свијетло оружје.
У то пуче пушка од Тураках
те обрани Драговић Томаша,
105 па отолен повратише Турке.
Викну сердар ка да јелен рикну:
„Морачани, црн ви образ био,
овђен боја ни јунаштва нема,
но хајдете да пратимо Турке!
110 Па су Срби сложено ударили,
поћераше уз Морачу Турке.
Све се добри кликују јунаци,
на Љевишта ишћераше Турке,

на Љевишта на Огорелишта,
115 погнаше их уз Љевишке Стране:
с једне стране Малиша сердаре,
с друге стране Бошко арамбаша,
по сриједи два сокола сива,
Бућић Лука и Пејовић Драго.
120 Ама Драго пали џефердара,
те погоди Хаџалина Муја,
с црном га је земљом саставио;
а долети соко Бућић Лука
те Мујову посијече главу.
125 Кад погибе Хаџалићу Мујо,
у Турке је муња ударила,
а Срби им добро кидисаше,
Турке гоне, а сјеку им главе:
док на Страну ишћераше Турке,
130 тридест и пет откидоше главах,
и погибе Пејовићу Драго;
и у томе боја раздвојише,
те се Срби натраг повратише
пјевајући и пушке мећући,
135 а одоше у Никшиће Турци
кукајући и лелекајући.
А кад Срби сљегли на Љевишта,
књигу пише Малиша сердаре
у Никшиће Осман-капетану
140 и осталим агам' никшићкијем:
„Хајте, Турци, да се састанемо,
није много ни зијана било,
но да тврду вјеру ухватимо
да ми наше робље мијењамо;
145 двадест нама роба заробисте,
ево у нас дванаест Тураках
што смо ви их живе похватили,
а за мртве ласно ћемо своје.“
Када књига у Никшиће дође,
150 а на руке Хамзи капетану,
а кад Турци књигу видијеше,
изиђоше на Лолу планину,
а одовуд стотину Ускоках
и пред њима Малиша сердаре;
155 па Турцима сердар бесједио:

„О Турчине, Осман-капетане,
хоћемо ли вјеру ухватити?“
Но говори Осман-капетане:
„Много си ми јада учинио!“
160 А сердар му на то одговара:
„Ја нијесам на те ударио,
већ на себи дочекао Турке;
пребићемо једног за другога:
два Лекића за Косту Мандића,
165 било му је стотину годинах;
пребићемо Париповић Зука
за нашега Хрнковић Радоја;
лијепога Хаџајлина Муја
за нашега Пејовића Драга;
170 а још ваше оста тридест главах,
пет стотина одјависте бравах –
тридест главах за пет стотин бравах!“
Не даде им више говорити,
већ упута робље мијењаше;
175 ухватише вјеру за годину.
Још се клели Турци на погачу
да не војште нигда на Морачу!

XXXI

БОЈ С ВЕЗИРОМ МАХМУТ-ПАШОМ (1796. год. 11. јулија)

На тисућу и седме стотине
деведесет и шесте године
Махмут везир совјет учинио
у бијелу Скадру на Бојану;
5 сву господу турску изабрану
на диван је био сакупио,
па им вако Махмут говорио:
„Ево згода, моји витезови,
да ми силну војску сакупимо
10 и да Црну Гору освојимо,
Црну Гору и Приморје равно,
како смо жуђели одавно,
до бијела града Дубровника –
то је моја жеља превелика.
15 А сад нема у Боки Которској
принципова брода никаквога,
ни голема у Приморје момка,
но све пође у Талију равну
да чувају Млетке од Французах,
20 којизи су наши пријатељи,
они ће нам у помоћи доћи,
како су ми скоро обећали
на договор што смо вијећали.
Црна Гора није у јединство,
25 с нама боја учињети неће,
јер ја имам неке пријатеље
којизи су лакомни на благо –
учињећу што је мени драго.
Али ево моје ране љуте:

30 Брђани ми затворише путе,
те не могу саставити војску
од све равне земље Арбаније,
Арбаније и Херцеговине;
но ћу пређе војску сакупити
35 и огњене вјетре обратити
на Пипере и Бјелопавлиће,
поробићу мало и велико
и сажећи огњем свеколико;
на Никшиће табор учинити,
40 ту на троје војску дијелити:
једну слаћу пут новске државе;
друга војска ваља да се врати
и да иде преко Горе Црне
да удари на Приморје жупно,
45 то да буде и принципу јадно;
трећа војска, по мору бродови,
нека возе бумбе и топове,
прах, олово и другу захиру,
нек о боју ради, не о миру.
50 Поставићу брата Ибрахима
у Новоме, граду бијеломе,
нека, рече, и Латини знаду
колик' значи сабља Махмутова;
а синовца младога Мехмеда,
55 у Дубровник нека господује
да се ово надалеко чује.“
Па је ситну књигу накитио
и шаље је преко Горе Црне
на Цетиње, на сред Горе Црне,
60 а на име у Петра владике.
У књигу је везир бесједио
и владiku мило поздравио:
„Пријатељу, Петре Петровићу,
мож ли знати, јес' ли запазио –
65 откада су Брда постанула,
то је раја баба мога била.
А сад има доба неколико
ка су ми се Брда похасила,
не дају ми паре ни дохотке
70 и никаква царева харача,
но ми чине зулум по крајинах:

проваљују дворе и стоборе,
а ћерају коње и волове,
буле робе, а сијеку Турке
75 и ћерају овце и јагањце.
Но ево сам војску сакупио
и огњене вјетре обрнуо
на Пипере и Бјелопавлиће;
но ако ћеш да смо пријатељи,
80 немој њима бити у помоћи,
немој њино робље прифатити
да утече усред Горе Црне,
ти ако ћеш да се не свадимо.“
Кад владици така књига дође,
85 те он виђе шта му она пише,
топле су га сузе пропануле,
пак је тиште у шпаг од доламе,
а своје је слуге окупио,
те их посла преко Горе Црне.
90 Црну Гору на збор сакупио,
међу њима совјет учинио
и овако њима говорио:
„Црногорци, моја браћо драга,
нуто нама ненаднога врага!
95 Ево ме је књига допанула
од Махмута паше Бушатлије,
којино је пређе долазио
и кроз Црну Гору пролазио,
и неслогу нашу опазио,
100 јошт је позно наше Кошћелице,
њима трза наше утробице:
кад сам био у земљу русинску,
тад је моју цркву опалио,
наш манастир на поље Цетинско
105 разорио, земљом поравнио;
па опета ево војску купи
на Пипере и Бјелопавлиће.
Ема није Махмут опсилио,
теке што се мало посилио,
110 но сад, браћо, ако Бога знате,
да идемо у Бјелопавлиће
да чекамо Махмута везира!“
Црногорци кад га разумјеше,

115 ту владици тврду вјеру даше
да Брђане нигда не издају.
То владика једва и чекаше,
виђе слогу пак се весељаше
и овако паши одговара:
„Што ми пишеш, Махмуте везире,
120 да не дадем помоћ Брђанима,
то ми немој опет споменути,
то ми не да закон учињети.
Мож ли знати, јес' ли запазио,
кад си Црну Гору прелазио,
125 преко вјере и на пријевару,
кад си моју опалио цркву
и манастир на поље Цетинско:
то си тешке ране ударио
свакојему редом Црногорцу.
130 Но прођи се брдске сиротиње,
не вријеђај ране црногорске,
да те змија не удари љута!“
За то Махмут не обрће главу,
но сакупи и подиже војску:
135 на Дољане више Подгорице,
ту разапе бијеле шаторе
и ту силан табор учинио.
Ма владика топе ужижаше
на високу гору Вртијељку
140 и главарма књиге оправљаше
да кликују браћу Црногорце.
Сам покличе најближе јунаке,
Цетињане и Бајице храбре,
па отиде у Бјелопавлиће
145 су стотину и педесет других.
То кад чуше млади Црногорци,
да је коме стати погледати
како хитро на ноге скочише
а шарене пушке докопаше,
150 оставише мајке и љубовце
и чобани у планини овце:
сваки хита, за владика пита,
доклен су га пристигнули били;
преко Зете воде прелазише,
155 на Слатину табор учинише.

Махмут везир диже чадорове
спроћу Спужа више Дердемезах,
под зелену гору Височицу.
У везира двадест хиљад' војске,
160 код владике три хиљаде другах.
Ема што је владичина војска,
то су мрки од планинах вуци;
што пред војском јесу человође,
то су, побро, крилати орлови;
165 што л' у војски јесу барјактари,
то бијаху сиви соколови.
Виче телал Махмута везира:
„Ко ће жива уфатит владика,
ево њему Зета Земља равна
170 и у Зети три бијела града
и сувише три товара блага.“
Вели Јакуп Сердаровић ага
и делија Мехмед Кокотлија:
„Ми ћемо га жива уфатити!“
175 Но не веле Турци: „Ако Бог да!“
не им Боже ни помоћи неће.
А владика окупи главаре,
те су они обрнули војску
пред бијелу аранђелску цркву,
180 ту им наук и благослов даје:
„Црногорци, моја браћо драга,
сви будите срца Краљевића,
а десница од Сибиња Јанка!
Једнокупно ноже повадите,
185 а часним се крстом прекрстите
и вишњем се Богу препоруч'те,
па у Турке јуриш учините!
Бог ће нама у помоћи бити,
Махмута ће помоћ придобити.“
190 Па је дивно разредио војску:
он све меће племе до племена,
а пред војску добре началнике
који желе с Турком војевати
и начином с њима боја бити.
195 У четвртак разредио војску,
а у петак ударише Турци,
на јулија дан једанаести,

баш на празник свете Јефимије,
у малехно село Мартиниће.
200 Над њима се тмина уфатила,
а у тмину пушке сијевају:
не би река, мио побратиме,
да је оно бојак огњевити,
него судњи данак страховити;
205 шест сахатах боја жестокога
немило се крвца прол'јеваше
по мегдану и око мегдана!
А кад било дневи око подне,
тада Турком обрне нерука.
210 То виђеше млади Црногорци,
халакнуше, Бога поменуше,
а часним се крстом прекрстише,
једнокупно пушке опалише,
пак пламене ноже повадише
215 и у Турке јуриш учинише,
ћерајући, Турке сијекући
низ крваве млине мартинићке.
Ту је турска погибија била;
ту и сердар Бошковић Мијајло
220 ударио Турком испријека;
ту и срећа јесте нанијела
баш јунака и господичића,
по имену Петровића Сава,
а млађега брата владичина,
225 на делију Мехмед Кокотлију,
за грла се б'јела уфатише,
носише се тако неколико,
докле Саву Бог и срећа даде,
Турчин пред њим на кољена паде
230 и Саво му посијече главу.
Но да видиш Војводића Бега:
шта је Турак' погубио тада
броја с' не зна, но је вас у крви;
јошт му срећа нанијела била
235 те Јакупа Сердаровић-агу,
десну руку Махмута везира,
убише се како се згледаше:
мртав паде Јакуп Сердаровић,
а Бего му посијече главу.

240 Ту погибе војске од Тураках
колик' није погинуло нигда
на Брђане и на Црногорце;
а погибе владичине војске
свега на број осамнаест другак,
245 но међ' њима три добра витеза:
Крцун Савов од мјеста Бјелицах
и барјактар Станко с Љуботина,
а од Брдах Војводића Бего.
Но им име нигда не умира
250 кад разбише Махмута везира,
својој браћи дику оставише,
што у томе боју задобише.
Бог им дао у рају насеље,
а живијем здравље и весеље,
255 Петру св'јета образ на крајини
ка и љетње сунце на планини!

XXXII

ПОГИБИЈА ВЕЗИРА МАХМУТ-ПАШЕ НА СЕЛО КРУСЕ (1796. год. 22. септембра)

Откада је војску изгубио
Махмут везир од Скадра бијела,
ратујући и боја бијући
с Брђанима и Црногорцима,
5 нити спава нит' се разговара,
нити клања ни авдес узима,
но срди се на Петра владику,
јере има жалост превелику
на јунаке младе Црногорце
10 који с Петром у Брда ходише,
те се боја јуначкога бише
у гиздаво село Мартиниће,
више Спужа у Бјелопавлиће,
ђе је Махмут срећу изгубио
15 и јунаке многе оставио,
међу њима аге и бегове,
кулуглије и своје делије;
седми данак једва проговара,
шетајућ се Махмут разговара,
20 а удари с' руком уз кољено:
„Алах, рече, што сам учинио,
од кога се јесам препануо!
Ко ће моју силу задобити?
Докле имам у ћеси новацах
25 а у Црну Гору трговацах
којизи су лакоми на благо,
учинићу што је мени драго,

они ће ми продат Црногорце;
похарат ћу редом и Приморце
30 до бијела града Дубровника.
Што ће мене учињет владика?“
Па оправи Махмут посланике,
ето војску купи и сабира,
Арбанасе право до Епира,
35 Херцеговце до Босне поносне,
пријатеље зове на помоћцу:
Ахмет-пашу Махмудбеговића
од Расије и од Дукађина,
и сестрића, бега од Каваје;
40 а Тоскама мито обећаје:
сваки данак када боја бију
по талијер свакојему другу,
а кад није, плаћа половину,
сувише је храна и дарови,
45 а што стеку али што украду,
да никоме дијела не даду.
Сакупио пјешца и коњика
тридест хиљад' по избор војниках,
изван војске што је оставио
50 по границах на четири стране
супрот Брђан' и Горице Црне
да се не би могли саставити
и уједно пашу дочекати;
па подиже и окупи војску
55 на Дољане више Подгорице.
Ту је везир табор учинио
и зелени шатор разапео;
но кад виђе близу прама себе
два табора црногорске војске –
60 један табор бјеше под Сађавац,
на ливаде, на Вучи Студенац,
други стоји на Круску Главицу,
оба Турком задају грозницу –
то је паши тврдо мучно било
65 и његову војску забунило.
Да је коме стати погледати
соколовце младе Црногорце
како чине фиску и весеље,
играју се игре свакојаке,

70 међу собом зборе и говоре
да ударе паши на таборе.
Још да ти је видијети, побре,
како иду младе Црногорке,
веселећ се и пјесме појући,
75 јунацима таин доносећи,
не би река да су женске главе,
ни женскога срца ни погледа,
него срца Огњенога Вука,
а погледа од горе хајдука –
80 мало не би пушке прихватиле
и с Турцима кавгу начиниле.
Ту стојаше за петнаест данах
Црногорци наспрама Тураках.
Али ево гласи допадоше
85 да се хоће везир подигнути
и на село Крусе ударити.
Кад владика гласе разумио,
с главарима совјет учинио,
па на троје војску разредио,
90 а пред војском редом поставио
по избору биране јунаке,
који знаду војском управљати,
а с Турцима желе војевати.
Ту владика међу војском стаде
95 и свијема благослове даде,
Бога моли, овако говори:
„Црногорци, моја браћо драга,
ево триста и тридесет љетах
откад наши стари војеваше,
100 боја бише и крв прол'јеваше,
порад вјере и слободе драге,
да у ропство турско не упану
и слободу не изгубе драгу.
Чујете ли што Турци говоре,
105 како они вазда Србље коре,
а несрећом боја Косовога
кад смо наше царство изгубили
од издаје Бранковића Вука,
њему зато била вјечна мука!
110 Ема се је Махмут посилио
што је Гору Црну прегазио

кад је пређе кроз њу пролазио,
а неслогу нашу опазио:
не би Турци знали Кошћелице,
115 ни трзали наше утробице,
нит' би везир сад се захвалио
да ће коња на мору појити
а поробит мало и велико
кроза Црну Гору свеколико.
120 Још нас кори, овако говори:
да ће дати неколико мита
и све ставит коњу под копита.
Бит може ли ране жесточије
но стријела кад срце пробије?
125 А ни она није тако јака
да разбије срце у јунака,
ни остала икаква работа
ка је такви укор и срамота.
Црна Гора, отечество наше,
130 гнијездо се соколово зваше,
ђе соколи у слободи живе,
који лове змије грабежљиве.
Спомен'те се ко ве је родио,
кога ли сте рода и племена –
135 славенскога одискон имена!
Сви будите срца Краљић Марка
и деснице бан-војводе Јанка;
вишњему се Богу помолите,
часнијем се крстом прекрстите,
140 да ви, браћо, у помоћи буде
и јуначке да ви плати труде!
А нећу ви редом спомињати
што је било у стара времена
на различна мјеста небројена:
145 тек ђеди ви у Жупу крваву
кад разбише пашу серашћера,
опоштише сву крајину нашу;
ка и посље у село Трњине,
међу Кругом и међу Ровине,
150 у два пута кад разбише Турке:
једном живих триста ухватише,
за вепрове на откупе даше,
а други пут када ухватише

155 седамдесет агах и беговах,
на крваво Чево доведоше
и свијема главе одсјекоше.
 Још вас молим да се споменете
што је било у ваша времена
160 од ћехаје, па од два везира,
босанскога и руменлискога,
и Мехмеда паше Бушатлије,
с ким сте скоро, браћо, бојак били
и јуначку славу задобили.
165 Бог ће дати, за његово име,
да јунаштво наше поновите
и Махмута пашу разбијете,
нека позна што су Црногорци.“
 Црногорци када разумјеше
170 којизи се онден намјерише,
у свакога срце узиграло
од јуначке жеље и радости.
Барјактари развише барјаке,
четовође војску поставише
175 све по реду племе до племена.
Па кад сјутра зора забијеље,
прије но је огријало сунце,
подиже се Махмуте везире
и постави у ширину војску
од зелене горе Височице
180 до Команах и Ораховице:
то ће бити хода два сахата.
Тридест хиљад' на шест ударише,
живијем се огњем погонише
по мејдану тамо и овамо;
185 а кад било дневи око подне,
Црногорци Бога поменуше,
једнокупно пушке опалише
а једанак јуриш учинише,
ћерајући, Турке сијекући,
190 а друг друга често кликујући
да освете зулум и срамоту
од Махмута паше учињену.
Сад да ти је видијети, побре,
вitezове младе Црногорце
195 (они јесу срца Краљић Марка

и деснице војеводe Јанка)
како муте и разгоне Турке
кано вуци у планину овце.
Мили Боже, на свему ти хвала,
200 камо сила Махмута везира?
Јутрос бјеше силан и бијесан
на ђогата коња големога,
с голом сабљом у руци јуначкој,
оштру сабљу бјеше повадио
205 да сијече црногорске главе,
нагоњаше своје на јунаштво,
да пороби мало и велико
и опали огњем свеколико;
а сад виђох црногорско момче
210 које носи главу Махмутову,
друго капу, а треће доламу,
и четврто сабљу оковану,
пето вељу пушку сермалију,
шесто мале пушке позлаћене,
215 седмо јаше коња Махмутова;
а остали витези јунаци,
сваки носи бјелег од Турчина
крвавијех рукама до лакатах:
неки једну, неки двије главе,
220 неко и три, неко и четири,
неки носе зелене барјаке,
многи пушке, сабље и гадаре,
виши дио сребром оковане,
неки носе чалме и доламе,
225 неки воде коње седланике.
Ето, побре, сад јуначке дике,
па нек сваки вазда Бога хвали
и велико име Боже слави!
Ту погибе цвијет од Тураках,
230 а господи старијех оцаках
од Призрена и од Вучитрна,
од Косова и од Пријепоља,
Митровице и од Ђаковице,
и од Пећи, Хаса и Гусиња,
235 од Бихора и од Колашина,
од равнога мјеста Бјелопоља
и пространа шехер-Боскопоља,

од Тирана и од Албасана,
од Каваје, Љеша и Мокрина,
240 од Валоње и од Дибре доње,
од Водена и од Тепелена,
и Улциња, бијелога града,
још од тврдог Скадра на Бојану,
и крвава Спужа на крајину,
245 и гиздаве варош-Подгорице.
Ал' утече паша Ибрахиме;
ево и он утећи не хћаше,
но га срећа нанијела бјеше
на Лазара попа Кнежевића
250 од равнога мјеста Љешкопоља,
изнесе га на плећи јуначке.
То је било кад се и чинило.

XXXIII

ОСВЕТА БРАТСКА

(1798. год.)

Ситна књига од Цетиња мину,
од Цетиња од Петра владике,
а отиде преко Горе Црне
право, здраво нахијом Катунском
5 на крваву Чеву на крајину,
а на руке Перку Шалетићу:
„Чуј ме, Перко, вјерна моја слуго!
Мож ли знати, давно није било,
кад населих село на крајину
10 од све Босне и Херцеговине:
на то равно поље на Трешњево
ја населих Цуце и Бјелице;
такви су ме гласи допанули
јере су се они завадили
15 око земље поља на Трешњево.
Но ме чујеш, вјерна слуго моја,
брзо скочи на ноге јуначке,
узми собом седам осам других,
хајде пођи на поље Трешњево
20 да умириш Цуце и Бјелице;
и кад би их умирио, слуго,
дођи к мени на Цетиње равно.“
Већ кад Перка књига допанула,
али јунак на ноге скочио,
25 узме с собом седам осам других
и отиде преко Чева равна,
доклен дође на поље Трешњево,
на дворове војводе Вуксана;
војвода га дочекива дивно.

30 Кад ујутру јутро освануло,
али рано рани Шалетићу
и окупи Цуце и Бјелице,
те су пред њим даву учинили.
Погоди их Шалетићу дивно
35 и умири племе на крајину.
Али вели војвода Вуксане:
„Слушај мене, Перко Шалетићу,
ја те молим како старијега:
ситна ме је књига допанула
40 од Никшићах, града на крајину,
од Турчина Кучевић Ахмета,
да изидем да се састанемо
у Рудине на Јабуку равну
да од мира вјеру ухватимо
45 три мјесеца од године данах,
да издигну с овцам' у Рудине,
јер не смједу од Црногорацах.
Послушај ме, Перко Шалетићу!
Ја бих њима на станак изиша,
50 но ме Цуце послушати неће,
а тебе ће добро послушати
и сва листом нахија Катунска,
и твоја ће вјера бити тврда.“
А кад чуо Перко Шалетићу,
55 али јунак на ноге скочио,
с собом узе десетак јунаках,
па он пође уз Трешњево равно,
доклен Перко на Рудине дође,
на Рудине на равне Јабукe,
60 и ту нађе Кучевић Ахмета,
око њега двадесет грађанах.
Кад се стали два добра јунака,
за б'јеле се руке ухватише,
питају се за мир и за здравље,
65 па сједоше један до другoга,
а остали – ће је мјесто коме.
Свакијем се збором зађедоше
и у томе вјеру ухватише:
три мјесеца од године данах
70 да нам буде ова вјера тврда.
И кренуше да се раздвајају,

али вели Кучевић Ахмете:
„Слушај мене, Перко Шалетићу!
Отишла је чета од Никшићах,
75 а пред четом градска буљубаша
Јуса Љуца, да га Бог убије,
но се данас уз Јабуку чувај.“
За то Перко ни хабера нема,
но Шалетић уз Јабуку пође;
80 а кад мало био понапријед,
а ево ти чета од Никшићах,
ухватили кланце и богазе;
а ево ти млади Црногорци,
иде један напрема другога,
85 а најпрви Перко Шалетићу.
Наљегоше на крвави кланац;
али турске пушке попуцаше,
прва пушка пуче од Тураках
Јусе Љуце, да га Бог убије,
90 и погоди Перка Шалетића,
сломила му ногу у кољену.
Ала банда, завргла се кавга!
Али турске пушке попуцаше,
пуче танка пушка од Тураках,
95 а погоди голема јунака,
од Бјелицах Васовића Коста,
посред паса, не даде му гласа.
Али рањен Перко покликнуо:
„Ђе си, брате, Шалетићу Ђуро,
100 ево су ме ране допануле,
десна ми је нога саломљена;
од ране ми ништа бити неће,
но ме хоће жива посјећ Турци.“
Ал' да видиш Шалетића Ђура
105 ђе на Перка рањенога дође,
од образа пали џефердара
а погоди доброга Турчина,
од Никшићах Њухаревић Деда,
међу очи у турачку главу –
110 ни жива га земља не шчекива;
паде Турчин низ добра дорина,
али Ђуро јуриш учинио,
те посјече главу од Турчина

и узе му свијетло оружје.
115 Али пуче пушка црногорска,
с Велестова Ремиковић Живка,
а погоди доброга Турчина,
од Никшићах Скочић-барјактара,
на зло га је мјесто погодио
120 међу токе у прси широке;
паде Турчин у зелену траву.
Ал' да видиш доброга јунака
а од Чева Шалетића Ђура:
на Турчина јуриш учинио,
125 и посјече од Турчина главу
и узе му главу и оружје.
Побјегоше уз Јабуку Турци,
угнаше их низ Рудине равне,
на Рудине боја раздвојише;
130 грдни Турци бјеже пут Никшићах,
оставише струке и саруке,
оставише торбе и обућу,
вуку собом мртве и рањене.
Ал' да видиш Шалетића Ђура
135 кад до Перка рањенога дође
и донесе двије турске главе;
али вели Перко Шалетићу:
„Благо мени, мили брате Ђуро,
нијесу ми ране од видања,
140 ма ми није жао умријети,
ти си мене добро осветио
кад посјече двије турске главе;
но направи дрвена носила
и носи ме на Трешњево равно,
145 на дворове војводе Вуксана.
И чуј добро, мили брате Ђуро:
ја ти тешки аманет предајем,
немој мене копат у Трешњево,
но ме носи Чеву на крајину,
150 па ћеш мене укопати дивно,
јер од ранах извидат се нећу.“
Али Ђуро направи носила,
и он носи Перка рањенога
доклен с њиме на Трешњево дође,
155 на дворове војводе Вуксана.

Ту су ноћцу преноћили црну,
држи Ђуро Перка под рамена;
а кад ноћи испред зоре било,
тад се Перко с душом разд'јелио;
па ми носи Ђуро брата свога,
донесе га на Чево крваво,
укопа га и ожалова га.

XXXIV

БОЈ ЗА ПАСИШТЕ

(око 1799. год.)

Мили Боже, на свему ти хвала,
ка покличе Радојев Савићу
у зелено поље Лукавицу;
Савић викну ка да соко крикну,
5 баш у расвит зоре на истоку:
„Чекајте се, градске буљубаше,
ево вама Савић на торине,
за Савићем пет стотин Пиперах;
вријеме је да се обидемо
10 око равна поља Лукавице:
једна паша, а двоје чобанах,
то не може више поднијети,
не слажу се овце с вуковима
нити могу Турци са Србима.
15 Но јесу л' се буле преобуле
да не скачу босе по камену,
да Пипере јутрос не гријеше?“
Оћаху му одговарат Турци,
но пиперска ђеца не дадоше,
20 но милога Бога поменуше,
на катуне турске ударише.
Мили Боже, на свему ти хвала,
како сину Лукавица равна
од брзога праха и олова:
25 пушка грми на четири стране,
нож сијева, крв се пролијева,
стоји цика мало и велико,
помами се турско свеколико!
Кад огрија сунце Лукавицу,

30 ал' у Стрмац имаш шта виђети:
су три стране иду три плијена.
Ал' кликује Стаков Радоване:
„Јес' у живот, Радојев Савићу,
ал' си јутрос, брате, погинуо,
35 ка на јаку удари Тураках?“
Тада кликну Радојев Савићу:
„Мој соколе, Стаков Радоване,
хвала Богу на његову дару,
јошт ми није друга погинуло;
40 но погледај, брате Радоване,
Стијењане, моје соколове,
и остале што су око мене,
није мене без биљега друга,
што не носи биљег од Тураках:
45 неки главу, а неки оружје,
неки жива роба ухватио.
Но погледај, Стаков Радоване,
у широко поље Лукавицу,
ево иде сила од Тураках,
50 а пред њима градска буљубаша,
Хаџи-Мушо на коња мркова,
и оће нас сила притиснути,
много од нас јадах учинити,
е је наша посустала војска
55 по планини разгонећи Турке.“
Кад изљегли Лукавици Малој,
лијепо ти бјеше погледати
кад се турски плијен саставио:
пет хиљадах дробне животиње,
60 а хиљада коњих и воловах,
а за њима војске пет стотинах,
све Пипера, љута убојника.
Него ево муке и невоље,
е их стиже поточ од Тураках,
65 Хаџи-Мушо на коња мркова,
за хаџијом од града грађани;
на Пипере јуриш учинише,
Пипери се добро препадоше,
но Бог даде и срећа њихова
70 те Пипере срете помоћ мала
од Лијешња и од Дубокога,

те Пипере добро изручише.
Него викну Радојев Савићу:
„Ха, Пипери, моји соколови,
75 бјелодано да се обидемо,
да видимо ко је за јунаштво!“
Тад Пипери на Турке удрише;
Бог им даде и срећа јуначка,
посјекоше градску буљубашу,
80 Хаџи-Муша на коња мркова.
Кад погибе турска буљубаша,
тада Турци плећи обратише
низ широко поље Лукавицу;
ту десетак посјекли Пипери,
85 и на то су боја раздвојили.
Но дозива пандур-баша Мујо,
он дозива Радојев Савића:
„О Савићу, од Пиперах главо,
је ли тебе когођ погинуо
90 од турскога боја несретнога?“
Али њему Савић говораше:
„Што ме питаш, право ћу ти казат:
Пипера ми није погинуло,
тек сте једно момче обранили,
95 са Стијене Савова Мушику,
од ране му ништа бити неће;
но, Бога ти, пандур-баша Мујо,
колико је погубило Тураках
од нашега боја жестокога,
100 јер нијесам избројио главе?“
Одговара пандур-баша Мујо:
„Хајде збогом, Радојев Савићу,
изгуби ми тридест и једнога,
да не види була ниједнога,
105 а сувише робље поробљено –
теже ми је него мртве главе;
ти ме доби јутрос на јунаштво,
доби јутрос двије Лукавице
и Требијеш, зелену планину –
110 нека ти их, честите ти биле,
већ се на њих не враћају Турци!

XXXV

ОСМАН КАПЕТАН И ПЈЕШИВЦИ (око 1800. год.)

Пију вино аге од Никшићах
на бијелу хару Мушовића,
међу њима Осман капетане,
до Османа Њухаревић Салко,
5 с друге стране Никчевићу Пејо,
до њих агах двадест и четири.
Пошто су се накитили вина,
о свачем се Турци зађедоше,
ма све Турци зборе о јунаштву,
10 ко је бољи јунак на крајини.
Рече ага Њухаревић Салко:
„Нема у нас бољег јунака
од ускока Пеја Никчевића.“
Сви му аге ријеч пофермаше,
15 но не хоће Осман капетане,
већ је Осман ријеч бесједио:
„Каменом се похвалили, Турци,
што хвалите Пеја Никчевића?
Нит' је јунак нит' га је родио:
20 да је јунак Пејо Никчевићу,
не би сјека браћу Стубичане,
не би своја поломио крила,
не би сјека остале Пјешивце.
А да би му шаке запануло,
25 што би од нас Пејо учинио
кад сијече тако Стубичане?“
То жа Пеју на свијету било,
насрди се, на ноге скочио,
а шарени чибук припалио,

30 отиште се граду низ чаршију
докле Пејо дође пред џамију,
а ту нађе свога побратима,
побратима, Ахмет Мустафагић'.
Виђе Пеја Ахмет Мустафагић,
35 позна Пеја е се насрдио,
па се с њиме Турчин разговара:
„Што си ми се, побре, насрдио?
Еја су те Турци прекорели
на несретну хару Мушовића?“
40 – „О Ахмете, мио побратиме,
људо су ме Турци прекорели,
од укора живјети не могу;
но, Ахмете, Богом побратиме,
ка си скоро из чете дошао,
45 да нијеси шићар уходио,
шићар вељи за мало дружине,
ђе би наша чета шићарила
али коју главу уграбила?“
Но му Ахмет ријеч говораше:
50 „Јесам скоро из чете дошао,
добар сам ти шићар уходио
у Њивице у Лијешће Горње:
б'јеле овце Мркоја сердара;
код овацах нигђе нико нема
55 до лудога Нешка и Мијушка,
они поје овце на Жљебове;
ту можемо њима ударити
и бијеле овце плијенити,
а посјећи Нешка и Мијушка,
60 без мртвога и рањена друга.“
Тада њему Пејо говорио:
„Не, Ахмете, Богом побратиме,
е су овце Мркоја сердара,
он нагледа Нешка и Мијушка,
65 да му ђецу не покољу Турци;
Мркоје је јунак за јунаштво,
оће нашу чету ископати.“
С тијем ти га претурио побре,
те не смјеше удрит на Мркоја.
70 Но му опет Ахмет бесједио:
„Ја сам други шићар уходио

за Купићем, зеленом планином,
на широку Локву Радојеву,
пребијеле овце Љешковића;
75 код овацах нигђе нитко нема
до самога Живковић Лазара,
и с њиме је попадија млада
те узврће овце по планини,
а Лазар се у планину чува,
80 а од тебе, Пејо побратиме.“
Па се дигли оба побратима
и пођоше хару Мушовића,
па говоре Осман-капетану:
„Чуј нас добро, Осман-капетане:
85 ми хоћемо чету подигнути,
повести је у племе Пјешивце,
да са малом четом ударимо
на широку Локву Радојеву,
а страх нас је, бојимо се љуто,
90 ере ће не претећи Пјешивци,
те ни добре погубити главе;
већ подигни од града грађане,
сведи војску низа Сливе равне
те зађеди боја с Пјешивцима,
95 да изручиш Пеја и Ахмета.“
Капетан је на ноге скочио,
те окупи од Никшићах Турке,
па тек свану зора на истоку,
поведе их низа Сливе равне
100 и заметну боја с Пјешивцима.
Пушке грме, кличу се јунаци,
коњи фиште, соколови пиште,
а криве се сехратлије Турци,
све спомињу Мркоја сердара
105 и Никчевић Ивана и Марка,
е су оба од боја јунака.
Бој зачуо Пејо и Ахмете,
па скочише из горе зелене
и удрише на бијеле овце,
110 и бијеле овце заврнуше.
Ма Турцима лоша срећа била:
утече им млада попадија
и дијете Живковић Лазаре,

хабер даше у племе Пјешивце
115 е им Турци плијенише овце.
Мало било, много не трајало,
док им мала помоћ прискочила,
прискочила два Голичевића,
те у задње Турке ударише,
120 посјекоше двије турске главе,
Џулуповић Уса и Абдију;
па је друга помоћ прискочила,
друга помоћ, два Рогановића,
и Турцима штету учинише,
125 изагнаше Турке из плијена;
па је трећа помоћ прискочила,
од Церова два Вукићевића,
у средње су Турке ударили:
Марко туче, а Бојица сјече,
130 а стари их Шутан нагоњаше –
четири су главе откинули.
Мало било, много не трајало,
удари им змија испријека,
љута змија Контић Радосаве;
135 када њега Турци опазише,
утекоше Турци без обзира.
Е што ћу ти лакрдију дуљит:
кад погибе Ахмет Мустафагић,
који бјеше чете арамбаша,
140 сва је турска чета погинула,
од Тураках нико не утече
до ускока Пеја Никчевића,
а и Пејо утећ не оћаше,
но га лаке ноге унијеше.
145 Пјешивци се наједно скупише,
мало другох, двадест и четири.
Избројише посјечене главе:
ал' су главах петнаест посјекли;
ма је боља Ахметова глава
150 него пола никшићкога града!

XXXVI

РАЗУР ВРАНИЋАХ

(око 1800. год.)

Прошета се Вранић Мухамеде
до сараја Коскић Ахмет-бега,
ал' му вели Вранић Мухамеде:
„Господаре, Коскић Ахмет-бего,
5 да ми дадеш седамдесет другах
од оцаках од подгоричкијех,
од оцаках добријех јунаках,
да затворим два влашка племена,
да поведем Турке у Враниће,
10 да се на нас чета не подигне,
чета мала од Горице Црне,
и да до нас не доходе војске.“
Но говори Коскић Ахмет-бего:
„О Турчине, Вранић Мухамеде,
15 хајде бирај седамдесет другах,
од оцаках добријех јунаках,
па их води у твоје Враниће,
и даћу ти харач за дружину!“
Он изабра седамдесет другах,
20 од оцаках добријех јунаках,
одведе их Туре у Враниће.
Кад западе Туре у Враниће,
не да чети од Брђанах доћи,
од Пиперах, ал' од Црне Горе.
25 Но зачуо Радојев Савићу,
па покупи три четири друга,
и пред њима Бећковић Павића,
те отиде с њима низ Лазине,
доклен дође на врх од Тријепча,

30 те замјери вранићке пандуре,
у Враниће, краје подгоричке,
многе коње и бијеле овце;
па говори Радојев Савићу:
„Барјактаре, Бајовић Павићу,
35 смијемо ли ударит Турцима?“
Но му тадер Павић говораше:
„О мој брате, Радојев Савићу,
велика је сила од Тураках,
страх је мене и бојим се љуто
40 јере ће нам погинут Пипери.“
На то Савић говори Павићу:
„Хајде мене покупи Пипере,
јер су, брате, пресилили Турци,
ако Бог да, хоће погинути!“
45 Тадер Павић послуша Савића,
и Пипере бјеше покупио
на широко поље Стрганицу,
и пред њима сердар Шушовићу.
Тадер Паун говори Савићу:
50 „О Савићу, наша купивојско,
немој зађет рају сиротињу,
да нас, брате, не укуне раја.“
Но му тадер Савић говорио:
„А не бој се, сердаре Пауне,
55 а нећемо зађет сиротињу,
но на силне Турке у Враниће.“
Па су Зету воду прегазили
а на троје разд’јелише војску:
пред једном је сердаре Пауне,
60 а пред другом Радојев Савићу,
а пред трећом барјактар Павићу;
Савић иде с војском на пандуре,
а Шушовић у Њиве Вранићке
да он чека силну Подгорицу,
65 а барјактар Павић у Враниће
на бијеле овце подгоричке.
Кад свануло и огрија сунце,
ал’ се једно стадо отворило –
од Лужана Вратница Шћепане;
70 бјеше Шћепан родом Црногорац
а побратим Бајовић Павића.

Жао бјеше Бајовић Павићу
да погине Вратница Шћепане,
но му вика из грла бијела:
75 „Бјеж, Шћепане, зло ти јутро било,
Пипери те јутрос посјекоше!“
Не кће Шћепан мучке бијежати,
пушку меће, а из грла виче,
а Турчина Вранић Мухамеда:
80 „Зло ти јутро, Вранић Мухамеде,
Пипери ти јутрос ударише!“
А кад зачу Вранић Мухамеде,
он глас даде брзо Подгорици,
брзо силна дође Подгорица.
85 А кад виђе сердар Шушовићу,
напучи се сердар на Павића,
војску купи, а гласове даје,
па је тадер сердар говорио:
„О Пипери, моја браћо драга,
90 ко ћ’ изметат пушку на Турчина
без Стијене али Рогамљанах –
да Бог да му пуста останула!
Но ми хајте дома да идемо.“
Пипери га бјеху послушали,
95 сви Пипери за њим отидоше;
сам остаде Рогам и Стијена;
а кад дође силна Подгорица,
угнала их уз Рупу Вранићку,
хоћаху их похватати живе.
100 Но кад виђе Радојев Савићу,
узе собом седам осам другак,
па је с банде заминуо Турке;
танкој пушки живи огањ даде,
те погоди Тура Ђечевића,
105 па му добру одсијече главу.
Халакнуше, Бога споменуше,
а у Турке јуриш учинише,
седамнаест посјекоше главах;
још толико посјећи хоћаху,
110 но се нагна јунак на јунака,
од Стијене Новељић Никола
на Турчина Ђечевић Мехмеда;
ћаше Ника ухватит Турчина,

115 но ми Турчин пушку опалио,
 те Николи срце опалио;
 пуче друга, обали Мехмеда,
 узеше му главу и оружје.
 Сви се врсни Турци побираше
120 од оцаках од подгоричкијех,
 побираше, те испогибаше,
 и погибе Вранић Мухамеде;
 и на томе боја раздвојише.

XXXVII

ОСВЕТА БАЈОВА

Књигу пише Вујошев Шабане
са Језерах испод Дурмитора,
оправи је у Морачу Горњу,
а на руке Мијату сердару:
5 „О Мијате, драги побратиме,
јеси л' чуо, јеси л' разумио,
побратиме, што је прије било,
кад је Пивски Бајо ударио,
ударио на Грдијевића,
10 те му грдно и жалосно било?
Тадер му је друштво погинуло,
он утече у Приморје равно –
већ се амо не поврну Бајо,
остаде нам неосвећен Бајо.
15 Сада ево згоде превелике:
Тара вода спала на газове;
покупи ми једну чету малу,
немој чету, но велику војску,
хајде мени на Језера равна
20 да идемо преко Таре ладне
да удримо на Грдијевиће,
нећемо ли осветити Баја!“
Кад Мијату танка књига дође
те видио што му књига пише,
25 он окупи морачке главаре,
а међу њих Мину Радовића,
па казује што је и како је.
А бијаше Мина говорио:
„О Мијате, драги побратиме,
30 да отидеш у Језера равна
до нашега Богом побратима,

да ви чету једну окупите,
те водите у Грдијевиће,
те паланке турске уходите.
35 Ако видиш лијепе прилике
ђе можемо њима ударити
и нашега Баја осветити,
ви ћете ми књигу оправити,
ја ћу вама војску покупити
40 и извести на Језера равна.“
А кад Мијат ријеч разумио,
из подрума изведе кулаша,
оседла га и опусати га,
притеже му на споне колане;
45 па износи торбу обрамницу,
објеси је коњу о ункашу,
о ункашу дебелу кулашу,
и дебела заузда кулаша,
прекрсти се, сједе на кулаша.
50 Оде Мијат уз Морачу Горњу,
на Јаворје здраво излазио;
ту дебела одсједе кулаша,
а сведе га у Тушину равну,
па дебела посједе кулаша,
55 отиште га уз Тушину равну
танкој кули попа Милутина.
Далеко га попе угледао,
мало ближе те га сусретао:
руке шире у лице се љубе,
60 питају се за мир и за здравље,
узеше се за бијеле руке,
па одоше на попову кулу;
за готову софру засједоше,
па се хладна вина накитише
65 а о свачем хеглен заузеше,
а највише о добру јунаштву.
То бијаше попе говорио:
„О Мијате, драги побратиме,
та доклен си коња замучио?“
70 „Богме, побро, у Грдијевиће,
да паланке турске уходимо,
да ако нам Бог и срећа даде,
нећемо ли њима ударити

да нашега Баја осветимо.“
75 А кад чуо попе Милутине,
ту га попе добро научио,
а отолен на ноге скочили.
Мијат свога посједе кулаша,
па окрену уз Језера с њиме.
80 А кад био ниже Дурмитора,
танкој кули Вујошев Шабана,
далеко га Шабан опазио,
мало ближе те га сусретао.
Мијат свога одсједе кулаша,
85 руке шире у лице се љубе,
питају се за јуначко здравље,
па одоше Шабановој кули.
Пише вино за неђељу данах;
тадар Мијат бјеше говорио:
90 „О Шабане, драги побратиме,
ја нијесам ожеднио вина,
имам вина и код моје куле,
све у име Бога милоснога
а у здравље мога господара,
95 господара Петровић владике;
но сам доша, драги побратиме,
да идемо у Грдијевиће
да паланке турске уходимо,
можемо ли њима ударити.“
100 То рекоше, на ноге скочише,
припртише торбе обрамнице,
претурише струке сингавице,
гранајлије пушке дохватише,
па пођоше уз Језера равна;
105 док сиђоше Тари води хладној,
седам осам другах сакупише.
Тару воду здраво прелазише;
док изишли на Бобово равно,
ту их б'јели данак оставио,
110 а тамна их ноћца прихватила;
и хајдуци здраво прегазили
све Бобово и Ограђеницу,
и Љубичну, зелену планину,
па сађоше у Грдијевиће.
115 Ту их тавна ноћца оставила,

а бијели данак прихватио,
виш' паланке турске заданили;
ту су били и два и три дана,
док паланке турске уходили,
120 па отолен на ноге скочише.
Куд год пошли, на Језера дошли,
па отолен књиге накитише,
оправише у Морачу Горњу
на војводу Мину Радовића:
125 „Хај на ноге, крвава газијо,
паланке смо турске уходили,
војску купи, на Језера ходи!“
А другу су књигу направили,
оправили у Тушину равну,
130 а на руке попу Церовићу:
„Милутине, попе Церовићу,
војску купи на Језера ходи!“
Кад војводи танка књига дође,
Морачане листом окупио:
135 „На ноге те, моји соколови!“
А сахију једну оправио,
оправио у Љевишта равна,
на Ускоке, на турске крвнике:
„На ноге те, моји соколови,
140 дођ'те брзо на Јаворје равно!“
А војвода посједе ђогата,
на Јаворје војску искупио;
ту је своју војску пребројио,
таман на број пет стотинах другах;
145 и кренуше уз Језера с њоме
танкој кули Вујошев Шабана.
Док ево ти попе Милутине,
око њега другах пет стотинах.
До два су их побра опазили,
150 те су своју војску сусретали:
преко Таре окренуше војску.
А кад били на Бобово равно,
ту су једно оставили друштво,
а пред њима Таушана Рада,
155 да их чува од Колашинацах.
Ту их тавна ноћца оставила,
док су сашли у Грдијевиће,

па ту Мијат разредио војску;
он разреди на четворо војску,
160 а дружини бјеше говорио:
„Немој који отклен ударити
док ја дођем пред турску паланку,
док ја зовнем Меховића Муја,
јер је силан турски буљубаша.“
165 А да видиш сердара Мијата!
Кад опучи зора од истока,
привуче се пред бијелу кулу,
пак завика грлом и авазом:
„О Турчине, Меховићу Мујо,
170 ја сам чуо јеси јунак добар,
а ни мене не куди дружина;
но изиди пред бијелу кулу,
јер те зове Мијате сердаре.“
Турчин скочи из мека душека,
175 изнад себе дохвати шишану;
десном руком отворио врата,
у лијеву изнесе шишану,
па зарати везену шишану.
А да видиш сердара Мијата:
180 он зарати свога џефердара,
принесе га оку и образу,
па окрену јунак на јунака:
Мијатова пушка уграбила,
те Турчина добро погодила
185 под ал-калпак, у чело јуначко –
све му чело пуче на четворо!
Паде Турчин на долину мртав,
Турчин паде, а Мијат допаде,
те му русу посијече главу
190 и скиде му везену шишану.
Док загрмље са четири стране,
на паланке турске ударише.
Да је коме стати те гледати:
пушке брече, а јунаци јече,
195 нож сијева, крвца се прол'јева!
Таман тридест главах посјекоше
и доста им јада направише,
и паланке турске похараше,
похараше па их запалише,

и пл'јенише овце и говеда,
и велике коње и волове.
Ту велики шићар задобише
и одоше здраво и весело.

XXXVIII

ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА (1804. год.)

Боже мили, чуда великога,
кад се хћаше по земљи Србији,
по Србији земљи да преврне
и да друга постане судија!
5 Ту кнезови нису ради кавзи,
нит' су ради Турци изјелице,
ал' је рада сиротиња раја,
која глоба давати не може
ни трпити турскога зулума,
10 и ради су Божји угодници,
јер је крвца из земље проврела,
земан дошо, ваља војевати,
за крст часни крвцу прољевати,
сваки своје да покаје старе.
15 Небом свеци сташе војевати
и прилике различне метати
виш' Србије по небу ведроме.
'Ваку прву прилику вргоше:
од Трипуна до Светога Ђурђа
20 сваку ноћцу мјесец се хваташе
да се Срби на оружје дижу,
ал' се Срби дигнут не смједоше;
другу свеци вргоше прилику:
од Ђурђева до Дмитрова дана
25 све барјаци крвави идоше
виш' Србије по небу ведроме
да се Срби на оружје дижу,
ал' се Срби дигнут не смједоше;
трећу свеци вргоше прилику:

30 гrom загрми на Светога Саву,
усред зиме, кад му време није,
сину муња на часне вериге,
потресе се земља од истока
да се Србљи на оружје дижу,
35 ал' се Србљи дигнут не смједоше;
а четврту вргоше прилику:
виш' Србије на небу ведроме
ухвати се сунце у прољеће,
у прољеће на Светог Трипуна,
40 један данак три пута се хвата
а три пута игра на истоку.
То гледају Турци Биограци
и из града сви седам дахија:
Аганлија и Кучук-Алија
45 и два брата, два Фочића млада,
Мехмед-ага и с њиме Мус-ага,
Мула-Јусуф, велики дахија,
Дервиш-ага, градски таинџија,
старац Фочо од стотине љета.
50 Све седам се састало дахија
Биограду на Стамбол-капији,
огрнули скерлетли бињише,
сузе роне а прилике гледе:
„Алах, кардаш, чуднијех прилика!
55 Оно, јолдаш, по нас добро није.“
Па од јада сви седам дахија
начинише од стакла тепсију,
заграбише воде из Дунава,
на Небојшу кулу изнесоше,
60 на врх куле вргоше тепсију,
у тепсију зв'језде похваташе
да гледају небеске прилике,
што ће њима бити до пошљетка.
Око ње се састаше дахије,
65 над тепсијом лице огледаше.
Кад дахије лице огледаше,
све дахије очима виђеше:
ни на једном главе не бијаше.
Кад то виђе све седам дахија,
70 потегоше наџак од челика,
те разбише од стакла тепсију,

бацише је низ бијелу кулу,
низ бијелу кулу у Дунаво,
од тепсије нек потрошка нема;
75 па од јада сви седам дахија
пошеташе брижни невесели
низ Небојшу, кулу Јакшићеву,
одшеташе у кафу велику,
пак сједоше по кафи великој,
80 све сједоше један до другога,
старца Фочу вргли у зачеље,
бијела му брада до појаса;
пак повика све седам дахија:
„К нама брже, хоће и 'ваизи,
85 понесите књиге инџијеле,
те гледајте што нам књиге кажу,
што ће нама бити до пошљетка.“
Потекоше хоће и 'ваизи,
донесоше књиге инџијеле;
90 књиге гледе, грозне сузе роне,
дахијама овако говоре:
„Турци браћо, све седам дахија,
'вако нама инџијели кажу:
кад су 'наке бивале прилике
95 виш' Србије, по небу ведроме,
ев' од онда пет стотин' година,
тад је српско погинуло царство.
Ми смо онда царство задобили
и два влашка цара погубили:
100 Константина насред Цариграда,
украј Шарца, украј воде хладне,
и Лазара на пољу Косову.
Милош уби за Лазу Мурата,
ал' га добро Милош не дотуче,
105 већ све Мурат у животу бјеше
док ми српско царство освојисмо;
онда себи везире дозива:
„Турци браћо, лале и везири,
ја умријех, вама добих царство,
110 него ово мене послушајте
да вам царство дуговјечно буде:
ви немојте раји горки бити,
веће раји врло добри буд'те;

нек је харач петнаест динари,
115 нек је харач и тридест динари,
не износ'те глоба ни пореза,
не износ'те на рају биједа;
не дирајте у њихове цркве,
ни у закон, нити у поштење;
120 не ћерајте освете на раји
што је мене Милош распорио –
то је срећа војничка дон'јела:
не може се царство задобити
на душеку све дуван пушећи;
125 ви немојте рају разгонити
по шумама да од вас зазире,
него паз'те рају ка синове;
тако ће вам дуго бити царство.
Ако л' мене то не послушате,
130 већ почнете зулум чинит раји,
ви ћет' онда изгубити царство.“ –
Цар умрије, а ми остадосмо,
и ми нашег цара не слушасмо,
већ велики зулум подигосмо:
135 погазисмо њихово поштење,
свакојаке б'једе износисмо,
и на рају глобе навалисмо,
и грјехоту Богу учинисмо.
Сад су 'наке постале прилике,
140 сад ће неко изгубити царство;
не бојте се краља ниједнога,
краљ на цара ударити неће,
нити може краљевство на царство,
јер је тако од Бога постало –
145 чувајте се раје сиротиње!
Кад устане кука и мотика,
биће Турком по Медији мука,
у Шаму ће каде проплакати,
јера ће их раја уцв'јелити.
150 Турци браћо, све седам дахија,
тако наши инџијели кажу
да ће ваше куће изгорјети,
ви дахије главе погубити;
из огњишта пронић ће вам трава
155 а мунаре попаст паучина,

неће имат ко језан учити;
куд су наши друми и калдрме,
и куда су Турци пролазили
и с коњскијем плочам' задирали,
160 из клина ће поникнути трава,
друмови ће пожељет Турака,
а Турака ниђе бити неће!
Тако књиге инџијели кажу.“
Кад то чуше сви седам дахија,
165 све дахије ником поникоше
и преда се у земљу погл'аше –
с књигом не зна нико бесједити
ни како ће књизи отказати;
старац Фочо подавио браду,
170 па је б'јелу са зубима гризе,
ни он не зна с књигом бесједити,
већ се и он томе послу чуди;
не пониче Фочић Мехмед-ага,
не пониче, већ јунак покличе:
175 „Дишер, море, хоће и 'ваизи!
Мол'те Бога и језан учите
сваки данак, а све по пет пута,
не брин'те се нама дахијама:
док је нама здравља и памети
180 и док нам је биоградског града,
ми смо кадри управити градом,
око града сиротињом рајом.
Кад краљеви на нас војштит неће,
како ће нам раја досадити,
185 кад нас има у седам дахија
у свакога по магаза блага,
каква блага! све мека дуката,
а све пуста блага лежећега.
У нас, браћо, четири дахије,
190 Аганлије и Кучук-Алије
и у мене и Мула-Јусуфа,
у свакога има пуста блага
небројена по двије магазе.
Нас четири када устанемо,
195 устанемо на ноге лагане,
а магазе благом отворимо,
просућемо рушпе по калдрми,

на дукате покупити војску;
нас четири велике дахије
200 на четворо разд'јелити војску,
на четворо, ко четири брата;
поћи ћемо из нашега града
кроз нашијех седамн'ест нахија,
исјећ ћемо све српске кнезове,
205 све кнезове српске поглавице,
и кметове што су за потребе,
и попове српске учитеље,
само луду ђецу оставити,
луду ђецу од седам година,
210 пак ће оно права бити раја
и добро ће Турке послужити.
Док погубим кнеза Палалију
из лијепа села Бегалице,
он је паша, а ја сам субаша;
215 док погубим и Јована кнеза
из Ландова села маленога,
он је паша, а ја сам субаша;
и Станоја кнеза из Зеока,
он је паша, а ја сам субаша;
220 док погубим Стеву Јаковљева
из Лијевча гн'језда хајдучкога,
он је паша, а ја сам субаша;
и Јована кнеза из Крснице;
док погубим до два Чарапића
225 из Потока Б'јелог од Авале,
кој' су кадри на Врачар изићи,
у Биоград Турке затворити,
они с' паше, а ја сам субаша;
док погубим Црнога Ђорђија
230 из Тополе села поносита,
који с бечким тргује ћесаром;
он је кадар сву џебану купит
од бијела града Варадина
и оружје што је за потребе,
235 он је кадар на нас завојштити –
он царује, а ја субашујем;
док погубим протопоп' Николу
из лијепа села Ритопека,
он пашује, а ја субашујем;

240 док погубим Ђорђија Гузоњу
и његова брата Арсенија
из лијепа села Жељезника,
кој' је кадар Топчидер затворит;
док погубим протопопа Марка
245 из лијепа села Остружнице,
он је паша, а ја сам субаша;
док погубим до два игумана,
Хаџи-Ђеру и Хаџи-Рувима,
који знаду злато растапати
250 и са њиме ситне књиге писат,
нас дахије цару опадати,
око себе рају сјетовати,
они паше, а ми смо субаше;
док погубим Бирчанин Илију,
255 оборкнеза испод Међедника –
ево има три године дана
откако се врло посилио:
куд гођ иде, све крхата јаше,
а другога у поводу води,
260 он буздован о ункашу носи,
а бркове под калпаком држи,
он Турчину не да у кнежину;
кад Турчина у кнежини нађе,
топузом му ребра испребија,
265 а кад Турчин стане умирати,
а он виче на своје хајдуке:
„Море, слуге, тамо пашче бац'те
ђе му гавран кости наћи неће!“
а кад нама порезу донесе,
270 под оружјем на диван изиђе,
десну руку на јатаган метне,
а лијевом порезу додаје:
„Мехмед-ага, ево ти порезе,
сиротиња те је поздравила:
275 више теби давати не може!“
ја порезу започнем бројити,
а он на ме очима стријеља:
„Мехмед-ага, зар ћеш је бројити?
Та ја сам је једном избројио!“
280 а ја више бројати не смијем,
већ порезу украј себе бацим,

једва чекам да се скине б'једа,
јер не могу да гледам у њега –
он је паша, а ја сам субаша;
285 док погубим кнеза Грбовића
из лијепа села Мратишића,
он је паша, а ја сам субаша;
док погубим и Алексу кнеза
из лијепа села Бранковине,
290 и Јакова, брата Алексина –
цар и ћесар кад се завадише,
код ћесара обрштери бише
и носише од злата кашкете,
попл'јенише све турске паланке,
295 поробише, ватром попалише;
цар и ћесар кад мир учинише,
а они се цару предадоше
и код цара кнезови посташе,
многе Турке цару опадоше;
300 седам паша што су опаднули,
опаднули, па их поморили; –
они паше, а ми смо субаше;
док погубим кнеза тавнавскога,
из Љутица Станка оборкнеза;
305 док погубим кнеза мачванскога,
с Богатића Мартиновић Лазу,
он је паша, а ја сам субаша;
док погубим кнеза поцерскога,
с Метковића Ружичић Михајла,
310 он је паша, а ја сам субаша;
док запалим Рачу украј Дрине
и погубим Хаџи-Мелентија,
кој' је ишо преко мора сињег,
те је влашку ћабу полазио,
315 пак се узгред у Стамбол свратио
и од цара ферман излагао
за стотину жутијех дуката,
да власима богомољу гради,
да је гради за седам година –
320 начини је за годину дана;
ево има шест година дана
како зида покрај цркве куле,
а у куле набавља џебану

и по мраку топове привлачи –
325 видиш, јолдаш, да се нечем нада!
Пак ћем' онда заћи кроз нахије,
те исјећи све српске кметове. –
Како би нам раја додијала?“
Све дахије на ноге скочише,
330 Мехмед-аги сви се поклонише:
„Хвала, јолдаш, Фочић Мехмед-ага!
Твоја памет пашовати може,
ми ћемо те пашом учинити,
тебе ћемо свагђе послушати.“
335 Старац Фочо поче говорити:
„Нуто момка и нуто памети,
с којом р'јечи на пашалук сједе!
Узми синко, Фочић Мехмед-ага,
узми сламе у бијелу руку,
340 махни сламом преко ватре живе:
ил' ћеш ватру са тим угасити
или ћеш је већма распалити?
Ви можете, и Бог вам је дао,
тако силну покупити војску,
345 и поћ ћете, синко, кроз нахије;
једног кнеза преварит можете
и на вјеру њега домамити –
своју ћете вјеру изгубити,
једног посјећ, а два ће утећи,
350 два пос'јеци, четири одоше;
они ће вам куће попалити,
ви дахије од њих изгинути.
Ал' ви тако немојте радити,
него мене старца послушајте!
355 Ја сам гледо у нашем инџилу:
ово наше дуго бити неће,
него ће се пром'јенити царство;
већ се, синко, подобрите раји:
од харача раји отпустите,
360 нек је харач ко што Мурат рече;
прођите се глоба и пореза;
с кнезовима ви се побратите,
кнезовима хате поклањајте,
кметовима осредње парипе,
365 с поповима у дослуку буд'те,

не би л' и ми уз њих преживљели,
јера наше дуго бити неће.
А што ће вам више пусто благо?
Да мељете, изјест не можете.“
370 Ал' говори Фочић Мехмед-ага:
„Мој бабајко, не слушај те, стари!“
То изрече, а на ноге скочи,
а за њиме остале дахије,
пак на граду бацаше топове,
375 на дукате покупише војску.
Њих четири велике дахије,
Аганлија и Кучук-Алија,
Мула-Јусуф, Фочић Мехмед-ага,
на четворо разд'јелише војску,
380 њих четири, ко четири брата,
пак на граду отворише врата
и одоше с војском по тефтишу
кроз њихових седамн'ест нахија.
Првог српског кнеза преварише:
385 домамише кнеза Палалију
и у Гроцкој њега погубише;
и Станоја кнеза из Зеока
преварише, па га погубише
у његову двору бијеломе;
390 преварише Марка Чарапића,
преварише, те га погубише;
и Гагића Јанка буљубашу
из Болеча села маленога;
погубише кнеза Теофана
395 из Орашја Смедеревске нах'је,
па и кнеза Петра из Ресаве;
преварише Мата буљубашу
из Липовца близу Крагујевца,
те и њега млада погубише.
400 Моравцима цркви допадоше
и ту Хаџи-Ђера погубише,
а Рувима у град опремише
и у граду њега погубише.
Мехмед-ага у Ваљево дође:
405 Грбовић се бјеше осјетио,
па Грбовић на страну побјеже,
а дође му оборкнез Алекса

и дође му Бирчанин Илија,
обојицу хвата Мехмед-ага,
410 бијеле им савезао руке,
па их води на мост Колубари;
а кад виђе оборкнез Алекса
да ће Турци оба погубити,
тад он рече Фочић Мехмед-аги:
415 „Господару, Фочић Мехмед-ага,
поклони ми живот на мејдану,
ево теби шесет кеса блага!“
Мехмед-ага говори Алекси:
„Не могу те, Алекса, пустити,
420 да ми дадеш и сто кеса блага.“
Ал' бесједи Бирчанин Илија:
„Господару, Фочић Мехмед-ага,
ево теби и сто кеса блага,
поклони ми живот на мејдану!“
425 Вели њему Фочић Мехмед-ага:
„Не будали, Бирчанин Илија!
Ко би горског упустио вука?“
Мехмед-ага викну на џелата,
џелат трже сабљу испод скута,
430 те Илији одсијече главу;
а Алекса сједе на ћуприју,
па овако поче говорити:
„Бог убио сваког хришћанина
који држи вјеру у Турчину!
435 Ах, Јакове, мој рођени брате,
ти не држи вјере у Турцима,
ђе с' удесиш, удри се с Турцима!“
Јошт Алекса говорити шћаше,
али џелат говорит не даде,
440 трже сабљу одс'јече му главу.
Када до два кнеза погибоше
на ћуприји насред Колубаре,
кнез Алекса, Бирчанин Илија,
Хаџи-Рувим насред Биограда,
445 једног дана, а једнога часа,
виш' њих јарко помрчало сунце.
Мехмед-ага конаку похити
не би л' још ког Срба застануо,
да још бира ђеког да пос'јече,

450 ал' кад Срби жалост опазише,
из чаршије намах побјегоше,
Мехмед-аги ниједан не дође.
Кад то виђе Фочић Мехмед-ага,
одмах позна да горе уради,
455 и одмах се бјеше покајао,
ал' се веће доцкан покајати,
већ повика дванаест делија
и Узуна, свога кафеџију:
„Чујете ли, моји соколови:
460 брзо добре коње посједните,
пак трчите у село Тополу
не би л' Црног погубили Ђорђа;
ако ли нам сад утече Ђорђе,
нека знате добра бити неће.“
465 Кад то чуше дванаест делија,
одмах добре коње посједоше,
и пред њима Узун кафеџија,
отидоше у село Тополу
у суботу уочи неђеље;
470 на освитак неђељи дођоше,
прије зоре и бијела дана,
и Ђорђине опколише дворе,
ударише с оба двије стране,
а са двије стране повикаше:
475 „Изић' амо, Петровићу Ђорђе!“
Ко ће љута змаја преварити,
ко ли њега спаваћива наћи?
Ђорђе се је јунак научио
прије зоре свагда уранити,
480 умити се и Богу молити,
и попити по чашу ракије:
бјеше Ђорђе прије уранио
и отишо у доње подруме.
Када виђе око куће Турке,
485 он се њима јавити не хћеде;
јави им се млада Ђорђиница:
„Да Бог с вама, Турци, ноћас био,
шта тражите овђе у то доба?
Ђорђе сада пред кућом бијаше,
490 ту сад бјеше, пак некуд отиде,
а ја не знам куд је отишао;“

а то Ђорђе и гледа и слуша.
Кад је Ђорђе избројио Турке,
чашу попи, а пушку потпраши,
495 узе доста праха и олова,
па изиђе својему обору
међу својих дванаест чобана;
а кад дође, чобане избуди
и овако чобанима рече:
500 „Браћо моја, дванаест чобана,
устаните, обор отворите,
из обора ишћерајте свиње
нека иду куда коме драго;
а ви, браћо, мене послушајте
505 и шарене пушке потпрашите,
ако Бог да те се оно стече
што сам данас радит наумио,
честите ћу вас све учинити,
оковати у сребро и злато,
510 а у свилу обућ и кадиву.“
Сви чобани једва дочекаше,
ишћераше свиње из обора,
пак шарене пушке потпрашише,
намах они за Ђорђем пођоше.
515 Оде Ђорђе право своме двору;
а кад Турке с чобанима виђе,
онда Ђорђе овако говори:
„Чујете ли, дванаест чобана,
сваки јако глајте по Турчина,
520 ал' немојте пушака метати
докле моја најприје не пукне,
ја ћу гледат Узун Мехмеда,
виђећете што ћ' од њега бити.“
То изрече Петровићу Ђорђе,
525 земљи паде, пушци огањ даде,
пуче пушка, остат пуста неће:
ђе је гледо, Ђорђе погодио,
мртав паде Узун са кулаша.
Кад то виђе дванаест чобана,
530 намах пуче дванаест пушака,—
мртвих паде онђе шест Турака,
шесторица на коњма побјеже.
Намах Ђорђе викну по Тополи,

те сакупи јоште више друштва;
535 све по трагу Турке поћераше,
до Сибнице села доћераше,
и ту Турци у хан побјегоше ...
Ками мајци да остати могу!
Ту их Ђорђе опколи са друштвом,
540 па он викну у село Сибницу,
Сибнићани сви му долећеше,
ту се саста стотина јунака;
намах Срби хана запалише,
и тројица Турак' изгорјеше,
545 а тројица пред њих истрчаше
и Србини сва три погубише.
На све стране Ђорђе књиге посла,
у свих градских седамн'ест нахија,
на кметове, селске поглаваре:
550 „Сваки свога убијте субашу;
жене, ћецу у збјегове кријте.“
Кад то чуше српске поглавице,
намах они послушаше Ђорђа:
сви скочише на ноге лагане,
555 припасаше свијетло оружје,
сваки свога убише субашу,
жене, ћецу у збјег одведоше.
Кад је Ђорђе Србље узбунио
и с Турцима веће завадио,
560 онда Ђорђе прође кроз нахије,
па попали турске карауле,
и обори турске тефериче,
и удари на турске паланке,
све паланке он турске попали,
565 женско, мушко, све под мач удари,
тешко Србље с Турцима завади.
Турци мисле да је раја шала,
ал' је раја градовима глава;
уста раја ко из земље трава,
570 у градове саћераше Турке.
Трчи Ђорђе од града до града
и грађане свагђе довикује:
„Чујете ли, ви Турци грађани,
на градов' ма отварајте врата,
575 измеђ' себе дајте зулумћаре,

ак' хоћете мирни да будете –
да градове цару не кваримо;
јер ако их ви дати нећете,
измеђ' себе Турке зулумћаре,
580 те градове раја начинила,
градила их по девет година,
кадра их је за дан оборити
и са царем кавгу заметнути;
а када се с царем завадимо,
585 да устане сви седам краљева
да нас мире, помирит нас неће:
бићемо се, море, до једнога!“
Тад грађани сузе прољеваху
и Ђорђији 'вако говораху:
590 Бег-Ђорђије, од Србије главо,
даваћемо што гођ раја иште,
не кварите царевих градова
ни са царем замећите кавге,
ми даћемо Турке зулумћаре.“
595 Па грађани устадоше Турци,
на градове отворише врата,
измеђ' себе дају зулумћаре,
зулумћаре изјелице Турке,
предају их у србињске руке.
600 Боже мили и Богородице,
када Србљи докопаше Турке
зулумћаре у бијеле руке,
па их сташе Србљи разводити
преко поља без свијех аљина,
605 без ћурака и без антерија,
без сарука, у малим капама,
без чизама и без јеменија,
голе, босе топузима туку:
„Море, баша, кам' пореза наша?“
610 У по поља Ђорђе сабљу вади,
зулумћарске одсијеча главе.
А кад Ђорђе исијече Турке,
исијече Турке зулумћаре,
онда Ђорђе у градове уђе:
615 што би Турак' по градов'ма б'јелим,
што би Турак' за сјече ис'јече,
за предаје што би, то предаде,

за крштење што би, то искрсти.
Кад је Ђорђе Србијом завладо
620 и Србију крстом прекрстио
и својјем крилом закрилио
од Видина пак до воде Дрине,
од Косова те до Биограда,
'вако Ђорђе Дрини говорио:
625 „Дрино водо, племенита међо
измеђ' Босне и измеђ' Србије,
наскоро ће и то време доћи
када ћу ја и тебека прећи
и честиту Босну полазити.“

XXXIX

БОЈ НА ЧОКЕШИНИ

(1804. год.)

Полећеше два врана гаврана
саврх Цера, изнад Чокешине,
крвавијех кљуна до очију
и крвавих ногу до кољена,
5 салећеше у богату Мачву,
те падоше насред Прњавора,
на бијеле Крсманове дворе,
баш Крсмана кнеза Вујичића.
Ту излази љуба Крсманова,
10 излазила, па је говорила:
„Ја два врана, два по Богу брата,
јесте л' скоро са Цера планине?
Јесте л' вид'ли цркву Чокешину
и у цркви славна игумана,
15 игумана Хаџи-Костантина?
Јесте л' вид'ли Турч'ју харамбашу,
који чува страже од Турака
с његовијех триста и три друга
да не буде робља из Поцерја?
20 Јесте л' вид'ли мога господара,
а Крсмана кнеза Вујичића?
Јесте л' вид'ли Ваљевца Јакова,
та Јакова српског коменданта?
Је ли дошо Ваљевац Јакове,
25 је ли дошо и довео војску?
Је л' колико војске у Јакова?
Отишо је Крсман пред Јакова
да дочека војску Јаковљеву,
под Јаковом коња да прихвати.

30 Ђе је Крсман, вода г' однијела,
што с' не нађе код својега двора?
Турска ћу се назвати робинђа
за живота њему и за здравља;
мене Турци јесу додијали
35 свако вече двору долазећи,
свако вече и свако ми јутро,
не могу им ватре надавати,
ја како ћу хљеба нам'јесити,
како ли ћу воде нанијети;
40 сви питају куд је Крсман от'шо,
а ја јадна казати не смијем.
Јуче су се пушке испуцале,
сву је Мачву тама попанула;
није тама ода зла времена
45 ни година што родити неће,
већ је тама од прах' пушчаного.“
Ал' бесједе двије птице вроне:
„О госпођо, Крсманова љубо,
ради бисмо добре казат гласе,
50 не можемо, већ каконо јесте.
Ми смо јутрос са Цера планине,
а јуче смо ваздан почивали
на бијелој цркви Чокешини.
Виђели смо Хаџи-Костантина,
55 Костантина, славна игумана,
ђе Србиње јунак причешћује
без канона и без испов'једи,
јер Србиње на бој опремаше,
заклиње их крстом и законом
60 да брат брата у боју не изда;
и вид'ли смо Ђурч'ју харамбашу,
с његовијех триста и три друга,
који чува страже од Турака
да не буде робља од Поцерја;
65 и вид'ли смо Ваљевца Јакова;
у Јакова није много војске,
нема више већ триста Србова
и четири с њиме харамбаше:
до два брата, два Недића млада,
70 Димитрије и с њим Глигорије,
треће бјеше Дамјан Кутишанац,

а четврти Дамјановић Панто –
сва четири јесу једнолика,
једног раста, а једног погледа,
75 једне ћуди, а једне помисли;
на њима је рухо једнолико,
чиста свила до земље спушћена,
а кадифа у краћем скројена;
све оружје у злато обрито,
80 у рукама пушке једнолике,
једног харча од дванаест драма;
на глави им капе кадифлије,
златне ките бију по појасу;
јадној мајци сви ти су једнаци!
85 Када дође Ваљевац Јакове,
када дође и доведе војску,
под Јаковом Крсман коња прими,
добра коња крилата ћогата;
како дође Ваљевац Јакове,
90 како дође и доведе војску,
те се Јаков саста са Ћурчијом,
у образ се они пољубише,
ал' за здравље питат се не хћеше,
веће одмах кавгу заметнуше.
95 'Вако рече Ћурч'ја харамбаша:
„Та Јакове, српски коменданте,
хоћеш, болан, више довест војске?
Ако л' нећеш више довест војске,
ја се први с Турци бити нећу,
100 јер ја нисам дрво врбовина,
кад пос'јеку да с' омладит могу,
па да будем врба ко и била,
већ Ћурчија, горски харамбаша,
кад пос'јеку, омладит се нећу.
105 Ја сам јунак душу огр'јешио
и уз часне poste омрсио,
у Љешници три ноћи ноћио
и три дана по њојзи ходио;
док сам турску уходио војску,
110 с Турцима сам мрсно вечерао,
вечерао мрсно и ручао,
с Турцима сам ишо у џамију,
турски клањам, српски Бога молим;

у Турака много има војске:
115 седам хиљад' и триста Турака
и пред војском до два серашћера:
Дервиш-ага из града Зворника,
Ножин-ага од села Маоче;
па сам чуо што говоре Турци:
120 Турци веле да Поцерје робе,
да запале цркву Чокешину,
да погубе Хаџи-Костантина.“
Ал' бесједи Ваљевац Јакове:
„Ти Ћурчија, један пржибабо,
125 ни стари ти четовали нису,
већ чували краве по Сријему!¹
Ласно ти је, море, бабе пржит
у поноћи кад нико не види,
ал' је мучно мејдан дијелити
130 у по подне св'јету на видику;
нећу, море, више купит друштва,
с ово брата дочекаћу Турке.“
Истом они у ријечи бише,
кренуше се Турци из Љешнице;
135 бубњи бију а свирале свире,
сва се земља испод Цера тресе,
право Турци иду Чокешини.
Кад то виђе Ћурч'ја харамбаша,
он докопа пушку по средини,
140 обазре се, рече три ријечи:
„Моја браћо, до триста другова,
ко ће са мном, нека иде за мном,
ја се први с Турцима бити нећу.“
Што бијаше огња пламенита
145 са Ћурчијом оде у планину.
Кнез Михајло Ружичић пошао
из лијепа села Метковића,
и он води три хиљаде војске;
кад Михајло опази Ћурчију,
150 ђе Ћурчија струже уз планину,
препаде се Ружичић Михајло,
намах своју распустио војску:
„Моја браћо и моја дружино,
кад Ћурчија бјежи у планину,

¹Ћурчија је био родом из Сријема, из села Босута.

155 нема данас боја са Турцима,
ви бјежите сваки своме двору,
да се сваки код свог двора нађе.“
Ту Михајло распустио војску.
Чича Јаков остаде пред црквом
160 су својијех три стотине друга,
су четири своје харамбаше;
а игуман Хаџи-Костантине
није треба да с' у боју деси:
Костантин се игуман уклони;
165 а чича се Јаков препадноу,
посједноу крилата ђогата,
голу сабљу држи у рукама,
па дружини 'вако говораше:
„Браћо моја, три стотине друга,
170 да црквену затворим авлију,
да бусије себе поградимо,
па да овђе дочекамо Турке!“
Ал' бесједе два брата Недића:
„Чича Јашо, што си полуђео?
175 Ми нијесмо једне женске главе
под затвором женски да помремо,
па да цркву крви обојимо,
да костима цркву потрусимо,
већ хајдуци, убојни јунаци,
180 што замећу по крајини кавгу
измеђ' цара и измеђ' краљева;
да идемо да сретемо Турке,
да се далек' с њима побијемо,
ђе је свему св'јету на видику!“
185 То рекоше, па се послушаше,
сви шарене пушке потпрашише,
па Недићи напријед пођоше,
а за њима Дамјан Кутишанац,
за Дамјаном Дамјановић Панто,
190 а за Пантом дружина остала.
Чича Јаков на ђогату јаше,
голу сабљу у рукама носи,
иде виђет побит како ће се.
Надалеко сусретоше Турке,
195 повисоко од бијеле цркве,
виш' Врањевца дубока потока

на високу брду голетноме,
ђе Љешници јесте на погледу.
Слушај, госпо, ко заврже кавгу!
200 Два Недића бусије не траже,
већ падоше оба на кољена,
а обадва пушке оборише,
обје пукле, остаће им пусте.
Бого мили, чуда големога,
205 Ђе два брата, два Недића млада,
погодише у турској ордији
до два брата, два Турчина млада,
оба брата изврх Вуковија,
оба брата, оба барјактара,
210 оба паше, ногом не макоше,
барјаци им пусти остадоше.
Земљи паде Дамјан Кутишанац,
земљи паде, пушци огањ даде,
и он уби у турској ордији
215 из Зворника Хасан-барјактара,
Хасан паде, барјак му остаде;
земљи паде Дамјановић Панто,
земљи паде, пушци огањ даде;
Пантелија уби у ордији
220 из Брчкога Глибан-барјактара,
и он паде, ни ногом не маче.
Намах пуче од триста Србова,
намах пуче триста џефердара,
мртвих паде за триста Турака;
225 од Турака седам хиљад' пуче,
магла паде од неба до земље,
нит' се види неба ни облака
од онога праха пушчаного.
Боже мили, срца слободнога
230 у два брата, два Недића млада,
ђе с Турцима завргоше кавгу
триста Срба са седам хиљада:
два Србина удриш' на педесет,
четворица на стотин' Турака,
235 осморица на двјеста Турака.
Бој чинише пуно и за много,
ја у дану пуно седам сата;
све разбише Турке на буљуке.

240 Сташе Турци натраг узмицати,
рањенике Јањи проносити;
ев' Турцима индат придолази,
Недићима нико ниоткуда.
Ће је срећа, ту је и несрећа:
кад се седам навршише сата,
245 ев' Недићи рана допадоше,
пребише им Турци обојици
из пушака ноге до кољена;
оба сјела један до другог,
они вичу, реко б' вино пију,
250 око себе Србадију храбре,
пушке пуне, на Турке бацају.
Ће је срећа, ту је и несрећа:
у Недића нестаде џебане,
а не могу на ноге устати
255 да потраже по друштву фишека,
већ из гласа сташе дозивати:
„О дружино, браћо Србадијо,
није ли се у ког догодило
ја фишека да нама докучи,
260 празне су нам пушке у рукама,
још видимо према себи Турке;
у кога се фишек' догодило,
за фишек му ево по жут дукат,
ако му се и то мало чини,
265 за фишек му ево десет дукат'!“
– Доста злата, ал' џебане нема!
Стаде викат један до другог,
ни у једног није се десило;
а то турски шпијуни зачуше,
270 отрчаше, Турцима казаше,
да ј' у Срба нестало џебане.
Кад то чуше до два серашћера,
Ножин-ага и с њим Дервиш-ага,
од појаса сабље повадише,
275 издалека Турке повратише
и на силу Турке наћераше:
„Јала, кардаш, јуриш на душмана!
У душмана нестало џебане.“
Кад ли, болан, Турци јалакнуше,
280 на Србиње јуриш учинише!

Ту се Срби покорити неће,
већ се бране и празним пушкама;
изломише пушке на седморо
ев' тукући око себе Турке.
285 А кад танке пушке изломише,
сваки Србин хвата по Турчина;
како који докопа Турчина,
сваки пада по Турчину своме,
сваки Србин мори по Турчина,
290 а Србина по двадест Турака.
Погибоше два Недића млада,
и погибе Дамјан Кутишанац,
и погибе Дамјановић Панто,
погуби га Дервиш од Зворника:
295 Дервиш-ага Панту долећео,
удари га сабљом изненада,
уједном му одсијече главу;
Пантелија оста на ногама,
глава паде у траву пред т'јело.
300 Мртва глава са земље говори:
„Ти си, Дедо, ј..у ми ти нену,
јер ме тако из преваре тучеш?“
Сви се Турци онда зачудише
та шта рече мртва српска глава.
305 Ту погибе за триста Србина,
а Турака Јањи донесоше
пет стотина, онђе укопаше,
вергијаша ни носили нису.
И данаске стоји костурница
310 од Србаља и још од Турака
виш' Врањевца дубока потока
на високу брду голетноме.
Та знаће се њино разбојиште
док је Цера и Видојевице
315 и на небу сунца и мјесеца,
ђе Недићи јесу погинули
у суботу на Светог Лазара
пред Христово пред Цвјетоносије.
Чича Јаков на ђоги утече
320 стрампутице путем пријекијем,
а Турчији 'вако говораше:
„Еј, Турчија, да те Бог убије,

Ђе ме данас издаде Турцима?
Ако Бог да и срећа од Бога,
ти се нећеш наносити главе,
наносити за ту пријевару.“
И што рече Јаков не порече.

XL

БОЈ НА САЛАШУ

(1806. год.)

Вино пију три српске војводе
у богатој и поносној Мачви,
у лијепу селу Метковићу,
а код двора Петра Херићева.
5 Прво бјеше српска војвода
Катић Јанко из села Рогаче
од Космаја, гн'језда соколова;
а друго је војвода Вујица
из Азање сниже Смедерева;
10 а треће је српска војвода
Чупић Стојан, Змају из Ноћаја;
с њима пије до двјеста Србина.
Ту Србина без коња не бјеше,
већ све Срби на коњма добријем,
15 на хатима, а под миздрацима.
А када се напојише винца,
те им винце изиђе у лице,
а ракија приче говорити,
поче им се Чупић тувовати:
20 „Ах, мој брате, Јанко и Вујица,
тешко су ми Турци додијали,
јер сам, браћо, на крајини љутој,
украј Дрине, украј воде хладне,
пак ми Мачву из преваре краду,
25 не могу се с њима удесити,
а да ми се с њима удесити,
волио бих нег' царево благо,
да ја видим чија јесте Мачва,
чија јесте, чија л' ће остати;

30 то бих сада, браћо, најволио.“
Истом Чупић у ријечи бјеше,
а стражарче долеће са страже,
вјерна слуга Јуришића Станка,
иза Батра, са села Салаша;
35 гологлаво бјеше, без обуће,
без обуће и без дуге пушке;
од шумскога трња одерано,
грознијем се сузам' упрљало.
Војводама када оно дође,
40 оно њима Бога не назива,
већ овако њима проговара:
„Жље га сјели, три српске војводе,
жље га сјели и вино попили!
Ви пијете и попијевате,
45 сиротиња у невољи цвили:
на Мачву вам Турци ударише,
седам хиљад' и триста Турака
и пред њима Мехмед капетане
од Зворника града бијелога,
50 бијела му брада до појаса.
Буљугбаша Јуришићу Станко
са својијех седамдесет друга,
хћаше јунак да узбије Турке,
и на Турке огањ оборише;
55 пуче пушак' од Јуришић Станка,
пуче пушак' седамдесет равно,
од Турака седам хиљад' пуче:
ми не знасмо један за другога,
ко л' погибе, ког' ли ухватише,
60 ко л' утече, који ли остаде,
нит' знадосмо куд се ђеде Станко.
Еле Турци Мачву прегазише,
поробише Совљак и Глоговац.
Ко је вама коње набавио,
65 ко је вама чоху порезао,
ко ли вам је поково оружје,
разма јадна сиротиња раја?
пак с Турцима рају завадисте
и Турцима сада издадосте.
70 Што чините, да вас Бог убије;
што чините, јер се не бијете,

не бијете, јал' се предајете?"
Кад то чуо Чупићу Стојане,
у руци му пуна чаша вина,
75 пуна му се чаша задесила,
од ешка му задрхтала рука,
па испусти чашу на синију
(нит' се разби нит' се проли вино),
а пљесну се руком по кољену,
80 под кољеном скерлет-чоха пуче
и бијела кожа на кољену;
на руци му три златна прстена,
та сва три му цркла на прстима.
Чупић Стојан грозне сузе проли:
85 у Стојана нема много друга
разма цигле двије вјерне слуге,
једно бјеше Сићићу Маринко,
а друго је Шуманац Васиљу;
Стојан викну двије вјерне слуге:
90 „Слуге моје, брже коње ваше.“
А он скочи, припаса оружје,
собом Стојан до мркова дође,
па мркову притеже колане,
притеже му четири колана,
95 а и пету ибришим-тканицу,
узду врже, на мркова сједе;
око њега двије вјерне слуге.
'Вако Чупић рече са мркова:
„Браћо моја, Вујица и Јанко,
100 будите ми данас у невољи,
да идемо дочекати Турке!“
А Вујица гледну на Катића,
Катић Јанко у земљу преда се,
јер Катићу мило не бијаше
105 бој заметат у земљи незнаној
с мало друштва, а с много Турака;
друштва мало, а и то невјешто,
не познаје стаза ни богаза.
Проли сузе Чупићу Стојане,
110 сузе проли, па опет говори:
„Браћо моја, Вујица и Јанко,
будите ми данас на невољи,
данас мене, ја ћу сјутра вама;

ил' ви пошли ил' не пошли, браћо,
115 ја ћу један ударит на Турке,
под срамотом овом остат нећу,
мрет ми данас или мрети сјутра,
волим прије, о мање грјехоте!“
Кад погледа војвода Вујица
120 та ће Чупић грозне сузе лије,
Вујици се врло ражалило,
па он скочи на ноге лагане
и Чупићу овако говори:
„Побратиме, Чупићу Стојане,
125 нека знадеш, ја те издат нећу
са мојијех сто педесет друга;
ко те издо, издало га љето,
бијело му жито не родило,
стара њега мајка не виђела,
130 њим се мила сестра не заклела!“
Пак Вујица викну на дружину:
„А на ноге, моји соколови;
брзо своје коње опремајте.“
Вујо оде до коња алата,
135 притеже му четири колана,
а и пету ибришим-тканицу,
узду врже, сједе на алата,
око њега сто педесет друга.
Ту се Вујо и Стојан састаше;
140 срамота се Јанку учинила
да он јунак од друштва остане,
да остане и да их издаде,
веће и он на ноге устаде
и долеће до коња ђогата,
145 до ђогата гриве окнивене,
притеже му четири колана,
а и пету ибришим-тканицу,
узду врже, на ђогата сједе,
око њега педесет момака.
150 Три војводе заједно пођоше,
три војводе као три сокола,
а за њима до двјеста Србина
на хатима, а под миздрацима,
кано сродно јато голубова –
155 Боже мили, да лијепе ките!

С Метковића села полећеше,
пак Богатић село прелећеше,
у Клијење село долећеше;
а кад бише у село Клијење,
160 Чупић Стојан гледну испод руке,
ал' му Совљак огњем горијаше
а по њему Турци халакају.
Онда Чупић 'вако проговори:
„Браћо моја, Вујица и Јанко,
165 и ви браћо, дв'је стотине Срба,
хоћете ли да се послушамо:
да ми добре коње одјашимо,
па да с коња збацимо теркије,
да ми добрим коњма облакшамо,
170 да колане коњма притегнемо;
брзо ћемо с' ударит с Турцима;
а немојте жалити теркија!
Ја сам чуо од старијех људи:
онђе нема нигда старјешине,
175 старјешине ни да судит може,
који није кадар платит вина
у механи за потребна друга;
хвала Богу, и Бог ми је дао,
ако Бог да те здраво будемо,
180 теркије ћу вама допунити
и хоћу вас вином напојити;
ако л' који у боју погине,
тражићу га, па га сахранити,
л'јепо ћу му т'јело опојати.“
185 Кад то чуло дв'је стотине Срба,
сви Стојана одмах послушаше,
па с добријех коња одсједоше,
побацаше са коња теркије
и колане коњма притегоше,
190 пак на добре коње усједоше,
потекосе путем пријекијем,
на салашко поље истрчаше.
А кад они на друм изиђоше,
Турци прошли друмом широкијем,
195 прошли Турци у богату Мачву,
око пута преко поља равна
на плочама траву одадрли,

ал' се јоште повратили нису.
Кад је Стојан сагледо друмове,
200 опет онђе уставлио друштво,
па он својој дружини говори:
„Браћо моја, Јанко и Вујица,
и ви браћо, дв'је стотине Срба,
ја сам ноћас лијеп сан уснио,
205 нека знате, наш ће мејдан бити,
ако Бог да, добићемо Турке,
само, браћо, држ'те се јуначки,
немојте се, браћо, препанути!
Видите ли то салашко поље
210 колико је дуго и широко,
кад се Турци с плијеном помоле,
све ће поље собом закрилити,
ви се, браћо, препанут немојте!
Ја сам чуо од старијех људи:
215 нема смрти без суђена дана,
ни јунака без првога брата;
нека знате, ја ћу бити први!
Већ овако да се послушамо:
око главе саруке завите,
220 а по турски сабље припашите
и по турски коње разиграјте,
да се Турци далек' не осјете,
нас је мало, а много Турака;
па хајдемо право међу Турке,
225 ко нас гође види од Турака,
свак ће мислит, њима индат иде.
А када се с Турцим' изм'јешамо,
да сви, браћо, Бога поменемо
а по једну пушку избацимо,
230 више пушак' немојте бацати,
већ тргните сабље од појаса
да кроз Турке јуриш учинимо,
пак да Турке одмах рас'јечемо,
рас'јечемо Турке на буљукe,
235 нека не зна један за другога;
тако ћемо Турке забунити.
Јоште, браћо, да вам ријеч кажем:
извадите дрвене чутуре,
напите се поцерске ракије

240 зарад срца и зарад слободе.“
Кад то чуло дв'је стотине Срба,
сви по турски главе замоташе
а по турски сабље припасаше,
пак тргоше дрвене чутуре
245 и стадоше све два и два пити;
Чупић трже дрвену чутуру,
па он пије са два побратима.
По једном се пићем обредише,
а по другу пити започеше,
250 ал' се Турци пољем помолише.
Колика је сила у Турака,
све су поље собом закрилили.
Они гоне плијен од Совљака:
седам хиљад' бијелих оваца,
255 пет хиљада црвенијех коза,
три хиљаде крава музовнијех,
шест стотина мачванских волова;
стоји блека овац' за јањцима,
стоји мека јањац' за овцама,
260 века стоји коза за јарићи,
а јарића дрека за козама;
стоји рика крава за теладма,
а телади мека за кравама;
бука стоји мачванских волова,
265 не познају својијех чобана,
види стока ђе ће путовати,
паке жали свога завичаја;
а за њима Турци халакају.
Виче Турчин један до другог:
270 „Лакше, Мујо, не умори марве!“
– „Хоћу, Усо, ада како нећу;
далеко је Дрини путовати,
бојати се Чупића Стојана.“
Турци мисле, нико их не слуша,
275 Чупић слуша, пак сузе прољева,
та од јада, гледајућ' очима
како Турци српски плијен гоне
(у звјерки би срце препукнуло,
а камоли у живу јунаку!),
280 па говори Чупићу Стојане:
„Видиш, брате, Јанко и Вујица,

видите ли сиротињског пл'јена,
ко б' остао под овом срамотом?"
па он сарук на очи намаче:
285 „Хајте за мноме како који може.“
Сви саруке на очи нам'коше,
а по турски копља окренуше
и по турски коње разиграше,
па сви шуте ништа не говоре,
290 већ одоше на сусрет Турцима.
Најнапријед Стојан на мркову,
за Стојаном Вујо на алату,
за Вујицом Јанко на ђогату,
а за Јанком дв'је стотине Срба.
295 А када их Турци опазише,
они мисле њима индат иде,
па овако њима говораху:
„Валах, кардаш, немаш куда амо;
што смо хћели, то смо учинили,
300 овђе вама не има хисета.“
Срби шуте, ништа не говоре.
А када се с Турци изм'јешаше,
изм'јешаше, пак се познадоше,
тад сви Срби Бога поменуше
305 а на Турке огањ оборише.
Од Србаља двјеста пушак' пуче,
мртвих паде за двјеста Турака;
од Турака седам хиљад' пуче,
паде магла од неба до земље,
310 нит' се види неба ни облака:
виш' њих јарко помрачило сунце
од пушчаног праха и олова;
али Срби старе мејданџије
више пушак' метати не хћеше,
315 већ тргоше сабље од појаса
и кроз Турке јуриш учинише,
рашћераше Турке на буљуке
као вуци бијеле јагањце,
да не знаде један за другога,
320 ко ли гине, ко ли задобива;
Турци вичу: „Умет и Мухамед!“
Срби вичу: „За вјеру хришћанску
и за славу имена српскога!“

325 Кад се двије ударише војске,
Црнобарац Станко харамбаша
на даништу бјеше крај Салаша
с побратимом Нинковић Јовицом
и са побром Латковић Јованом;
кад стадоше сабље сијевати,
330 Станко срцу одољет не може,
веће они с даништа скочише,
сваки себи уби по Турчина,
пак на турске коње усједоше
и по пољу Турке поћераше.
335 Када виђе Чупићу Стојане
ја у боју Црнобарца Станка,
Чупић њему 'вако проговара:
„Бе аферим, Црнобарац Станко!
Да си синоћ мог брата убио
340 и да си ми дворе запалио,
та све бих ти данас опростио,
нити бих те игда прекорио;
проклет био ко ти споменуо
кад си Србљу тако у помоћи.“²
345 Да је коме стати нагледати
како српске сабље сијевају,
мртве турске главе зијевају.
Ту не оста Србин у дружини
који турске не одс'јече главе,
350 који по дв'је, који по четири,
војводама ни броја не има.
С'јече Турке од Рогаче Јанко,
што би Јанко Турак' оставио
дочекује војвода Вујица,
355 што б' Вујица Турак пропустио
дочекује Црнобарац Станко,
што би Станко Турак' промашио
дочекује Латковић Јоване,
што би Јован Турак' оставио
360 дочекује Нинковић Јовица,
што б' Јовица Турак' пропустио
дочекује Чупићу Стојане;
Чупић ради да гласник не оде:

²Станко из Црне Баре био је нешто скривио, па побјегао у хајдуке; и била је изишла заповијест да се не може предати, него да се мора погубити, но тим се случајем предао и остао на миру.

365 сабљом с'јече, а мрковом гази,
другом руком буздованом туче,
на све стране Чупић посла има,
јер он жели да гласник не оде.
Од Србаља нико не погибе
370 разма једно цигло момче младо,
а ни оно не би погинуло,
али смотри токе на Турчину,
пак не хћеде коња да се држи,
већ сјах' с коња да токе добије,
па га Срби у боју згазише;
375 ет' тако је лудо погинуло!
Од Турака мало ко утече
разма један Мехмед капетане
на ђогату коњу виловноме;
поћера га Чупић на мркову,
380 ћераше се преко поља равна,
ћераше се за пуно два сата:
нит' му може Мехмед измакнути
нит' га може Чупић престигнути,
јер је Чупић коња уморио
385 и мрков му рана допадноу;
на мркову седам грдних рана,
још се коњама покорити неће.
Ал' говори Чупић са мркова:
„Потурицо, Мехмед-капетане,
390 обазри се да се погледамо,
да видимо чија је сад Мачва:
ил' је твоја ил' ће бити моја,
чија ли је од старине била!“
Турчин мучи, ништа не говори,
395 веће бјежи с главом без обзира.
Опет Чупић њему проговара:
„Јао, курво, Мехмед-капетане,
ћераћу те Дрини до обале;
док те јунак у Дрину не нагнам,
400 ја се тебе оканити нећу;
ако ли ми уз Дрину побјегнеш,
ћераћу те до града Зворника –
да бих знао да ћу погинути,
ја те данас оставити нећу.“
405 Тад се Турчин натраг обазрео,

десну руку на прси метнуо,
Стојану се до седла поклања:
„Богом брате, Чупићу Стојане,
поклони ми живот на мејдану;
410 твоја Мачва и твоја старина,
ја се у њу нигда вратит нећу,
нит' ћу доћи нит' ћу завојштити,
већ ћу с тобом у дослуку бити,
држаћу те као брата свога;
415 ако л' бих се у њу кад вратио,
еда Бог да и Мухамед светац
те ја из ње главе не изнио!“
(Боже мили, чуда великога,
ђе сам Турчин тада себе прокле.)
420 Ал' се Стојан не би повратио,
ћеро би га макар и пјешице;
али Катић присто за Стојаном
на ђогату гриве окнивене,
па га Катић сусстићи не може,
425 већ Стојана грлом дозиваше,
грлом виче, б'јелом руком маше:
„Побратиме, Чупићу Стојане,
врат' се амо, Бога ти једнога;
пуст' Турчина једног огласника
430 нека каже босанском везиру
како јесте војску покупио
без фермана и без бурунтије
и без р'јечи цара честитога,
па како је поробио Мачву
435 (нек се хвали по Босни каменој),
оћерао краве и волове,
оћерао и козе и овце,
нек им було сир и масло купе.“
Онда Чупић послуша Катића,
440 пак се прође Мехмед-капетана.
Поврати се Јанку у Салаша,
од Турака шићар покупише,
сиротињски плијен повратише
а Илију Срба сахранише.
445 Откако је гавран поцрнио
није змија гују дочекала
као Чупић Мехмед-капетана

450

у широку пољу салашкоме.
Ако ли тко вјеровати неће,
нека иде те очима види:
знати ће се турска костурница
докле тече сунца и Салаша.

XLI

КНЕЗ ИВАН КНЕЖЕВИЋ

Војску купи Кулин капетане,
крајишнике Турке невјернике,
који драгог Бога не познају,
не имају ни вјере ни душе –
5 војску води на богату Мачву,
куд гођ пређе, свуда Србљу прети:
„Ако Бог да те с’ одовуд вратим,
хоћу, море, Србље разредити,
ви Кулина хоћете познати.“
10 Хришћанске га мајке проклињају:
„Тамо пошо, Кулин-капетане,
тамо пошо, амо не дошао!“
Кулин пређе сву Босну поносну,
Семберију земљу па до Дрине,
15 Дрину пређе, украј Мачве стаде,
поред Дрине улогори војску,
па Србију зове на предају;
од Србије нико доћ му неће,
већ Кулина у дубину маме;
20 више Кулин путоват не смије.
Иван кнеже, Семберији глава,
он Кулину често одлазаше,
под чадоре принос доносаше
не би л’ њему Срби мирни били,
25 и тешко се кнеже додворио,
за свашта се умолит могаше.
Мудар бјеше Кулин капетане,
виђе Кулин да је кнеже мудар,
па се Кулин с кнезом побратио:
30 „Побратиме, оборкнеже Иво,
ев’ ти јеси Семберији глава,

а ја јесам над крајином турском;
одсад, кнеже, да се побратимо.“
То рекоше па се побратише.
35 Оде Иво двору Поповима,
па кметове семберске дозива:
„Не бојте се ропства од Кулина.“
Оде Иван по својој нахији
турској војсци таин да саставља.
40 А Кулин је Иву преварио,
једно јутро курва подранио,
по Васкрсу пред Светога Ђурђа,
с војском оде уз ту воду Дрину.
Када дође Јадру води хладној,
45 у Добрићу селу освануо.
Добрићане Србље дозиваше:
„Ход’те, море, коње прихватајте,
праву рају нигде робит нећу,
а с хајдуци како начинимо.“
50 Сви у скупу Добрићани дошли,
онда Кулин викну на војнике,
Турци бритке сабље повадише,
добрићанске кмете исјекоше:
седамдесет и четири главе
55 што србињске осјекоше Турци;
па Илију кнеза ухватише
и Филипа, попа добрићкога,
бијеле им повезаше руке,
а сав Добрић село поробише,
60 поробише, ватром попалише;
заробише триста робињица,
плијен гоне, а робиње воде.
Савезана и попа и кнеза
кад ордији Турци доћераше,
65 обадва их на коље набише
и ружном их смрти поморише.
Под чадор’ма робље под’јелише.
Ето кнеже из нахије иде,
таин вуче у турску ордију
70 су својијех дванаест кметова.
Кад се кнеже Турцима прикучи,
испод руке гледну по ордији,
ал’ се турска војска ишарала:

75 ђе је чадор, ту је и робиња.
Виђе кнеже да је дошло робље;
 колико је срца милостива,
 трипут пада, па он обумира
 гледајући јада ев' од робља,
 низ образе грозне сузе лије:
80 Нуто, браћо, јада од Србије!
 Неђе Турци јесу преварили,
 те хришћанску славу погазили.“
 А кад Иван међу Турке уђе,
 утро сузе, па се силом смије,
85 турски Турцим' Бога називаше:
 „Добро ти сте, Турци, уранили
 и добар сте ловак уловили.“
 „Јесмо, кнеже, не може се љепше.“
 Када дође Кулинову кнеже,
90 Кулинову свилену чадору,
 пред Кулином преклони се кнеже,
 па му пође руци и папучи,
 па му турски Бога називаше;
 а Кулин му Бога прихваташе,
95 па се Кулин с мјеста помицаше,
 до себе му мјесто начињаше,
 па му пружа кафу са шећером;
 ал' се Иван за невољу смије
 и Кулину 'вако говораше:
100 „Та Кулине, драги побратиме,
 ни ћу сиђет ни ћу кафе пити,
 кад си мене тако преварио
 и без мене ловак уловио.
 Хоћеш мени учинити хисе?
105 Ја без тебе што сам уловио,
 све ћу, побро, теби поклонити.“
 Ал' бесједи Кулин капетане:
 „Побратиме, оборкнеже Иво,
 биће теби хисе ко и мени,
110 на поклон ти тридесет робиња.“
 Кад то чуо Кнежевић Иване,
 пред Кулином у земљу пољуби:
 „Хвала теби, Кулин капетане,
 а на робљу и на дару твоме.“
115 Кад виђеше робиње остале

та да Иван може помоћ робљу,
све из једног грла повикаше
и до Бога тешко протужише,
па кроз Турке јуриш учинише,
120 Ивану се за skut ухватише;
„О Иване, и отац и мајко,
избављај нас како год ти знадеш,
не пусти нас ти у турске руке.“
Која брати, а која очими;
125 Иван пође, а робље му не да.
Иван срцу одољет не може,
сузе рони и робинье тјеши:
„Не бојте се, драге сестре моје,
ја ћу молит Србље око себе
130 не би ли вас како избавили.“
Оде Иван говорит Кулину:
„О Кулине, драги побратиме,
што ћу ти се нешто замолити,
хоћеш ли ме, побро, послушати?
135 Продај мене свеколико робље,
ишти пусто небројено благо.“
Ал' бесједи Кулин капетане:
„А мој побро, оборкнеже Иво,
ти не можеш купит твога робља,
140 ја ћу искат што ти дат не можеш;
ти ћеш с робља изгубити главу.“
Ал' бесједи Кнежевић Иване:
„А мој побро, Кулин-капетане,
ишти благо све жежено злато,
145 ишти блага колико ти драго,
ти не жали ни мене ни робља.“
Узе Кулин цијенити робље:
„Даћеш, Иво, пет товара блага.“
Иван пред њим у земљицу љуби:
150 „Побратиме, Кулин-капетане,
ево теби три товара блага,
даћеш мени свеколико робље.“
То рекоше па се погодише.
Узе Кулин бесједит Ивану:
155 „Хоћеш, побро, сад водити робље?
Кад ћеш мени донијети благо?“
Вели њему Кнежевић Иване:

„Хоћу, побро, сад водити робље,
Благо ћу ти донијет послије.“
160 Бесједи му Кулин капетане:
„Имаш, побро, тврде јемце за се?“
Ал’ бесједи Кнежевић Иване:
„Ја увијек по три јемца држим:
једног јемца Бога великога,
165 другог јемца моју тврду вјеру,
трећег јемца: преварит те нећу.
Ако ли ми тима не вјерујеш,
ја имадем и друга четири,
сва четири господе Турчина:
170 Дервиш-агу из града Зворника,
Мул-Ахмета више Бијељине,
и турскога млада књижевника
из џамије млада мујезина,
четвртога агу Омер-агу.“
175 Сва четири ту се догодише,
за Ивана тако с’ ујемчише
седмог дана да донесе благо.
Онда Иван покупио лађе,
па он стаде превозити робље,
180 Турцима се не да превозити.
Када Иван све превезе робље,
узја’ Иван дору помамнога,
па он оде свом бијелу двору,
а за њиме триста робињица.
185 Када робље свом двору доведе,
испред двора посадио робље,
три товара хљеба изломио
и све јесте робљу разгодио,
па изнесе вина и ракије,
190 нахрани их хљебом бијелијем,
а напоји вином и ракијом.
Кад је Иван робље напојио,
онда Иван коња посједнуо,
па поведе све триста робиња,
195 одведе их шехер-Бијељини.
Кад доведе Бијељини робље,
на конаке робље наредио,
па им даје ручак и вечеру;
слуге Иван посла на све стране,

200 по свој својој земљи Семберији,
а на село свако поручује:
„Од свакога двора бијелога
нека овђе дође старјешина;
која жена јесте удовица
205 у својему двору старјешина,
нек и она Бијељини дође;
и која је жена нероткиња,
нек и она дође Бијељини.“
Кад то чула земља Семберија,
210 сва Ивану по ријечи дође.
Кад се свијет слез' у Бијељину,
онда Иван по народу пође,
низ образе грозне сузе лије,
а оваке ријечи говори:
215 „Ко не има од срца порода
ев' сад може срце отворити,
купит сина или милу ћерцу,
своју душу врћи у чистоту,
нерођено ј' боље нег' рођено;
220 а ко има од срца порода,
тај нек купи данас још једнога,
једног сина или милу ћерцу,
зарад Бога и заради душе;
који братац миле сеје нема
225 сад је може за благо купити,
својој души мјесто ухватити.
Откупите, моја браћо драга,
избављајте те србињске душе
а од турске од нечисте руке.“
230 Кад то чуше Сембери Србињи,
одмах сташе куповати робље,
а Иван им стаде продавати.
Неће Иван да цијени робље
не би л' прије саставио благо.
235 Прода Иван триста робињица
и састави два товара блага,
а трећега саставит не може;
трећи товар узајмио блага
од Омера и од Мул-Ахмета.
240 А кад Иван саставио благо,
носи благо Кулин-капетану.

Кад је Кулин опазио благо,
то Кулину врло мило било,
па Ивану кнезу говорио:
245 „Хвала теби, Иво оборкнеже!
Таквог кнеза до Стамбола нема.“
Опет Иван Србље сакупио
пред бродачку пред бијелу цркву,
па је Иван Србљем говорио:
250 „Чујете ли, Србљи браћо драга:
оно робље што сте куповали
немојте га глади поморити,
већ све оно робље распустите
нека иде куд је коме драго;
255 то је, браћо, мала задужбина
откупити робље од Турака
па држати да код вас робује,
већ нек иде куд је коме драго.“
Кад то чули Србљи свиколици,
260 онда они распустише робље;
оде робље куд је коме драго.
Благо Иви и Ивиној души!
И то Иви нико не припозна,
ни Ивану когоди захвали,
265 а камоли да Ивану плати.
Иван неће ни од кога плате,
Ивану ће Христос Господ платит
када Иван буде на истини.

XLII

БОЈ НА МИШАРУ (1806. год.)

Полећела два врана гаврана
са Мишара поља широкога
а од Шапца града бијелога,
крвавијех кљуна до очију
5 и крвавих ногу до кољена.
Прелећеше сву богату Мачву,
валовиту Дрину пребродише
и честиту Босну прејездише,
те падоше на крајину љуту,
10 баш у Вакуп проклету паланку,
а на кулу Кулин-капетана;
како паше, оба загракташе.
Ту излази када Кулинова,
излазила, те је говорила:
15 „Ја два врана, два по Богу брата,
јесте л' скоро од доње крајине,
од Мишара поља широкога
а од Шапца града бијелога?
Јесте л' вид'ли многу турску војску
20 око Шапца града бијелога,
и у војсци турске поглавице?
Јесте л' вид'ли мога господара,
господара Кулин-капетана,
кој' је глава над сто хиљад' војске
25 и који се цару затекао
да ћ' Србију земљу умирити
и од раје покупит хараче;
да ће Црног Ђорђа ухватити
и жива га цару опремити;

30 и да ћ' исјећ српске поглавице
кој' су кавгу најпре приметили?
Је ли Ђорђа цару оправдио,
је л' Јакова на колац набио,
је ли Луку жива огулио,
35 је л' Цинцара на ватри испеко,
је л' Чупића сабљом посјекао,
је л' Милоша с коњма истргао:
је л' Србију земљу умирио?
Иде ли ми Кулин капетане,
40 води л' војску од Босне поносне,
иде ли ми, хоће л' скоро доћи?
Не гони ли мачванскијех крава,
не води ли српскијех робиња,
које би ме вјерно послужиле?
45 Каж'те мени кад ће Кулин доћи,
кад ће доћи, да се њему надам?"
Ал' бесједе двије птице вроне:
„Ој госпођо, Кулинова љубо,
ради бисмо добре казат гласе,
50 не можемо, већ каконо јесте.
Ми смо скоро од доње крајине
а од Шапца града бијелога
са Мишара поља широкога,
виђели смо многу турску војску
55 око Шапца града бијелога
и у војсци турске поглавице,
и вид'ли смо твога господара,
господара Кулин-капетана,
и вид'ли смо Црнога Ђорђија
60 у Мишару пољу широкоме;
у Ђорђија петн'ест хиљад' Срба,
а у твога Кулин-капетана,
у њег' бјеше сто хиљад' Турака.
Ту смо били, очима гледали
65 кад се двије ударише војске
у Мишару пољу широкоме,
једно српска, а друго је турска;
пред турском је Кулин капетане,
а пред српском Петровићу Ђорђе.
70 Српска војска турску надвладала;
погибе ти Кулин капетане,

погуби га Петровићу Ђорђе,
с њим погибе тридест хиљад' Турак'
изгибоше турске поглавице,
75 по избору бољи од бољега,
од честите Босне камените.
Нити иде Кулин капетане,
нити иде нити ће ти доћи,
нит' се надај нити га погледај!
80 Храни сина, пак пошљи на војску:
Србија се умирит не може!“
Кад то зачу Кулинова када,
она цикну како љута гуја,
па кадуна 'вако говорила:
85 „Јао, врани, да зла тога гласа!
Још ми каж'те, два по Богу брата:
кад сте били, очима гледали,
знадете ли још ког по имену
поглавара кој' је погинуо
90 од честите Босне камените?“
Говоре јој двије птице врानе:
„Знамо сваког, госпо Кулинова,
сваког знамо, и казат хоћемо
поглавара сваког по имену
95 и ко их је, кадо, погубио.
Погибе ти Мехмед капетане
од Зворника града бијелога,
погуби га Милош од Поцерја;
пак погибе паша Синан-паша
100 из Горажда са Херцеговине,
погуби га Лазаревић Луко;
погибе ти Мула Сарајлија,
погуби га Чупић код Дреновца;
погибе ти Хасан Беширевић
105 у Китогу, лугу зеленоме,
погуби га попе Смиљанићу;
погибе ти дервентски капетан,
погуби га Ваљевац Јакове,
на Добрави одс'јече му главу.
110 Нешто Турак' на Саву удари,
на добријем коњма препловише,
утекоше у земљу њемачку;
ками мајци да утећи могу!

115 Зачуо их витез Цинцар Јанко
и зачуо Лазаре Мутапе,
припасаше свијетло оружје,
пријеђоше у земљу њемачку,
пак по трагу поћераше Турке;
120 стигоше их на првом конаку,
баш на ушћу код воде Босута,
истом Турци на конак одја'ли
у Босуту пред бијелом крчмом,
али Цинцар из краја повика:
125 „Стани, Туре, нијеси утекло!“
С друге стране Мутап повикао.
Кад то зачу Остроч капетане,
лудо д'јете, одмах се препаде,
Хаџи-Мосто намах обумрије;
130 ту долеће Цинцар са Мутапом,
Мутап Мосту одсијече главу,
Цинцар Јанко Остроч-капетану;
утече им од Градачца Дедо;
а ни он им не би утекао,
135 ал' у Деда много пријатеља,
па га сакри њемачка господа.
Кад згубише Остроч-капетана,
ту Србини како мрки вуци
од њих пусто одузеше благо
и добре им коње похваташе,
140 а њих јадне у Саву бацише
и овако Сави говорише:
„Саво водо, валовита, хладна,
ждери, Саво, наше душманине!“
Посјекоше Остроч-капетана
145 у Њемачкој пред бијелом крчмом,
не стиде се цара ни ћесара.“ –
Кад то зачу Кулинова када,
љуту цвили, до Бога се чује,
јадикује кано кукавица
150 а преврће како ластавица;
па овако проклињати стаде:
„Бјео Шапцу, не бијелио се,
већ у живој ватри изгорјео,
јер код тебе Турци изгибоше!
155 Црни Ђорђе, да те Бог убије!

Откако си ти закрајинио,
многу си ти мајку уцв'јелио,
а љубовцу у род опремио
и сестрицу у црно завио;
160 и мене си јадну уцв'јелио,
јер ми згуби мога господара,
господара Кулин-капетана!
Попе Луко, рана допануо,
јер погуби пашу Синан-пашу,
165 који знаде Босну сјетовати?
О Милошу, пушка те убила,
јер погуби Мехмед-капетана,
којино је био десно крило
ц'јеле Босне и њене крајине?
170 О Јакове, да те Бог убије,
твоји двори пусти останули,
јер погуби Дервент-капетана?
О Чупићу, жалости дочеко,
јер погуби мулу сарајевског,
175 који знаде и цару судити?
О Китоже, не зеленио се!
Смиљанићу, не веселио се,
јер погуби Беширева Хасу,
кога љепшег у свој Босни нема?
180 Остаде му злато испрошено!
О Цинцаре, да те Бог убије!
Мало јада по Турћији радиш,
ја шта тражиш по земљи Њемачкој?
јер погуби Остроч-капетана,
185 лудо д'јете, јединца у мајке?"
То говори Кулинова када,
то говори, а с душом се бори;
доље паде, горе не устаде,
већ и она црче од жалости.

XLIII

МИЛОШ СТОЈИЋЕВИЋ И МЕХО

ОРУГЦИЋ

(1809. год.)

Закукала сиња кукавица
на главици више Бијељине;
то не била сиња кукавица
веће мајка Оругџића Меха.
5 Ако кука, јест јој за невољу:
синоћ мајка оженила Меха,
а јутрос га на војску опрема,
остаје му љуба нељубљена,
нељубљена и незагрљена.
10 Мајка Меха на војску опрема
на прудове Дрини валовитој,
с њиме иде паша Али-паша,
а за пашом сва остала војска.
Али-паша Меха сјетоваше:
15 „О јолдашу, Оругџићу Мехо!
Српска војска Дрину воду пређе
и пред војском српске поглавице:
прво јесте Лазаревић Луко,
који Шапцем комендира градом,
20 а на Луку турске мајке туже,
много их је старих уцв'јелио;
а друго је српска поглавица
Цинцар Јанко од Орида града,
који кавге по свијету тражи,
25 ње је кавга да се онђе нађе;
а треће је српска поглавица
из Ноћаја Чупићу Стојане,

који није пријатељ Турцима;
четврто је српска поглавица
30 из Поцерја Поцерац Милошу,
у кога је сабља Кулинова,
Турцима је паше на срамоту,
ђога трче, сабљом Турке с'јече,
не стиди се цара ни везира. –
35 Ходи мудро, не погини лудо,
сачувај се од душманске руке,
а од Срба, турског душманина,
јер ти јеси Бијељини глава,
а нијеси самој Бијељини,
40 већ си глава на по Босне славне.“
Ал' бесједи Оругџићу Мехо:
„Не будали, пашо Али-пашо!
Ево има три године дана
откако је Кулин погинуо
45 у Мишару пољу широкоме;
сабља му се јесте огласила
у некаква Поцерца Милоша,
и ја ходим и чету проводим,
куд гођ идем, за Милоша питам;
50 волио б' се с њиме удесити,
нег' цареву благо задобити:
да покајем Кулин-капетана,
да повратим сабљу Кулинову;
ако буде Милош прешо Дрину,
55 Милоша ћу на мејдан зазвати,
с њиме ћу се данас огледати,
макар своју изгубио главу.“
Истом они у ријечи били,
српске страже припазише Турке,
60 отрчаше у логор, казаше
под шаторе Лазаревић Луки.
А кад чуо Лазаревић Луко,
хитро скочи у шатору своме,
пак припаса свијетло оружје;
65 уста Луко, пође по логору,
стаде дизат пјешце и коњике,
пјешацима 'вако говораше:
„Србљи пјешци, браћо моја драга,
притежите за ноге опанке,

70 гарабиле пушке потпрашујте,
па у равно поље излазите:
силни Турци у поље дођоше,
ваља, браћо, дочекати Турке
на шарене пушке гарабиле.“
75 Кад пјешаци Луку саслушаше,
сви притежу за ноге опанке,
гарабиле пушке потпрашују,
на алаје у поље излазе;
шарке пушке по средини носе,
80 а на Турке попријеко гледе
како вуци на б'јеле јагањце.
Коњацима Луко говораше:
„Коњаници, моја браћо драга,
ко је коњик, коње опремајте,
85 сабље паш'те, колане притеж'те,
па у равно поље излазите:
силни Турци у поље дођоше,
ваља, браћо, дочекати Турке,
по равну се пољу поћерати,
90 на св'јетлу се сабљу огледати;
срамота је побјећ са мејдана.“
Од коњика најпре Милош чуо,
па припаса свијетло оружје
а долеће до коња ђогата,
95 до ђогата ока шаренога,
притеже му четири колана
а и пету ибришим-тканицу;
када Милош ђогу колан стеже,
ту се ђогат боју осјетио,
100 па првијем закопа ногама,
ногам' копа, а ушима стриже,
Милошу се живо срце смије;
види Милош на коњу ђогату
ђе ће тај дан мејдан отворити,
105 наком себе спомен оставити.
Друго чуо јунак од коњика
Чупић Стојан из села Ноћаја;
скочи Чупић у шатору своје
и припаса свијетло оружје,
110 па долеће до коња дората,
који ваља кутије дуката,

а Чупића стоји без динара,
јера га је Чупић задобио
од Турчина Пејза Мехмед-аге,
115 па га јаше Турком на срамоту;
притеже му четири колана
а и пету ибришим-тканицу.
Треће чуо Богићевић Анта
од Лознице, од бијела града;
120 скочи Анта у шатору своме
и припаса свијетло оружје,
па долеће до коња мркова,
притеже му четири колана,
а и пету ибришим-тканицу; –
125 узду вргли, а на коње сјели.
Луко силну искупљаше војску,
искупљаше пјешце и коњике,
а војводе војску очекују.
Под Милошем смиром ђогат неће,
130 већ Милоша забољела рука
устежући виловна ђогата;
кад с' Милошу веће додијало,
он с' обазре на оба рамена,
'вако рече двије три ријечи:
135 „Браћо моја, пјешци и коњици,
ви хајдете како ви можете,
а ја одох како ђогат хоће:
ђогат ми је боја пожељео,
моја десна засилила рука,
140 рада се је с Турцима играти,
при појасу сабља ожедњела,
пожељела крви од јунака;
ја отидох да сабљу напојим,
да напојим крви од Турака.“
145 То изрече Поцерац Милошу,
а ђогату попусти дизгене.
Тад се слеже ђогат преко поља,
а за њиме Чупић на дорату,
доро ђогу не да одмакнути,
150 на сапи му главу наслонио;
за Чупићем Богићевић Анта
на мркову коњу виловноме,
мрков не да дору одмакнути,

на сапи му главу наслонио.
155 Три војводе уједно одоше,
Боже мили, срца свободнога,
помислише на старе јунаке
како ваља мријет на мејдану,
њих тројица пред двадест хиљада;
160 и далеко сусретоше Турке.
'Вако с Турци кавгу заметнуше:
њих тројица три пушке бацише,
од Турака двадест хиљад' пуче;
војводама Бог и срећа даде,
165 ниједна им ране не зададе;
ал' војводе старе мејданције
више пушак' метати не хћеше,
већ тргоше сабље од појаса,
сташе збијат Турке у буљуке.
170 А заосто Лазаревић Луко,
па се Луко пред логором креће
преко поља кано и планина.
Далек' бјеше Оругџићу Мехо,
далек' бјеше пред својом ордијом,
175 на ђогату коњу виловноме;
под њиме се ђогат помамио,
преко себе б'јелу пјену баца;
Турчин носи сабљу у зубима,
па се српској прикучује војсци;
180 да се Турчин Срба докопао,
не би ни он главе изнесао,
ал' би доста јада починио
и српскијех мајки уцв'јелио.
Опази га Поцерац Милошу,
185 па говори Анти и Стојану:
„Чујеш, брате, Анто и Стојане,
вас двојица Турке узбијајте –
сад ће вама наша браћа доћи,
виђећете јада од Турака –
190 а ја одох на коњу ђогату
да повратим ону потурицу,
да нам каква квара не учини,
да србињске мајке не уцв'јели;
свака мајка рада виђет сина.“
195 То изрече Поцерац Милошу,

трже сабљу у десницу руку,
лако пође, па Меха пристиже,
па са сабљом њега поврћаше
и овако њему говораше:
200 „Стан’ Турчине, куд си насрнуо?
Видиш море, да си погинуо.“
Ал’ се Турчин не да повратити;
по равну се пољу поћераше,
на чарку се збиља ишћераше.
205 Двије војске стале те гледале
ђе с’ јунаци по мејдану гоне,
па се ђешто из пушака туку,
један другом ране не задаје
(двије војске стале те гледају
210 кој’ ће коме очи преварити);
а кад мале пушке поизбаце,
обојица коње зауставе,
пушке пуне, са коња говоре,
један другом љуте јаде даје.
215 ’Вако рече Оругџићу Мехо:
„Море, влаше, из које с’ нахије,
како ли се зовеш по имену?
Имадеш ли остарјелу мајку,
јеси ли се, море, оженио?
220 Постаће ти мајка кукавица,
остаће ти љуба удовица –
с киме си се данас поћерао!“
Бесједи му Поцерац Милошу:
„Што ме питаш, море, потурицо,
225 ја имена свога крити нећу:
ја сам с врха Шабачке нахије,
из Поцерја Поцерац Милошу,
код кога је сабља Кулинова;
стара ме се нагледала мајка,
230 младога ме мајка оженила,
вјерне сам се љубе наљубио,
турских сам се глава насјекао –
свом сам срцу жељу испунио,
већ не жалим свијет пром’јенити.
235 Веће, море, млада потурицо,
ти откле си, из кога ли града,
како ли се зовеш по имену?

240 Je ли теби у животу мајка;
 да се ниси скоро оженио?
 Постаће ти мајка кукавица,
 остаће ти була нељубљена –
 с киме си се данас поћерао!“
 Бесједи му Оругџићу Мехо:
245 „Ни ја, влаше, имена не кријем;
 ја сам, море, испред Бијељине,
 по имену Оругџићу Мехо,
 којино сам Бијељини глава,
 панцирлија над по Босне глава.
 Ево има три године дана
250 откако је Кулин погинуо
 у Мишару пољу широкоме;
 сабља му се јесте прогласила
 у некаква Поцерца Милоша,
 и ја ходим и чету проводим,
255 куд гођ идем, за Милоша питам,
 волио б' се с њиме удесити,
 нег' цареву благо задобити:
 да покајем Кулин-капетана
 и повратим сабљу Кулинову.
260 Алах, Алах, милом Богу хвала,
 ето, влаше, сад се удесисмо
 у по поља св'јету на видику,
 сад ћемо се, море, огледати.“
 Кад то чуо Поцерац Милошу,
265 главом махну, зубима шкргутну:
 „Ти си, Мехо, ј..у ми ти нену!
 За ме питаш, а ја тебе тражим;
 жена био тко ти побјегао!“
 Намјери се ђетић на ђетића,
270 па на сусрет коње потекоше.
 Трже Милош сабљу у десницу;
 хћаше Милош дочекати Меха
 на десницу и на оштру сабљу,
 нека виде војске обадвије
275 како ђетић од Србије с'јече;
 а кад виђе Оругџићу Мехо,
 препаде се, да га Бог убије,
 на далеко свог коња остави,
 па потрже двије пушке мале,

280 нанишани обје на Милоша,
оба двјема живу ватру даде,
обје пукле, остануће пусте;
ал' Милошу Бог и срећа даде
ниједна му ране не зададе.
285 А кад виђе Оругџићу Мехо
ђе остаде Милош на ђогату,
препаде се, срамота га било,
па он од страх' обје пушке баци,
даде плећа бјежат у ордију.
290 Њега ћера Поцерац Милошу
на ђогату коњу виловноме:
„Стани, море, Оругџићу Мехо,
обазри се да се огледамо,
срамота је бјежат са мејдана;
295 није шала – двије војске гледе.“
Ал' се Турчин не смје обазрети,
веће бјежи с главом без обзира.
Злу се Милош тому домислио:
он потеже пушку кубурлију,
300 пушци Милош живу ватру даде.
Пуче пушка, запјева Милошу,
Оругџићу на жалост одјекну:
враг догоди те Меха погоди.
Поче Мехо дремат на ђогату,
305 а Милош му стаде говорити:
„Море, Мехо, је л' ти мало пића?
Многога сам тако напојио,
па кад заспи, више се не диже.“
Махну Милош сабљом и десницом,
310 према себе ударио Меха
на дохвату по бијелу врату,
уједном му одсијече главу.
Кад погибе Оругџићу Мехо,
остали се препадоше Турци:
315 од све војске погибе им глава.
Онда Србљи у глас повикаше
а на Турке сложно ударише.
Да се коме стати нагледати
како српске сабље сијевају,
320 мртве турске главе зијевају.
Ту не оста Србин у дружини

који турске главе не одс'јече.
Од Србаља мало тко погибе,
од Турака мало тко утече;
325 изгибоше турске поглавице:
погибе им хоџа из Стамбола,
који благе р'јечи говораше,
ког је царе био опремио
да по земљи благе збори р'јечи
330 не би л' како земљу умирио,
с њим погибе дван'ест поглавара;
утече им паша Али-паша,
утече им шех'ру Бијељини.
Весели се под Цером Поцерје,
335 којено си гн'јездо соколово:
кад Србину буде за невољу,
у теби се по соко излеже,
те Србину буде у помоћи.
Весели се, Милошева мајко,
340 ти која си Милоша родила!
Весели се, Поцерац Милошу,
десна ти се посветила рука,
која знаде погубити Меха,
свим Турцима храброг поглавара,
345 а Србима свима душманина!
Весели се, Поцерац Милошу,
дуго ти се име спомињало:
докле текло сунца и мјесеца!

XLIV

БОЈ НА ЛОЗНИЦИ

Затјече се паша Али-паша
у Зворнику, у својему граду,
на ћитапу своме Алкурану:
„Ој да би ме не родила мајка,
5 ни влахиња ни млада Туркиња,
већ кобила, која хата мога,
хоћу силну покупити војску
по Зворнику и по Мулалуку;
па ћу звати пашу Сребрницу,
10 Херцеговце соколове Турке,
Мостаране до мора јунаке;
па ћу звати многе капетане
крајишнике, љуте убојице,
и четири санџак-алајбега,
15 седам паша са седам санџака
и осмога пашу учтуглију.
Кад сакупим војску у Зворника,
поградићу орахове шајке,
шајке лаке, орахове лађе,
20 у Зворнику, у мојему граду,
па ћу шајке спустити низ Дрину,
ја пред војском покрај Дрине поћи,
с војском сићи до поља Тичара,
на Тичару с војском Дрину прећи,
25 на Лозницу хоћу ударити,
на Лозницу, моју ђедовину,
коју ми је ђедо освојио,
у Косову пољу задобио,
у Косову на свијетлу сабљу,
30 па од мене Раци преотеше,
преотеше на љуту срамоту

код мојијех пет стотина кмета;
сад ја кмета немам ниједнога.
Мислим сјести у б'јелу Лозницу,
35 до Илина ил' до Пантелина;
а кад сједнем у б'јелу Лозницу,
похватаћу влашке поглавице:
Јакова ћу на колац набити,
а Луку ћу жива одерати,
40 Милоша ћу с коњма истргати,
Чупића ћу бритком сабљом посјећ,
Цинцара ћу на ватри спалити;
кучку курву Богићевић Анту,
који ми је Јадар посвојио
45 и под своје крило прихватио,
хоћу њега на коло вргнути.
Ја не могу рала ухватити,
нит' умијем орат ни копати,
веће хоћу тако урадити,
50 да бих своју изгубио главу;
већ с' овако живљети не може.“
То говори паша Али-паша,
то говори, ал' Бога не моли,
већ окрете силну купит војску
55 по Зворнику и по Мулалуку:
књигу пише, посла Сребрници,
другу посла на Херцеговину,
трећу посла бијелу Мостару,
на Мостарце до мора јунаке,
60 а четврту босанском везиру,
учтуглији паши Кукавици;
пету посла у Крајину љуту
на тридесет и три капетана;
шесту посла, брате, на четири,
65 на четири санџак-алајбега,
седму посла, ев' књигу клетвену,
на Бошњаке Турке мусломане,
на мечете и на све џамије,
на све хоџе и на мујезине:
70 „Ко је Турчин и турског племена,
те га јесте Туркиња родила
и турскијем мл'јеком задојила,
те вјерује свеца Мухамеда,

нек се диже тући ђаурина:
75 ђаури нам тешко додијаше,
нашег цара прво уцв'јелише,
уцв'јелише, за срце ујеше:
двије њему земље одвојише,
Ођунлију и Маћедонију;
80 исјекоше Турке јењичаре,
јењичаре, цареве синове,
а градове б'јеле поурваше,
од џамија цркве поградише.
И те би им јаде опростили,
85 ал' видите л' ђе ће горе бити:
пјани власи мировати неће.
По Зворнику и по Бијељини
ми се Турци маћи не смијемо
од влашкијех љутијех змајева:
90 прелијећу преко воде Дрине,
па се наше Босне прихваћају,
дочекују по друмов'ма Турке
и русе им одс'јецају главе;
из чаршије изић не смијемо
95 нит' на воду Дрину извирити;
нека знате, више ћ' јада бити:
сву ће нашу Босну посвојити:
ход'те дођ'те, ако Бога знате!“
Оде књига по свој Босни славној
100 на све Турке турске поглавице.
Када Турци књиге проучише,
низ образе сузе прољеваше,
па скочише на ноге јуначке,
из подрума коње изведоше,
105 припасаше свијетло оружје,
са свих страна војску сакупише,
па Зворнику граду одведоше.
Кад се Турци под Зворник слеглоше,
те их паша на тефтер узео,
110 ал' Турака сто хиљада дође.
То је паши врло мило било,
па он гради орахове шајке,
шајке лаке, орахове лађе,
у Зворнику, у својему граду;
115 па он шајке отиште низ Дрину,

а он с војском покрај Дрине сиђе,
на Тичару с војском Дрину пређе;
изиђоше у поља лозничка,
украј Дрине табор учинише
120 и лозничка поља притискоше:
све је бијел чадор до чадора,
коњ до коња, јунак до јунака,
бојна копља кано чарна гора –
све с' вијају по пољу барјаци
125 кано мрки по небу облаци;
товни коњи, а бијесни Турци,
на алаје по пољу одлазе,
на Лозницу попријeko гледе.
Ту су Турци мудри и паметни:
130 бише Турци украј воде Дрине,
бише Турци за петнаест дана,
не хћедоше заметати кавге;
а кад своју одморише војску,
па се војска уједно сустиже,
135 прије зоре и бијела дана,
Лозници се граду прикучише,
на Лозницу сложно ударише;
прве Турци шанце освојише
и по шанцу адет поставише:
140 по бедуу вргоше барјаке,
а у шанцу амаз проучише;
на Лозницу на град ударише:
како Турци нагло ударају,
за бедем се рукам' прихваћају,
145 Лозница се из темеља креће.
У граду су до три војевode:
прво јесте српска војевода
од Лознице Богићевић Анто,
а друго је српска војевода
150 по имену Милош од Поцерја,
а треће је српска војевода
ја из Шапца Бакал Милосаве.
Трчи Анто по бедену граду
кано соко по јелову грању,
155 по бедену поређа барјаке,
а Србине меће на бусије;
виче Анто грлом бијелијем,

вече Анто ко да соко кликће,
око себе Србадију храбри:
160 „О Србини, не бојте се, браћо,
пун’те пушке, а туците Турке!
Нек је Турак’ сто хиљада војске,
нас у граду двадесет стотина,
нека знате, разбићемо Турке.
165 Не жалите праха ни олова,
у мене је задоста џебане:
да ложимо три мјесеца дана,
да ложимо, војску би гријали –
џебане нам нестати не може.“
170 Стоји цика српскијех пушака,
јаук стоји око град’ Турака:
црвен пламен свезан је за небо
а од оне ватре из пушака.
Бој чинише три бијела дана:
175 ни престаше нити сна имаше,
ни сједоше ни хљеба једоше,
нит’ стадоше нити воде пише;
нагло Турци на град ударају,
ништа Турци успрегнути неће.
180 Бре какав је Поцерац Милошу
и какав је Бакал Милосаве –
прије би се они помамили
него би се Турцима предали.
Излијеће Поцерац Милошу,
185 излијеће на горњу капију,
на ђогату коњу крилатоме,
па сијече Турке око града;
ту се Милош не зна уморити
док под собом коња не озноји;
190 а кад ђогат под њиме сустане,
он се онда ев’ у град поврати,
ђога сјаше, дората узјаше,
па изгони дора на капију,
све једнако Милош с’јече Турке,
195 јер се Милош не зна уморити.
С другу страну, на доњу капију,
излијеће Бакал Милосаве
на јагрзу коњу великоме,
па сијече Турке око града;

200 ту се Бакал не зна уморити,
већ разгони Турке око града,
док под собом коња не умори;
кад јагрза у пјену учини,
тад се с коњем он у град поврати,
205 с оног сјаше, а другог узјаше,
па једнако он разгони Турке.
Ко ће сили Божјој одољети,
ко л' побити све царева Турке?
Све једнако бојак без престанка,
210 нити знаду кад им данак прође,
данак прође, кад ли ноћца дође:
све једнако магла од пушака.
Дан четврти кад је освануо,
ев' пошета Богићевић Анто
215 по Лозници по бедену граду;
Анто гледа свуда око града,
јесу л' Турци ишто узмакнули;
Турци нису ништа узмакнули,
већ се граду ближе примакнули.
220 Кад то виђе Богићевић Анто,
препаде се Богићевић Анто,
па процвиље из грла бијела,
цвили Анто како љута гуја,
како љута гуја под каменом;
225 вели Анто: „Јао моја мајко!
Мили Бого, што ли ћу ти јако?
Сад ће Турци Лозницу узети,
ми војводе главе погубити,
сиротиња муке допанути;
230 ја не жалим, нит' се тога страшим,
ми војводе што би изгинули,
али што ће наше јадне душе –
душе неће виђет божјег лица:
сиротиња с нас муке допада.“
235 Ту му дође Поцерац Милошу,
крвава му сабља до балчака
и десница до рамена рука,
сијекући око града Турке;
Милош тјеши Богићевић Анту:
240 „Ја мој брате, Богићевић Анто,
немој тужит, не плаши Србова,

еда Бога и Богородице!
Како смо се побили с Турцима,
ево има шест година дана,
245 ђе гођ смо се с Турцим' ударили,
свагђе јесмо Турке разбијали:
добре коње у срму облисмо,
у скерлет се чоху обукосмо,
све од Турак' што смо добивали;
250 еда и сад Турке разбијемо,
од Турака шићар добијемо!“
Ал' бесједи Богићевић Анто:
„А мој брате, Поцерац Милошу,
досад смо се с Турцим' ударали:
255 кад на Турке огањ оборимо,
одмах почну Турци узмицати,
а сад Турци узмакнути неће;
је ли бојак три бијела дана,
је ли ово ватра без престанка?
260 Ништа Турци узмакнути неће,
већ се ближе прикучују граду,
на Лозницу нагло ударају:
сад ће Турци Лозницу отети,
ми војводе главе погубити,
265 сиротиња муке допаднути.
Слатки Бого, што ли ћу ти јако?“
Ал' ево ти Бакал Милосава,
крвава му сабља до балчака
и десница до рамена рука,
270 сијекући око града Турке;
Бакал кара обје војводе:
„Не будал'те, двије војводе:
ил' сте луди ил' сте се препали?
Што се, болан, 'нако не владате
275 ко су с' старе војводе владале?
Ђе је вама дивит и хартија?
Што ви ситну књигу не пишете,
не пишете, па је не шаљете
б'јелу Шапцу, Лазаревић Луки,
280 коменданту од Шапца бијела,
нек вам даде индат у Лозницу?
Другу пиш'те, Чупићу пошљите,
трећу пиш'те шеру Парашници,

голом сину Зеки буљубаши:
285 та они су на гласу јунаци,
њих се боје сви Турци Бошњаци;
ако нама од њих помоћ дође,
нека знате, разбићемо Турке.“
Кад то чуо Богићевић Анто,
290 та онда се пера осјетио.
Узе Анто перо и хартију,
дркћу руке, писати не може,
веће даде Поцерцу Милошу:
„Нај ти, побро, Поцерац Милошу,
295 нај ти, побро, перо и хартију,
књигу пиши, ја ћу говорити.“
Узе Милош дивит и хартију,
Милош пише, а говори Анто.
'Вако Анто у књизи говори:
300 „Господару, Лазаревић Луко,
ја из Шапца српски коменданте!
Или чујеш, болан, ил' не чујеш?
Или за нас хајеш ил' не хајеш?
На Лозницу Турци ударили
305 и прве нам шанце освојили
и по њима адет поставили
(по бедену удрили барјаке),
и у њима амаз проучили,
а Лозницу града опасали;
310 нагло Турци на град ударају,
за беден се руком прихватају –
Лозница се из темеља креће,
хоће Турци Лозницу узети.
Да ти видиш, Лазаревић Луко,
315 ја каква је сила у Турака
и какви су коњи у Турака!
Још да Турци пију рујно вино,
рујно вино јал' бистру ракију,
би нагнали своје добре коње,
320 би Лозници на беден скакали;
ал' не пију вина ни ракије,
па уздама коње пометају.
Дај нам индат до неђеље прве,
ако ли нам не дадеш индата,
325 ја индата до неђеље прве,

када буде у свету неђељу,
ја ћу Турцим' предати Лозницу;
бранити се више не можемо.“
Оде књига Шапцу бијеломе.
330 Учи књигу Лазаревић Луко,
учи књигу, грозне сузе лије;
другу Луко на кољену пише,
те је шаље бијелој Лозници,
а на руке Богићевић Анти,
335 и свом побру Бакал Милосаву
и Милошу, крилу од Поцерја:
„Чујете ли, до три војевode:
браните се, не дајте Лознице
ја у Турке, у проклете руке!
340 не дај града без велика јада,
без прољева крви од Србина;
неће проћи три бијела дана,
стићи ће вам помоћ са свих страна,
виђећете јада од Турака.“
345 Оде књига бијелој Лозници.
Оде Луко друге књиге писат:
прву пише, шаље у Љешницу
ев' из Борка Симеуну кнезу:
„Симеуне, биоградски кнеже,
350 не распусти биоградске војске,
у Љешници дочекаћеш мене:
Лозница нам у невољи цвили,
ваља дават индат у Лозницу
и србињске избављати душе
355 од Турака, из нечисте руке!“
Другу пише, те Чупићу шаље:
„О Чупићу, Змају из Ноћаја,
војску купи, хајде у Љешницу,
Лозница нам у невољи цвили.“
360 Трећу пише, шаље Парашници,
голом сину Зеки буљубаши:
„Голи сине, буљубаша Зеко,
дед устани и голаће крени,
да си брзо у б'јелу Љешницу,
365 Лозница нам у невољи цвили.“
Трећу пише, те Катићу шаље:
„О војводо, Катић Симеуне,

деде крени твоје Прекодринце –
ти си цаба господство добио,
370 сад ћ' у тебе срећу окушати;
да си брзо у Љешницу б'јелу,
Лозница нам у невољи цвили –
онђе ћу те виђет код Лознице,
онђе ћу ти хљебац поклонити.“
375 Кад Чупићу ситна књига дође,
Чупић учи, грозне сузе лије,
главом маше, зубима шкргуће,
јер је Чупић тешко обољео,
и тешко га болест опхрвала
380 па се коња држати не може.
Викну Чупић слуге и дворане:
„Чујете ли, моје вјерне слуге,
трч'те боље по богатој Мачви,
поздравите моје буљубаше:
385 побра Луку, Јосиповић Перу,
с Богатића Ковић Михаила,
а од Дрине Бјелић Игњатија,
и поздрав'те Срдана Илију;
моји момци, лави одабрани,
390 јаш'те коње, хајте у Љешницу,
војску куп'те по богатој Мачви,
хајте листом у Љешницу б'јелу:
Лозница нам у невољи цвили!“
Буљубаше кад чуше Чупића,
395 сви скочише на ноге јуначке
и по Мачви војску покупише,
без Чупића лавови одоше.
Луко купи око себе војску
ја по Шапцу и около Шапца,
400 по Посављу око воде Саве,
по Тавнави и по Поцерини;
намах Луко покупио војску.
У Љешницу шанцу дојездише
једног сата а једног минута,
405 поглавице уједно дођоше,
у по с' ноћи онђе састадоше.
Једнако је бојак на Лозници:
пушке праште, а топови гуде,
испод неба лијећу лубарде:

410 све баљемез баљемеза виче,
а лубарда лубарду дозива.
Ту Србињи спавати не могу;
уста Луко, пође по логору,
па он себи зове поглавице:
415 „Чујете ли, српске поглавице,
и ви браћо, мали и велики,
послушајте што ћу бесједити:
ако Бог да и Богородица
те се сјутра с Турцим' ударимо,
420 дете, браћо, да се не издамо!
Ко издао, издало га љето,
бијело му жито не родило,
стара њега мајка не виђела,
њим се мила сестра не заклела!
425 Јоште, браћо, да вам ово кажем:
који би што у боју добио,
да добије везирово благо,
нека другу не даде хисета –
проклет био, ко од њег' искао! –
430 свако себи нек шићара тражи.
Хајте, браћо, бијелој Лозници,
оно ј' тежак бојак без престанка.“
То рекоше, на ноге скочише,
сви коњици коње посједоше,
435 а пјешаци пушке докопаше;
све с' коњици по два поређаше,
а пјешаци по два загрише;
поглавице напријед пођоше.
Из Љешнице у поноћи пошли,
440 па на Јадар воду ударише,
док Србињи Јадар пребродише;
први Србљи у Руњане дошли,
јошт пошљедњи Јадар прелазаху,
у Руњаним' ишчекат се хоће
445 код студене воде Теферича –
у руњанским зеленим шљивацим',
ту по хладу попадала војска:
ко с' угријо, водом с' расхлађује,
ко је жедан, хладну воду пије,
450 ко водицу, ко љуту ракију;
пјешадија у пушке загледа,

а коњици колане притежу,
на Лозницу попријeko гледе.
Опет Луко пође по логору,
455 стаде Луко разређиват војску,
куд ће који удрит поглавара;
'вако рече Лазаревић Луко:
„О из Борка кнеже Симеуне,
ти удари јунак од истока,
460 од истока са својега сента,
уза Штиру, уз воду студену;
а бимбаша, Катић Симеуне,
ти удари пољем од Липнице,
ту ћ' у тебе срећу окушати.
465 Голи сине, Зеко буљубаша,
добро чувај брда и Гучева,
утећи ће у планину Турци;
а ја одох с мојом кумпанијом
откуда су понајтјешњи кланци,
470 од запада покрај воде Дрине.
Ви мачванске, чујте, буљубаше,
Чупићеви лави изабрани,
кад Чупића међу вама нема:
ви хоћете друмом ударити,
475 ево друмом најнапред на Турке:
ви најприје заметните кавгу,
нека буде сваколика кавга
на онога Срдана Илију
и нек буде срећа Срданова.“
480 То рекоше, па се посулише,
сваки своју страну разматраше;
ал' је мука на бој ударити.
Турци бију једнако Лозницу,
три војводе по Лозници ходе;
485 ев' погледа Милош у Руњане,
Милош најпре Србе опазио,
па дозивље Богићевић Анту:
„Побратиме, Богићевић Анто,
кака ј' војска по брдим' руњанским?
490 Ако оно Турцим' индат иде
и још оно буде турска војска,
нико неће остат од Србина,
српска ће се св'јећа утрнути;

495 ако л' оно буде српска војска,
тере нама сада индат стигне,
сад ћеш виђет јада од Турака.
Деде узми дурбин од биљура,
не би л' војску на дурбин познао.“
Узе Анто дурбин од биљура –
500 у шљивике руњанске погледа,
и познаде да је српска војска,
и познаде Лазаревић Луке;
а код позна Богићевић Анто,
он казује Милошу Поцерцу:
505 „О Милошу, нама индат дође:
ено Луке, славна коменданта.“
Онда рече Поцерац Милошу:
„Побратиме, Богићевић Анто,
ти обуци све турске хаљине
510 и ти узми три четири друга,
кроз турску се војску прокрадите,
па идите у руњанске башче:
ако Србља буде са јабане,
те не знаду откуд удрит ваља –
515 ваља теби уредити војску.“
Кад то чуо Богићевић Анто,
узе Анто три четири друга,
обукоше све турске хаљине,
па на добре коње посједоше,
520 кроз турску се војску прокрадоше
и одоше баш пред српску војску.
Кад с' машише брда руњанскога,
од Турака нико их не виђе
разма један паша Али-паша;
525 Али-паша Турцим' бесједио:
„Јењичари, моја ћецо драга,
ен' утече градска поглавица,
од Лознице Богићевић Анто,
јал' утече јал' по индат оде:
530 сад јуришом хајте на Лозницу,
готова је бијела Лозница.“
А кад, болан, Турци халакнуше
и Лозницу града опасаше:
туку града са четири стране:
535 с једне стране топовима туку,

с друге стране бојним лубардама,
с треће стране лагум поткопали,
а с четврте јуриш без престанка!
Трчи Милош по Лозници граду,
540 око себе Србадију храбри:
„Не бојте се, Србљи браћо драга,
пушке пун’те, а туците Турке,
сад ће нама лијеп индат стићи,
виђећете јада од Турака.“
545 Какав огањ гори на Лозници,
црвен пламен до неба свезали!
Дође Анто српскоме логору,
опази га Лазаревић Луко,
пред Анту је Луко потрчао,
550 са Антом се у образ пољуби,
немају се кад за здравље питат,
веће рече Лазаревић Луко:
„Како ј’, брате Анто, у Лозници?“
Анто проли сузе низ образе,
555 Антонија нема шта казиват:
„Видиш, Луко, како ј’ у Лозници!
сад су Турци ушли у Лозницу,
па се саде кољу по Лозници;
већ потец’те, ако Бога знате!“
560 Онда Луко викну поглавице:
„А Србињи, свак на своју страну!“
Па коњици коње посједоше,
а пјешаци пушке загрише,
па Лозници граду потекоше:
565 најнапријед Срдане Илија
и пред њиме Пурко барјактару:
он пјешице свилен барјак носи,
барјак носи, војсци калаузи,
а Илија за њим на ђогату.
570 Најпре Турци виђеше Илију
и пред њиме Пурка барјактара,
па се Турци тада препадоше
кад Илију за собом виђеше,
па се Турци натраг окренуше,
575 не би л’ како узбили Илију,
на Илију огањ оборише;
ал’ Илија успрегнути не хће,

већ подвикну ко да пије вино,
па на Турке јуриш учинио;
580 са свих страна Србљи ударише,
једнолико сложено ударише
и на Турке огањ оборише:
кано грозна киша из облака,
тако с' просу пушка од Србаља.
585 Кад то виђе Поцерац Милошу,
он на граду отворио врата,
па из града јуриш учинио,
са свих страна забунише Турке.
Боже мили и Богородице,
590 кад се двије ударише војске,
једно српска, а друго је турска:
стоји цика тананих пушака,
стоји јаук рањених јунака;
ето гребу мачи гребештаци,
595 ев' шкргућу кости од јунака;
јека стоји убојних топова,
земља јечи, ведро небо звечи,
а све зељош зељоша дозива –
виш' њих јарко помрчало сунце
600 од онога праха и олова!
Турци даше плећа, побјегоше
Дрини води хладној на обалу:
ето паше на ноге скочише,
а на добре коње посједоше,
605 Дрини води хладној утекоше;
оставише убојне топове
и џебану, што је за потребе,
и бубњари бубњеве бацише,
и свирачи свирале бацише,
610 побацаше зиле и борије,
погубише ситна ћиманета.
Мили Бого, чуда големога,
да се коме чуда нагледати
како српске сабље сијевају,
615 мртве турске главе зијевају!
Ту не оста Србљин у дружини
који турске не одс'јече главе.
Што Турака од сабље утече,
на Дрину их воду наћераше.

620 Колика је Дрина вода хладна,
а на њојзи нигђе брода нема –
ту је Турчин тада пребродило
ђе је који доспјети могао.
Преко Дрине мало ко пријеђе,
625 камо чудо што у Дрини оста!
Дрина вода не тражи тефтера,
веће ждере без броја јунаке.
Бого мили и Богородице!
откако је постала Лозница,
630 нису љепше Србљи задобили
него тада кад разбише Турке,
од Турака шићар задобише.
Ова пјесма св'јема Србињима,
од мен' пјесма, а од Бога здравље!

XLV

ЛУКО ЛАЗАРЕВИЋ И ПЕЈЗО

5 Joш ни зоре ни бијела дана,
 Али-паша Дрини води дође,
 дође паша и доведе војску,
 поред Дрине разапе шаторе,
10 па се паша покрај Дрине шеће,
 а титра се златним буздованом
 ко ђевојка зеленом јабуком,
 у балчак се сабљи покуцкује,
 а на Мачву попријeko гледи,
15 па се паша и сам разговара:
 „Док ми војска из дубљине дође,
 Дрину воду пребродићу хладну,
 прегазићу сву богату Мачву,
 Китог проћи и у Шабац доћи
20 у двореве Лазаревић Луке,
 хоћу њему назват добро јутро:
 ал' у зо час по ме, али по њга,
 по једнога добро бити неће!“
 То говори паша Али-паша,
25 то говори, ал' Бога не моли,
 веће мисли тако да уради.
 Ал' бесједи Пејзо Мехмед-ага:
 „Господине, пашо Али-пашо,
 ев' у нашој Босни каменитој
30 има, пашо, тридест капетана,
 и имаде седам паша малих
 и велики паша учтуглија;
 у свакога има по ђевојка,
 у ког шћерца, у ког мила сеја,
 рад је сваки да ми је поклони,
 сваки жели да ме зетом зовне;

ал' сам Богу јемин учинио
да с' Туркињом оженити нећу,
него ћу се оженит влахињом:
35 из Поцерја главитом ђевојком,
којано је б'јела и румена,
која пије вино и ракију;
та њом ћу се јунак оженити,
влахињу ћу младу обљубити
40 на срамоту Лазаревић Луки
и Чупићу, који Дрине чува.
Веће, пашо, драги господине,
дај ти мени до два поглавара:
прво, дај ми Осман-барјактара,
45 друго, дај ми Тузлу капетана
и дај мени три хиљаде Турак'
на хатима, а под миздрацима,
да ја пређем преко воде Дрине,
да прегазим сву богату Мачву,
50 да осванем у Поцерју славном,
да поробим села испод Цера,
да запалим цркву Петковицу,
па ћ' оданде удрит низ Тавнаву,
Тавнаву ћу попалит до Саве,
55 уза Саву у Шабац ћу доћи;
а ти хајде Шапцу бијеломе,
онђе мене хоћеш дочекати,
онђе с', пашо, саставит хоћемо.“
Кад то чуо паша Али-паша,
60 то је паша једва дочекао,
па му даде до два поглавара:
једно, прво, Осман-барјактара,
друго даде Тузлу капетана;
изабра му три хиљаде Турак'
65 на хатима, а под миздрацима,
па овако Пејзи говораше:
„Пођи збогом, Пејзо Мехмед-ага!
Попалите села испод Цера,
све мушкиње под мач ударите,
70 а женскиње под робље довед'те;
док ми војска из дубине дође,
и ја хоћу Дрину пребродити,
Мачву прећи и сву поробити,

Китог проћи и у Шабац доћи;
75 онђе, Пејзо, да се састанемо.“
Одатле се Пејзо подигао,
а по ноћи Дрину пребродило;
и ту Пејзи Бог и срећа даде,
српска њега не привиђе стража.
80 Оста паша Дрине чувајући,
оде Пејзо у Поцерје славно.
Кад се д'јели срећа и несрећа,
тавна ноћца од бијела дана,
у Поцерју освануше Турци
85 код бијеле цркве Петковице,
Петковицу опколише Турци,
игумана старца затекоше,
три му ђака млада посјекоше,
а тројица у гор' утекоше;
90 игумана жива ухватише,
манастирско благо покупише.
Како Турци добро задобише,
више Турци у села не хћеше;
игуману руке савезаше,
95 па га туку перним буздованом,
пјешке њега поред коња гоне;
па се Турци паши повратише.
Кличе вила прије јарког сунца,
саврх Цера, високе планине,
100 дозива ти српскоме логору,
украј Дрине шанцу Бадовинцу,
из логора зове поглаваре:
прво зове Лазаревић Луку,
друго зове Чупића Стојана:
105 „Жље заспали, српске поглавице,
жље заспали, зао сан уснили!
Тешко су вас преварили Турци,
Петковицу поробили цркву,
Исаију старца ухватили –
110 бијеле му савезали руке,
манастирско одузели благо,
три су њему ђака погубили,
а тројица у гору утекла.
Ви спавате, за то и не знате!
115 Је ли вама од Бога грјехота,

а од људи покор и срамота?
Ђе је ваша хвала и јунаштво?
Што чините, јер се не бијете?“
Кад то чуо Лазаревић Луко,
120 он се пљесну руком по кољену,
скерлет-чоха пуче на кољену,
па се скочи, припаса оружје
и повика Чупића Стојана:
„А на ноге, Чупићу Стојане,
125 тешко су нас преварили Турци:
Мачву прешли, очли у Поцерје,
Петковицу поробили цркву,
Исаија заробили старца,
а још може више јада бити;
130 већ мој брате, Чупићу Стојане,
ти припаши свијетло оружје,
па ти узми војске понајвише,
па се спусти покрај воде Дрине,
тврде страже покрај воде врзи,
135 да не може птица пролећети,
а камоли татар прокасати
и од Босне књигу пронијети:
бојати се Осман-капетана
из Градачца, из бијела града,
140 да богате не пороби Мачве;
па кад дођеш шеру Парашници,
ти поздрављива Зека буљубашу,
нек устане Зеко буљубаша
и нек креће голаће јунаке,
145 поред Батра воде нек постави
тврде страже, све једну до друге.“
Чупић скочи, припаса оружје,
узе Чупић понајвише војске,
па се спусти покрај воде Дрине,
150 тврде страже на бродове баци;
када дође шеру Парашници,
он поздрављива Зека буљубашу;
уста Зеко и голаће крену,
тврде страже покрај Батра баци.
155 Да какви су голаћи јунаци:
убили би под облаком ждрала,
а камоли на земљи јунака!

Како би их Осман преварио!
А кад страже тврде поставише,
160 стаде Луко пребирати војску:
узе себи четрдест коњика
и стотину младијех пјешака,
и поведе Глухца Михаила,
и поведе Марка из Штитара:
165 Милосава води ради дике,
ради дике и рад разговора,
а Штитарца Марка рад јунаштва;
и поведе Глухца Михаила,
који сјече мачем без разлога,
170 и поведе Гркинића Ђорђа,
когано је на сабљу отео
од Турака, из ропства турскога,
и држи га као свога сина –
који Луку свлачи и облачи
175 и свиленим опасује пасом.
Пође с њиме четрдест коњика
и стотина младијех пјешака;
оде Луко уз ту воду Дрину,
да обиђе шанац у Љешници
180 и у шанцу свога брата Ђуру,
свога брата Ђуру капетана,
да га млада не преваре Турци.
А кад Луко Новом Селу био,
ђе су Турци Дрину прегазили,
185 још се Турци повратили нису;
куд су Турци Мачву прегазили,
на плочама траву однијели –
стаде хука Луке око пута.
Јоште Луко пута истражује,
190 а Турци се пољем помолише,
савезана игумана воде;
није шала, три хиљаде Турак',
а у Луке четрдест коњика
и стотина Србина пјешака!
195 Кад је Луко опазио Турке,
препаде се Лазаревић Луко:
„Мили Бого, та што ћу ти јако:
на злу ти се мјесту затекосмо,
у равном пољу широкоме,

200 ђе не има ни трна ни грма!
Нас је мало, а много Турака:
да с' бијемо, разбит не можемо,
да бјежимо, утећ не можемо;
шуме нема да се заклонимо,
205 већ можемо лудо изгинути.
Веће, браћо, стотина пјешака,
сваки своју пушку потпрашите,
покрите се по зеленој трави,
па пушака метати немојте,
210 нека за вас Турци и не знаду;
ми коњици одосмо пред Турке,
па ће Турци на нас ударити,
ми с' пред њима измаћи хоћемо,
к вама ћемо Турке напустити;
215 ви гледајте сваки по једнога,
па на Турке огањ оборите,
са пламеном Турке забуните,
а ми ћемо сабље повадити
и у Турке јуриш учинити:
220 не би л' како Турке забунили,
не би л' старца од Турак' отели.“
Тако Луко Србље сјетовао.
Пјешаци се по трави покрише,
оде Луко су четрдест друга,
225 коња љути, а пред Турке иде.
Како Турци опазише Луку,
одмах Турци Луку познадоше,
па говори Пејзо Мехмед-ага:
„Ти си, курво, Лазаревић Луко!
230 Што сам хћео, то сам удесио,
с тобом ћу се, курво, огледати.“
Трже Турчин сабљу димишћију,
трже сабљу у лијеву руку;³
али Луко Пејзе не познаје,
235 него мисли да је Али-паша,
па се њему јуначки јављаше:
„Ја сам, курво, пашо Али-пашо!
Жена био ко ти побјегао!“
Трже Луко сабљу у десницу,
240 један другом добра коња пусти;

³Кажу да је Пејзо био шуваклија.

доиста се ударити хћаху,
ал' Србини не дадоше Луки,
већ с' утјече један пред другога,
да Србима Луко не погине,
245 Србима је жао поглавара;
утјече се Бакал Милосаве,
на јагрзу коњу високоме,
па говори Лазаревић Луки:
„Побратиме, Лазаревић Луко,
250 ја ћу за те на мејдан изићи,
ти ћеш мене прије покајати!“
Трже Бакал сабљу у десницу,
па полеће Пејзи Мехмед-аги,
ал' тек што се коњи сустигоше,
255 а јунаци да с' сабљам' ударе,
а Бакала срећа изневјери:
под Бакалом јагрз посрнуо,
паде Бакал пред коња у траву,
Бакал паде, а Пејзо допаде,
260 да Бакалу одсијече главу;
ал' се Бакал и пјешице брани
бритком сабљом и десницом руком –
бјежи Бакал околу јагрза.
Када виђе Лазаревић Луко
265 ђе ће Турчин посјећи Бакала,
скиде Луко пушку крџалинку,
којано је обљевена златом
од јалмана до горњег нишана,
на којој је тридест белензука
270 све од чиста жеженога злата,
паразлама од тридест дуката;
на којој је до дванаест слова,
свако слово у крв окаљено,
на јуначко т'јело нам'јењено –
275 она бије сваку амајлију;
па је Луко онда говорио:
„Та не бој се, брате Милосаве,
тај те Турчин ље погубит неће
нит' ће виђет буле ни матере!“
280 Крџалинки живу ватру даде;
пуче шара, пуста остат неће,
те погоди Пејзу Мехмед-агу,

погоди га под грло бијело,
закла Пејзу као јагње б'јело;
285 Пејзо паде са коња у траву,
ал' долеће Осман барјактару
с голом сабљом у десници руци
да Бакалу одсијече главу,
па му не да јагрза узјахат:
290 Бакал бјежи око коња свога,
па се Бакал и пјешнице брани;
ал' би њега Турчин погубио,
у Бакала вјерна слуга бјеше:
Павлић момче из града Мостара,
295 когано је Бакал отхранио
уз кољено ко рођеног сина
зарад Бога и заради душе –
Павлић собом заклања Бакала,
заклања га собом и вранчићем;
300 младо д'јете, одвише слободно,
трже Павлић двије пушке мале,
у Османа обје окренуо:
„Стан', Турчине, куд си насрнуо:
нећеш згубит мога господара
305 док је моје на рамена главе!“
Обје пукле, Османа згодиле,
синџирли га зрна ударила,
у Османа срце истргала.
Кад падоше двије поглавице,
310 онда Турци натраг устегнуше;
у то доба Бакал Милосаве
узјах' коња, па поћера Турке,
ал' повика Тузла капетане:
„Јао, Турци, моји јењичари,
315 нема Луко већ четрдест друга,
а нас има три хиљаде равно,
ето јако што се од нас ради!
Јалах, кардаш, јуриш на душмана!“
Тад се Турци опет повратише,
320 на коњике српске јуриш чине,
Србљи сташе пред њима бјегати:
та не бјеже да Турцим' утеку,
веће маме Турке на пјешаке.
А кад Србљи Турке домамише,

325 намах пуче од стотине Срба,
намах пуче стотина пушака,
мртвих паде стотина Турака,
погибе им Тузла капетане;
а Србињи онда јуришише;
330 Турци сложено огањ оборише,
под Штитарцем убише ђогата,
под Ђорђејом убише дората –
ево Ђорђе пјешнице измаче,
а Штитарца ђогат притиснуо;
335 на Штитарца Турци долећеше,
лежећива да га посијеку.
Јадан Марко лежећи се брани:
бритком сабљом и лежећи маше,
око себе рашћерује Турке.
340 Доиста би Марко погинуо,
ал' опазе Глухац Михаило
ђе су Марка забунили Турци,
трже мача Глухац Михаило,
па кроз Турке јуриш учинио:
345 док до Марка путе просијече,
седамнаест Турак' посијече;
с друге стране Пушибрк Остоја:
док Остоја путе просијече,
десет турских глава одсијече;
350 те Штитарца с коњем опростише.
Кад се Марко ногу докопао,
кано соко крила на планини,
па поћера Турке на алаје –
све разбише Турке на алаје,
355 даше Турци плећа, побјегоше,
а на Дрину воду нагазише,
одведоше Исаију старца.
Од Турака много и утече,
а много их и онђе остаде;
360 седамнаест погибе Србина –
оста мејдан Лазаревић Луке.
Како Турци Дрину пребродише,
Али-паша далеко их виђе,
мало ближе пред њих истрчао:
365 „Јала, кардаш, како ј' у Србији?“
Турци њему невесело веле:

„Али-пашо, сиња кукавицо,
никако је у Срб’ји по Турке!
Колико смо тебе говорили
370 да не шаљеш војске преко Мачве!
Та ће ти је Пејзо Мехмед-ага,
и ће ти је Осман-барјактару,
и ће ти је Тузла капетане,
које Босна нигда стећи неће?
375 Погуби их Лазаревић Луко
су својијех четрдест коњика!
Још да бјеше Чупићу Стојане,
не би тебе гласник Дрине прешо,
нит’ би имо ко глас донијети
380 да ти каже каконо је било.“
Откако је свијет постануо,
није Србин Турке дочекао –
мало Срба, а много Турака! –
разма тада Лазаревић Луко
385 што дочека Турке код Новог⁴
и погуби Пејзу Мехмед-агу
о Крстову дану јесењему.
Ова пјесма свима Србињима,
од мен’ пјесма, а од Бога здравље!

⁴тј. села.

XLVI

ХВАЛА ЧУПИЋЕВА

Често књиге земљу прелазише
од Тополе, села поносита,
од онога Петровића Ђорђа,
од Ђорђије, од Србије главе,
5 на господу и на војевode,
на кнезове и на буљубаше:
„Весел’те се, ђецо Србадијо,
амо Турке јесам поб’једио:
на нашему шанцу Делиграду
10 разбио сам царску султанију;
ал’ су Турци брижни и срдити,
отишли су земљи по ћенару,
невјерници јесу свагда Турци,
чувајте се од Босне поносне,
15 отуда ће Турци ударити,
чувајте се, да вас не преваре!“
Прву књигу Шапцу граду посла:
„Попе Луко, моја десна руко,
добро чувај Посавине славне,
20 Посавине и Тавнаве, Луко,
да ми Турци роба не одведу –
за роба ћу тебе погубити.“
Другу пише, те у Јадар шаље,
у Лозницу Богићевић Анти:
25 „Војеводо, Богићевић Анто,
учувај се од града Зворника,
да тебека Турци не преваре:
добро чувај Лознице и Јадра,
а од Јадра не пусти робиње –
30 за роба ћу тебе погубити.“
Трећу пише, у Поцерје шаље,

свом посинку Поцерцу Милошу:
„Мој посинко, Поцерац Милошу,
добро чувај Цера и Љешнице,
35 да тебека Турци не преваре,
из Поцерја роба да не воде –
за роба ћу тебе погубити.“
Књигу пише, те је шаље Ђорђе
ев' Чупићу, Змају из Ноћаја:
40 „Ој Чупићу, Змају из Ноћаја,
извуци се, море, иза бара,
па се свагда украј Дрине нађи;
добро чувај Мачве и Подриња,
да тебека Турци не преваре,
45 да из Мачве роба не изведу –
за роба ћу тебе погубити.“
Кад Чупићу ситна књига дође,
учи књигу Чупићу Стојане,
другу Стојан на кољену пише,
50 те је шаље у село Тополу,
а на руке Петровићу Ђорђу:
„Ој ти Ђорђе, од Србије главо,
ја с' не бојим цара силеного –
пуст' их на ме ако су ти тешки!
55 Турци на ме ударит не смију
док ј' у мене мојих капетана
и момака, лава одбранијех,
кој' б' на ватру живу ударили:
док ј' у мене првог капетана,
60 капетана побратима Луке,
он с' не боји једнога везира;
па док ми је другог капетана,
капетана Ковић Михаила,
он с' не боји другога везира;
65 па док ми је трећег капетана,
да од Дрине Б'јелић Игњатија,
он с' не боји трећег везира;
па док ми је Срдана Илије,
кој' с малијем боја бити неће,
70 веће жели да на трумпу удри –
он с' не боји четвртог везира;
па док ми је голог сина Зеке,
голог сина Зеке капетана,

и његових голаћа јунака,
75 он с' не боји петога везира;
па док ми је слугу одбранијех,
одбранијех, лава избранијех,
кој' на ватру смију ударити:
та док ми је Сићића Маринка,
80 и док ми је Шуманца Васиља,
па док ми је Латковић Јована,
и док ми је Нинковић Јовице,
па док ми је Кара Михаила,
ето Кара из луга Китога,
85 и док ми је Шиша Михаила,
и док ми је Ђорђе с Бјелотића,
па док ми је Гацуљић Стјепана –
он без кавге ручати не може;
и док ми је Качкина Стевана;
90 и док ми је лава одбранога,
кога гојим у двору мојему,
од Сријема писара Андрије;
па док ми је мог коња дората,
и док ми је сабље маџаркиње –
95 ја б' на цара јунак ударио,
лави би му чадор бастисали;
Бога молим да ударе Турци.“
Оде књига Петровићу Ђорђу,
учи књигу Петровићу Ђорђе,
100 и то Ђорђу врло мило било,
од милине на ноге скочио
и 'вако је Ђорђе говорио:
„Хвала, синко, Чупићу Стојане,
нисам знао што под скутом држим:
105 кад без мене можеш војевати,
сад ја, синко, могу почивати;
да би тако, Стоко, и не било,
доста мени што говориш храбро.“

XLVII

УДАР НА СЕЛО РОГАМЕ (1809. год. мјесеца јулија)

Збор збориле аге подгоричке
на сараје бега Абдовића,
међу њима два брата Крњића,
Бећир-ага с Крњићем Муратом:
5 „Хвала Богу, наша браћо Турци,
овако нам живовања нема
од Пипера, Брда крвавога,
од Рогама, села пиперскога;
оградише града према града,
10 без тестира цара и везира,
према наше силне Подгорице;
но ћу брата оправит Мурата
да отиде Скадру бијеломе,
у нашега на Скадру везира
15 и Хасана, слуге везирова,
да му даду Арбанију љуту,
да похарам села на Рогаме.“
Како се је Туре захвалило,
тако бјеше зором подранило,
20 дебела се хата дохватило,
па отиде Скадру бијеломе,
докле дође пред два господара,
те им паде у skut и кољено.
Питају га до два господара:
25 „А, Мурате, наша вјерна слуго,
шта ти просиш у два господара?
Али ти је спензе нестануло,
ал' ћеш твоје мијењат хаљине?“
На то Туре сузе пропануле:

30 „А помагај, драги господаре:
није мени спензе нестануло,
нит' је мени хаљина мањкало,
но каури мене одољеше,
оградише града према града,
35 а бијеле куле на Рогаме –
без тестира цара и везира –
затворише нашу Подгорицу;
но ја иштем у вас господарах
да ми војску дате Арбанију,
40 да Рогаме села разоримо,
да не чине града према града.“
Но говори од Скадра везире:
„О Мурате, моја вјерна слуго,
не смијем ти дати вељу војску
45 од владике и Црногорацах,
но ти дајем агу Асан-агу,
да покупи војску Арбанију,
да похара село на Рогаме.“
Када зачу ага Асан-ага,
50 лакомо је Туре на кауре,
па од земље на ноге скочио,
шиље Хасан, купи војску брзо,
те покупи љуту Арбанију,
те покупи дванаест хиљадах,
55 одведе их пољем Темовскијем,
доклен варош Подгорици дође,
на Скакала више Подгорице;
па оправи Крњића Мурата:
„Ајде пођи варош-Подгорици
60 на сараје бега Абдовића;
кажи бегу и брату Бећиру
да покупе варош Подгорицу,
да доведу пред војску Асану,
да ми воде војску на Рогаме.“
65 Хитро га је Туре послушало,
те на дворе пође Абдовића,
каже бегу и брату Бећиру;
скупише му варош Подгорицу,
те је воде у војску Асану.
70 Отолен је војска окренула,
Рибницу је воду прегазила,

док Морачи води долазила,
под Златицу на Ограђеницу;
ту је Асан војску под'јелио,
75 на троје је војску разд'јелио,
на Рогаме војску оправлио,
дивно Асан војску научио:
„Са три краја на село удрите,
да из села роба не утече
80 што најпрви огањ не убије;
ал' јуначко али женско буде,
све ми робље доведите живо,
да га водим у Скадар везиру.“
Но не вели Турчин: „Ако Бог да!“
85 мили Боже, ни дати му нећеш.
Окрену се силна Арбанија;
кад се близу села примакнуше,
не чекаше дневи од удара,
но удрише ноћу три сахата –
90 кад с три краја ударише војске;
најпрва је војска допанула
на чардаку Вуљина Лазара,
у чардак се Лазар намјерио
са јунаком Лукићем Стојаном,
95 па су пушке танке запалили:
пучу двије, четири падају.
Тадер сила село притиснула,
око кулах куће попалише,
сину огањ ка да грану сунце,
100 али куле Турци не виђаху,
Рогамњани дивно виде Турке:
док свануло и док зора била,
све бијаху према огњу Турке.
Кад свануло и кад зора дође,
105 ал' се све три војске саставише,
а удрише на бијелу кулу –
два браћенца, два Симоновића,
бјеху скоро кулу направили,
од невоље сламом је покрили –
110 па бијелу запалише кулу,
а у кулу три добра јунака:
једно бјеше Симоновић Мило,
са јунаком Лутовац Радојем,

и с Јованом сином његовијем.
115 Кад их стаде огањ горјет живи,
но Милутин говори ујаку:
„Мој ујаче, Лутовац Радоје,
али ћемо у огњу горети
али ћемо кулу отворити
120 да ни добре посијеку главе?“
Но говори Лутовац Радоје:
„Милутине, мио сестричићу,
ми од куле отворимо врата,
па удримо љутој Арбанији,
125 нека наше посијеку главе,
да их носе Скадру бијеломе:
ту су многе боље окапале,
а наше смо јутрос осветили.“
Ал' повика из грла Милутин
130 на бијелу кулу Вучинину:
„А к нама се, браћо, обрните,
те гађите Малесију љуту,
јер је нама врата ухватила,
те чекају да сијеку главе.“
135 У кулу су седам осам других,
сваки пушке к њима обрнуше,
те ми бију љуту Арбанију;
Арбанија врата оставила,
те из огња сва три искочише,
140 те у кулу Чукнића Савића.
Но да видиш муке и невоље:
на бијелу кулу Ненадића
усрнула љута Арбанија;
но у кулу бијаху јунаци:
145 од куле су отворили врата,
па искочи Грујинићу Томо,
те посјече Хотка барјактара,
унесе му на тавану главу.
Но је други јунак искочио
150 из бијеле Вучинине куле,
бјеше јунак Митар Ђоновичу,
да уграби од Турчина главу;
али турске пушке запуцаше,
оне пушке Митра погодише
155 и добру му главу посјекосе.

Таде помоћ од Пиперах дође,
од Завале, села пиперскога,
а пред њима Лека барјактаре,
а дозива кули Ненадића,
160 а на име Ненадина Ђура:
„Јес' у живот, Ненадићу Ђуро,
је л' ти ко жив јутрос освануо,
од велике силе песијанске?“
Но говори Ненадићу Ђуро:
165 „О Пипери, моја браћо драга,
још ми није ништа погинуло,
но све гине, браћо, турска војска;
но сад на њих, ако Бога знате,
ко је јунак да сијече главе!“
170 Ал' повика Лека барјактаре:
„У њих, браћо, ако Бога знате!
Ал' ћу данас посјећ турску главу
али моју данас изгубити!“
Халакнуше, Бога споменуше,
175 Рогањани куле отворише,
тринаест им главах откинуше –
поломи се љута Арбанија,
носе они мртве и рањене.
Но да видиш Грујинога Тома,
180 ћаше другу да уграби главу;
пуче тадер пушка арбанашка,
те је Тома дивно погодила,
међу очи у чело бијело;
пуче друга пушка арбанашка,
185 она рани Ненадића Ђура.
Тадер њима друга помоћ дође
од Стијене, ђеца Стијењани,
па за њима трећа помоћ дође,
а дођоше тридест Петровићах,
190 те с три краја војсци ударише,
вељу силу турску разагнаше.
Пуче једна пушка од Пиперах,
која добро Туре изабрала,
баш рођака Крњића Бећира:
195 паде Туре на међу бојева,
но допаде јунак од Рогамах,
од Рогамах Блажићу Новаче,

те Турчину откинуо главу;
у Морачу навалише Турке.
200 Но кад виђе Лека барјактаре,
ћаше жива да хвата Турчина,
али пуче пушка од Тураках,
те је Леки срце опалила.
Тадера су боја раздвојили,
205 а Пипери шемлак учинили.
Но дозива Ненадовић Ђуро
у ордију агу Асан-агу:
„Хасан-аго, војсци серашћере,
право кажи, ема ми не лажи,
210 како смо те јутрос дочекали,
ка на ручак бјеше подранио
у Рогаме с твојом Арбанијом?“
Одговара ага Хасан-ага:
„Не ругај се, Ненадићу Ђуро,
215 затро си јутрос Арбанију,
сто и двадест изгуби ми другак –
ђе гођ бјеше крвава јунака
у цијелу моју Арбанију;
а рањеним ни броја не знамо,
220 ни њих пола издрвити неће.“

XLVIII

ОВЦЕ БАЈОВЕ

(око 1810. год.)

Силан ти се Турчин прошетива,
силан Турчин диздар Осман-ага,
по Клобуку по граду турскоме,
според њега добар каурине,
5 ускок добар Митровић Томане;
у шетњи се збором зађедоше.
Но говори диздар Осман-ага:
„Да, ускоче, Митровић Томане,
ка си скоро Томан ускочио
10 од простране ломне Горе Црне,
еда знадеш лијепа шићара,
да ми нашу војску окупимо,
дако оклен шићар дојавимо
ал' каурску главу донесемо.“
15 Но диздару Томан говораше:
„О диздаре, мио господаре,
ја сам јуче из чете дошао
и шићар сам један уходио:
јесу б'јеле овце издигнуле,
20 издигнуле овце трешњевачке,
издигнуле овце у Стопуде,
јере су им воде пресушиле,
па ми поје овце на Риђицу;
него хајде војску да купимо,
25 да удримо овцам' на Риђицу.“
То зборише, на ноге скочише
и ту силну војску окупише;
пред њима је ускок окренуо,
проз Грахово војску преводио,

30 у Забрђе војску изводио,
изводио па ту починуше.
Него вели диздар Осман-ага:
„Устави се, Митровић Томане,
да идемо у Бјелош планину
35 да трешњевске овце уходимо,
а да сјутра на њих ударимо.“
Устави се Томан са диздаром,
отидоше у Бјелош планину,
трешњевачке овце ухођаху;
40 кад виђеше три крда овацах:
овце б'јеле Пешикана Шуња,
и сокола Гавриловић Баја
и Михајла Вукадиновића.
Михајло је с Бајом код овацах
и дијете Пешикане Зеко,
45 нема Зеко до шеснаест љетах.
Кад ли овце уходише дивно,
у војску се диздар поврнуо,
на Риђицу војску изводио,
50 око воде дивно запануше.
Кад сјутрадан јутро освануло,
но овчари овце отворише,
пут Риђице овце обрнуше;
када бише с овцам' у Продоли,
55 но се добар јунак подигнуо,
јунак добар Пешикане Шуњо,
кренуо је Рисну на пазаре,
па рођака Баја дозиваше:
„Ако водиш овце на Риђицу,
60 е Риђица није нигда сама,
што нијесу око воде Турци –
но прођите напријед овчари,
да Риђицу воду обидете,
да нијесу запанули Турци.“
65 И Бајо је послушао Шуња,
зове Бајо Зека Пешикана:
„Хајде, Зеко, воду обидимо!“
Ма га соко Зеко послушао;
два јунака пушке дохватише,
70 када наврх воде дошли хладне,
него Бајо Зеку говораше:

„Пођи, Зеко, на воду Риђицу:
ако буду око воде Турци,
биће вода попивена хладна;
75 а ево ти моју вјеру давам,
ако би се Турци којасили
а и тебе, Зеко, обиграли,
данас ће те Бајо осветити!“
Ма јест јунак Пешикане Зеко:
80 по сриједи узе џефердара,
наврх воде излазио хладне;
кад погледа води у скалине,
ал’ су води скале поквашене.
Тако Зеко ријеч проговара:
85 „Ево Турци око воде, Бајо!“
Ма га виђе диздар Осман-ага,
искрај воде ужди шеишану,
па погоди Зека Пешикана,
по десној га руци обранио,
90 од пушке се Зеко спотакнуо;
на њем Осман јуриш учинио,
да уграби главу Пешикана,
ма му не да Гавриловић Бајо:
изнад воде ужди џефердара,
95 те погоди диздар Осман-агу
баш под грло, ђе пуце запуча –
паде Турчин украј воде хладне.
Ма је Бајо вриску учинио;
од Баја се Турци препадоше,
100 арамбашу свога изгубише,
са Риђице Турци побјегоше;
ма им Бајо бјежати не даје:
другом ужди Бајо џефердара,
те погоди Хасан-буљубашу.
105 Ал’ овчаре Бајо кликоваше;
кад ево ти дођоше овчари:
први дође Турчиновић Марко,
теке дође, ужди џефердара,
па погоди Ахмедагић Суља,
110 обије му ноге саломо –
Турчин паде а Марко припаде,
уграби му главу и оружје.
Ал’ ево ти Косовић Андрије,

ал' Андрија ужди џефердара,
115 те погоди Шарановић Јока,
а припаде, посјече му главу.
У толико присп'ју Заљућани;
пушку пали Кривокапић Ристо,
те погоди Салковић Омера
120 посред паса, не даде му гласа,
уграби му главу и оружје;
кад Михајло Вујадинов дође,
па Михајло ужди џефердара,
те бијесна погоди Турчина,
125 Туре добро, Јелезовић Анта.
Ма да видиш бијесна јунака,
а јунака Гавриловић Баја:
претијече Турке низ Забрђе,
три је главе Бајо откинуо
130 док остали дођоше овчари;
ма ни они не издаше Баја:
сваки редом уграбио главу –
гоне Турке до дно Граховога;
Граховљани да их не отеше,
135 од њих ока не утече жива.
Вратише се натраг Црногорци;
кад дођоше на воду Риђицу,
окупише главах осамнаест
и лијепо рухо и оружје;
140 ту поштење дивно учинише.

XLIX

КУЛА КАРАЏИЋА

(1812. год. мјесеца марта)

Полећела два врана гаврана
од Дробњака, од племена јака,
од Петнице, Божје злосретнице,
од крваве куле Караџића.
5 Све Дробњаке тице прелећеше,
у широко Гацко улећеше,
по Гацку се тице развијаше,
развијаше, па и попадаше
на дворове Хиџа барјактара.
10 Од двора их нико не виђаше,
до кадуне Хиџа барјактара,
па покупи дрвље и камење,
те ћераше двије тице вране:
„Иша, врани, обиљежје грдно,
15 Ђе падате, добра бити неће!“
Него тице прегнати не може,
па их поче була запитиват:
„Откуд сте ми јутрос долећели?
Еда ве је срећа донијела
20 од Дробњака, од племена јака?
Виђесте ли пашу Миљевину
и са њиме Ченгић Смаил-агу,
уз њег' мога Хиџа барјактара,
а за њима осталу ордију?
25 Је л' удрила војска на Дробњаке,
јесу л' Турци Дробњак опалили,
јесу ли се главах накидали
и живијех робах нахватали?
Је ли Хиџо кога уфатио,

30 како што се мени захвалио
да ће влашку главу откинути
и живого роба заробити?“
Један гракну, други одговара:
„О кадуно Хиџа барјактара,
35 ради бисмо праве гласе казат,
ма нећемо, но како је било!
Ми смо јутрос тице од Дробњака,
и виђесмо многу турску војску
и пред војском турске поглавице,
40 и твојега Хиџа барјактара,
на Дробњаке јутрос ударише:
а Дробњаци, махнити јунаци,
на живи их огањ дочекаше,
турску војску натраг повратише;
45 но им змија удри испријека,
испријека преко Крновога,
од Никшића Осман капетане
и за њиме од Никшићах Турци;
у Дробњаке Турци уљегоше,
50 и Дробњаке огњем изгорјеше,
до кржаве куле Караџића;
у кулу се Шујо затворио,
око Шуја неколико другох,
но га зове Ченгић Смаил-ага:
55 „О војвода, Караџићу Шујо,
хајд’ излаз’те да ми се предате.“
Одзива се Караџићу Шујо:
„Мајде, Ченгић Смаил-ага, нећу;
никад ти се Шујо предат неће
60 док му буде на рамена глава.“
Тадар ага хата нагонио
пут бијеле куле Караџића,
но га гледа Караџића Мимо,
зове Мимо Кандића Васиља:
65 „О мој брате, Кандићу Васиљу,
ти погледај агу на лабуда,
ка је к нама загон учинио.“
Оно гледа Кандићу Васиљу,
па дохвати везену шишану,
70 на агу је нишан саставио,
а шишани живи огањ даје:

не погоди агу на лабуда,
но под агом хата дебелого –
кличе лабуд на прва кољена;
75 од њега је ага одскочио,
а пјешке се врну у дружину
и овако у дружину вика:
„Је ли влаха ал’ Турчина овђе,
ал’ ускока од Горице Црне,
80 ко ћ’ уграбит хата рањенога –
честита ћу њега учинити?“
А то зачу један јунак добар,
јунак добар родом Црногорац,
од Бјелицах Горанов Михајле,
85 дората је коња закрочио,
а у руку барјак дохватио,
свилен га је барјак поклопио
саврх главе до зелене траве,
преко поља загон учинио
90 да уграби хата рањенога;
но га гледа Караџићу Мимо,
зове Мимо Кандића Васиља:
„Гледај, брате, Кандићу Васиљу,
на дорату онога јунака
95 те је на нас загон учинио.“
А гледа га Кандићу Васиљу,
па у руке дохвата шишану:
„Не напријед, турски барјактаре,
ја сам пушку дивно напунио,
100 убићу те, преварит те нећу!“
А Михајло ни хабера нема.
Тада Васиљ пушку опалио,
а Михајла дивно погодио,
сломио му бедре обадвије:
105 паде јунак низ коња дората,
звекнуше му празне бакрачлије.
Него Ченгић Смаил-ага виче:
„Је ли влаха ал’ Турчина овђе
да уграби хата ал’ Михајла –
110 честита би њега учинио?“
Оно слуша једно Туре зорно,
хоџа Сариф са дно Гацка равна,
он појаха хата дебелого,

а у руке дохвати барјака,
115 свилен га је барјак притиснуо,
барјак њега, а кита ђогата;
на Михајла загон учинио,
да уграби рањена јунака;
но га гледа Караџићу Мимо,
120 па га каже Кандићу Васиљу:
„Гледај, брате, Кандићу Васиљу,
преко поља хоџу под барјаком,
ка је хоџа нама наклопио.“
Него виче Кандићу Васиљу:
125 „Ада, хоџа, куд си наклопио,
а нијеси друма угодио!“
Узе Васиљ везену шишану,
подиже јој четири каната,
на Турчина нишан саставио,
130 поштено му ватру прихватила
и хоџу је погодио дивно,
уврх главе међу очи црне:
паде хоџа с хата ђогатаста,
звекнуше му празне бакрачлије.
135 Опет Ченгић Смаил-ага виче:
„Је ли влаха ал' Турчина овђе
да уграби хата ал' Михајла –
честита би њега учинио?“
Сви гледају Хиџа барјактара,
140 а, кадуно, твога господара,
Хиџо гледат не шћеде никога,
но појаха вранца дебелого,
па свилени барјак раширио,
свилени га барјак поклопио
145 саврх главе до зелене траве,
а наклопи пољем широкијем;
но га гледа Караџићу Мимо,
зове Мимо Кандића Васиља:
„Гледај, брате, Кандићу Васиљу,
150 под барјаком оно Туре зорно,
ка је к нама загон учинио.“
Но га виче Кандићу Васиљу:
„Серхатлијо, ђе си наклопио,
а нијеси друмом погодио!“
155 Па дохвати везену шишану,

и шишани даде ватру живу,
и погоди Хиџа барјактара
међу токе у прси широке:
паде Турчин у зелену траву,
160 звекнуше му празне бакрачлије.
Него виче Ченгић Смаил-ага:
„Је ли влаха јал' Турчина овђе
да уграби хата ал Михајла –
честита би њега учинио?“
165 Оно слуша једно момче младо,
па и оно родом из Бјелицах,
по имену Јовиша Бјелица;
но је момче домишљато љуто,
набавио кацу дрвеницу,
170 на главу је кацу натурао,
па се вуче шашком зеленијем;
а гледа га Караџићу Мимо,
зове Мимо Кандића Васиља:
„Гледај, брате, Кандићу Васиљу,
175 што се вуче шашком зеленијем:
ал' је исан али ђаво црни?“
А виђе га Кандићу Васиљу,
па дохвати везену шишану,
подиже јој четири каната,
180 на Јовишу нишан саставио,
поштено му ватру прихватила,
и погоди кацу дрвеницу,
а кроз кацу у перчин Бјелицу.
Ту погибе Јовиша Бјелица,
185 оста пуста каца дрвеница.
Кад гавране була разумјела,
мртва паде пред бијелу кулу.

L

ОСВЕТА ЗА НЕВЈЕРУ ТУРСКУ (око 1800. год.)

Ситна књига земље прелазила
од Цетиња, од Петра владике,
па отиде преко Горе Црне
право, здраво нахијом Катунском;
5 ево ти је Чеву на крајину,
а на руке Милутинов Симу,
владика га Петар поздравио:
„Чуј ме, Симо, од крајине крило!
Мож ли знати, јеси л' запазио,
10 кад прелазих под Острог, владика,
и учиних станак с Никшићима,
око мене моји Црногорци;
међу собом вјеру ухватисмо
од јесења данка Митровога
15 до прољетна данка Ђурђевога;
а по томе мир да учинимо
и да двије земље саставимо:
Гору Црну и Херцеговину,
да живимо право у јединству.
20 Ја се вратих низ Брда питома;
јошт не дођох на Ријеку малу,
мене страга гласи допануше
е Никшићи вјеру праметнуше,
посјекоше Бршњанина Јова;
25 у њега ми једна штета мала,
а велики укор и срамота.
Но ако си јунак од крајине,
јесам чуо, казивали су ми,
никшићке су овце у Рудине,

30 него скупи једну чету малу,
 чету малу, ал' велику војску,
 хајде с њоме у Рудине равне;
 ако би ти Бог и срећа дала
 да доведеш живога Турчина
35 ал донесеш главу од Турчина,
 ја ћу тебе дивно даривати:
 даћу теби двије пушке мале
 и у злато двадесет дукатах.“
 Како Симу књига допанула,
40 од земље је на ноге ђипио,
 прошета се преко Чева равна,
 па се јави чевском буљубаши,
 буљубаши Гардашевић Мићу;
 шетали се два добра јунака
45 преко Чева на главицу зборну;
 скупили се на збору Чевљани,
 свакијем се збором зађедоше,
 а највише зборе за јунаштво,
 за грађане своје крајичнике.
50 Али вели Милутинов Симо:
 „Буљубашо, Турчиновић Мићо,
 ка си скоро у чету ходио,
 бјеху л' турске овце у Рудине?“
 Али вели Турчиновић Мићо:
55 „Бјеху градске овце у Рудине
 сврх Трепача до дно Ријечана:
 од кржаве Клепине Градине
 до проклете Мужеве Пећине,
 све торина турска до торине.“
60 Без војске се ништа не могаше;
 и вијећу тако учинише
 да сакупе младе Црногорце,
 по крајини кржаве јунаке;
 па су ситне књиге направили:
65 једну шиљу селу Загарачу,
 а на руке Лазаревић Раму:
 „Чујеш мене, Лазаревић Рамо,
 никшићке су овце у Рудине,
 но кад ситну бурунтију примиш,
70 хитро ђипи на ноге лагане
 и покупи Загарчане листом,

хајде с њима Лаством Озринићком,
па ме чекај, доклен и ја дођем,
на широку Долу Кобиљему.“
75 Ону посла, другу направио,
а шиље је у племе Ћеклиће,
а на руке кнезу Ћеклићкоме:
„О Јоване, кнеже од Ћеклићах,
никшићке су овце у Рудине,
80 но кад ситну бурунтију примиш,
хитро ђипи на ноге лагане,
те покупи све листом Ћеклиће,
хајде с њима у те Цуце Доње,
ту ме чекај докле и ја дођем.“
85 Ону посла, а трећу написа,
па је шиље у племе Бјелице,
а на руке војводи Вуксану:
„О војводо, Милићу Вуксане,
никшићке су овце у Рудине,
90 но кад ситну бурунтију примиш,
хитро ђипи на ноге лагане,
те покупи све Бјелице листом,
хајде с њима низ те Цуце Доње,
доклен дођеш Долу Кобиљему,
95 ту ме чекај доклен и ја дођем.“
Ону посла, а четврту пише,
па је шаље у те Цуце Горње,
а на руке Шуњу Пешикану:
„Пешикане, крило од крајине,
100 како ситну бурунтију примиш,
хитро ђипи на ноге лагане
и покупи Горње Цуце листом,
хајде с њима на Кобиље Доле
и ухвати кланце и путове;
105 немој пуштит гласа у Рудине,
јере водим нахију Катунску
да ударим на никшићке овце.“
Кад је књиге свуда разаслао,
па ми Симо не сједи залудо,
110 но окупи браћу Озриниће;
ето ти га уз те Цуце Доње,
доклен Долу Кобиљему дође,
а ту младе Црногорце нађе;

па од војске купи буљубаше,
115 те вијећу с њима учинио.
Отолен се војска подигнула,
доклен војска на Јабуре сиђе;
ту ми војску разређива дивно:
што је било старо и нејако,
120 њима тура струке и торбице.
Па дозива Шуња Пешикана:
„Пешикане, крило од крајине,
ето теби других три стотине,
хајде с њима уз равне Рудине,
125 доклен дођеш под Киту планину,
да удариш на никшићке овце,
на крваву кућу Барјовића,
Барјовића и Феризовића.“
Па ми зове Турчиновић Мића:
130 „Буљубаша, Турчиновић Мићо,
узми с собом друга три стотине,
хајде с њима уз равне Рудине,
доклен дођеш у Трепча широка,
да удариш на никшићке овце,
135 а на Мрке и Париповиће.“
Па ми зове Лазаревић Рама:
„О соколе, Лазаревић Рамо,
узми с собом других три стотине,
хајде с њима уз равне Рудине,
140 у маломе Дољу Ђурђевоме,
да удариш на Љуцине овце.“ –
Ја ћу водит браћу Озриниће
на крваву Мужеву Пећину,
да ударим на Џидића овце.
145 И слушајте мене, Црногорци:
немој који кавгу затурити
доклен удри Шуњо Пешикане!“
Ово рече, на ноге скочише,
уљегоше уз равне Рудине.
150 Колика им дуга ноћца била,
сву ноћ иду млади Црногорци,
док ујутро истекла Даница.
А удари Шуњо Пешикане,
ма уз Киту утекоше Турци,
155 ћерају их млади Црногорци;

на овце се не обрћу Турци,
Црногорци завратише овце,
свега на број тридесет стотинах,
пет стотинах коњах и воловах.
160 А удари Турчиновић Мићо,
удри Мићо на Трепча широка,
утекоше никшићки овчари,
у планину Церовицу тврду;
Црногорци завратише овце,
165 јест овацах осамнест стотинах,
три стотине коњах и воловах.
А удари Лазаревић Рамо,
но је њему лоша срећа била,
турска га је стража угледала,
170 утекоше Турци уз Бањане
и угнаше овце свеколике.
А удари Милутинов Симо
на крваву Мужеву Пећину,
на Турчина Џидића Хасана,
175 па га зове са главице Симо:
„О Турчине, Џидићу Хасане,
мичи ми се јутрос из овацах:
до јутрос су твоје овце биле,
а по јутрос моје ако Бог да!“
180 Ал’ се бију из сплужине Турци;
пуче пушка од Црногорацах,
не погоди Џидића Хасана,
но његова брата Хусеина,
посред паса, не даде му гласа;
185 добар се је јунак загонио,
баш од Чева војевода Мићо,
и Турчину главу посјекао
и узе му свијетло оружје.
Побјегоше уз Рудине Турци,
190 Црногорци завратише овце,
јест овацах дванаест стотинах,
пет стотинах коњах и воловах,
ћерају их уз равне Рудине,
и бију се боја жестокога.
195 На Јабуку боја раздвојише
и угнаше овце свеколике,
док дођоше Долу Кобиљему;

ту лијепо овце дијелише:
арамбашам' даше старјешинство,
200 а војводи коња под тимаром.
Сваки пође на своје дворове,
а војвода преко Горе Црне,
доклен дође на поље Цетиње,
у владике Петра Петровића,
205 и донесе од Турчина главу.
Владика га дочекива дивно:
дарова му пушку у гајтану
и двадесет у злато дукатах.
Отолен се здраво повратио,
210 доклен дође Чеву на крајину.

LI ГОРСКО КАРЕ (1813. год.)

Књигу пише цетински владика,
а шиље је на равне Његуше,
на Његуше гувернадур-Вуку,
тако Вуку писаше владика:
5 „Устај, ђе си, права слуго, Вуче;
узми с собом војске неколико,
с војском хајде Боки од Котора,
право на друм наспрема Тројице,
те затвори тврдога Котора
10 и у Котор ваљатне Французе,
затвори им скеле и друмове,
да Котору нико не приступа;
а ја идем са Цетиња равна
пут Маинах и Будве бијеле,
15 и са собом водим Црногорце
да од Будве освојимо града.“
Када Вуку ситна књига дође,
виђе Вуче што владика пише,
па ускочи на ноге витешке
20 и окрочи дора дебелого,
узе с собом војске неколико,
све Његуше и Ђеклиће листом,
пође с војском пут Боке Которске;
брзо пође, а јошт брже дође
25 међу Котор и међу Тројицу,
те затвори Котора тврдога
и которске скеле свеколике.
Теке Вуче Котор затворио,
владика се са Цетиња крену

30 и са собом узе Црногорце,
брзо иде, под Маине дође,
баш наспрема Будве и Французах.
Кад Приморци оно разумјеше,
сви Приморци на ноге скочише,
35 хитро дошли они под Маине,
под Маине код Петра владике;
ту се војске двије смијешаше,
црногорска и са њом приморска.
Кад се војска сва искупи листом,
40 тад владика на ноге устаде,
па овако ријеч проговара:
„Црногорци, браћо, и Приморци,
како бисмо Будву освојили
и Французе у њу затворили,
45 а да много крви не проспемо
од нас, браћо, нити од Французах?“
У то Петар Ђурашковић дође,
владици се поклатио дивно,
па владници Петар бесједио:
50 „Ја знам добро, мили господаре,
како ћемо Будву освојити
и без много крви уграбити:
колико је у Будви Французах,
толико је нашијех пандурах
55 од Приморја и од три опћине;
но, владико, ситну књигу пиши,
шиљи књигу Будви крај мора,
у њу поздрав' свакога пандура,
пиши њима да заметну кавгу
60 са Французом по Будви бијелој;
сви ће тебе послушат, владико;
а кад кавгу заметну пандури,
ласно ћемо освојити Будву.“
Када Петра разумје владика,
65 једанак је књигу направио,
на пандуре књигу оправдио,
у књизи их мило поздравио:
„Поздрављам вас, од Будве пандури,
но почујте мене, соколови:
70 како сјутра сјајна зора сине,
устаните како соколови

и по Будви кавгу заметните;
како кавгу ја чујем у Будви,
ја ћу с војском брзо ударити,
75 освојити Будву крај мора.“
Кад пандури књигу прихватише,
на њу ми се хитро окупише,
па стадоше чинит договоре
како ће се побити с Французом;
80 него вели Ивановић Вуче:
„О пандури, моја браћо драга,
владика је доша под Маине,
са владиком двије бановине,
Црна Гора и Приморје равно;
85 но да, браћо, сложено устанемо
и да тврду вјеру ухватимо,
ухватимо да се не издамо,
на Француза сложено ударимо:
удри, браћо, сваки на својега,
90 ја ћу први почет на једнога!“
Тад пандури вјеру ухватише
да ће сложено заметнути кавгу,
па владици књигу отписаше
да ће кавгу заметнут у Будву,
95 но да војску пред Будву примагне
приђе сване и зора огране.
Кад владика одговор примио
и видио што пандури пишу –
одговор му у свануће дође,
100 у та доба окренуо војску,
доведе је пред Будву бијелу,
на Вељу је Воду починуо.
Кад га виђе господи француска,
поче бјежати граду у ограду.
105 Но да видиш јада изненада:
пандури им бјежати не дају,
него на њих сложено ударише!
Пушку пали Ивановић Вуче,
пали пушку на Кршћановића,
110 дивно Вуче њега погодио,
живо му је срце опалио;
другу пали Прибиловић Станко,
уби Станко Франа капетана;

дође Иво Зече из Побора
115 и он уби попа Матковића;
тад пандури други поскочише,
по Будви се с њима похваташе.
Кад владика чу по Будви кавгу,
таде војску пут Будве пустио –
120 ал' од Будве отворена врата;
у Будву је улазила војска,
и по Будви похвата Французе
и освоји крај мора Будву.
Кад владика Будву освојио,
125 шиље књигу губернатор-Вуку:
„Послушај ме, Вуко, моја слуго!
Ја сам ево освојио Будву,
сјутра ћу се Грбљем окренути,
ка ћу доћи на Солила равна,
130 на ливаду шатор ћу распети;
него сјутра удри на Тројицу,
узми с војском Тројицу фортицу,
а кад узмеш фортицу Тројицу,
хајде мене у сусрету, Вуче!“
135 Како књигу разумио Вуче,
каза војсци што владика пише,
на Тројицу пушти два племена:
фиску чине млади Црногорци,
за бедем се рукама хватају.
140 Гледа јадан бане ђенерале
са бедема од Котора града,
пуца бану срце у прсима,
ал' Тројици помоћи не може;
код њега је силни Кампањоле,
145 враг му не да и срце јуначко
мировати у граду Котору,
већ он моли силна ђенерала:
„Ђенерале, мио господаре,
дај ти мени до триста солдатах
150 да од муке избавим Тројицу,
Црногорце зајмим уз планину.“
Жао бану силна Кампањола,
е је јунак, кукала му мајка!
види бане ће ће погинути,
155 ал' га никад одбит не могаше

да не иде у помоћ Тројици,
већ му даде до триста солдатах;
Кампањоле пред њима отиде.
Црногорци њега угледаше,
160 оставише фортицу Тројицу,
Кампањолу јуриш учинише
и на њега мушки навалише.
Ал' се витез брани Кампањоле,
шупље коло с војском учинио,
165 сипље огањ пут свакоје стране,
ал' зафајду – коло у ћескоту.
Црногорци јуриш учинише,
проломише коло на четворо,
посјекоше стотину Французах
170 и сокола бана Кампањола,
оне двјеста у Котор угнаше;
па се натраг опет повратише,
на Тројицу јуриш учинише,
похваташе педесет солдатах,
175 и узеше Тројицу фортицу
и с Тројице топа три четири,
па Тројицу огњем опалише.
Кад Тројицу огњем опалише,
тад се диже гувернадур Вуко
180 и са њиме два храбра племена;
отидоше у сусрет владици,
сретоше га наспрема Солилах,
веселе му чине из пушаках.
То је било кад се је чинило,
185 ми велимо да се веселимо.

LII

БОЈ НА МОРАЧИ ГОРЊОЈ (1819. год.)

Ситан ферман од Стамбола пође,
оде ферман од града до града,
дође ферман на Босну везиру:
„О везире, моја вјерна слуго,
5 ето сам ти ферман оправдио,
цару зевка нема ни узура
док Морача сједи у кауре;
војску купи, хајде на Морачу,
купи војске колико ти драго,
10 а не жали хазну ни захиру.“
А кад везир ферман проучио,
онда везир диван покупио,
а у диван пустио телале:
„А, нема ли каква серашћера,
15 даћу војске тридесет хиљадах
и даћу му хазну и захиру
да он иде на Морачу с војском!“
Док изиђе царев делибаша,
те везиру пољубио руку,
20 те везиру прихватио војску
и прими му хазну и захиру.
У ријечи у којој су били,
док ево ти два дробњачка кнеза,
те везиру пољубише руку.
25 Лијепо их везир дочекао,
о свачему јеглен заметнуше,
а највише зборе за Морачу;
ал’ му веле два дробњачка кнеза:
„Господару, босански везире,

30 што ће војске тридесет хиљадах:
тек да трошиш хазну и захиру
и да прштиш рају сиротињу.
Дај нам војске дванаест хиљадах,
и дај нама стотину делијах
35 и пред њима царев' делибашу –
кунем ти се, а вјеру ти давам,
Морачу ћеш влашку прихватити!“
То везиру врло мило било,
даде војске дванаест хиљадах,
40 и даде им стотину делијах
и пред њима царев' делибашу,
и даде им хазну и захиру,
и одоше на Врањеше с војском.
Ту су били три бијела дана;
45 кад четврто јутро освануло,
но се царев делибаша шета,
поред њега два дробњачка кнеза –
делибаша сјетно невесело;
питају га два дробњачка кнеза:
50 „Господару, царев делибаша,
а што си нам сјетно невесело:
али ти је не у вољу војска,
али си се, драги, препануо
е Морачу нећеш прихватити?
55 Кунем ти се, а вјеру ти давам,
Морачу ћеш влашку напунити
калчинама и опанчинама,
а камоли нећеш прихватити!“
„Бог вас клео, два дробњачка кнеза,
60 овђе војске за Морачу нема!“
Па се Турчин под шатором врати,
па он ситне књиге расписује.
Најпрву је књигу отпратио
у Сјеницу и Новом Пазару,
65 а ту турска два сердара кажу:
„Чујте, Турци, њему браћо драга,
ђе од цара ферман допануо:
цару нема зевка ни узура
док Морача сједи у каура –
70 робе буле, а сијеку Турке;
већ су цару даве додијале,

те је на њих ферман истурио;
куп'те војску, хајте на Врањеше,
на Врањеше, на поље широко,
75 а ту, Турци, да се састанемо.“
А другу је књигу отпратио
Пријеполу и Бијелом Пољу;
и ту турска два сердара кажу,
и њима је селам оправдио:
80 „Чујте, Турци, њему браћо драга,
јесте л' чули, јесте л' разумјели,
ђе од цара ферман допануо:
цару нема зевка ни узура
док Морача сједи у каура –
85 робе буле, а сијеку Турке,
а цару су даве додијале.“
Па и трећу књигу оправдио,
у Таслицу и у Фочу равну;
и ту турска два сердара кажу,
90 и њима је селам оправдио:
„Чујте, Турци, њему браћо драга,
јесте л' чули, јесте л' разумјели,
ђе од цара ферман допануо:
цару нема зевка ни узура
95 док Морача сједи у каура –
робе буле, а сијеку Турке,
а цару су даве досадиле;
куп'те војску, хајд'те на Врањеше,
на Врањеше, на поље широко,
100 а ту, Турци, да се састанемо.“
А четврту књигу направио
Гацку равном и Требињу малом,
и у књиги селам оправдио
крк-сердару с Гацка Смаил-аги:
105 „Јеси л' чуо, јеси л' разумио,
ђе од цара ферман допануо:
цару нема зевка ни узура
док Морача сједи у каура;
купи војску, хајде на Врањеше,
110 на Врањеше, на поље широко;
ту, сердаре, да се састанемо
и међу се јеглен отворимо,
како ћемо удрит на Морачу.“

115 Па је пету књигу оправии
у Никшиће Осман-капетану:
„Јеси л' чуо, јеси л' разумио,
дође ферман од цара нашега
да се с војском иде на Морачу:
цару нема зевка ни узура
120 док Морача сједи у каура;
војску купи, хајде на Врањеше,
на Врањеше, на поље широко,
а ту, Турци, да се састанемо.“
Кад се сила турска окупила
125 на Врањеше, на поље широко –
ал' каква је сила у Турака:
свак би река и би се порека
да би једног краља прихватила,
а камоли да не би Морачу,
130 а Морачу нејаку крајину!
У то телал у војску викнуо:
„Барјактари, узмите барјаке,
а првенци на коње јашите,
да идемо у Дробњаке с војском,
135 у Дробњаке на широке Луке,
да Ускоке прво разоримо
и њихово робље поробимо!“
Сва је војска на ноге скочила,
појახала хате и парипе.
140 Хајдуцима добра срећа била,
хајдучка се чета намјерила
у крвавом граду Колашину,
те је турску војску опазила,
похиташе и дневи и ноћи,
145 додадоше хабер хајдуцима.
Кад хајдуке хабер допануо,
колико се, болан, препанули,
шаровите пушке дохватише,
на своје се не обрћу љубе;
150 а за њима гологлаве љубе,
за мајкама боса ђеца пиште;
тако њима Бог и срећа даде,
уведоше робље у Морачу.
У Дробњаке ударише Турци,
155 у Дробњаке на широке Луке,

те хајдучке куће похараше,
похараше, па их попалише;
и ту Турци табор учинише:
делибаша на бијелу кулу,
160 баш на кулу попа Милутина,
и код њега сви турски сердари.
Тек што сјели, зулум учинили:
робе робље, а сијеку главе
које дају царева хараче,
165 не познаје ко му се предаје!
И те бисмо јаде опростили,
него роби хајдучке невјесте,
те их турчи Турчин на намазу
и узима за вјерене љубе:
170 те му јаде опростит не могу,
ту несрећу доста за Тураках.
Виђе војску са Јаворја стража
што Морачу од Тураках чува,
па потрча стрмо низ планину,
175 докле дође Мијату сердару,
све му каже што је по истини.
А кад чуо Мијате сердаре,
он дозивље Јакшу капетана:
„Сад што ћемо, Јакшо побратиме,
180 ево на нас силовита војска!“
„Добро ћемо, Мијате сердаре:
ми хајдемо ломној Гори Црној
уз кољено нашем господару,
да писнемо како змије љуте,
185 да нам даде љуту Брђанију
да с Турчином крвцу пролијемо.“
Како рекли, тако учињели
и шарене пушке дохватили,
брзо пошли како соколови,
190 а јошт брже на Цетиње дошли
уз кољено свога господара:
заплакаше два српска сокола,
заплакаше како змије љуте;
ал' владика њима говорио:
195 „Не плачите, двије вјерне слуге,
ја ћу вама индат отправити,
мало војске, љута убојника,

од Острога до крвава Спужа,
да с Турчином крвцу пролијете,
200 ради свете вјере православне
и слободе свога отачества.“
Па владика на ноге скочио,
шаровите књиге накитио.
Једну посла селу Мартинићу,
205 а на руке попу и Вуксану:
„Чујте добро, двије вјерне слуге!
Ето турске војске на Морачу,
већ купите љуте крајичнике,
хајте брже с војском у Морачу
210 да с Турцима крвцу пролијете.“
Другу шаље на Орјојзи Луци,
а на име Марку Бошковићу:
„Чујеш, Марко, моја вјерна слуго!
Сердар се је разболио љуто,
215 већ ти устај на ноге лагане,
ето турске војске на Морачу,
купи војску, хајде у Морачу,
да с Турчином крвцу пролијете.“
Па је трећу књигу отпратио
220 у Острогу игумну Ђорђији,
овако му у њу накитио:
„Топе пали, а купи Брђане,
ето турске војске на Морачу,
купи војску, хајде у Морачу,
225 да с Турчином крвцу пролијете.“
Па четврту књигу отпратио
на Повију Мркоју сердару:
„Чуј, Мркоје, крило од крајине!
Ето турска војска на Морачу,
230 хајде с војском брже у Морачу
да с Турчином крвцу пролијете.“
Кад владика књиге накитио,
даде књиге Јакши и Мијату;
отолен се они подигоше,
235 поглавицам' књиге однијеше.
Поглавице кад књиге примише,
са књигама војску покупише,
пут Мораче војску одведоше;
пред војском је од Острога бане

240 на његова широка дорина –
а какав је од Острога бане:
на раме му везена шишана,
а о бедри дуга гадарија,
а на раме џида обливена,
245 а од по ње вуком опшивена,
наврх џиде од међеда глава,
зинула је како да је жива! –
а за баном друге поглавице,
а за њиме војска сваколика,
250 мало војске, хиљаду пушаках,
но све брсца и љута бојника.
Дође војска у Морачу тврду
и три дана траја у Морачи;
кад четврто јутро освануло,
255 ту освану петак, турски светац,
кад с' не боје Срби од Тураках –
све се српске сакупиле страже
да сеире силовиту војску;
док Морачу сунце огријало,
260 огријало па је засјенуло;
но се Мијат јаду осјетио:
тури очи уз морачке стране,
ал' планину Турци притиснули,
све барјаци ка мрки облаци,
265 бојна копља како гора чарна;
него Мијат дозива војводу:
„О војводо, Мино Радовићу,
ето на нас ударише Турци!“
А војвода грлом подвикује
270 свакојега кнеза и војводу
и јунака што је од јунаштва:
„Ход'те браћо, да се послушамо!
Ја вас кумим Богом великијем,
да ми наше плећи окренемо,
275 а и наше крсташе барјаке:
то ће виђет са планине Турци,
наћераће хате и парипе,
ко ће више глава откинути,
ко ли више робља заробити.“
280 Како рече, тако учинише
и Турцима плећа окренуше,

а и наше крсташе барјаке.
То виђеше од планине Турци,
за Србима коње наћераше:
285 до велика поља Драговића
ни би мртва ни би рањенога;
а кад пољу Драговића били,
посјекоше једнога јунака,
по имену Крушковца Николу,
290 однијеше делибаши главу,
те им дава бакшиш и челенке –
и на поље табор учинише.
Док се прамак магле замаглио,
а од Ратње и Мораче Доње,
295 а из магле крупа пропадаше;
а то прамак магле не бијаше,
већ то бјеше попе и Вуксане
у густоме диму од пушаках,
а то ситна крупа не бијаше,
300 веће врућа зрна из пушаках –
ал' не могу Турке пошенути.
Док истече Даница звијезда,
од звијезде муње сијеваху
и у турску војску удараху;
305 то не бјеше Даница звијезда,
већ то бјеше Мина војевода,
поред њега Мијате сердаре,
а то жива не сијева муња,
него оштра сабља Мијатова –
310 ал' не могу Турке пошенути.
Док од Капе пукоше громови,
а у турску војску ударише;
то не бјеху небесни громови,
но то бјеше од Острога бане,
315 поред њега Мркоје сердаре,
на турску ми ударише војску;
с сваке стране приврући Турцима,
Турци бјежат плећа обрнуше,
а Срби их мушки поћераше:
320 са дно равна поља Драговића
до бијеле куле Драговића
пет стотинах главах откинуше,
пет стотинах хатах уграбише;

од бијеле куле Драговића
325 до велике Ступе Попадића
пет стотинах главах откидоше,
пет стотинах хатах уграбише.
А кад Ступи Попадића били,
док долеће крсташина орле,
330 крсташ орле великијех крилах;
то не бјеше крсташина орле,
но то бјеше Микоњићу Марко;
код Ступе је пресекао Турке,
па отолен поћераше Турке:
335 од велике Ступе Попадића
до Љевишта, села хајдучкога,
пет стотинах глава уграбише
и примише уз Рзачу Турке.
Но ће срећа, ту је и несрећа:
340 пуче бумба, а пуче лубарда,
уби бумба Мркоја сердара,
а лубарда Шушу барјактара.
Србима се уморише руке
сијекући уз Рзачу Турке,
345 од Србаља мало ко погибе,
од Турака мало ко утече:
Богу хвала, Срби задобише!

LIII

ОСВЕТА ЗА НЕВЈЕРУ ТУРСКУ (1820. год.)

Прошета се Пешикане Шуњо
по малену селу Трешњевоме,
шетајући књигу направио,
а посла је Чеву питомоме,
5 а на руке војевode Мића;
овако му Шуњо књигу пише:
„Знаш, војвода, није било давно,
кад с Турцима вјеру ухватисмо,
на вјеру нас Турци преварише,
10 преварише и тебе и мене:
тебе седам робах ухватише,
не кћеше их врнут без откупа –
за робље си дао доста блага;
мене б'јеле овце издигоше,
15 издигоше овце у Брестице,
на овце ми Турци ударише
и зајмише три крда овацах,
посјекоше три добра овчара,
баш сокола Муратовић Сава,
20 и делију Бајовић Лазара
и овчара Михајловић Шунду –
на граду им поперише главе,
с њима дивно града окитише.
Него, Мићо, ако Бога знадеш –
25 откад су ни стари настанули,
јошт нијесу под срамотом били –
изабери стотину Чевљанах,
хајде с њима на равне Рокоче:
синоћ дође Зеко из Бањанах,

30 јесте Зеко уходио Турке –
 прошао је Осман капетане,
 прошао је Осман у Бањане,
 и повео шездесет грађанах
 да ми купе цареве хараче,
35 да задају јаде ришћанима;
 ја ћу Цуце окупити листом,
 да идемо да их дочекамо,
 да се с њима, Мићо, покољемо.“
 Опет Шуњо другу књигу пише,
40 а посла је селу Марковини,
 а на руке Петру буљубаши,
 и у књиги Петра поздравио
 да избере шездес'т Марковљанах,
 да изведе војску на Рокоче.
45 Кад је Шуњо књиге разаслао,
 кад виђеше књиге буљубаше,
 те скочише, војску покупише,
 на Рокоче дошле арамбаше,
 ту нађоше Шуњу Пешикана,
50 ђе је Шуњо Цуце окупио,
 и ту они војску окупише;
 арамбаша дивно казиваше
 ђе је Зеко уходио Турке;
 када чуше Шуња Црногорци,
55 узнесе се јунак уз јунака,
 окренуше њине арамбаше,
 па уљеже војска уз Рудине,
 у зелену гору Церовицу –
 на Гребнице војска починула;
60 него виче војевода Мићо:
 „Црногорци, браћо моја драга,
 може ли се наћи Црногорца
 ко ће поћи горе до Бањанах,
 који ће ми по истини казат,
65 хоће л' бити Турци у Бањане?“
 Ту се нађе један јунак добар,
 јунак добар Петар буљубаша,
 па је Петар на ноге скочио,
 с собом узе другога јунака,
70 а јунака Шакића Горчина.
 Полећеше она два јунака,

изидоше горе у Бањане;
ту нађоше добра пријатеља,
за Турке им дивно казиваше:
75 ето су се Турци раздвојили:
пошао је Осман капетане,
и повео тридесет грађанах
и поша је низ Доње Бањане;
а ето ти Бећовић Ферата,
80 ето се је натраг поврнуо,
ето за њим кадија Њухаре,
а за њима тридесет грађанах –
ето Турци преко Почивала,
сад ће уљећ Турци низ Гребице.
85 А кад Петар гласе разумио,
па отолен натраг полећеше,
те у војску брзо улазише,
али Мићу право казиваше.
А кад Мићо Петра разумио,
90 ал' војвода ријеч говораше:
„А на ноге, браћо Црногорци,
а да ли ви пукнут срце неће,
а за нашу браћу изабрану
које су нам изгубили Турци?
95 Ход'те мене Мића послушајте,
јере ћу вас разд'јелити дивно:
хајде води, Петре буљубашо,
хајде води неколико војске
у равноме Долу Љесковоме,
100 да им не даш побјећ уз Бањане;
а ти хајде, Шуњо Пешикане,
хајде води трећи дио војске
у зелену гору Церовицу,
да им не даш бјежат Јеловици;
105 ја ћу водит трећи дио војске
тамо даље у Црно Валовље,
да им не дам бјежат уз Вардере.“
Како Мићо војску разд'јелио,
онако га дивно послушаше –
110 на троје се војска раздвојила,
сваки пође ђе му рече Мићо.
Црногорци дивно западоше,
међу собом Турке упустише:

115 пред њима је Бећовић Ферате,
па из грла попијева Туре:
„Ако си ђе, Шуњо Пешикане,
макни ми се с друма зеленога,
ти не смијеш ударити на ме.“
Уколико Турчин попијева,
120 утолико коња нагонио
на метериз Шуња Пешикана;
ма га добар јунак дочекива,
добар јунак Шакићу Горчине,
па ми Горчин ужди џефердара,
125 а погоди Бећовић Ферата
посред паса у срце јуначко –
задријема Турчин на дорина! –
састави га са зеленом травом;
кад Ферату главу откинуше,
130 иза тога обрну им рука.
У то цуцке пушке запуцаше,
три четири главе откидоше
и на Мића Турке наћераше,
ма их мушки Мићо дочекује;
135 ал’ војвода ужди џефердара,
а погоди кадију Њухара.
Утолико остали Чевљани
на Турке ти огањ оборише,
три четири главе посјекоше,
140 и отолен Турке обрнуше
на јунака Петра буљубашу;
па их јунак Петар дочекива
и на Турке огањ наложише,
три четири главе посјекоше,
145 низ Рудине Турке разагнаше.
Да је, браћо, видијети коме,
какве јаде и невоље граде
од Тураках низ Рудине равне!
Црногорци кад се искупише,
150 а доносе главе од грађанах:
седамнаест главах окупише,
и сувише турскога оружја
и што бјеше харач из Бањанах.
Ту поштење дивно учинише
155 и здраво се натраг поврнуше.

LIV

БОЈ НА МАРТИНИЋЕ (1832. год. 23. априла)

Санак снила млада попадија,
баш сокола попа Радовића
из крајичног села Мартинића,
сан саснила на равно Штитово:
5 ђе се облак подигнуо густи
од крвавог Скадра царевога,
иде облак преко Малесије,
и Зете се Земље дохватио,
Зету мину и ње Подгорицу,
10 доклен Спужу на крајину дође;
отлен пође селу Мартинићу;
ту на село облак починуо,
сташе муње из њег' сијевати
и грмјети планински громови:
15 Доње Село муње изгорјеше,
а на Горње чавке попадаше,
„мене, браћо, очи извадише,
и мојијем младим осам снахах,
мојим снахам' и мојим јетрвам';
20 него вјетар ка и огањ пухну
од Горњега Села и од цркве,
те из њега чавке подигнуо,
у густи их облак угонио,
сагна с' облак досред поља равна;
25 у то други пухну од Жупине,
трећи вјетар од воде Слатине,
те зајмише маглу преко Спужа.“
Кад ђевери снаху разумјеше,
од Спужа су војску опазили,

30 турску војску Намик-паше главом,
са својијем Тѣхаж-бегом сином;
одма танке пушке истурише,
а чобане браћу покликосе:
35 „Хај на ноге, браћо наша јадна,
ев' на село Турци ударише,
хоте нама село изгорјети
и све наше робље поробити,
све јунаштво наше похабити!“
Кад чобани пушке разумјеше,
40 ончас они на ноге скочише,
потрчаше зеленом планином,
брзо трче, више села доше.
А кад јадно село погледаше,
ал' га црна тама притиснула,
45 свуђ по њему Турци халакају:
Доње Село огњем сагорјели,
а у Горње пламе пренијели,
свиколици јуриш учињели,
и од њега нешто опаљели.
50 Али јунак из магле кликује,
по имену попе Радовићу,
он кликује до два братучеда:
„Хај, ђе си ми, Стефо и Гаврило,
што чините тер јошт не дођосте?
55 Село нама Турци изгорјеше,
осам братах нама посјекоше
и робље ће повест свеколико.
Бранио сам што сам боље мога,
али су ме ране допануле,
60 љуте ране, сад ћу погинути;
убило ме троје синџирлијех:
једне су ми ногу откинуле,
друге руку десну из раменах,
а треће ми срце изгорјеле –
65 умријет ми није жао сада,
јера сам се добро зам'јенио;
него јуриш, ако ме чујете,
јер ми Турци однијеше главу.“
Оно чуше Стефане и Гајо,
70 баш са тридест дружине чобанах;
у јунаках срца попуцала,

па удрише сложено на крвнике,
побише се огњем из пушака.
У то Турци плећи обратише
75 и низ село грдни утекоше;
ћерају их тридесет чобанах,
док у поље саћераше Турке
тридест главах њима откидоше.
То кад виђе Намик Алил-паша
80 јере Турци плећи окренуше,
у два реда низам поставио,
три хиљаде пјешца и коњика,
поче село бити топовима.
У то индат Мартинићу дође
85 од Пиперах и Бјелопавлићах,
мален индат: осам стотин другах;
како доше, на Турке удрише,
убише се пољем по низаму;
док и поље низам оставио,
90 с њиме паша и остала војска.
И ту паши мало Бог помога,
јер га коњске ноге унијеше
и Спужа га врата затворише.
Брђани се натраг повратише
95 и погипшу браћу покопаше.
Сваки оде на своје дворове,
дијелећи пушке срмајлије,
јатагане и свитне доламе.
Десетину браће укопаше,
100 толико их ранах допадоше;
а Тураках у тај бој погибе
сто шездесет и четири друга,
и триста их рањенијех бјеше.
Нек се хвали Намик Алил-паша
105 честитому цару од Стамбола,
и његову мухур-сахибији,
који му је низам поклонико
да њим хара црногорска села
и да лаве чини воловима.
110 Ал' дичи се, село Мартиниће!
Мартинићи, српски соколићи,
ви царева паше исправљате
са пуцима вашијех брешаках

115 да се не би који преварио
и у дубље с војском загазио
да султану љепши дар понесе,
а да бињиш црвени пригрне,
ол' пригрне ол' остави чапру,
ка су досле многи оставили
120 и како ће вазда, ако Бог да,
докле траје кршах и пушаках
и ђетићах јуначкијех срцах
у слободној српској Гори Црној –
што зависи од јединог Бога
125 и од свога духа витешкога.

LV

ОСВЕТА УСКОЧКА (1834. год.)

Књигу Драго Лопушина пише
од Селацах, мјеста хајдучкога,
оправи је у Морачу Горњу,
а на руке своје побратиму,
5 побратиму Мини Радулову:
„О војвода, на крст побратиме!
Мож ли знати, давно није било,
када дође паша на Дробњаке,
Дробњаци се њему предадоше
10 и пашину руку прихватише,
и даше му данке и хараче.
То не стаде за пуну неђељу,
на вјеру нас Турци преварише:
удрише нам седам муселимах,
15 посјекоше, робље поробише,
а велика мала заузеше,
и живијем огњем изгорјеше;
посјекоше главу од Ускоках,
Вујачића Петра капетана,
20 око њега седамнаест главах.
Ја на пашу не имам жалости,
јер у њега остаде невјера,
платио је пријед на Морачу;
него нама остаде невјера
25 у Никшићах, у наших комшијах.
Ситна ме је књига допанула
од Дробњаках, од племена јака,
од војводе Караџића Шуја:
јесу пошли од Никшићах Турци,

30 јесу двадест и више четири,
а пред њима Скочић барјактаре;
минули су Турци у Таслицу
да догоне храну на самару.
Но кад ситну бурунтију примиш,
35 хитро ђипи на ноге лагахне
и покупи војске неколико,
хајде к мене у Јаворје равно,
дако би нам Бог и срећа дала
да Ускоке браћу осветимо.“
40 Кад војводи ситна књига дође,
он се јави Мијату сердару,
све му каже што му књига пише;
договорно књиге направише,
једну књигу у Морачу Доњу,
45 а на руке Митру калуђеру:
„Чујеш добро, Митре калуђере,
покупи ми Доњеморачане,
брже с њима у Јаворје равно!“
Ону посла, другу направио,
50 а шиље је у Ровца камена,
у Дубоко Дурковић Вучини:
„О Вучина, од Роваца кнеже,
покупи ми педесет Ровчанах,
хајде с њима уз Лолу планину,
55 доклен дођеш на Јаворје равно!“
Ону посла, трећу накитио,
а шаље је у мјесто хајдучко,
у хајдучко мјесто у Љевишта,
а на руке кнезу Миловану:
60 „Покупи ми Ускоке јунаке
и не остав' сивога сокола,
баш сокола Јакшу Гачанина,
који згађа у планину кланце
у поноћи као усред подне.“
65 Кад војвода књиге разаслао,
он окупи Горњеморачане,
с њима пође уз Морачу Горњу,
доклен дође на Јаворје равно;
а ево ти Митра калуђера
70 и за њиме Доњеморачани;
а ево ти Дурковић Вучина

и за њиме шездесет Ровчанах;
а ево ти кнеза Милована,
а за њиме Јакша Гачанине,
75 а за Јакшом шездесет Ускоках,
све голога момка нежењена,
који може стићи и утећи,
а на муку друга причекати,
на запету пушку дочекати,
80 а турачку главу уграбити.
Кад се Срби наједно састаше,
ту су Срби рахат учинили,
међу собом игру затурили,
скок скакаху, а камен метаху,
85 а гађају нишан на бјељегу;
док их био данак оставио,
а тамна их ноћца приклопила,
буљубаше на ноге скочише,
за њима се војска подигнула,
90 и сва војска низ Сеоца мину,
доклен војска у Тушину сиђе,
а под кулу попа Милутина.
Али зове Драго Лопушина,
зове Драго Милету сердара:
95 „Јеси ли ми на бијелу кулу?“
На кулу се јунак нагонио,
а скочио како соко сиви.
Ал' му вели Лопушина Драго:
„О Милета, наша перјаницо,
100 мож ли знати, давно није било,
кад нас лани преварише Турци
на мир вељи и на Божју вјеру,
на Сеоца наша ударише,
на Сеоца на село Малинско,
105 поробише, главе посјекоше –
а што ћу ти лакрдију дуљит,
а све знадеш што су учинили –
и јошт тебе раном обранише?
Но на ноге, наш сиви соколе,
110 да идемо равној Буковици
да чекамо од Никшићах Турке,
ако би нам Бог и срећа дала,
да невјеру нашу осветимо –

минули су у Таслицу Турци.“
115 А Милета на ноге скочио,
узе с собом седам осам другах.
Она војска низ Тушину мину
и пријеђе воду Буковицу,
па уљеже у Ивицу војска.
120 У Ивицу Срби починули,
а добру су стражу поставили,
добру стражу Јакшу буљубашу,
те ми чува равну Буковицу,
чува јунак они дан до подне.
125 А кад било дневи око подне,
стаде јека равне Буковице,
а ево ти од Никшићах Турци:
има пуно тридесет грађанах,
на тридесет хатах и парипах,
130 и за њима тридесет сејсанах,
те ћерају робу за Никшиће.
Стоји фиска хатах и парипах,
а бијесни Турци поп'јевају,
не би река јере су тридесет,
135 но јере је стотина пунана.
Брже Јакша у дружину пође
и војводи од истине каже.
Када Срби Јакшу разумјеше,
она војска низ Ивицу сиђе
140 на крваву воду Буковицу.
Сташе Срби војску уређиват:
пред једном је Митар калуђере,
и за њима војске неколико,
и пријеђе воду Буковицу,
145 докле дође равној Сињавини,
да претече од Никшићах Турке
да не бјеже к равну Колашину;
пред другом је Јакша Гачанине,
и за њиме војске неколико:
150 и он воду Буковицу мину,
да он чува од Никшићах Турке,
кад би Срби кавгу заметнули,
да у Пјевља не утеку Турци,
у Пјевљима у турскоме граду;
155 пред трећом је Милета сердаре,

и за њиме војске неколико:
и он сједе крај Буковице,
око њега војске неколико,
да он чува од Ивице Турке,
160 кад би Срби приметили кавгу,
да Ивицом не утеку Турци;
пред четвртом Миња војвода
с побратимом Лопушином Драгом,
и за њиме војске неколико:
165 да затече од Никшићах Турке.
И овако збори војвода:
„Немој који затурити кавгу
док не пукне мога џефердара,
хоћу гађат Скочић-барјактара,
170 не би ли ни Бог и срећа дала
да осветим Петра капетана.“
Сви га Срби дивно послушаше,
све се скриво у лист и у траву.
А ево ти од Никшићах Турци,
175 а пред њима Скочић барјактаре
на лабуда ка на горску вилу;
ђе ми нагна претила лабуда
на јунака Мињу Радулова –
војвода га гађа џефердаром.
180 Пуче пушка ка да прогмјело
и погоди Осман-барјактара
међу токе у прси широке,
убила га зрна на синцире,
зададе му Србин рану ружну,
185 проз Турчина сунце огријало –
паде Турчин на зелену траву.
Како пуче пушка војводина
а погибе Осман барјактаре,
ала банда завргла се кавга:
190 пушке пучу, крв се пролијева,
пролијећу коњи без Тураках.
Обратише Турци Колашину,
и бране се огњем из пушаках,
дочека их Митре калуђере,
195 убише се бојем жестокијем;
обратише Турци пут Пјеваљах,
дочека их Јакша буљубаша,

око Јакше војске неколико,
убише се бојем жестокијем;
200 обратише уз Ивицу Турци,
дочека их Милета сердаре,
побише се бојем жестокијем.
Што утече Мињи војеводи,
не утече Митру калуђеру;
205 што утече Митру калуђеру,
не утече Јакши буљубаши;
што утече Јакши буљубаши,
не утече Милети сердару;
посјекоше, нико не утече:
210 ево тридест главах на гомилу!
И не жале тридест на гомилу,
но утече Марун на кобилу,
а ћера га соко тица сива,
соко тица Вујачићу Туро,
215 уз Ивицу зелену планину;
он га ћера, утећ му не ћаше,
но га Марун Богом братимио:
„Богом брате, Вујачићу Туро,
не изгуби брата ришћанина!“
220 Часнијем се крстом прекрстио;
већ кад се је Турчин прекрстио,
и утече Ивицом планином
да он каже тамо у Никшиће
како му је у Таслицу било.
225 Богу хвала, Срби задобише,
задобише мејдан на крајину
и здраво се натраг повратише;
доклен војска на Тушину дође;
ту је војска починула дивно
230 и лијепо шићар дијелила,
око свашта те се погодише.
А кад су се погодили дивно,
али вели Лопушина Драго:
„О војвода, мио побратиме,
235 да ми ситну књигу направимо,
шиљимо је граду у Никшиће,
а на руке Осман-капетану
на овоме да се умиримо:
да невјеру нашу пребијемо

240 коју су нам Турци учинили
за њихову бруку и грдило,
а нашега мала великога
за његову дробну трговину;
а остале Турке и Ускоке:
245 да пребије Петра капетана
за његова Осман-барјактара,
а остале једног за другога.
Право није, ма лијека није!“
И ту Срби шенлук учинише
250 и тридесет главах донесоше
на крајину у Морачу Горњу.

LVI

ПОХАРА ЖАБЉАКА

(1835. год. 10. марта)

Санак снила диздар-агиница,
вјерна љуба диздар Јакуп-аге,
у Жабљаку граду крајичноме:
ђе се густе облак подигнуо
5 од кржаве српске Горе Црне
и покрио града од Жабљака,
на град кишу крваву пустио;
ђе из њега муње сијеваху,
а огњене муње и громови;
10 ђе су Жабљак муње попалиле,
а громови на њем разорили
диздарове дворе и сараје;
а из таме ђено загракаше
по бедему дванаест орловах,
15 ђе је до ње један долетио,
прекрио је крвавом марамом.
Тек на бедем они загракаше,
виђе када, виђеће је јади!
ђе стадоше хитро долетиват
20 соколови од српске крајине,
на веља се јата савијати
по тврдоме граду жабљачкоме.
Женска страна свака страшљивица:
тек што снила, на ноге ђипила
25 из миндера и мека душека,
искрај свога диздар Јакуп-аге,
пак ишћера ватру на кресиво,
те упали воштану свијећу.
Ал' се ага није пробудио,

30 веће трудан у миндеру спава,
е се Туре бјеше уморило
играјући хата четвртака
по широку пољу Темовскоме,
с господом се на џилит бијући.
35 Не смије га млада пробудити,
е је ага момче посрдито,
да јој сањив што не рече ружно,
веће над њим стоји у миндеру,
рони сузе низа своје лице,
40 како бисер низ бијелу свилу.
Једна јој се суза отиснула,
те је аги лице оквасила –
скочи ага те збори срдито:
„Давор куло, остала му пуста,
45 лани сам те пусту начинио,
покрио те тиглом из Црнице,
па си љетос мени прокапала!“
Али аги говори кадуна:
„Ага драги, живота ми твога,
50 није теби прокапала кула,
већ је теби проплакала љуба.“
Па почела аги кажевати
ка је санак у миндеру снила,
и овако њему говорила:
55 „Млади ага, драги господаре,
ако ће се што вјероват санку,
оће власи Жабљак похарати,
наше дворе огњем изгорјети,
тебе убит али обранити,
60 мене младу у ропство узети;
већ на ноге, аго господаре,
те истрчи на бојанли кулу
више градске демирли капије,
пали крњу, а жежи зеленку,
65 нек отиде јека по свијету;
умах ће ти топи окупити
сву крајину турску до Мораче
и зелена Блата дубокога;
ту зазора нема, господаре,
70 ти си, богме, на крајину љуту,
нико ти се подругати неће.“

Ага врисну ка да се помами:
„Муч, кадуно, луде ти си главе,
лакше збори да те не зачују
75 моји момци, хитри витезови!
Није ријеч свилена марама
да је свијеш па у њедра туриш,
већ је ријеч једна одалица:
може поћи од устах до устах,
80 могу момци ријеч разасути
у кафане и на диванане;
кад зачују Турци витезови,
би се мене могли подругати
јал' ме со тим штогођ укорити
85 да се бојим каурске крајине,
у тврдоме граду жабљачкоме,
која нема топа убојнога,
ни кумбаре да пали махале.
Ја се граду не бојим Жабљаку
90 док су на њем топи огњевити,
који могу окупит крајину,
десет хиљад' од једнога гласа,
од другога Скадар на Бојану
и његову Малесију љуту:
95 да нам дође свијет до Дунава
и до сиња мора дебелога,
би се грдан с њега повратио,
а камоли сама Гора Црна,
ка и што се грдан повратио
100 Вукасовић Филип Маџарине,
и њемачки плаћени солдати
те возаху топе и кумбаре,
и са њиме листом Гора Црна.
Него мучи, не плаши се, кадо!
105 Сан је лажа, а Бог је истина.
Ружно си се главом наслонила,
а ружно си нешто помислила.“
Ал' му када опет бесједила:
„Не збор' тако, мој драги агане;
110 ја сам јучер на зијафет била
у јетрве, каде Дервишеве;
она ми је млада каживала
да је чула од брата Ахмета,

отка Куче посјекоше Турци
115 на мир Божи и на вјеру тврду,
да се клети Црногорци хвале
један другом у пјане механе
да ће на град турски ударити,
поробит га, ватром попалити
120 и са тијем Куче осветити.“
„Муч, кадуно – ага јој говори –
не мучи ме, да починем трудан!“
Ага главом на душеку клону,
кадуни се спавати не дава,
125 већ дохвати иглу од биљура,
поче ситно по ђерђеви вести.
У то саба зора отворила
и истекла јутарња Даница;
зовну када лагахну Орфану
130 и пружи јој срмајли ибрика
да донесе воде из чатрње,
да Туркиња прихвати авдеса.
Скочи млада и ибрик прихвати
и отрча к дубоку бунару,
135 спушти хитро на чекрк узицу
и захвати воде из бунара,
па погледа пут градске капије,
Јусуф-ага ће обично спава
и с момцима караулу чува
140 крвавоме граду жабљачкоме;
али има што виђет Орфана:
уљегли су дванаест јунаках
од ваљатне српске Горе Црне,
притиснули табљу и авлију,
145 Јусуф-агу ухватили жива,
свезали му наопако руке.
Кад то млада очима виђела,
потурила срмајли ибрика,
па потрча у харем кадуни.
150 На њу ми се разљутила када:
„Што би, кучко, змија те убила,
од шта си се тако уплашила,
а саба је зора отворила?!“
Ал' јој млада говори Орфана:
155 „О госпођо, Јакуп-агинице,

имам ти се рад' шта уплашити!
Кад захватих воде из бунара,
бачих очи на градску капију,
ђено ага чува граду стражу,
160 ал' ту јада имам видијети:
улећело дванаест орловах
од кржаве ломне Горе Црне,
ухватили млада Јусуф-агу,
па га воде по градској авлији
165 свезанијех руках наопако!"
Виче када и кара Орфану,
да не чује млади Јакуп-ага,
док не види је ли то истина,
па отвори срчајли пенџера.
170 Види када – није пријевара,
но истина што каже Орфана,
па ми поче питати слушкињу:
„О слушкињо, убила те гуја,
да страшнијех српскијех јунаках
175 што су нама у град улећели!
Један јесте на високу кулу
више тврде од града капије:
над њиме се свилен барјак вије,
прекрстио ноге под барјаком,
180 а у руке прекоморку држи,
пут наше је куле обратио;
а до њега други наврх куле,
црна брка ка гаврану крила:
и он шарку држи на рукама,
185 пут наше је куле обратио,
од ње добра нама бити неће.
Па да ти је виђети, Орфано,
два проклета Срба на авлију
те чувају од града капију!
190 Један јесте стаса високога,
а жутога до рамена брка,
дигли му се брци на рамена,
ка соколу крила од кољена –
и он пушку носи у рукама;
195 што је друго хала украј њега,
широкијех прсих и раменах,
покрио се морском тамбарином,

испод ње му кубурлије вире,
а за њим се палошина вуче
200 по нашојзи мермерли авлији,
а у руке држи брешакињу.
Па да видиш, проклета влахињо,
код ђевера, млада Јусуф-аге,
код њега су два влашка јунака,
205 те чувају агу свезанога:
једноме су за пас пушке мале,
без никаква ножа ни анџара,
руке држи на пушке обије,
а латинку уз раме лијево –
210 он се с агом разговара мудро;
што је други влашић крај њега,
гарила га мрка наусница,
а љепши је од сваке ђевојке:
он је танку пушку обратио,
215 чека мога агу на прозору,
кад се дигне из мека душека.“
Мало када главу промолила,
кад угледа друге шест јунаках,
ђено пушке држе натегнуте,
220 а сјели су на џебане врата,
гледе Срби заметнути кавгу.
Препаде се, паде код миндера,
више не смје причати влахињи,
већ је пита була полагаано:
225 „Кажуј мене све редом, Орфано,
е ти знадеш Србе по крајини,
који јесу овђе по имену?“
Тад служанка на пенџер измоли,
па ми поче причати кадуни:
230 „О госпођо, Јакуп-агинице!
Што два Срба наврх куле кажеш
те се код њих крсташ барјак вије,
оно су ти Богом побратими,
арамбаше од крваве Жупе:
235 једно соко Милош барјактаре
од витешке куће Јанковића,
друго јесте Ђукановић Петро;
није Петро но један у мајке,
ма не штеди живот за поштење.

240 Што су, госпо, два друга јунака
те шетају нама по авлији,
оно су ти ријечки јунаци:
једно јесте Радовић Периша,
који знаде кланце и богазе
245 од Бојане до Зете кржаве
у поноћи како у по дана,
а друго је попе Врањанине,
те на њега морска тамбарина,
а за њим се вуче палошина;
250 Турци су му кућу опалили,
по кући му благо покупили
и лијепо рухо и оружје,
самого је животом утека
и унио двије кубурлије,
255 а палаш је негђе узајмио
и проклету мрку тамбарину
од невоље, да се плаше Турци.
Што су, кадо, два добра јунака
те свезана чувају Јусуфа,
260 једно ти је Станковићу Кењо,
јунаштва му у хиљаду нема,
ни људскога збора ни разума:
благо младу аги Јусуф-аги,
јунак ће га свободити Кењо;
265 што је момак прикладни до Кења,
то је, кадо, Ивановић Преле;
кажу, кадо, хита на јунаштво,
ђе се црна пролијева крвца.
Што шест Србах сједи пред џебану
270 те су своје пушке наредили,
то су, кадо, шест љутијех гујах
из кржаве покрај воде Жупе:
једно Иван, а друго Никола
Газиводе, кржави јунаци –
275 не боје се газити по крвци;
друго су ти два брата рођена,
два Костића, сиви соколићи,
једно Милош, а друго Малиша –
лоше мајци ће пушку обрете,
280 ође мајка остат кукавица;
треће су ти два добра јунака,

једно Чило, а друго Никола,
Краљевићу и Оташевићу,
које нигђе нико не претјече
285 ђе поштење грабе Црногорци.“
Кад кадуна разумје Орфану,
поче тихо Јакуп-агу будит,
свиленом га ударат марамом
по турскоме лицу и образу.
290 Скочи Јакуп с миндера на ноге,
па он поче карати кадуну:
„Што је, кадо, дуг те јад убио,
што ми не даш спават на уранку?!“
„Како што је, мој агане драги:
295 Срби су ти Жабљак освојили,
притиснули табљу и авлију,
бојну кулу, демирли капију;
ако ли ми, ага, не вјерујеш,
ти погледај Милош барјактара
300 ђе попео крсташа барјака
на бедему на највишу кулу.“
Кад кадуну ага разумио,
скочи брже а покличе момке:
„На ноге се, моји соколови,
305 Срби нама Жабљак уграбише!“
Па полеће харему високу
на највишем боју и пенџеру,
а дохвати сјајну брешакињу,
на коју су дванаест павтамах
310 од жежене срме саливене,
којано би оклоп проломила,
а камоли прси у јунака;
па отвори срчали пенџера
и окрену танку брешакињу
315 на сокола Станковића Кења;
доиста га убити оћаше
да ми ага пушку не подиже:
препаде се, чудит му се није,
да Јусуфа брата не убије.
320 У то српске пушке запуцаше,
Јакуп-агу љуто обранише,
сломише му ногу у кољено.
Рањен Јакуп момке повикује;

– а што ћу ви лакрдију дуљит –
325 по граду се кавга затурила:
Срби држе бедем и авлију,
по бедему куле свеколике;
Турци су се у харем тиснули
те се бране огњем из пушаках.
330 У то Турком индат прискочио,
сто тридесет влахах и Тураках,
а пред њима ага Дервиш-ага,
брже уз град стубе прислонише,
па ми одсвуд Турци јуришише.
335 Ал' се мушки бране Црногорци,
лете они бедемом од града
ка дванаест сивијех орловах
када лете по јелових гранах,
туку Турке и крв проливају,
340 не дају им ока отворити,
а камоли града освојити.
Од града се Турци одмакоше
те у варош опет уљегоше.
Мало стаде, не би николико,
345 док ево ти листом Подгорица,
а пред њоме сваке поглавице,
све ћу ти их по имену казат:
прво ти је Лекића спахија,
за спахијом Бибезић кадија,
350 а за њима два Османагића,
Смаил-бего и Сулејман-бего;
за безима два брата Крнића,
Ибро Аљов и с њим Јусуф-ага,
а за њима Смаил-ага Бешлић;
355 за Смаилом Абдул Ђечевића;
за Абдулом Усеин Аџића,
а за њиме беже Авдовићу,
а за бегом Груда барјактаре,
Бац-Вуксане и с њим Хак-Шабане;
360 а пострани иду двије силе,
Кинковићу и с њим Дрицковићу,
од силе се м'јешати не оће,
ни с Турцима упоред одити:
Бајрам иде пјешке на ногама,
365 а Кинковић на коња кулаша,

зликовци се један другом хвале
колике ће који посјећ главе;
турска сила, махнити бјесови,
оставили силна Драгањића,
370 те за њима алај-барјак носи,
за барјаком листом Подгорица:
шест стотинах крвава јунака,
три стотине Груде крајичнога;
три се хале за свом војском вуку,
375 не би двије пушке дотуриле:
Авдо Куфак, за њим Ахмед-баша,
за Ахметом Ђукица Мурате;
ал' се војске држати не могу,
турска их је рђа преклопила.
380 Ах, нека их, да их Бог убије!
Што не сједе, рђе крмељаве,
но су ћори узели батине
да с њом бране цареве крајине;
кад не виде друмом трпутати,
385 ка ће виђет кавгу заметати,
кад не виде, што дома не сједе,
него иду да се смију Турци,
и за њима ћеца халакају!
Дође сила турска сваколика –
390 тек што бјеше починуло сунце
у жабљачку варош поноситу;
па сједоше турске поглавице
и господски онђе вечерати;
око града уредише војску,
395 кад јој реку, да на град ударе.
Него среће нуто какве ти су
црногорски у граду орлови!
Кад мишљаху да ће погинути,
онда њима вељи индат дође,
400 вељи индат Ријечке нахије,
три стотине љута убојника,
а пред њима Филипе сердаре
и Грујица кнеже Лопичићу.
Поглавице војску разредише:
405 једну даше Љешевићу Вуку,
да с њом удри од источне стране
и пробије пут градске капије;

другу храбру попу грађанскоме,
да с њом удри од сјеверне стране,
410 да похита пут градске капије
да се сrete с Љешевићем Вуком;
трећу себе војску оставише;
поглавице с војском обрнуше
проз тијесне кланце и сокаке.
415 Кад удрише одсвуд Црногорци,
зајечаше пушке на стотине –
ту не знаде један за другога,
ко погибе, ко ли жив остаде!
Витезови млади Црногорци
420 проломише Турке у сокаке,
доиграше на градску капију;
на њу први од свакога дође
сиви соко Љешевићу Вуче
са десетак одбране момчади;
425 како дође, тако га познаше,
отворише Жабљаку капију,
Црногорци у град уљегоше.
У то сила турска наринала,
три хиљаде љута убојника
430 Малесије из Зете простране;
а одовуд сила црногорска:
Цеклињани, храбри витезови,
Љуботињци на гласу јунаци,
а пред њима попе и Шутане,
435 Добрљани и с њима Грађани,
којино су одвазда јунаци,
и остала Ријечка нахија;
Цетињани, соколови сиви,
а пред њима сердар Мартиновић.
440 Ту се двије силе ударише,
по вароши огњем жестокијем.
Него турска сила узмакнула,
у тврде се куле затворила,
ал' зафајду, драги побратиме!
445 Црногорци варош опколише
и у куле Турке затворише;
с једне стране сташе бити Турке
огњенијем топом и лубардом;
с друге стране јуришају често

450 на кржаве куле по Жабљаку.
Три дана се све једнако бише,
ноћи, дневи нигда не престаше;
ал' четврти снажно ударише
на сараје Омерћехајића;
455 изагнаше из сараја Турке,
по сарају покупише благо,
чоху, свилу, срмајли оружје,
и сараје огњем упалише.
Кад сараје огњем опалише,
460 одмах они зорно ударише
на сву варош и бијеле куле;
Пашовића куле попалише,
Пашовића и јошт Зеновића,
у њих многе Турке погубише
465 и велики шићар уграбише.
Ал' се не да ага Перкочевећ,
Перкочевећ и с њим Муминовећ,
већ се љуто из затвора бране;
Срби су им огњем навалили
470 и сијена много нанијели,
па их жегу зивтом и барутом,
доклен огњем ишћераше Турке,
Муминове попалише куле
и бијеле куле Харапове.
475 Када Срби Жабљак похараше,
поробише, многу крв пролише,
онда градске Турке изведоше,
а пред њима диздар Јакуп-агу,
те ми Турке из ропства пустише,
480 без оружја, чохе и чибуках,
и њихове велике хареме,
справише их шехер-Подгорици;
а они се натраг повратише
и с Жабљака топе одвезоше,
485 Јакупове дворе упалише
и остале по бедему куле.
У том боју погибоше, друже,
Црне Горе многи соколови; –
ма што бјеху два добра јунака:
490 Мартиновећ из Цетиња Иво,
Црне Горе хитра перјаница,

495

и делија Митар барјактаре
од крвава Села Добрскога! –
нека гину, весела им мајка,
њихове ће душе царовати,
јер су живот за поштење дали
и освету браће и племена
од Турчина, стара безвјерника!

LVII

ПОГИБИЈА БЕЋИР-БЕГА БУШАТЛИЈЕ (1839. год. 15. јунија)

Закукала црна кукавица
насред тврда Скадра на Бојану,
ђе су досле многе прокукале
од србаљске руке и оружја.
5 А кад кука, не веселила се?
Баш кад јој је вакат и вријеме,
о несрећном дневу Видовоме!
То не била, богзна, кукавица,
већ љубовца бега Бушатлије.
10 Ако кука, јест јој и невоља;
није много доба ни времена
откад му је постала љубовца,
а сада је црна кукавица:
бег се спрема на цареву војску,
15 спрема бега паша Хасан-паша,
спрема њега с војском на Брђане,
и даде му војске шест хиљадах,
Арбанаса, убојника љута,
бескућника и безобразника,
20 од зла оца, а од горе мајке,
који нема куће ни баштине,
до у појас свијетло оружје,
а на раме брешке и латинке;
јошт му даде војску од низама,
25 а низама четири табора,
за низамом убојне топове,
а за њима зиле и борије,

и добоше што замећу кавгу,
од страшљивца те граде јунака.
30 Дивно паша бега сјетоваше:
„Бећир-беже, мој соколе сиви,
хајде мудро, не погини лудо,
чувај своју главу на рамена
од Србина, турског душманина!
35 Хајде с војском варош-Подгорици,
ту ћеш с војском конач учинити,
а ујутру рано подранити;
с собом узми варош Подгорицу
и њезине околине љуте,
40 хајде с војском Спужу на крајину,
ту ћеш табор с војском учинити.
Па отоле удри на Брђане,
попали им села по ћенару,
а посјеци брдске крајичнике,
45 а пороби робље по крајини;
зароби ми младијех робињах
што су згодне за харема мога;
добро знадеш, беже Бећир-беже,
ја сам Турчин на свему поклапан,
50 понајвише на младе робиње –
доведи их Скадру на Бојану!“
И јошт га је паша сјетовао:
„Бећир-беже, турска поглавицо,
када кћенеш с војском ударити,
55 ударити каурској крајини,
напред пусти Малесију љуту,
за њом стави низам у параду,
солдатију све у дуге врсте
да су тврђе плећи Арбаније,
60 за низагом убојне топове.“
Бећир-бег се паши поклониио:
„Хвала, пашо, мили господару,
ја ћу тебе дивно послушати,
а љепше ти поса оправити:
65 попалићу каурске крајине,
а посјећи брдске крајичнике,
а поробит робље по крајини,
харем ћу ти робља напунити,
све ђевојком и невјестом младом –

70 то јест жеља од мога рођења;
шест пашах сам досад престојао
у бијелу Скадру на Бојану,
свакојег сам по реду молио
да ми даде војску и захиру
75 да ударим с војском на Брђане,
не би ли ми Бог и срећа дала
да осветим главу везирову –
мога стрица Махмута везира,
кога су ми они погубили
80 и затрли оџак Бушатлића –
а ти ми је без ријечи даде;
хвала тебе и господству твоме!“
Па он крену силновиту војску,
навезе је на Блато широко,
85 а извезе пољу Темовскоме;
с војском варош-Подгорици дође.
Ту је с војском конак учинио,
а ујутру рано подранио;
успут узе варош Подгорицу
90 и њезине околине љуте,
с војском Спужу на крајину пође.
У Спуж с војском табор учинио
и ту стао за неђељу данах:
сваки данак пуштаваше војску
95 на Пипере и на Мартиниће;
ал’ се лако не дају Брђани,
већ се бране храбро и витешки,
особено храбри Мартинићи
и Стијена, крвава крајина;
100 сваки данак бој огњени бију,
сваки данак, а све без престанка.
Није шала, драги побратиме:
у Стијену и у Мартиниће
има бројем педесет јунаках,
105 што је мртва и што је рањена,
све бирана лакца и момчета,
без остале брдске покрајине.
Кад неђеља напуни се данах,
уранио беже Бушатлија
110 пређе зоре и бијела дана,
те пустио у војску телала:

„Ко је коњиц, коње хазурајте,
а пјешаци притеж’те опанке,
јер хоћемо јутрос ударити,
ударити с војском на кауре!“
115 Похиташе пјешци и коњици,
по сриједи пушке дохватише.
Ту ми беже разређује војску:
једну даде Хоту Асан-аги,
120 буљубаши од све Малесије,
дв’је хиљаде Малисора љута,
и даде му Лекића спахије
и спахину војску свуколику
да он удри на село Јастребу;
125 другу војску бјеше оставио,
оставио низам уређени,
на бријегу ријеке Сушице –
за низамом убојне топове
и за њима зиле и борије;
130 а бег трећу обрнуо војску,
с њом обрну пут села Косића.
Велика је сила у Турчина,
све је поље војска притиснула:
од ријеке Зете до Сушице,
135 над војском се вијаху барјаци
како љетни по небу облаци!
Једанак су војске удариле:
кад бегова на село Косићу,
тад агина на село Јастребу.
140 Одма војска бјеше опалила,
попалила чобанске стајнице;
али села опалит не могу,
јер сељани села не даваху,
већ у ендек тврди запанули –
145 бране села огњем из пушаках.
Ал’ је мука и невоља љута!
Арбанаси силни насрнули,
жељни главах, а жељни оружја,
жељни пљачке, а жељни плијена,
150 и Бог знаде – одољети ћаху
и јошт многа јада починити,
него мала помоћ прискочила,
помоћ мала, ма срећа велика –

155 прискочило тридест Брајовићах,
све војника, све једнога лика,
те са стране они ударише
на Хасана, од Хотах главара,
на спахију и њихову војску.
Кад то виђе ага Хасан-ага,
160 мњаше ага да је поточ виша,
да приспјеше брдски крајичници,
препаде се, да га Бог убије,
те побјеже натраг без обзира,
а за њиме Лекићу спахија,
165 а за њиме сва њихова војска;
издадоше бега Бушатлију,
издадоше, црн им образ био!
Ал' не бјежи беже Бушатлија
нит' његова љута Арбанија,
170 већ јуриши беже без престанка
да попали села по крајини,
како што се паши захвалио.
У то друга помоћ прискочила:
од малог села Ћуриоца,
175 Загарчани и Покрајвођани
и Лакићи, љути убојници.
Слећеше се триста крајичниках
и на бега сложно ударише –
бој се бије, и гину јунаци;
180 пала тама Косовијем Лугом
од брзога праха и олова,
од стајницах те подждили Турци –
бој огњени траја два сахата;
кад у трећи сахат уљегоше,
185 онда Срби Бога споменуше
и сви сложно пушке опалише,
а пламене ноже повадише,
па у Турке јуриш учинише.
Ту се проли крвца од јунаках
190 како бурна киша из облаках,
ту јаучу мртви и рањени:
неки вичу: „Леле њему, мајко!“
неки веле: „Прихвати ме, друже,
каури ми посјекоше главу!“
195 неки куне пашу Асан-пашу:

„Авах, пашо, ранах допануо,
што нас посла на љуте Брђане –
затријеше твоју Арбанију!“
Турци вуку мртве и рањене
200 пут крвава Служа на крајину,
а Брђани своје не гледају,
већ једнако бојем јуришају.
Ту искочи момче од Брђанах,
Мирко Токов од села Лакићах,
205 с голим ножем у бијелој руци
и ухвати живога Турчина –
Диздаревић бега Насу-бега,
под пусатом и свијем оружјем,
и бегову одсијече главу.
210 Бјелопавлић разагони Турке
како вуци у планини овце,
и нагнаше бега Бушатлију,
око бега сто и тридест другах,
на обали Зете валовите;
215 дочекаше јадни Мартинићи
с оне стране студене ријеке
и на Турке огањ оборише;
с ове стране љути крајичници
с ножевима у бијеле руке.
220 Ту ми друго момче искочило,
а на име Грујичин Кезуне
с голим ножем у бијелој руци,
и ухвати бега Бушатлију
на витеза хата под оружјем;
225 тако Кезу Бог и срећа дала,
те му беже ране не удари,
а он бегу главу откинуо;
друго момче хата дебелога,
треће момче свијетло оружје.
230 Па ми треће момче искочило,
од малог братства Калезићах,
а на име Радовић Новица;
а какав је, весела му мајка,
наусница нема ни брковах –
235 нема њему до шеснаест љетах,
вељу пушку у бој не понио,
осим једну малу за појасом;

он на љуту змију нагазио,
на Турчина Малића ћехају,
240 буљубашу од све Тосканије,
који се је потежио, курва,
и довео Тоскалију љуту
да он хара Србе по крајини.
Он Турчину загон учинио,
245 но га Малић сабљом дочекао,
на Новицу вранца наћерао;
но се момче листо намјерило:
уви му се под коњем витезом
те му Турчин не посјече главу.
250 Сину момче као змија љута,
уграби му иза сабље руку,
а низ хата нагнуо ћехају,
а упири своју пушку малу,
те Малића погодио дивно –
255 саломи му чело под саруком.
Паде Малић с вранца дебелога,
Новица му сабљу уграбио
и с њом му је главу откинуо.
Крајичници, соколови сиви,
260 у остале јуриш учинише,
ту педесет главах посјекоше;
осамдесет осталих Тураках
у ријеку Зету поскакаше.
У то стаса ћенар и крајина,
265 стаса, побро, хиљада момаках
од племена бјелопавлићкога,
дотрчаше браћи у помоћи;
ал' зафајду, драги побратиме,
јере Турци бјеху измакнули
270 и у Спуж се тврди затворили;
а они се натраг повратише,
искићени турскијем главама
и с многијем турскијем оружјем.
Ту се поточ саста и војници,
275 из три пута шемлук учинише,
па погипшу браћу укопаше.
Главе турске носе на Цетиње
те Цетиње с њима искитише.
Ал' витези даре задобише

280 за њихову храброст и јунаштво:
 задобише од срме медаље,
 то је дика у свијет војника –
 нек их носе, нека се поносе,
 јер су они крило од крајине,
285 од крајине крвљу обливене!

LVIII

УДАР НА САЛКОВИНУ (1840. год. 9. септембра)

Бијела је покликнула вила
саврх Весца, брда високога,
тер кликује у питому Жупу,
у Рваше, у село крваво,
5 а на име Љешевића Вука:
„Почуј мене, Љешевићу Вуче:
ако пијеш у механу вино,
на љуте ти ране излазило,
ако лежиш у постељи с љубом,
10 остала ти љуба удовица!
Устај, море, часа не почаси,
ево на нас иде силна војска,
а пред војском три турска сердара:
једно ти је ага Хакан-ага,
15 за њим војске четири хиљаде,
Арбанаса, бирана јунака;
а друго је Мехмеде спахија,
за спахијом војске дв'је хиљаде,
Подгорице и Зете простране,
20 и с њим Груде, брдо убојито;
а треће је Мехмед капетане
од крвава Спужа на крајину,
за Мехмедом хиљада Тураках,
баш хиљада влахах и Тураках.
25 Силна се је војска окренула,
на Морачу брода пребродила,
у Жабљаку око учињела;
сад ће удрит на село Додоше
и Додоше огњем попалити,

30 а додошко робље поробити.“
Када Вуче разумио вилу,
он латинку пушку дохватио,
па истрча пред бијелу кулу,
пушком меће а из грла виче,
35 те кликује ђецу Рвашане,
Рвашане и друге Жупљане:
„На ноге те, соколови сиви,
истини ми гласи допадоше
е ће на нас Турци ударити,
40 ударити на село Додоше;
већ на ноге, да их дочекамо
и да с њима крвцу пролијемо,
да Додоше село обранимо
и крајине образ сачувамо.“
45 Скочи Вуче, часа не почаси,
а за њиме ђеца Рвашани,
Рвашани и други Жупљани,
бројем управ сто и тридест другак,
све пушкар а и љута бојника;
50 брзо пошли како соколови,
у свануће на Додоше дошли.
Тек што Вуче на Додоше дође,
пушком меће а из грла виче,
а на име Јанковић Мрђена
55 и остале листом Додошане:
„На ноге се, моји витезови,
Турци ће нам сада ударити,
да поштено Турке дочекамо!“
Листом ђеца на ноге скочише
60 и бојничке пушке дохватише.
Таман саба зора отворила
и јутрења истекла Даница,
турска војска бјеше ударила
низ широко поље Салковину,
65 пут Додошах загон учинила;
Цеклињани војску дочекаше
са живијем огњем из пушаках;
Бог им даде и срећа јуначка,
у први мах омесише добро
70 те побише војсци калаузе.
Од крви се Турци узмакоше;

Цеклињани јуриш учинише,
Каратуну воду пријеђоше,
пустише се у поље широко,
75 тер се бију боја са Турцима.
Пушка грми, крв се пролијева,
кликују се момчад по јунаштву!
Ал' је мука и невоља љута
на јунаке пала Црногорце,
80 мало их је, а много Тураках:
двјеста другак са седам хиљадах
да бој бију у поље широко.
Но ће помоћ Бога великога
и јуначко срце и прегнуће,
85 ту се надај добру и поштењу!
Момчад љута бојем приврућила,
мало пољем узврнуше Турке,
гине Турчин нигда не престаје,
ал' не дају уграбити главе,
90 него Србе огњем одбијају.
Но искочи соко из Србаљах,
сиви соко Љешевићу Вуче,
у Турке је загон учинио
да уграби главу арбанашку.
95 Арбанашке пушке запуцаше
и убише Љешевића Вука.
У то момчад јуриш учинише,
с сваке стране како соколови,
преко поља поломише Турке.
100 Турци бјеже главом без обзира,
вуку с собом мртве и рањене;
ћерају их момчад црногорска,
до на Врбиш доћераше Турке
под крвавим градом жабљачкијем.
105 Ћаху бјежат Турци без обзира,
но жабљачке буле излазише,
укорише три турска сердара:
„Пи, сердари, женске страшљивице:
будили сте силу сакупили,
110 сакупили ћенар и крајину,
седам хиљад' љуте Арбаније,
што бјежите главом без обзира!
Не ћера вас но двјеста момчади

од Додоша и кржаве Жупе!
115 Како ћете Жабљак оставити
и несрећно робље у Жабљаку?“
Кад то чуше турске буљубаше,
изједе их укор и срамота,
тере натраг силу повратише
120 и жестоко са њом ударише
низ крваво село Салковину.
Ал' да видиш Србах витезовах:
не шћедоше бјежат пред Турцима,
но се кољу како мрки вуци;
125 соколи их Мрђен поглавица:
„А, момчади, моји соколови,
спомен'те се лањскога јунаштва
кад удари силна турска војска
на крваву Косовоме Лугу,
130 ка крајине наше кидисаше,
и витешки Турке разагнаше
и бесмртно име задобише!“
Бој се бије, а крвца се лије,
а јаучу мртви и рањени.
135 У то ага Хасан-ага викну:
„Арбанијо, црн ти образ био,
ђе ми данас задоби срамоту,
бој бијући са шаком каурах
под тврдијем градом жабљачкијем,
140 ђе гледају буле и кадуне –
не уграби свијетла оружја
ни посјече главе црногорске!“
Арбанија љута кидисала,
Цеклињане мало подагнаше,
145 до кућиштах кроза Салковину;
ал' не бјеже шест љутије гујох
и за њима двадесет момчади,
већ јуначки они ускочише
у кућиште на дно Салковине
150 под тврдијем градом жабљачкијем:
први бјеше Милош барјактаре,
друго бјеше Савићев Дајица,
треће бјеше Шутановић Нико,
а четврто Савићевић Раде;
155 пето бјеше попе Дајковићу,

оно шесто Јанковић Крцуне.
На њих удри љута Арбанија.
Кућиште је војска опасала,
ал' се мушки бране Црногорци,
160 Турке бију никад не престају;
не дају се примаћ до кућишта,
а камоли освојит кућиште.
У то доше три турска сердара
и на војску ршум учинише.
165 У то сила махом кидисала
за кућишта руком дохватила,
похваташе пушке црногорске,
похваташе пушке за грлиће.
Љута ти је мука одољела,
170 у муку се познају јунаци:
неки мичу за пушке дугачке
да им пушке не унесу Турци;
неки лете како соколови,
носе мале пушке у рукама,
175 од аргата трче до аргата
те ми Турке бију кроз аргате;
неки бране зиде од кућишта
да у њему не ускоче Турци;
пушке пунит не имају када,
180 већ се бију пушкам' врзимице:
двоје вратах на пусто кућиште,
те бијесна сила кидисала.
Запуцаше пушке арбанашке:
прва пукла те је погодила,
185 погодила Николина Јова,
лудо д'јете, али змију љуту,
остаде му мајка самохрана,
а кроз Јова Богдановић Луку –
оба пали један сврх другога;
190 у то многе пукле арбанашке:
преко зида и кроз двоје вратах
јошт тројицу намртво убише
и шестину раном обранише –
десет пали један сврх другога
195 у кућиште од огња турскога.
Но да видиш и више невоље:
клети Турци боље кидисаше,

у кућиште огањ утурише,
два остожја сламе запалише,
200 кућиште се димом замаглило.
А назреше љути Арбанаси
неколика мртва и рањена,
на врата ти јуриш учинише;
ту Ник-Ђека први кидисао,
205 са Мирашем братом рођенијем
од хотскога брда ваљатнога –
с голим ножем на бијела врата.
Но га љута змија сусретнула,
љута змија Савићев Дајица,
210 па Турчину био бесједио:
„Арбанасе, курвино копиле,
не напријед, немаш куд овамо,
није ово мртва турска раја,
него љута момчад црногорска –
215 остаће ти мајка кукавица!“
А упири свијетлу латинку,
те Ник-Ђеки срце опалио;
у то пукле неке црногорске,
и Мирашу срце опалише:
220 пала браћа један сврх другога,
оба мртва на праг од кућишта;
а загна се Милош барјактаре,
у кућиште Ђеку увукао,
ваљатну му главу откинуо;
225 па се загна Турчинов Дајица
и Мирашу главу откинуо,
откиде је на праг од кућишта.
Арбанаси опет кидисаше
на обоје вратах од кућишта;
230 но цеклинске пушке запуцаше,
Арбанасах пет шест превргоше,
с мртвијема врата затворише.
Но се загна попе Дајковићу
са соколом Јанковић Крцуном,
235 двије турске главе посјекоше,
посјекоше на праг од кућишта;
од кућишта одагнаше Турке.
А у томе друга срећа била:
Цеклињани помолише војску

240 низ широко поље Салковину.
Да ти се је нагледати, друже,
како бјеже три турска сердара
и за њима љута Арбанија
низ широко поље Салковину;
245 ћерају их момчад Цеклињани,
док у Жабљак ућераше Турке.
Под Жабљак се момчад искупише,
у три пута шенлук учинише,
па од боја мало починуше.
250 Но дозива Савовић Бојица
Хујк-Јусуфа, хотскога главара:
„Добро јутро, Хујко побратиме!
Како ти је на уранку било,
бој бијући низа Салковину
255 с ово мало цеклинске момчади?
Јесу ли ве како дочекали?
Јесу ли ви мяса преправили,
да се дома празни не враћате?“
Одговара Хујко са Жабљака:
260 „А Бога ми, мио побратиме,
поштено нас момчад дочекаше,
доста нама мяса преправише;
што ћу крити када ће се знати:
сто и двадест мртва и рањена,
265 све бирана момка и бојника,
међу њима Лекића спахију;
но те молим, мио побратиме,
браћу Хоте мене повратите
на кућиште те сам оставио,
270 и кажи ми што је тамо било!“
Но Бојица њему одговара:
„Не могу ти браћу повратити:
обичаја није на крајину
да се врћу мртве тјелесине;
275 а што питаш, право ћу ти казат,
што сте нама квара учињели:
једнога сте убили сокола,
баш сокола Љешевића Вука,
и још друге шесторо момчади,
280 и десетак раном обранили,
а шићара узели нијесте

до по пушке Милош-барјактара.

LIX

ОСВЕТА ЈАКШЕ КАПЕТАНА (1844. год. 8. марта)

Бијела је покликнула вила
с Стологлава извише Сушице,
кличе вила селу Загарачу,
а на кулу Јакше капетана,
5 баш Илију брата Јакшинога;
овако му вила бесједила:
„Зло га сио, Рамовић Илија,
и испио у механи вино!
Знаш, Илија, што је пријед било:
10 докле Рамо у животу бјеше,
бјеше страву на Турке турио,
два царева града затворио,
Подгорицу и Спужа крвава;
бјеше њине скеле затворио,
15 по друмовма зулум учинио,
све их турском крвљу оскврнио,
не смијаше њима испанути
изван града ловца ни трговца,
хаирџије нити шићарџије;
20 мићаху га турски капетани,
шиљаху му вина и духана,
и фишека, захире јуначке;
шиљаху му буле бошчалуке
да мирује Рамо од Тураках.
25 Кад умрије Лазаревић Рамо,
на вјеру вас посјекоше Турци,
посјекоше Јакшу капетана,
Рамовога најмлађега сина
(Јакша бјеше нејако дијете,

30 ама бјеше пиле од сокола),
посјече га Рњо барјактаре
и скиде му свијетло оружје –
ваљаше му блага десет ћесах.
Већ на ноге, Рамовић Илија,
35 те окупи неколико војске,
свети брата Јакшу капетана!
А ево ти згода превелика –
ако будеш јунак од јунаштва
биће твоја, ако Бог да, рука:
40 минули су крвави Спужани
ка тврдоме Скадру на Бојану
у везира паше скадарскога
да му ишту Арбанију љуту,
да ударе на вашу крајину;
45 пред њима је оца Хусеине,
мудријега нема на крајини
у три града и три пашалука,
а за њиме Рњо барјактаре,
љуће змије у Тураках нема,
50 а за њиме четрдест Спужанах,
све бирана момка и јунака.“
Кад Илија разумио вилу,
скочи јунак на ноге јуначке,
и у руке узе џефердара,
55 па отиде у племе Комане,
на бијелу кулу Новакову;
и у кулу налази Новака
и сокола Куја Марковића
ђе ми мрко испијају вино.
60 Илија им Божу помоћ дава,
они су му Бога прихватили;
па им поче причати Илија
што је њему говорила вила.
Када чуше два добра јунака,
65 устадоше на ноге јуначке,
окупише педесет Команах;
а Илија пође Загарачу
те окупи педесет јунаках.
Отидоше у коловоз тврди,
70 на друм тврди два крвава града,
западоше око друма пута

по двојица и по четворица,
по петина и по двадестина:
од кржаве на Дољану куле
75 а до моста Осман-капетана
друм је цио чета ухватила.
Мало стаде, не би николико,
док ево ти спушке серхатлије
а пред њима хоџа Хусеине;
80 а за хоџом Рњо барјактаре,
а за Рњом Бектешевих Зеко.
Но кад на мост наступили Турци,
рече тако оџа Хусеине:
„О Рњице, спушка перјанице,
85 да идемо, Рњо, стрампутице:
ја се бојим чете црногорске,
хоће на друм нама ударити.“
„Ха, не бој се, оџо Хусеине:
докле ти је Рњо барјактаре,
90 око њега бирани Спужани,
не смије ни чета ударити;
кунем ти се дином и иманом
и нашијем постом рамазаном,
рад би био да ударит хоће,
95 дако би ме срећа нанијела
на курвића Рамовић Илију,
да му сабљом посијечем главу
ка сам му је брату посјекао.“
То Илија и слуша и гледа;
100 у јунака пуче срце живо,
од образа ужди џефердара,
те погоди Рња барјактара;
паде Рњо низ коња алата,
а припаде Симо барјактаре
105 те Рњину уграбио главу.
Кад остала виђела дружина
ђе с' свадише до два барјактара,
одсвуд танке пушке запуцаше:
халакнуше ђеца Загарчани,
110 Загарчани и с њима Комани.
А што ћу ти лакрдију дуљит:
од кржава моста с коловоза
до Дољана, турске карауле,

115 петнаест им главах посјекоше
и двадесет жива ухватише,
те Турцима главе посјекоше,
а христјане на аман пустише –
не кћеше их посјећ Црногорци.
Од Србаљах мало ко погибе,
120 од Тураках нико не утече
до срамотна Дуровића Зека.
Нека бјежи крмска потурица
да се хвали Спужу на крајину
како није издао дружину!
125 Црногорци натраг отидоше,
унијеше од Тураках главе,
и свијетло турачко оружје,
осветише Јакшу капетана
и пребише прве за потоње:
130 два сокола једног за другога –
турачкога Рња барјактара
за нашега Јакшу капетана,
а Пепића оцу Хусеина
за попова сина Милутина;
135 а остале сератлије турске
нек пребију за кога им драго!

LX

ПЛАЧ ТРИ ТАВНИЧАРА

Зацмиљеше три ваљатна сужња
у тавници од Скадра везира,
три војводе од Брдске нахије:
једно Лијеш, пиперска војвода,
5 друго бјеше Васојевић Васо,
треће Вуксан од Булатовићах.
Љуто цмиле и невоља им је:
на вјеру их везир ухватио
и врга их у мрачну тавницу.
10 Но кад једно јутро освануло,
јутро једно, дан Светог Илије,
када оће погинут војводе,
него вели војвода Вуксане:
„Сад видимо, моја браћо драга,
15 јере ћемо данас погинути;
но, за Бога, оба побратима,
да се није придесило коме
ситна гроша ал' жута дуката,
да пошљемо, браћо, на пазаре,
20 да црвена вина набавимо?
Дан је данас светога Илије:
браћо мила, да се причестимо
и хришћанску дужност испунимо;
да у славу Божју напијемо,
25 данас, браћо, па већ задовјека,
еда би ни Бог драги помога
без замјене да не погинемо!“
Не нађе се гроша ни дуката,
до једнога од срме ханџара
30 у Вуксана, ровачке војводе.
Посла Вуксан ханџар на пазаре

и трговцу тако бесједио:
„Богом брате, скадарски трговче –
не мећем ти на ханџар цијену,
35 ваља ханџар тридесет дукатах –
донеси ми вина изобила
да напијеш три српске војводе,
на поклон ти срмајли ханџара!“
За Бога му Скадранин примио;
40 он узео срмајли ханџара,
а донесе војводама вина,
донесе им вина изобила.
Војводе се вином причестише
и за Божју славу поменуше.
45 Кад се рујна напојише вина,
но говори војвода Вуксане:
„О војводе, оба побратима,
ево данас петак, турски светац,
купиће се пред џамијом Турци,
50 све три ће нас данас изгубити,
но што нам је најжалије коме
на свијету овом оставити?“
Рече ријеч пиперска војвода:
„О Вуксане, Богом побратиме,
55 ја сам танку кулу оградио
(а скоро се јунак оженио),
кула танка остаде ми пуста,
а љубовца млада нељубљена,
нељубљена и немилована –
60 то је мени данас најжалије.“
Рече Васо од Васојевића:
„Мој Вуксане, добар побратиме,
и ја да ти жаловање кажем:
осташе ми стари родитељи
65 саморани у Васојевиће,
хоће ми се они поскитати –
то је мене данас најжалије
на свијету овом оставити.“
Рече Вуксан, ровачка војвода:
70 „Зле ви жалбе, оба побратима!
Ви жалите куле и љубовце
и у дворе старе родитеље;
а мени је, браћо, најжалије

е хоћемо сва три погинути
75 без никакве замјене јуначке.“
У ријечи коју говораху,
крвав целат пред тавницу дође,
па завика с врата од тавнице:
„Ко је Лијеш, пиперска војвода,
80 нек изиде тавници пред врата,
јере га је откупила љуба
у нашега на Скадар везира –
нек излази да дома одлази!“
То је Лијеш једва дочекао
85 и изиде брзо пред тавницу:
целат махну, посјече му главу.
Опет други целат повикнуо:
„Ко је Васо од Васојевића,
нек изиде тавници пред врата,
90 дошли су му стари родитељи,
у везира њега откупили –
нек излази да дома одлази!“
То је Васо једва дочекао
и изиде тавници пред врата:
95 целат махну, посјече му главу.
Но је трећи целат завикао:
„Ко је Вуксан, ровачка војвода,
нек излази брзо пред тавницу,
нек излази да дома одлази:
100 Ровчани су њега откупили
у нашега на Скадар везира!“
Ма се Вуксан јаду досјетио,
из тавнице иде полагаано,
тавници је врата отворио
105 и видио крвава целата.
Вуксан га је Богом братимио:
„Богом брате, крвави целате,
на мене су токе позлаћене:
свуци ми их да их не крвавиш,
110 е од крви муханато злато!“
Бог му даде и срећа јуначка
те превари крвава целата,
те Вуксану раздријеши руке.
Трену Вуксан како соко сиви
115 и целата ногом ударио,

из рукама му сабљу уграбио
и посјече три млада џелата.
Бјежи Вуксан Скадром бијелијем;
што год му се на пут учинило
120 све под сабљу јунак удараше.
Драги Боже, на свему ти хвала,
како вије сабља Вуксанова
проз сокаке Скадру на Бојану:
широки је сокак учинио,
125 и крваву дугу оставио
доклен на мост од Бојане дође;
на њем срете оцу и кадију
и око њих тридесет Тураках.
Него вели скадарски кадија:
130 „Не овамо, војводи Вуксане,
јер овамо т' утецишта нема!“
Ал' вели му војвода Вуксане:
„Ако нема тамо утецишта,
ни овамо нема повратишта;
135 но се чекај, турски ефендија,
све сам мисли на једну скупио!“
Па је загон на мост учинио,
те посјече оцу и кадију;
а остале тридесет Тураках –
140 што не паде на мост пред Вуксаном,
то ускочи у воду Бојану.
Бјежи Вуксан скадарском крајином;
Бог му даде и срећа јуначка,
брзо га је ноћца ухватила
145 и утече Румији планини.
Отлен Вуксан у Црницу дође
у сердара Бољевић Машана.
Отолен га Машан препратио
у крваво Чево на крајину
150 у сокола Бурића Ђукана.
Ђукан га је дочекао дивно,
држао га два мјесеца данах;
с војводом се Ђукан побратими,
под седло му коња даровао;
155 па препрати војводу Вуксана,
препрати га у дубока Ровца.

LXI

ОШ, ГРИВО, ТУЂЕ ЈЕ МЛИВО

Пјеваљски се паша подигнуо;
спаде паша на поље Никшићко
и бијеле распео шаторе
на широке Баре под Риђане.
5 Одсвуд паши доходе поклони:
од простране Пиве и Дробњака,
и широка поља Никшићкога,
и питоме Жупе Грачанице.
Доцкан дође од Риђанах кнеже
10 и паши је руку пољубио,
сави руке, двори старијега.
Али му је паша бесједио:
„Што си ми се придоцнио, кнеже?“
Тако му је кнеже бесједио:
15 „Ја се јесам мало придоцнио,
ма сам к теби доша, господаре ...“
Јошт хоћаше кнеже говорити,
но му паша ријеч бесједио:
„О Бога ти, кнеже, моја слуго,
20 да нијеси ђегод угледао
удовице ал' ђевојке дивне,
ал' невјесту скоро доведену,
а која би за ме требовала?
Давно сам се с оцака кренуо,
25 вјерне сам се љубе зажелио.“
Али му је кнеже бесједио:
„Вољан да си, пашо господаре,
ема своју нико дати неће,
а без силе али без невоље;
30 а ја јесам једну опазио,
баш невјесту скоро доведену,

на крајину ломне Горе Црне,
у Стубицу, малу поселицу,
вјерну љубу Ђуровић Батрића:
35 нема друге ни у гори виле,
за цара би твога требовала,
а камоли за те, господаре!
Ма је мука уграбит Српкињу
из крвава братства Никчевићах
40 без просућа крви од јунаках.“
Али му је паша бесједио:
„Прођ’ се, кнеже, врага и мејдана,
већ добави прикладну Српкињу,
ал’ за благо али пријеваром;
45 а ево ти турску вјеру дајем,
када ми је под шатор доведеш,
даћу тебе блага десет ћесах,
из силаха двије пушке мале,
стале су ме пушке десет ћесах,
50 од цара ти ферман извадити:
док је твога рода и порода,
да не дајеш паре ни динара.“
Скочи кнеже на ноге лагане
и отиде у село Риђане.
55 Слави кнеже честит данак Ђурђево,
па се јаду домислио кнеже
ка ће младу преварит Српкињу.
Па покупи коње и мјешине
да купује пуње Ђурђево дне;
60 узо собом седам осам другак,
па се отлен подигнуо кнеже,
куд год иде, у Стубицу дође
на бијелу кулу Никчевића;
води коње у мрачне подруме,
65 а дружину на бијелу кулу.
Ево згоде кнезу од Риђанах:
нема нико на бијелу кулу
до љубовца Ђуровић Батрића,
ма је млада рода господскога,
70 лијепо је кнеза дочекала.
Кад вечера од Риђанах кнеже,
кад вечера и напи се вина,
бјеше кнеже ријеч бесједио:

75 „Снахо моја, Ружо Батрићева,
ђе је мене Батрић побратиме,
ђе је соко Ђуровића Живко?“
„Мој ђевере, од Риђана кнеже,
Батрић ето на скуп на Цетиње,
80 а Живко је момче код овацах.“
А кад кнеже Ружу разумио,
скочи кнеже на ноге лагане,
па ухвати китну Црногорку:
остала му помогла дружина,
свезаше јој руке наопако;
85 оставише коње и мјешине
на бијелу Никчевића кулу,
поведоше Ружу Батрићеву,
довели је паши под шатором –
бјеху ноћи прошли три сахата;
90 кнеже паши Ружу даровао,
паша кнезу благо и оружје.
Кад сагледа паша Црногорку,
од весеља на ноге скочио,
сва му војска шемлук учинила.
95 Зачу шемлук Ђуровићу Живко,
па скочио на ноге лагане,
и за њиме тридесет чобанах,
потрчаше пут села Стубице:
помислише е Турци удрише
100 и Стубицу село похараше.
А кад дошли у село Стубицу
и пусту је кулу угледао,
ђе је њему кула поробљена
и млада му снаха одведена:
105 „Алах – рече – до Бога милога,
ја не жалим моју пусту кулу,
него жалим моју снаху младу,
коју мене одведоше Турци;
већ образа на крајину немам,
110 кориће ме с тијем Црногорци
док је мога рода и порода;
боље ми је ноћас погинути
но срамотно вијек вјековати!“
Па је момак на ноге скочио,
115 пут окола турског обрнуо,

за њим иду тридесет чобанах
и његова два синовца луда,
луди Јанко и луди Грујица.
Но их кара Ђуровићу Живко:
120 „Вратите се, двоје дјеце лудо,
у планину хајте код овацах;
ви за боја приспјели нијесте –
вратите се, хајте код овацах!“
Но говоре двоје дјеце лудо:
125 „Мајде, стриче, лако с’ не враћамо,
него с тобом погинут хоћемо,
без тебе нам живовања нема.“
Мало Живко понапријед пође,
доклен води Грачаници дође;
130 за собом се обратио Живко:
ал’ чобана нема ни једнога,
до његова два луда синовца!
Опет им је Живко бесједио:
„Вратите се, два луда синовца,
135 сви тројица погинут хоћемо
у околу паше пјеваљскога;
но с’ вратите, ако Бога знате,
е с’ ископа кућа Никчевића!“
Него Живку ништа не помага:
140 ђеца луда, ма срца уздана,
стрица Живка оставит не хоће.
Кад видио Ђуровићу Живко
е се ђеца вратити не хоће,
он је њима опет бесједио:
145 „Чекајте ме води на обалу,
а ја одох у турском околу;
како нађем пашина шатора,
завићу ви вучки из окола –
дотрчите мене по авазу!“
150 Са тијем је ђецу преварио,
те оставе води на обалу.
Он се вуче уз поље зелено
како мрки од планине вуче,
док уљезе у турску ордију;
155 тражи Живко проз турску ордију
ђе ће пашин шатор угледати;
даде му се нешто погледати,

погледати пољем широкијем –
насамо је шатор угледао;
160 примиче се Живко пут шатора,
а кад дође шатору на врата,
подиже му крило џеферданом;
кад погледа јунак под шатором,
ал' се паша на јастук нагнуо,
165 а код њега Ружа Батрићева,
сузе рони низа своје лице.
Говори јој паша од Пјеваљах:
„А што плачеш, Ружо Батрићева:
али жалиш Батрића твојега –
170 ја нијесам гори од Батрића;
али жалиш кулу Батрићеву –
кад дођемо у Пјевље богато,
љепшу ћу ти кулу поклонити,
у свилу ћеш шетат и кадифу,
175 даћу теби дванаест робинја
да ти држе скуте и рукаве,
држаћу те како своју главу!“
Но говори китна Црногорка:
„Прођи ми се, пашо од Пјеваљах:
180 ја не жалим мога господара,
ни његову пребијелу кулу,
но ђевера Батрићевић Живка,
е је соко, мајка му кукала –
једном сам га очима виђела,
185 па га нигда више виђет нећу,
понијех му жељу по свијету,
у затвору у турскоме ропству.“
Оно Живко и слуша и гледа,
па ускочи јунак под шатором
190 и за грло пашу дохватио;
помогла му Ружа Батрићева,
те свезаше пашу пјеваљскога.
Него Живко паши говораше:
„Немој викат, пасја потурице,
195 е ти дајем Божу вјеру тврду,
оћу твоју главу откинути.“
Побјегоше пољем Никшићкијем;
мудар бјеше паша од Пјеваљах,
води му се, ријеч не чињаше;

200 уминуше све турско шаторје
и нађоше двоје ђеце лудо;
када ђеца Живка сагледаше,
на стрица се љуто расрдише,
зашто их је преварио стрико,
205 па пођоше пут турског окола.
А кад виђе Ђуровићу Живко,
препаде се да ће погинути,
па је својој снахи бесједио:
„Снахо моја, Ружо Батрићева,
210 ти придржи пашу свезаного,
е ја одох у турском околу;
ако чујеш да смо погинули,
држи сабљу паше пјеваљскога,
сабљом паши посијеци главу,
215 па отолен хајде на Стубицу.“
Ружа га је дивно послушала,
чува Ружа пашу пјеваљскога.
Пође Живко уз поље широко;
а кад дође близу од ордије,
220 зачу кавгу под првим шатором;
јаду се је домислио Живко,
па потрча брже под шатором:
ал су ђеца под шатор уљегла,
двје турске главе откинула;
225 а тројица Тураках скочили,
под шатор се ђецом ухватили –
Бог зна ђецу погубити ћаху!
У то Живко јуриш учинио,
свјема трема главе посјекоше,
230 узеше им свијетло оружје
и узеше коње под седлима,
утекоше пољем Никшићкијем;
кад дођоше води Грачаници,
ту нађоше пашу свезаного
235 и код њега Ружу Батрићеву:
голу сабљу држи у рукама,
добро паши караулу чува!
Отолен се Живко подигнуо
и отиде пут села Стубице.
240 Кад дођоше у село Стубицу,
али кука Ђуровић Батрићу,

плаче Батрић Живка Ђуровића,
плаче Батрић Јанка и Грујицу.
Но му Живко грлом повикује:
245 „О Батрићу, брате од матере,
што невољу градиш без невоље:
ево тебе Живка у животу,
два сокола Јанко и Грујица –
и они су живи обојица!“
250 У то доба на кулу дођоше,
доведоше пашу свезанога;
а кад Батрић пашу угледао,
трже ножа да га посијече,
но му јунак Живко не даваше:
255 „Не, Батрићу, мој брате једини,
већ кад сване и сунце огране,
свежимо му руке наопако,
на њ метнимо коњску дрвеницу,
пуштимо га у турску ордију –
260 та је брука и од смрти виша!“
Како рекли, тако учинили;
па кад свану и сунце ограну,
добро паши утврдише руке,
на њ метнуше коњску дрвеницу,
265 дрвеницу добро притврдише,
сведоше га у дно Сливља равна,
пуштише га уз поље Никшићко –
бјежи јадан паша осамарен.
Кад је војска пашу угледала,
270 од њега је ибрет заузела
и побјеже главом без обзира.

ПРИМЈЕЧАНИЈЕ

1. Од 1510. до 1702. год., од свијух црногорских бојевах који су се у ове готово двије стотине годинах догађали никакве пјесме немамо која би од тијех бојевах нама што опјевала; премда се многа мјеста и дан данашњи у Црну Гору знају на која су Турци гомилама гинули, као напр. Лимљани у нахију Црничку, Вртијељка у нахију Ријечку, Прогоновићи у нахију Љешанску, Чево и Велестово неколико путах, којих би се 20-30 наћи могло која су сва у народу црногорском добро позната и на која се и дан данашњи, колико су гођ од њих нека ломна, налазе знаци погипше турске војске: у парама, оружју или другим каквим металним стварма.

2. Лаз (лазина) значи у Црној Гори оно мјесто где се много шуме исијече и на велики простор где све дрво на дрво лежи. Подобно овоме је турска војска од Црногорацах исјечена међу Влахињом (вода), Врањом и Пржником (двје планине) лежала, и стога се ово мјесто „Царев Лаз“ назвало, где је царска војска исјечена. Ово је највиши бој међу Црногорцима и Турцима био; овђе су Црногорци најсјајнију побједу над Турцима одржали. У овоме боју ранио се владика Данило, погинуо Јанко Ђурашковић и ранио се Вук Мићуновић, два главни војводе времена Данилова. – Црногорацах је свега 318 погинуло, а Тураках неимовјерно, тј. да неки кажу око 30-40.000. Само је доставјерно да су 86 барјаках (знамењах) узели Турцима.

3. Думан-паша Ћупрелић, везир 1714. год. О његовом пријеварном поступку, којим је прешао преко Црне Горе и исту похарао, али опет не свуколику, ко жели точно знати може се извијестити из Историје црногорске печатане у Москву 10. марта 1754. год.

4. Славни витез Вук Мандушић погинуо је против војске Ћупрелића.

5. Други удар на село Трњине. Овђе је Тураках по кажевању народњем, изван што их је погинуло, више ухваћено него се у пјесми чита. У народу се истинито приповједа да их готово 400 живијех ухваћено; него било једно или друго, војеначалнике турске похватили су сљедујући Црногорци: Мурат Јелић, Милош Вукотић, Томан Николић, Живко Дамјановић, Вучић Којичић и прочи. – А што се поје у првој пјесми од Трњинах да су их посјекли, од онијех што су их похватили живе, којих је било до 80 другах, које агах, које беговах – од њих нијесу Црногорци ниједног сјекли; него су их све дали на откупе за паре и за оружје; па најпосље, да се више подругују са Турцима, за свакога су заробљеног Турчина врху откупа узели по једнога вола и по једнога крмка.

6. Царев сестрић. Ово није био царев сестрић, иако га наш народ у спомену и пјеснама

напомиње; него је ово био Топал Осман-паша, који је последијед у боју са Персијанима погинуо.

7. Вук Томановић. Славни јунак црногорски и отац најхрабријег витеза Никца од Ровинах. У овој се пјесми види име турско: Турчин Гавриловић, који је био мужествен арамбаша. Многа ће се имена турска по границама црногорским наћи, а та имена мајке им дају како дјеца из колијевке измиле, и то из неког слијепог предрасудженија.

8. Кад је Никац од Ровинах погинуо, најславнији витез црногорски, код њега тада споредниках није било, до његова три сина, од који су два погинули, а сам Богдан утече, те је, колико је могао, Турке пратио. Близу Никца стајало је једно стадо оваца, и код њега су била три брата Спахића; но ова три заваљеника, како чују удар на Никца, утеку даље са својијем стадом да им га Турци не узму. Црногорацах сјутрадан неколико стотинах скупе се на покајање над Никцем, и кад чују да Спахићи нијесу притекли Никцу у помоћ, но су га издали, стадо Спахићах узму и њиово племе из Црне Горе проћерају.

9. Шћепан Мали. Описан је исторически господином Милаковићем у Грлици год. 1835. Доиста, ово је био најстрашнији бој за Црногорце, јере су се с једне стране са Турцима борили, које су три везира предводили, а с друге стране са Млечићима, коју је предводио генерал Краповић, која је по свој граници црногорској од Грахова до Спича пружена била. – Оскудица је била велика у праху, тако да је тесте фишеках по жут дукат био. Црногорци су се старали да се како са Турцима умире: послали су им коња Шћепана Малогу увјеравајући да Шћепана у Црној Гори није (као што га на виђелу ниђје није било, него као једна скитачина, без присуствија духа, како чује ће Турци и Венецијани загрме са сваке стране, скрије се неђје, као ћук у плот). Но Турци нијесу се шћели с тијем задовољити, него су шћели по примјеру Ћуприлића преко Црне Горе продријети и састати се са Млечићима. Него 28. октобра, пошто Црногорци доста турске џебане уграбише, Турци буду исти дан пред зору од Црногорацах нападнути, оброте се у бјекство: колико је ко могао и колико је ког мишца служила – овђе је Тураках сјекао; и тако Црногорци са славном побједом, цјели дан гонећи, 28. октобра проћерају Турке из Црне Горе. У овоме боју погинуло је около 300 Црногорацах; но и Тураках је последијед Царева Лаза овђе највише погинуло. У Чево и Велестово, ће је био око (логор) турски, Турци оставе све своје шаторове, многе коње и сву захиру, даје до 20 и до 30 својих ковачницах. Ону ноћ коначе Црногорци на Чеву, у коју пане киша и удари гром у око (логор) скадарског везира Мехмед-паше: изгори му сву џебану и множину војске спржи. Прочи остатак војске разбјегне се: нешто утече, а нешто исјеку Црничани. Други гром исте ноћи удари у око генерала Краповића код ријеке будвљанске, војске му много изгори, а оно друго утече у градове приморске, и овим се доконча рат 1768. год.

10. Махмут-паша није главом на Пипере ударао, него једна част његове војске предвођена његовим рићалима.

11. Бој с Махмут-пашом био је велик: овђен је погинуло 3-4000 Тураках, ће су готово сва његова господа и рићали изгинули и он се сам ранио. Њега је ранио Радован Стаков

из Црнацах (Пипер).

12. Кад је погинуо везир Махмут-паша, 3000 је главах турскијех посјечено, без рањенијех и без онијех мртвијех што су Турци са собом понијели. Ово се може назвати најсјајнија побједа црногорска над Турцима: јербо је овђен они везир посјечен пред којим је при концу прошастога вијека султан цариградски дрктао као што мало пријед пред египатским пашом дркташе.

13. У бој за пасиште, како и у сваки други с Турцима ерцеговачкијема, одликовао се славни витез Савић Радојев са Стијене (село), који је и дан данашњи старац жив, сав у ранама, и који је својом руком 24 главе турске посјекао.

14. Горско каре. Црногорци нијесу никада имали обичај пјесме састављати у којима би своје побједи над западњима христијанима похваљивали, нити су у томе војене гордости налазили. У ово се још види знак старе моралне свезе коју је учитељ добра међу христијанима усијао и коју су послјије стари и нови Рим са својијема будалаштинама окужили. – Ова се једина пјесма чује у Црној Гори каткад од многијех крвавијех бојевах са Венецијанима и некијех са Французима. – До 1714. год. Венецијани су и Црногорци живјели у согласију: ударили су заједно на Бар и на Требиње и заједно су узели од Тураках Нови (Castel-Nuovo) и друга нека мјеста, која су по добићу остајала за Венецијане. Него и они су различите награде Црногорцима давали за њихове побједи над враговима крста; него од 1714. год., у коју је Ћупрелић везир прешао преко Црне Горе, које су му дали Венецијани 600 душах црногорскијех, све женах и луде ђеце, која су била под заштиту његову утекла од Тураках, те су Турци све мушку ђецу исклали, и које је од мјесеца било, а женске у ропство одвели. – Послијед свог срамотног и бешчојечног поступка венецијанскога, Црногорци су и Венецијани готово у непрестаноме рату живили; тако, напр., када би се састали на Пазару пред фортицама приморским, топови би многи са фортицах у Пазар гледали и над њима витиљи горили. Црногорацах би свагда једна част наоружана у бусијама сједила; при малој зађевици (ларми) посула би Пазар крупа од картеча (дробјење) из топовах венецијанскијех и црногорске пушке залијевати оловом врата од фортице почеле. Често путах је бивао Пазар покрит мртвима тјелесима од једнијех и другијех, једнога и другога пола, и од разне животиње која је доћерата на пазар. Цијела би трговина остала пуста међу два огња непријатељска, и само кад би ноћ пристала, носио би сваки, који би смио, што би му прије руке дошло. – Овако је грдно споразумјеније готово свагда међу Венецијанима и Црногорцима трајало, докле је ова велика и богата република пала, а у исто доба и бесчеловјечно гнијездо мрске инквизиције.

Регистар властитих имена

А

- Абдију, 191
Абдовића, 289, 290
Абдул Ђечевића, 347
Абдулом, 347
Абрамовића, 38
Авале, 207
Авдија, 161
Авдо Куфак, 348
Авдовићу, 347
Аверић, 84, 85, 87
Ага Зечевићу, 35
Аганлија, 203, 211
Аганлије, 206
Аги, 35
Азање, 227
Алах, 173, 203, 257, 378
Албасана, 179
Алекса, 211, 212
Александра Пушкина, 8
Алекси, 212
Алексина, 209
Алексу, 209
Али-бега, 58
Алија, 93, 137
Алију, 93, 137
Али-паша, 251, 259–261, 272, 276, 277, 281, 284
Али-пашо, 252, 276, 281, 285
Алићах, 25
Алкурану, 260
Аљов, 347
Андрија, 298
Андрије, 39, 288
Андро, 122
Анта, 254
Анти, 255
Анто, 255, 263–265, 267, 272, 273
Антом, 273
Антонија, 273
Анту, 273
Арбанаса, 352, 360
Арбанасах, 365
Арбанасе, 117, 174, 365
Арбанаси, 355, 365
Арбанија, 291–293, 356, 363, 364, 366
Арбаније, 46, 70, 131, 167, 353, 362
Арбанији, 70, 71, 131, 292
Арбанијо, 363
Арбанијом, 294
Арбанију, 41, 289, 290, 292, 294, 357, 369
Арсенија, 208
Асан, 291
Асан-ага, 290
Асан-агу, 153, 290, 294
Асан-пашу, 356
Асану, 290
Аћим, 79
Ахмедагић Суља, 297
Ахмед-баша, 348
Ахмет, 189
Ахмет Мустафагић, 189, 191
Ахмет Мустафагић', 189
Ахмета, 190, 341
Ахмете, 189, 190
Ахметова, 191

Ахметом, 348
Ахмет-пашу Махмудбеговића, 174

Б

Бабе, 76
Бабића Ивана, 68, 69
Бабића Јакшара, 116–118
Бабићу Иване, 65, 68
Бабићу Ивану, 64
Бабу, 76
Багдат, 12
Бадњи вече, 19, 24
Бадвинцу, 278
Баја, 135, 196–198, 296–298
Бајице, 169
Бајо, 80, 196, 296–298
Бајова, 196
Бајове, 295
Бајовић Лазара, 324
Бајовић Павића, 193
Бајовић Павићу, 193, 194
Бајовића, 144, 157–159
Бајовићу Вуче, 159
Бајом, 296
Бајрам, 347
Бакал, 265, 266, 282, 283
Бакал Милосава, 266
Бакал Милосаве, 263, 264, 282, 283
Бакал Милосаву, 268
Бакала, 282, 283
Бакалом, 282
Бакалу, 282, 283
Балабановићу, 74
Балетић Вукота, 80, 127, 128
Балетић Вукоту, 79, 128
Балетића, 50, 125, 126, 128, 129
Балетића Рада, 79, 116, 125
Балетићу Раде, 80, 127, 128
Банићевића, 147, 148, 150
Бањанах, 16, 120, 324, 325, 327
Бањане, 15, 17, 74, 76, 120, 308, 325, 326
Бар, 385
Бара, 131, 132

Баре, 64, 132, 376
Барјовића, 148, 307
Батра, 18, 228, 279
Батрић, 16, 18, 23, 378, 382
Батрића, 16, 380
Батрића Перовића, 15
Батрићев, 150
Батрићева, 378, 380, 381
Батрићевић Драга, 146, 149
Батрићевић Драго, 148, 149
Батрићевић Драгом, 146
Батрићевић Живка, 380
Батрићевића, 147, 148
Батрићеву, 378, 380, 381
Батрићу, 15, 23, 24, 382
Батро, 24
Батру, 26
Бац-Вуксане, 347
Бегалџице, 207
Беглер-бегом, 59
Бего, 171
Бека, 146
Беке, 146
Бекиној, 146
Бекичина, 146
Бектешевић Зеко, 370
Белу Станишића, 106, 107
Берих, 39
Бећа, 146–150
Бећи, 148
Бећир-ага, 289
Бећир-бег, 353
Бећир-бега Бушатлије, 352
Бећир-беже, 353
Бећиру, 290
Бећка, 145
Бећко, 144
Бећковић Павића, 192
Бећку Бајовићу, 144
Бећовић Ферата, 326, 327
Бећовић Ферате, 327
Бећом, 147

Бећу, 147, 150
 Беширева, 250
 Бибезић, 347
 Бијелом Пољу, 317
 Бијељине, 243, 251, 257
 Бијељини, 243, 244, 252, 257, 259, 262
 Бијељину, 244
 Биоград, 207
 Биограда, 212, 217
 Биограду, 203
 Биограци, 203
 Биочевећ Андро, 122, 124
 Бирчанин Илија, 212
 Бирчанин Илију, 208
 Бихора, 178
 Бјелић Игњатија, 269
 Бјелица, 80
 Бјелицах, 75, 78, 80, 81, 136, 172, 182, 301, 303
 Бјелице, 48, 60, 135, 180, 181, 306
 Бјелицу, 303
 Бјелопавлић, 357
 Бјелопавлићах, 152, 155, 156, 330
 Бјелопавлиће, 51, 52, 152, 156, 157, 167–169, 173
 Бјелопоља, 178
 Бјелотића, 288
 Бјелош, 296
 Благовијест, 9
 Блажићу Новаче, 293
 Блата, 340
 Блато, 152, 354
 Блатом, 20
 Бобово, 198, 199
 Бог, 14, 21, 23, 33–35, 42, 55, 60, 67, 71, 77, 86, 93, 99, 103, 108–110, 113, 122, 125, 127–129, 133, 134, 138, 142, 145, 150, 154, 170–172, 177, 182, 186, 187, 193, 194, 197, 210, 212–214, 225, 226, 228, 231, 232, 237, 239, 249, 250, 255, 257, 258, 270, 278, 291, 305, 308, 316, 318, 330, 331, 333, 334, 336, 341, 348, 354–357, 361, 369, 372, 374, 375, 381
 Бога, 11, 13, 16, 21, 28, 29, 34, 58, 67, 70, 73, 86, 87, 102, 109, 126, 136, 140, 153, 157–159, 168, 171, 175, 177, 178, 185, 187, 194, 198, 205, 206, 220, 226, 228, 232, 234, 237, 239, 241–244, 249, 261, 262, 266, 273, 275, 276, 278, 283, 285, 288, 293, 324, 331, 356, 362, 366, 369, 372, 373, 376, 378, 379
 Богатић, 231
 Богатића, 209, 269
 Богдан, 95–97, 118, 384
 Богдана, 32
 Богдане, 32
 Богдановић Луку, 364
 Богдану, 33
 Богићевић Анта, 254
 Богићевић Анти, 268, 286
 Богићевић Анто, 263, 265–267, 271, 272, 286
 Богићевић Анту, 261, 265, 271
 Бого, 223, 265, 266, 274, 275, 280
 Богом, 15, 17, 64, 78, 123, 129, 137, 146, 147, 163, 189, 196, 237, 321, 337, 344, 373, 374
 Богородица, 270
 Богородице, 216, 266, 274, 275
 Богу, 15, 24, 29, 35, 70, 80, 104, 123, 159, 170, 176, 186, 205, 213, 218, 231, 246, 248, 257, 277, 289, 323, 337
 Боже, 25, 35, 136, 170, 178, 185, 202, 216, 223, 230, 237, 255, 274, 291, 375
 Божи, 342
 Божићу, 146
 Божја, 14
 Божје, 299
 Божји, 202
 Божјој, 137, 265
 Божју, 72, 96, 148, 153, 334, 372, 373

Божу, 24, 26, 126, 140, 369, 380
Бојане, 345, 375
Бојану, 20, 156, 166, 179, 341, 352–354,
369, 375
Бојица, 191, 366
Боке Которске, 310
Боки, 46, 310
Боки Которској, 166
Боку Которску, 45
Болеча, 211
Бољевић Машана, 375
Бориловић Вука, 26
Бориловић Вуче, 26
Борка, 268, 271
Боскопоља, 178
Босна, 285
Босна и Херцеговина, 101
Босне, 40, 81, 103, 106, 109, 133, 174, 217,
247, 248, 250, 252, 257, 262, 279,
286
Босне и Херцеговине, 108, 131, 162, 180
Босни, 131, 237, 250, 262, 276
Босну, 14, 217, 239, 246, 250, 262, 315
Босну и Херцеговину, 29
Босута, 221, 249
Босуту, 249
Бошко, 164
Бошковић Мијајло, 171
Бошковића, 56
Бошковићу, 152, 155
Бошковићу Петре, 51, 55
Бошњаке, 261
Бошњаци, 101, 267
Брајановицу, 148, 149
Брајовићах, 356
Брајовићу Милутинов Вуче, 155
Бранковине, 209
Бранковића, 84
Бранковића Вука, 27, 175
Брда, 20, 21, 29, 33, 35, 41, 55, 70, 153,
154, 156, 167, 173, 289, 304
Брдах, 41, 153, 172

Брдо, 70
Брдске нахије, 372
Брђанах, 192, 357
Брђане, 143, 153, 154, 169, 172, 320, 352–
354, 357
Брђани, 30, 155, 167, 330, 354, 357
Брђанију, 319
Брђанима, 153, 169, 173
Брђан', 174
Брестице, 324
Броћанца, 109
Брчкога, 223
Бршњанина Јова, 304
Буавицах, 111
Будве, 138, 310, 311, 313
Будви, 311–313
Будву, 311–313
Будош, 40
Будоша, 41
Буковице, 335, 336
Буковици, 334
Буковицу, 335
Булатовићах, 372
Булин, 145
Булић Хусеина, 144, 145
Булић Хусеине, 143
Булића, 145
Бурића Ђукана, 375
Бурићах, 155
Бућић Лука, 164
Бушате, 14
Бушатлија, 152, 153, 354, 356
Бушатлије, 168, 177, 352
Бушатлијом, 14
Бушатлију, 356, 357
Бушатлића, 354
Б'јелић Игњатија, 287

В

Вакуп, 246
Валоње, 179
Ваљевац, 218, 220, 221, 248
Ваљево, 211

Ваљевца, 218, 219
Варадина, 207
Вардере, 326
Василију Петровић, 106
Васиљ, 301, 302
Васиљеву, 129
Васкова, 99
Васкрсу, 240
Васо, 373, 374
Васовића Коста, 182
Васојевић Васо, 372
Васојевића, 373, 374
Васојевиће, 373
Велестова, 31, 36, 127, 183
Велестово, 383, 384
Велестову, 60
Велестовце, 60
Велестовци, 36, 39, 48
Велимња, 17
Вељега поља, 155
Вељу, 312
Венецијане, 385
Венецијани, 384, 385
Венецијанима, 385
Весца, 360
Видина, 217
Видовоме, 352
Видојевице, 225
Винићах, 51, 52, 54
Виниће, 51
Вира, 138
Виру, 139, 140
Височице, 177
Височицу, 170
Вишњића Илију, 123
Вишњићу Илија, 123
Влахињом, 383
Влахињу, 33, 34
Воде Милетине, 91, 92
Водена, 179
Води Милетиној, 90
Воду, 89, 312
Војводића Бега, 171
Војводића Бего, 172
Војинића, 135
Вранић Мехмед-агу, 39
Вранић Мухамеда, 194
Вранић Мухамеде, 192, 194, 195
Вранићах, 192
Враниће, 192, 193
Врања, 33, 34
Врањанине, 345
Врањевца, 222, 225
Врањеше, 316–318
Врањи, 34
Врањом, 383
Врању, 34
Вратница, 194
Врачар, 207
Врбицу, 86
Врбиш, 362
Вртијељка, 383
Вртијељку, 169
Врхом Мелачкијем, 126
Вујадина, 110, 112, 114
Вујадине, 110, 111
Вујадинов, 110–112, 115, 298
Вујадиновић Гаша, 111
Вујадину, 111
Вујачића, 162
Вујачића Петра, 332
Вујачићу Туро, 337
Вујица, 227, 229–233, 235
Вујици, 230
Вујицом, 234
Вујичића, 218
Вујо, 230, 234
Вујовић Новеља, 144
Вујошев, 196, 198, 199
Вук, 80, 128
Вук Бојановић, 66
Вук Мандушић, 383
Вук Мићуновић, 383
Вук Томановић, 66, 73, 384

Вука, 39, 42, 43, 61, 67–69, 77, 80, 116
Вука Мандушића, 32, 40
Вука Марковића, 66, 69
Вукајло, 95–97
Вукала, 99
Вукале, 99
Вукасовић Филип Маџарине, 341
Вукашина, 157
Вукићевића, 191
Вуко, 139, 313, 314
Вукова, 73
Вуковија, 223
Вукову, 42, 66, 68
Вуком, 75, 76, 128
Вукота, 36–38, 79, 125, 127–129
Вукотића, 41
Вукотића Вука, 80
Вукотићах, 41, 42
Вукотићу Драго, 135
Вукотићу Перо, 136
Вукоту, 32, 125, 126
Вуксан, 372–375
Вуксана, 144, 180, 183, 372, 375
Вуксане, 181, 322, 372, 373, 375
Вуксанова, 375
Вуксаном, 375
Вуксану, 306, 320, 374
Вуку, 49, 60, 66, 127, 310, 313
Вукца, 62
Вулашевића, 41
Вулетићу, 155
Вулин, 145
Вулић Марко, 144
Вуљина Лазара, 291
Вуци, 64, 67, 68
Вуча, 93
Вуче, 33–36, 39, 42, 43, 49, 60, 66–69,
76, 78, 79, 139, 140, 157, 310, 312,
313, 361
Вуче Мандушићу, 42
Вучи Студенац, 174
Вучина, 333

Вучинине, 292
Вучинину, 292
Вучитрна, 178
Вучић Којичић, 383
Вучице, 155
Вучу Ресковића, 93

Г

Габеле, 68
Габелу, 65, 67
Гаврила, 114, 115
Гаврило, 329
Гаврилов, 73, 79, 80, 99
Гаврилова, 99
Гавриловић Баја, 80, 296, 298
Гавриловић Бајо, 297
Гавриловић Тура, 97, 116, 121
Гавриловић Туро, 98, 120–124
Гавриловић Турчин, 81
Гагића Јанка, 211
Газиводе, 345
Гајо, 329
Гардашевић Мићу, 305
Гарча, 41
Гарчевах, 56
Гатачкога, 73
Гатачкому, 77
Гацка, 59, 73, 301, 317
Гацко, 59, 74, 77, 78, 91, 299
Гацку, 91, 299, 317
Гаџуљић Стјепана, 288
Гаша, 110–112, 114
Гашо, 111–115
Гашова, 114
Гашову, 112, 114
Гашу, 112, 113
Главице, 155
Главице Мале, 155
Глибавац, 54
Глибан-барјактара, 223
Глигорије, 219
Глоговац, 228
Глухац Михаило, 284

Глухца Михаила, 280
Гоге Рашовића, 86
Гојковић Симоне, 42
Голију, 74
Голинскога поља, 123
Голичевећа, 191
Голуб, 149
Голуба, 149–151
Голубе, 147, 148, 150
Гора Црна, 107, 341
Горажда, 248
Горанов, 301
Горе Црне, 47, 89, 102, 106, 107, 132, 134, 167, 168, 180, 295, 304, 309, 339, 342, 343, 377
Гори Црној, 13, 20, 22, 23, 31, 33, 34, 106, 108, 319, 331
Горице, 132
Горице Црне, 27, 55, 101, 174, 192, 301
Горици Црној, 14
Горње, 328, 329
Горње Кокоте, 32
Горње Цуце, 306
Горњега Села, 328
Горњеморачане, 333
Гором Ординском, 140
Гором Црном, 139
Гору, 106
Гору Црну, 44, 58, 101, 130–132, 175, 304
Горчин, 327
Градачца, 249, 279
Грађани, 349
Границу, 32
Грахова, 93, 131, 132, 150, 384
Граховљани, 298
Грахово, 64, 65, 150, 295
Граховога, 298
Грачанице, 376
Грачаници, 379, 381
Грбљем, 313
Грбовић, 211
Грбовића, 209

Грдијевића, 196
Грдијевиће, 196–199
Гребице, 325, 326
Гркинића Ђорђа, 280
Грлици, 384
Гроцкој, 211
Груда, 347
Груде, 348, 360
Грујинићу Томо, 292
Грујинога, 293
Грујица, 348, 379, 382
Грујицу, 382
Грујичин Кезуне, 357
Гусиња, 155, 178
Гучева, 271

Д

Давор, 340
Дајица, 365
Дајичић Симона, 41
Дајичић Симоном, 42
Дајичића Живка, 79
Дајковићу, 363, 365
Далматинце, 131
Дамјан Кутишанац, 219, 222, 223, 225
Дамјановић Панто, 220, 222, 223, 225
Дамјаном, 222
Данила, 22, 25, 31, 35
Даниле, 32, 34, 35
Данило, 21–23, 102, 383
Данилова, 383
Данилу, 20, 21, 23, 25
Даница, 99, 118, 307, 322, 342, 361
Деда, 249
Дедо, 225, 249
Делиграду, 286
Дерва, 95–98
Дерве Барјовића, 116
Дервент, 250
Дервиш, 225
Дервиша, 65
Дервиш-ага, 203, 221, 224, 225, 347
Дервиш-агу, 243

Дервишеве, 341
Дерву, 98, 99
Дердемезах, 170
Дибре, 179
Диздаревић, 357
Димитрија, 137
Димитрије, 219
Димитрију, 137
Дмитрова дана, 202
До, 61
Добрави, 248
Добре Воде, 80, 116
Добрић, 240
Добрићане, 240
Добрићани, 240
Добрићу, 240
Добрљани, 349
Доброгледом, 150
Доброту, 99, 101, 105
Додоша, 363
Додошане, 361
Додошах, 361
Додоше, 360, 361
Дола Кобилџега, 97
Дола Оранога, 42, 43
Дола Ријечкога, 37
Доле Кобилџе, 75, 81
Доле Прентине, 61
Доловах, 61
Долу, 37
Долу Ђурђевоме, 307
Долу Замлаћеву, 150
Долу Кобилџему, 97–99, 146, 306, 308
Долу Љесковоме, 326
Долу Ораноме, 41
Долу Папратноме, 60, 61
Долу Репешкоме, 99
Долу Ријечкоме, 37
Долу Стажерскоме, 103
Долу Тутиноме, 126, 127
Дољана, 370
Дољане, 51, 52, 83, 84, 169, 174
Дољану, 370
Домазетовића, 41–43
Доње Бањане, 326
Доње Село, 328, 329
Доњеморачане, 333
Доњеморачани, 333
Доњу Црмницу, 134
Доса, 136
Драга, 149–151
Драгањића, 348
Драго, 121, 122, 147, 149, 164, 334
Драго Лопушина, 332, 334
Драговић Томаша, 162, 163
Драговић Томашу, 162
Драговића, 322, 323
Драгоче, 150
Драшка, 32, 39
Драшка Поповића, 81
Драшко, 36, 38, 39, 56
Драшко Поповићу, 56
Дрезге, 72, 159
Дрезгу, 71
Дреновца, 248
Дреновштице, 43
Дрина, 275
Дрине, 209, 217, 227, 239, 260, 262, 263, 269, 271, 275–279, 285, 287
Дрини, 217, 233, 236, 251, 274–276
Дрино, 217
Дрину, 236, 239, 240, 246, 251, 252, 260, 262, 263, 274, 276–278, 280, 284
Дрицковићу, 347
Дробњак, 299
Дробњака, 299, 300, 376
Дробњаках, 332
Дробњаке, 299, 300, 318, 332
Дробњаци, 300, 332
Дубовик, 25
Дубоко, 333
Дубокога, 186
Дубочаках, 78, 79, 116, 121, 123
Дубочке, 78–80, 90, 121, 123, 124

Дубровник, 167
Дубровника, 166, 174
Дукађина, 174
Думан-паша Тупрелић, 383
Дунава, 203, 341
Дунаво, 204
Дура, 65
Дурковић Вучина, 333
Дурковић Вучини, 333
Дурмитора, 196, 198
Дуровића Зека, 371
Дуром, 65
Дуру, 69

Ђ
Ђаковице, 178
Ђеку, 365
Ђеласици, 76
Ђеца Стијењани, 293
Ђечевић Мехмеда, 194
Ђикана, 102
Ђикане, 102, 104
Ђона Марка, 154
Ђон-Марко, 156
Ђорђа, 213, 215, 247
Ђорђе, 213–217, 284, 287, 288
Ђорђем, 214
Ђорђија, 11, 247
Ђорђија Гузоњу, 208
Ђорђије, 216, 286
Ђорђији, 216, 320
Ђорђијом, 284
Ђорђине, 213
Ђорђиница, 213
Ђорђу, 288
Ђукан, 375
Ђукановић Петро, 344
Ђукановића, 49
Ђукица Мурате, 348
Ђура, 86, 293
Ђура Јововића, 87
Ђурашковић Јанка, 32, 35
Ђурашковић Јанко, 33–35

Ђурашковић Јанком, 102
Ђурашковић Јанку, 34
Ђурашковића, 33, 34
Ђурашковићах, 136
Ђурђев, 377
Ђурђева, 202
Ђурђевога, 38, 304
Ђурђеву дне, 377
Ђуро, 13, 14, 84, 85, 182–184
Ђуро Јововићу, 83, 84
Ђуровић, 155
Ђуровић Батрића, 377
Ђуровић Батрићу, 381
Ђуровић Хоташа, 37
Ђуровић Хоташу, 38
Ђуровића Живко, 378
Ђуровићу Живко, 378, 379, 381
Ђуру, 280

Е
Епира, 174
Ешнића Милију, 144

Ж
Жабљак, 339, 340, 346, 350, 363, 366
Жабљака, 51, 52, 339, 350, 366
Жабљаку, 53, 142, 339, 341, 349, 350, 360,
363
Ждребаник, 56
Жељезника, 208
Живка, 92, 93, 379, 381, 382
Живка Ђуровића, 382
Живка Сенијића, 80
Живко, 78, 80, 92, 378–382
Живко Дамјановић, 383
Живковић Лазара, 190
Живковић Лазаре, 190
Живку, 379
Жљебове, 189
Жупе, 344, 345, 363, 376
Жупине, 328
Жупину гору, 158
Жупљане, 361

Жупљани, 361
Жупу, 176, 360
Жутка, 93
Жутка Липљанина, 80, 93, 116
Жутко, 80
Жутковићем, 136
Жутковићу, 33
Жутковићу Томо, 104

З

Забрђе, 296, 298
Завале, 157, 293
Загарача, 137, 143, 158
Загараче, 137
Загарачу, 305, 368, 369
Загарчане, 305
Загарчани, 356, 370
Загоричем, 54
Загорње, 75
Загору, 65, 66, 68
Загреде, 155
Загреду, 56
Задолје, 159
Заљута, 147, 148
Заљуте, 147
Заљути, 16, 18, 135, 146
Заљућа, 92, 93, 136
Заљућани, 298
Звиздић, 103
Звиздић Арслан-ага, 103
Звиздић Арслан-агу, 103
Звиздић Асан-ага, 73
Звиздић Асан-аге, 91, 120, 122
Звиздић Баки-агу, 147
Звиздићеве, 91
Зворник, 262
Зворника, 221, 223, 225, 228, 236, 243,
248, 260, 286
Зворнику, 260–262
Зв'јездића, 50
Зека, 279
Зека Пешикана, 296, 297
Зеке, 287

Зеки, 267, 268
Зеко, 268, 271, 279, 296, 297, 324, 325
Зеку, 296
Земље, 328
Зеновића, 350
Зеока, 207, 211
Зета, 21
Зета Земља, 21, 22, 33, 170
Зете, 31, 34, 43, 153, 169, 328, 345, 349,
355, 357, 360
Зети, 51, 170
Зети Земљи, 20, 21, 32
Зету, 19, 20, 29, 43, 56, 152, 153, 193, 328,
358
Зету Земљу, 21, 153
Зећани, 19, 20, 30
Зећанима, 20
Златицу, 291
Змају из Ноћаја, 227, 268, 287
Зотовића, 141, 145
Зотовићем, 144, 145
Зотовићу, 139, 143
Зука, 163
Зуко, 163

И

Ибра, 74
Ибраим-паша, 36
Ибрахима, 37, 167
Ибрахиме, 36–38, 179
Ибрахиму, 36
Ибро, 347
Иван, 68, 239–245, 345
Иван Кнежевић, 239
Ивана, 13, 23, 69, 141, 142, 243
Иванбегови, 10
Иване, 64, 141, 242
Ивановић Вуче, 312
Ивановић Преле, 345
Иванову, 69
Ивану, 26, 64, 242, 244, 245
Иви, 245
Ивиној, 245

Ивице, 336
Ивицом, 336, 337
Ивицу, 335, 337
Иво, 12, 239–242, 245, 350
Иво Зече, 313
Иву, 11, 240
Изворе, 94, 95, 105, 117, 147, 148, 151
Изворе Горње, 147
Изворе Доње, 147
Илија, 83–86, 159, 273, 368–370
Илије, 84, 372
Илији, 83, 212
Илијом, 83
Илију, 84, 237, 240, 273, 368
Илина, 261
Иногор, 25
Исаија, 279
Исаију, 278, 284
Историје црногорске, 383

Ј

Јабуках, 60, 61
Јабуке, 181, 307
Јабуку, 25, 75, 81, 147, 181–183, 308
Јаворја, 161, 319
Јаворје, 197, 199, 333
Јаганца, 62
Јагличића, 50, 62
Јадар, 261, 270, 286
Јадра, 286
Јадру, 240
Јаков, 220, 222, 225, 226
Јакова, 209, 218, 219, 247, 261
Јакове, 212, 218, 220, 221, 248, 250
Јаковљева, 207
Јаковљеву, 218
Јаковом, 218, 220
Јакуп, 346
Јакуп Сердаровић, 170, 171
Јакупа Сердаровић, 171
Јакуп-ага, 343
Јакуп-аге, 339
Јакуп-агинице, 342, 344
Јакуп-агу, 346, 350
Јакупове, 350
Јакша, 335, 336, 368
Јакша Гачанине, 334, 335
Јакшар, 117, 118
Јакшара, 117
Јакше, 337, 368
Јакши, 320, 337
Јакшинога, 368
Јакшићеву, 204
Јакшо, 319
Јакшом, 334
Јакшу, 319, 335, 368, 369, 371
Јакшу Гачанина, 333
Јанка, 170, 176, 178, 382
Јанко, 32, 227, 229, 231–235, 379, 382
Јанко Ђурашковић, 383
Јанковић Крцуне, 364
Јанковић Крцуном, 365
Јанковић Мрђена, 361
Јанковића, 344
Јанком, 132, 234
Јанку, 33, 230, 237
Јањи, 224, 225
Јастребу, 355
Јашо, 222
Једрене, 156
Једрени, 28
Језера, 196–199
Језерах, 196
Јелезовић Анта, 298
Јеловици, 326
Јефимије, 171
Јова, 364
Јова Пајовића, 154
Јован, 235
Јована, 207
Јоване, 306
Јованом, 123, 129, 292
Јовица, 235
Јовиша Бјелица, 303
Јовишу, 303

Јово, 19–21, 80, 107, 136, 153
Јововића Ђура, 86
Јововићу Ђуро, 83–86
Јокановић Марко, 162
Јосиповић Перу, 269
Југовићах, 60
Јуришић Станка, 228
Јуришића Станка, 228
Јуришићу Станко, 228
Јуса, 161
Јуса Љуца, 182
Јусе Љуце, 182
Јусуфа, 345, 346
Јусуф-ага, 342, 347
Јусуф-аге, 344
Јусуф-аги, 345
Јусуф-агу, 342, 343

К

Каваје, 174, 179
Кадиф Марко, 155
Кадифа Манојла, 40, 41
Кадифу Манојло, 41
Калабића, 128, 129
Калабића Миња, 126
Калезићах, 357
Камен'шева, 149
Кампањола, 313, 314
Кампањоле, 313, 314
Кампањолу, 314
Кандића Васиља, 300–303
Кандићу Васиљу, 300–303
Капе, 322
Кара, 288
Кара Михаила, 288
Карадаглију, 109
Карађорђа, 9
Каратуну, 362
Караџића, 299, 300
Караџића Мимо, 300
Караџића Шуја, 332
Караџићу Мимо, 301–303
Караџићу Шујо, 300

Каруча, 140
Катић, 237
Катић Јанко, 227, 229
Катић Симеуне, 268, 271
Катића, 229, 237
Катићу, 229, 268
Катлан-ага, 47
Катнића, 38
Катунска, 181
Катунске нахије, 135
Катунском, 180, 304
Катунску, 306
Качкина Стевана, 288
Кезу, 357
Кења, 345
Кењо, 345
Кинковић, 347
Кинковићу, 347
Китог, 276, 278
Китога, 288
Китогу, 248
Китоже, 250
Киту, 307
Клепине Градине, 305
Клијење, 231
Клобука, 59, 61
Клобука Зука, 50
Клобуку, 295
Клоринда, 161
Кључ, 77
Кључа, 59
Кнежевић Голуба, 146, 149
Кнежевић Голубе, 146, 149
Кнежевић Иване, 241–243
Кнежевића, 147, 148, 179
Кнежевићу Драго, 150
Кобиље Доле, 75, 105, 306
Ковић Михаила, 269, 287
Којичићу Вуку, 49
Којичићу Вуче, 49
Кокотову, 101
Кокотову Главу, 61

Колашина, 178
Колашинах, 161
Колашинацах, 199
Колашину, 318, 335, 336
Колубаре, 212
Колубари, 212
Команак, 177, 369
Комане, 369
Комани, 370
Константина, 204
Контић Радосаве, 191
Копиље, 110, 111
Копиљу, 54, 110
Копје, 123
Копља, 121
Копље, 78
Коприву, 158
Коренићах, 59
Корита, 76, 78, 91
Косића, 355
Косићу, 355
Коскић Ахмет-бега, 192
Коскић Ахмет-бего, 192
Космаја, 227
Косова, 178, 217
Косовијем Лугом, 356
Косовић Андрије, 297
Косово, 19, 102
Косовога, 175
Косовоме Лугу, 363
Косову, 23, 204, 260
Косову пољу, 260
Костантин, 222
Костантина, 219
Костића, 345
Косту Мандића, 165
Котор, 10, 310, 314
Котора, 10, 310, 313
Котором, 10, 11
Котору, 310, 313
Кошћелице, 168, 176
Крагујевца, 211

Крајину, 261
Краљевић, 12
Краљевића, 170
Краљевићу, 346
Краљић Марка, 176, 177
Краповић, 384
Краповића, 384
Кривокапић Ристо, 298
Крињицах, 33
Крнића, 347
Крновога, 300
Крњића, 289
Крњића Бећира, 293
Крњића Мурата, 290
Крњићем Муратом, 289
Крсман, 218–220
Крсмана, 218
Крсманова, 218, 219
Крсманове, 218
Крснице, 207
Крстац, 73
Крсте Мојашева, 62
Крсти, 139, 140
Крстиња, 59, 114
Крстињу, 114
Крстову дану, 285
Крсца, 120, 122
Кругом, 176
Кресе, 173, 175
Круску Главицу, 174
Крушкам' Савинијем, 97
Крушковца Николу, 322
Крцун, 172
Кршћановића, 312
Куја Марковића, 369
Кукавици, 261
Кулин, 239–248, 250, 252, 257
Кулина, 239, 240
Кулине, 241, 242
Кулинова, 246–250, 252, 256
Кулинову, 241, 252, 257
Кулином, 241

Кулину, 239, 241, 242, 245
Купићем, 190
Кураном, 106, 131
Кучах, 85
Куче, 83–87, 342
Кучевић Ахмета, 181
Кучевић Ахмете, 182
Кучевић Ферате, 38
Кучи, 84, 87
Кучима, 83
Кучук-Алија, 203, 211
Кучук-Алије, 206

Л

Лазар, 19, 23, 190, 291
Лазар Кустодија, 150
Лазара, 179, 204
Лазаре Мутапе, 249
Лазаревић Луке, 272, 276, 284
Лазаревић Луки, 252, 266, 277, 282
Лазаревић Луко, 248, 251, 252, 255, 267,
268, 271, 273, 279–282, 285
Лазаревић Луку, 278
Лазаревић Рама, 307
Лазаревић Рамо, 305, 307, 308, 368
Лазаревић Раму, 305
Лазине, 192
Лазу, 204
Лаке, 78
Лакићах, 357
Лакићи, 356
Ландова, 207
Ластве Озринићке, 42
Ластви Озринићкој, 125, 126
Лаством Озринићком, 126, 127, 306
Ластву, 126
Ластву Озринићку, 41
Ласте Прентине, 61
Ласту Прентину, 61
Латина, 16
Латине, 18
Латини, 167
Латковић Јована, 288

Латковић Јоване, 235
Латковић Јованом, 235
Лека, 293, 294
Леки, 294
Лекића, 165, 347, 355, 366
Лекићу, 356
Лековића, 148
Лијевча, 207
Лијеш, 372, 374
Лијешња, 186
Лијешћа, 41
Лијешће, 41
Лијешће Горње, 189
Лимљани, 383
Липнице, 271
Липову Страну, 129
Липовца, 211
Лисичића, 53
Лисца, 59, 136
Лозница, 263, 267–269, 272, 275
Лознице, 254, 263, 268, 269, 272, 286
Лозници, 260, 263, 265, 267–271, 273
Лозницу, 260, 261, 263, 265–268, 271–273,
286
Локву Радојеву, 190
Лолу, 164, 333
Лопичићу, 348
Лопушина Драго, 334, 337
Лопушином Драгом, 336
Лугу Наратскоме, 139, 140
Лужана Вратница, 193
Лукавица, 185
Лукавице, 185, 187
Лукавици Малој, 186
Лукавицу, 185–187
Луке, 272, 280, 287, 318
Луки, 282
Лукићем Стојаном, 291
Луко, 250, 252–255, 268–271, 273, 280–
283, 286
Луко Лазаревић, 276
Луку, 247, 251, 253, 261, 269, 280

Лупоглав, 126, 128
Лутовац Радоје, 292
Лутовац Радојем, 291
Лучић Вујадина, 150

Љ

Љевишке Стране, 161, 162, 164
Љевишта, 162–164, 199, 323, 333
Љесковац, 134
Љеша, 179
Љешанске, 33
Љешанској, 32
Љешанску, 383
Љешева Ступа, 43
Љешевића Вука, 360, 362, 366
Љешевићем Вуком, 349
Љешевићу Вуку, 348
Љешевићу Вуче, 349, 360, 362
Љешковића, 190
Љешкопоља, 39, 179
Љешкопољу, 13
Љешнице, 221, 270, 287
Љешници, 220, 223, 268, 280
Љешницу, 268, 269
Љубиња, 59
Љубичну, 198
Љубовића, 49, 62, 75–77, 122
Љубовићем, 62
Љубовићу, 58, 76
Љубомира, 59
Љуботина, 172
Љуботињци, 349
Љутезу, 97, 98
Љутица, 209
Љуцине, 307

М

Мазепа, 27
Мазепу Ивана, 27
Маинах, 310
Маине, 311, 312
Малесије, 328, 349, 355
Малесију, 292, 341, 353

Малијех Цуцах, 75, 97
Малинско, 334
Малисора, 355
Малић, 358
Малића, 358
Малиша, 161, 162, 164, 345
Манастира, 156
Мандића, 162
Мандушић Вука, 62
Мандушића, 41
Мандушића Вука, 31, 50
Мандушићу Вуче, 42
Манојло, 42
Маоче, 221
Марија, 93
Марију, 93
Марића Шабана, 145
Марићу Шабане, 143
Марка, 23, 144, 145, 190, 208, 280, 284
Марка Чарапића, 211
Марко, 114, 144, 145, 191, 284, 297, 320
Марко Николићу, 114
Марковини, 325
Марковића, 144, 158
Марковића Вука, 65
Марковићу Вуче, 65–69
Марковићу Мрко, 122
Марковићу Пејо, 80
Марковљанах, 325
Марку, 26, 115
Марку Бошковићу, 320
Мартина, 24
Мартинића, 328
Мартинићах, 158
Мартиниће, 171, 173, 328, 330, 354
Мартинићи, 25, 330, 354, 357
Мартинићу, 320, 328, 330
Мартиновић, 349, 350
Мартиновић Лазу, 209
Мартиновићах, 25
Мартиновићи, 23
Марун, 337

Мата, 211
Матијаша, 61
Матијашев Јанко, 61
Матковића, 313
Матом Марковићем, 135
Маћедонију, 262
Махмут, 166, 168–170, 173–175
Махмута, 152, 159, 168, 170–172, 177, 178, 354
Махмуте, 153, 169, 177
Махмутова, 167, 178
Махмутову, 178
Махмутом, 145, 159
Махмут-паша, 157, 384, 385
Махмут-паше, 157, 173
Махмут-пашом, 166, 384
Мачва, 227, 236, 237
Мачве, 239, 279, 285, 287
Мачви, 227, 269
Мачву, 218, 219, 227, 228, 231, 237, 239, 246, 276, 277, 279, 280
Машан, 375
Медији, 205
Медун, 86
Медуна, 86
Медуну, 85
Међедника, 208
Међеђе, 126
Мекића, 50
Меоца, 41, 42
Метковића, 209, 221, 231
Метковићу, 227
Метохији, 77
Мећикукића, 152, 154, 160
Меха, 251, 256–259
Мехмед, 228, 236, 237, 248, 250, 360
Мехмед Кокотлија, 170
Мехмед Кокотлију, 171
Мехмеда, 167, 177, 195
Мехмед-ага, 203, 208, 211, 212
Мехмед-аги, 210, 213
Мехмед-агу, 39
Мехмеде, 360
Мехмедом, 360
Мехмед-паша, 134
Мехмед-паше, 384
Мехмед-пашу, 133
Мехо, 257, 258
Мехо Оругџић, 251
Меховића Муја, 200
Меховићу Мујо, 200
Мијајло, 147, 148
Мијат, 162, 197, 198, 200, 321
Мијата, 200
Мијате, 196, 197, 200, 319, 322
Мијатова, 200, 322
Мијату, 196, 319, 320, 333
Мијушка, 189
Микоњићу Марко, 323
Милаковићем, 384
Милета, 126–128, 334, 335, 337
Милети, 337
Милетину, 89
Милету, 126, 129, 334
Милија, 144
Милић, 107
Милића, 49, 60
Милиће, 62
Милићу, 60, 136
Милићу Вуксане, 306
Милована, 334
Миловану, 333
Милорадовић, 27
Милосава, 280
Милосаве, 282
Милош, 102, 204, 205, 248, 252, 253, 257, 258, 263–265, 267, 271, 273, 344–346, 363, 365, 367
Милош Вукотић, 383
Милош Стојићеве, 251
Милоша, 23, 247, 252, 254, 257–259, 261
Милошева, 259
Милошем, 254
Милошу, 26, 250, 253, 254, 258, 268, 272

Милошу Поцерцу, 272
Милутин, 292
Милутина, 143, 144, 197, 319, 334, 371
Милутине, 198, 199, 292
Милутинов, 304, 305, 308
Миљевину, 299
Мимо, 300–303
Мина, 196, 322
Мини, 332
Мино Радовићу, 321
Мину Радовића, 196, 199
Миња, 127, 128, 336
Мињи, 127, 337
Мињу, 126, 336
Мињу Калабића, 129
Мирашем, 365
Мирашу, 365
Мирко, 357
Мирковића Тетка, 120
Мирковићу Тетко, 120
Митар, 335, 351
Митар Ђоновићу, 292
Митра, 292, 333
Митре, 333, 336
Митровић Томане, 295, 296
Митровићу Марко, 155
Митровице, 178
Митровога, 135, 304
Митровоме, 64, 134
Митру, 333, 337
Мића, 39, 324, 326, 327
Мићков, 143, 144
Мићо, 308, 324–327
Мићу, 326
Мићу Поповића, 39
Мићунов, 39
Мићуновић, 36
Мићуновић Вука, 34, 37
Мићуновић Вуком, 33
Мићуновић Вуку, 34
Мићуновић Вуче, 31, 32, 34–37, 39, 102,
127, 128
Мићуновића, 50, 62
Михаила Милорадовића, 27
Михаило, 30
Михајла, 301–303
Михајла Бошковић, 154
Михајла Вукадиновића, 296
Михајле, 301
Михајло, 221, 222, 296, 298, 301
Михајло Ружичић, 221
Михајловић Шунду, 324
Мишара, 246, 247
Мишару, 246, 247, 252, 257
Млетаках, 45, 46, 131
Млетке, 166
Млечанина, 138
Млечанине, 130
Млечићи, 108, 132
Млечићима, 384
Мојисија, 49, 59, 60
Мокрина, 179
Моравцима, 211
Морача, 162, 163, 315–318
Морача Горња, 162
Морача Доња, 162
Морачане, 199
Морачани, 163
Мораче, 31, 72, 320, 340
Мораче Доње, 322
Морачи, 291, 321
Морачи Горњој, 163, 315
Морачу, 32, 53, 162, 163, 165, 294, 315–
321, 332, 360
Морачу Горњу, 161, 162, 196, 197, 199,
332, 333, 338
Морачу Доњу, 333
Морију, 46
Москву, 383
Москови, 12
Московима, 44
Мостара, 47, 59, 76, 283
Мостаране, 260
Мостару, 261

Мостарце, 261
Мосту, 249
Мратишића, 209
Мрваља Вукоту, 31
Мрваљев, 38
Мрваљевић Драшко, 36, 37
Мрваљевића, 37, 38, 62
Мргудовић Гојка, 41
Мрђен, 363
Мрка Усеине, 121, 122
Мрке, 307
Мрке од Никшићах, 120–122
Мрке Усеина, 123
Мрке Хусеина, 116
Мрко Марковићу, 121
Мркоја, 189, 190, 323
Мркоје, 189, 320, 322
Мркоју, 320
Мрку Усеина, 74, 123
Мужеве Пећине, 305
Мужеву Пећину, 307, 308
Муја, 93, 137, 164, 165
Мујо, 93, 137, 187, 233
Мујову, 164
Мула Сарајлија, 248
Мула-Јусуф, 203, 211
Мула-Јусуфа, 206
Мулалуку, 260, 261
Мул-Ахмета, 243, 244
Муминове, 350
Муминовић, 350
Мурат, 204, 210
Мурат Јелић, 383
Мурата, 204, 289
Мурате, 289, 290
Муратовић Сава, 324
Мурчић Зука, 61, 62
Муса, 12
Мус-ага, 203
Мустафића, 25
Мустафићах, 25
Мутап, 249

Мутапом, 249
Мухамед, 234, 237
Мухамеда, 261
Мухамед', 77
Мушику, 187
Мушовића, 188–190

Н

Намик Алил-паша, 330
Намик-паше, 329
Наратуном, 140
Насу-бега, 357
Небојшу, 204
Небојшу кулу, 203
Невесиња, 58, 59, 76
Невесиње, 75
Невесињу, 76
Недића, 219, 222–225
Недићи, 222, 224, 225
Недићима, 224
Ненадина, 293
Ненадића, 292, 293
Ненадића Ђуро, 293
Ненадићу Ђуро, 293, 294
Ненадовић Ђуро, 294
Ненаду, 117
Ненезића, 38
Нешка, 189
Ника, 194
Никац, 79, 89–93, 95, 97–99, 103, 105, 118
Никац од Ровинах, 74, 89, 91, 92, 94, 99,
101, 103, 104, 116, 117, 384
Никац Томановић, 91
Ник-Ђека, 365
Ник-Ђеки, 365
Никола, 345, 346
Николи, 195
Николин, 141
Николин Ивана, 142
Николина, 364
Николић Иване, 141
Николић Томашу, 61, 62
Николића Марка, 114

Николићу Драго, 147, 148
Николићу Марко, 114, 115
Николу, 207
Никца, 79, 91–96, 103, 105, 117–119, 384
Никца од Ровинах, 91, 92, 94, 97, 102,
104, 116, 117, 384
Никцем, 384
Никцом, 117
Никцу, 90, 95, 98, 102, 104, 116–118, 384
Никче, 93, 94, 98, 102, 118
Никчев, 98
Никчеве, 117, 118
Никчевић Богдане, 118
Никчевић Ивана, 190
Никчевић Илија, 55
Никчевића, 377–379
Никчевићах, 377
Никчевићу Пејо, 188
Никчево, 96
Никчеву, 92, 96
Никшића, 33, 74, 146, 300
Никшићах, 41, 59, 68, 90, 95, 110, 111,
116, 117, 121, 125, 128, 161, 181–
183, 188, 190, 300, 332, 334–336
Никшиће, 110, 117, 121, 164, 167, 318,
335, 337
Никшићи, 67, 304
Никшићима, 304
Никшићкијем, 95, 111, 117, 126, 380, 381
Никшићко, 59, 132, 376, 382
Никшићкога, 376
Нинковић Јовица, 235
Нинковић Јовице, 288
Нинковић Јовицом, 235
Ниша, 125
Новака, 369
Новакову, 369
Новелић Никола, 194
Нови, 385
Новица, 358
Новицу, 358
Новог Пазара, 59

Новога, 285
Новом Пазару, 316
Новом Селу, 280
Новоме, 167
Ножин-ага, 221, 224
Ноћаја, 251, 253

Њ

Његуша, 136
Његушах, 101, 150
Његуше, 310
Њемачкој, 249, 250
Њиве Вранићке, 193
Њивице, 189
Њухара, 327
Њухаре, 326
Њухаревић Деда, 182
Њухаревић Салко, 188

О

Обилића, 101
Огњенога Вука, 175
Огорелишта, 164
Ограђеницу, 198, 291
Ођунлију, 262
Озриниће, 306, 307
Омер Ћехајића, 51
Омера, 21, 244
Омера Ћехаје, 52, 53
Омер-агу, 243
Омере Ћехаја, 52
Омерову, 53
Омерћехајића, 350
Омировима, 9
Омутић, 74, 147
Оногошта, 30, 108, 109
Оногошту, 125
Ораховице, 177
Ораховицу, 58, 60
Орашја, 211
Орида, 251
Орјојзи Луци, 320
Орлове Ст'јене, 86

Орлову, 159
 Орлову Ст'јену, 86
 Оругџића Меха, 251
 Оругџићу, 258
 Оругџићу Мехо, 251, 252, 255–258
 Орфана, 342, 343
 Орфано, 343, 344
 Орфану, 342, 343, 346
 Осијановима, 9
 Осман, 15, 74, 79, 188, 190, 277, 279, 280, 283, 285, 297, 300, 325, 326, 336–338
 Османа, 15, 79, 80, 188, 283
 Осман-ага, 152–155, 295–297
 Османагића, 347
 Османагић-бега, 53
 Осман-агу, 154, 297
 Осман-барјактара, 277, 336
 Осман-капетана, 370
 Осман-капетане, 165
 Осман-капетану, 164, 318
 Османова, 18
 Османове, 17
 Османову, 15, 154
 Остоја, 284
 Острог, 304
 Острога, 157, 158, 320–322
 Острогом, 133
 Острогу, 40, 320
 Остроч, 249
 Остроч-капетана, 250
 Остружнице, 208
 Оташевићу, 346
 Отмановић, 12, 45
 Отмановића, 11, 14, 31

П
 Павић, 193
 Павића, 194
 Павићу, 159, 193
 Павлић, 283
 Пазар, 385
 Пазара, 10

Пазару, 10, 12, 385
 Пајов, 153
 Палалију, 207, 211
 Пантелија, 223, 225
 Пантелина, 261
 Пантом, 222
 Панту, 225
 Парашници, 266, 268, 279
 Париповић Зука, 116, 162, 163, 165
 Париповић Зуко, 161, 163
 Париповић Хуса, 150
 Париповиће, 307
 Пармаковић, 36
 Паун, 144, 193
 Пауна, 158
 Пауне, 158, 193
 Пашић Осман, 77, 78
 Пашића Османа, 81
 Пашићу Османе, 77, 81
 Пашовића, 350
 Пеја, 189, 190
 Пеја Марковића, 116
 Пеја Никчевића, 188, 191
 Пејак, 140
 Пејака, 140
 Пејза Мехмед-аге, 254
 Пејзе, 281
 Пејзи, 277, 278
 Пејзи Мехмед-аги, 282
 Пејзо, 276, 278, 281–283
 Пејзо Мехмед-ага, 276, 277, 281, 285
 Пејзу, 283
 Пејзу Мехмед-агу, 282, 285
 Пејо, 188–191
 Пејо Никчевићу, 188
 Пејо Пешикане, 147, 148, 150
 Пејовић Драго, 164
 Пејовића Драга, 165
 Пејовићу, 102
 Пејовићу Драго, 164
 Пеју, 188
 Пеју Марковићу, 81

Пепића, 371
 Перишић Аћима, 79
 Перишића, 139, 140
 Перка, 180, 182–184
 Перка Ћиповића, 155
 Перка Шалетића, 182
 Перко, 180–182, 184
 Перко Шалетићу, 181–183
 Перкочевих, 350
 Перку Шалетићу, 180
 Перо, 15, 16, 18
 Перовић Батрићу, 15
 Перовић Радула, 17
 Перовић Радуле, 16, 18
 Персијанима, 384
 Петар, 41, 52, 54, 56, 57, 304, 311, 325–327
 Петар Бошковић, 51
 Петар Бошковићу, 52, 55
 Петар Ђурашковић, 311
 Петар Први, 27
 Петковице, 278
 Петковицу, 277–279
 Петнице, 299
 Петра, 51, 54, 55, 167, 173, 180, 211, 304, 311, 325–327, 336, 338
 Петра Бошковића, 51–53
 Петра Великога, 27
 Петра Петровића, 309
 Петра Херићева, 227
 Петре, 30, 42, 52–54, 56, 326
 Петре Бошковићу, 41, 42, 55
 Петре Петровићу, 167
 Петро, 344
 Петров данак, 146
 Петрова дана, 146
 Петровић, 136, 152, 198
 Петровића Драга, 121
 Петровића Ђорђа, 286
 Петровића Сава, 171
 Петровићах, 293
 Петровићу Данилу, 27
 Петровићу Драго, 121, 122, 124
 Петровићу Ђорђе, 213, 214, 247, 248, 288
 Петровићу Ђорђу, 287, 288
 Петром, 173
 Петром Бошковићем, 56
 Петру, 51, 54, 55, 172, 325
 Петру Бошковићу, 40, 51
 Пећи, 178
 Пешикана, 297
 Пешикана Шуња, 296
 Пешикане, 306, 307
 Пешикане Зеко, 296, 297
 Пешикане Шуњо, 296, 324
 Пешића Рајича, 155
 Пиве, 376
 Пивски, 196
 Пиву, 74
 Пипер, 385
 Пипера, 186, 187, 289
 Пиперах, 55, 70, 143, 185, 187, 192, 293, 330
 Пипере, 70, 71, 114, 143, 145, 157–160, 167, 168, 185–187, 193, 354, 384
 Пипери, 55, 70–72, 115, 143–145, 157, 186, 187, 193, 194, 293, 294
 Пјеваљах, 336, 380
 Пјевља, 335
 Пјевље, 380
 Пјевљима, 335
 Пјешивацах, 55
 Пјешивце, 41, 64, 188, 190, 191
 Пјешивци, 188, 190, 191
 Пјешивцима, 190
 Плавнице, 132
 Плана, 162, 163
 Плочу, 117
 Побора, 313
 Повију, 320
 Подгорица, 21, 194, 347, 348
 Подгорице, 30, 51, 53, 72, 83, 132, 169, 174, 179, 289, 290, 360
 Подгорици, 21, 70, 194, 290, 350, 353, 354

Подгорицу, 71, 193, 290, 328, 353, 354, 368
Подгоричанах, 70
Подриња, 287
Покрајвођани, 356
Полтавом, 27
Поноре, 139
Попова, 28
Поповима, 240
Поповића Драшка, 31
Поповићу Стано, 107
Посавине, 286
Посављу, 269
Потока Б'јелог, 207
Поточину, 136
Поцерац Милошу, 252, 254–259, 264–267, 272, 274, 287
Поцерини, 269
Поцерја, 218, 219, 248, 252, 256, 263, 268, 277, 287
Поцерје, 221, 259, 278, 279, 286
Поцерју, 277, 278
Поцерца Милоша, 252, 257
Поцерцу Милошу, 267, 287
Почивала, 326
Прасквице, 154
Прасквицу, 37
Предиша, 101, 104
Прекодринце, 269
Прентина Дола, 49
Пресјеке, 61
Пржником, 383
Прибиловић Станко, 312
Призрена, 178
Пријепоља, 178
Пријепољу, 317
Прилипа, 12
Приморја, 108, 311
Приморје, 12, 166, 167, 196, 312
Приморју, 46
Приморце, 174
Приморци, 311

Присоја, 68, 69
Присоје, 68
Прњавора, 218
Прогоновићи, 383
Продоли, 296
Пролома, 76
Прута, 30
Пурка, 273
Пурко, 273
Пушибрк Остоја, 284

Р

Рабиње, 76
Рада, 125, 126, 128
Рада Балетића, 92
Раде, 17, 51, 52, 54, 79, 91, 125, 128, 129, 155
Раде Балетићу, 89, 91, 92
Раднића Пауна, 144, 145
Радован, 384
Радоване, 186
Радовић Ђуканом, 152
Радовић Новица, 357
Радовић Периша, 345
Радовића, 328
Радовићу, 329
Радоје, 162
Радојев, 159, 185–187, 192–194, 385
Радојев Савићу, 187
Раду, 40, 51, 127, 128
Радула, 16, 17
Радуле, 16–18, 162
Радулова, 336
Радуловић Сима, 79, 97, 99, 116
Радуловић Симо, 73, 75, 98
Радуловић Симом, 99
Радулову, 332
Радулу, 16
Рајичем, 155
Рамо, 112, 368
Рамовић Илија, 368, 369
Рамовић Илију, 370
Рамовога, 368

Расије, 174
Раслапчевић Вука, 32
Раслапчевић Вуче, 32–34
Ратње, 322
Ратњу, 162, 163
Рази, 260
Рачу, 209
Рашко, 162
Рашовић Илија, 158, 159
Рашовић Илију, 159
Рашовића, 87
Рвашане, 361
Рвашани, 361
Рваше, 360
Ремиковић Живка, 183
Ресаве, 211
Ресулбеговићу, 74
Реџа, 161
Рзачи, 162
Рзачу, 161, 323
Рибницу, 290
Риђана, 378
Риђанах, 376, 377
Риђане, 132, 376, 377
Риђица, 296
Риђице, 296, 297
Риђицу, 295–298
Ријеке, 21
Ријеку, 20, 22, 304
Ријечана, 305
Ријечанах, 91
Ријечка нахија, 349
Ријечке нахије, 135, 348
Ријечком нахијом, 32
Ријечку, 383
Ријечку нахију, 136
Рим, 385
Рисна, 68, 134
Рисну, 65–67, 69, 296
Ритопека, 207
Рња, 370, 371
Рњину, 370
Рњице, 370
Рњо, 369, 370
Рњом, 370
Роваца, 333
Ровацах, 86
Ровинах, 75, 77, 93, 94, 98, 99
Ровине, 96, 119, 176
Ровини, 73
Ровину, 73
Ровца, 333, 375
Ровчанах, 161, 333, 334
Ровчани, 87, 374
Рогам, 194
Рогама, 289
Рогамах, 293
Рогаме, 289–291, 294
Рогамљанах, 194
Рогамњани, 291
Роганова, 61, 62
Роганове, 48
Рогановић Јова, 80
Рогановића, 59, 191
Роганову, 47, 48
Рогањани, 293
Рогаче, 227, 235
Рождество Христово, 25
Рокоче, 150, 324, 325
Росуље, 161
Рувима, 211
Рудинах, 89
Рудине, 73–76, 78, 80, 89, 91, 93, 103, 117, 120, 124, 181, 183, 304–308, 325, 327
Ружа, 380, 381
Ружичић Михајла, 209
Ружичић Михајло, 221
Ружо, 378, 380, 381
Ружу, 378, 381
Румелије, 131
Румелији, 131
Румији, 375
Руњане, 270, 271

Руњаним', 270
 Рупу Вранићку, 194
 Руси, 28
 Русија, 27
 Русије, 29, 44
 Русије Мале, 27
 Русију, 30
 Русма, 28
 Рустен-бег, 71
 Рустен-бега, 72
 Рустен-бега Џиди-Беговића, 70
 Рустен-бегу, 72
 Рустен-беже, 71, 72
 Рушевића Рама, 113, 114
 Рушевићем Рамом, 111
 Рушевићу Рамо, 111, 112

С
 Саве, 269, 277
 Савелић Стојане, 158, 159
 Сави, 249
 Савину дану, 146
 Савић, 87, 185, 187, 193, 385
 Савића, 86, 187, 193
 Савићев, 365
 Савићев Дајица, 363
 Савићевић Раде, 363
 Савићем, 185
 Савићу, 87, 159, 185–187, 192–194
 Саво, 147, 148, 171, 249
 Саво Владислављевићу, 28
 Савов, 172
 Савова, 187
 Савовић Бојица, 366
 Саву, 171, 248, 249, 277
 Сађавац, 36–38, 174
 Салаша, 228, 235, 237, 238
 Салковине, 363
 Салковину, 360, 361, 363, 366
 Салковић Омера, 298
 Сарајева, 40
 Сарих, 301
 Светог Илије, 372

Светог Лазара, 225
 Светог Трипуна, 203
 Светога Ђурђа, 202, 240
 Светога Јована, 133
 Светога Саву, 203
 Свету Петку, 60
 Села Добрскога, 351
 Селацах, 332
 Сембери, 244
 Семберија, 244
 Семберији, 239, 244
 Семберију, 239
 Сенић, 78
 Сенић Живко, 78
 Сенића Живка, 81
 Сеоца, 334
 Сефер, 90, 92, 115
 Сефер од Пиперах, 111, 112
 Сефера Пипера, 74, 92, 93, 111, 115
 Сефере, 112
 Сефере Пипере, 90, 92, 114
 Сефером Пипером, 111
 Сибиња, 170
 Сибнићани, 215
 Сибнице, 215
 Сибницу, 215
 Сиге, 56
 Сијерчића, 62
 Сима, 78
 Симеуне, 268, 271
 Симеуну, 268
 Симо, 75, 79, 304–306, 308, 370
 Симоновић Живко, 92
 Симоновић Мило, 291
 Симоновића, 291
 Симу, 304, 305
 Синан-бегу, 49
 Синан-паша, 248
 Синан-пашу, 250
 Сињавини, 335
 Сињца, 33, 34
 Ситнице, 132

Ситницу, 32, 58, 60
 Сићића Маринка, 288
 Сићићу Маринко, 229
 Сјеницу, 316
 Скадар, 152, 153, 291, 341, 374
 Скадра, 40, 134, 159, 173, 179, 290, 328, 352, 372
 Скадранин, 373
 Скадранина, 160
 Скадром, 375
 Скадру, 14, 19, 20, 153, 156, 166, 289, 292, 353, 354, 369, 375
 Скакала, 290
 Скендер-бегом, 132
 Скендерију, 11, 12
 Скочић, 183, 333, 336
 Скочић-барјактара, 336
 Слатине, 51, 56, 328
 Слатину, 51, 54, 56, 57, 169
 Сливе, 190
 Сливља, 382
 Смаил-ага Бешлић, 347
 Смаил-аги, 317
 Смаил-бего, 347
 Смаилом, 347
 Смедерева, 227
 Смедеревске нах'је, 211
 Смиљанићу, 248, 250
 Совљак, 228, 231
 Совљака, 233
 Солила, 313
 Солилах, 314
 Сомине, 91
 Сомину, 58, 91
 Спахића, 384
 Спахићах, 384
 Спахићи, 118, 384
 Спиле, 117
 Спича, 384
 Спуж, 144, 154, 354, 358
 Спужа, 30, 36, 41, 52, 54, 134, 137, 139, 152, 153, 170, 173, 179, 320, 328, 330, 357, 360, 368
 Спужанах, 70, 369
 Спужане, 143
 Спужани, 35, 143, 369, 370
 Спужу, 36, 40, 143, 154, 328, 353, 354, 371
 Срба, 212, 223, 224, 231–234, 237, 247, 252, 255, 284, 285, 343, 344
 Србадијо, 224, 286
 Србадију, 224, 264, 273
 Србаља, 225, 234, 236, 259, 274, 323
 Србаљах, 362, 371
 Србах, 345, 363
 Србе, 271, 344, 358, 362
 Срби, 12, 27, 80, 104, 136, 137, 152, 163, 164, 202, 213, 215, 225, 227, 234, 236, 239, 321–323, 334–338, 344, 346, 347, 350, 356
 Србија, 248
 Србије, 9, 202–204, 216, 217, 239, 241, 257, 286, 287
 Србији, 202, 284
 Србијом, 217
 Србију, 217, 239, 246, 247
 Србима, 185, 259, 282, 322, 323
 Србин, 225, 235, 258, 285, 336
 Србина, 134, 223, 225, 227, 230, 268, 271, 280, 284, 353
 Србине, 263
 Србини, 215, 249, 264, 282
 Србину, 259
 Србиње, 219, 224
 Србињи, 244, 270, 273, 284
 Србињима, 275, 285
 Србља, 272
 Србље, 175, 215, 239, 240, 242, 245, 281
 Србљем, 245
 Србљи, 203, 216, 245, 252, 258, 270, 273–275, 283
 Србљин, 274
 Србљу, 235, 239
 Србова, 219, 223, 265
 Срб'ји, 285

Срдана Илије, 287
Срдана Илију, 269, 271
Срдане Илија, 273
Срданова, 271
Сребрници, 261
Сребрницу, 260
Сријема, 221, 288
Сријему, 221
Српкињу, 377
Стажер, 103
Стаков, 186, 384
Стамбол, 209
Стамбола, 11, 13, 14, 245, 259, 315, 330
Стамбол-капији, 203
Стамболу, 28, 36, 44, 130
Станиша, 11–13
Станише, 11, 13
Станиши, 11
Станишу, 11
Станка, 14, 101, 209, 235
Станко, 12, 14, 172, 228, 235, 312
Станковића Кења, 346
Станковићу Кењо, 345
Станком, 14
Станоја, 207, 211
Старче, 162
Стеву, 207
Стефана, 158
Стефане, 329
Стефану, 157
Стефо, 329
Стијена, 144, 159, 194, 354
Стијене, 144, 187, 194, 293, 385
Стијеном, 143
Стијену, 157–159, 354
Стијењане, 186
Стојан, 159, 229, 230, 232, 234, 237, 287
Стојана, 229, 231, 237
Стојане, 255
Стојаном, 234, 237
Стојану, 237, 255
Стоко, 288

Стологлава, 368
Стопуде, 295
Стоца, 59
Странама, 162
Страну, 164
Стрганицу, 193
Стрмац, 186
Стругарах, 141
Стубице, 378, 381
Стубицу, 377, 378, 381
Стубичане, 188
Студено, 126, 128
Ступе, 323
Ступе Попадића, 323
Ступи Попадића, 323
Суја Џаковићу, 139, 141
Сују Џаковића, 142
Сукић, 90, 92
Сукић-барјактара, 116
Сулeјмана, 62
Сулeјман-бeго, 347
Сушице, 153, 154, 355, 368
Сушицу, 39, 56

Т

Тавнаве, 286
Тавнави, 269
Тавнаву, 277
Талију, 166
Тапушко, 161
Тара, 196
Таре, 196, 199
Тари, 198
Тару, 198
Таслицу, 317, 333, 335, 337
Таушана Рада, 199
Творца, 8
Теофана, 211
Тепелена, 179
Теферича, 270
Тирана, 179
Тисовац, 117, 147, 148
Тичара, 260

Тичару, 260, 263
Токов, 357
Тома, 87, 148, 293
Тома Жутковића, 101
Тома Јововићу, 86
Томан, 295, 296
Томан Николић, 383
Томановић, 78, 80
Томановић Вука, 73, 75, 79
Томановић Вуче, 67, 69, 73, 75–78, 81
Томановић Никца, 101
Томановића, 50, 62, 73
Томаш, 163
Томаша, 23
Томашева, 162, 163
Томашу, 26
Томина, 61
Томо, 147, 148
Тому, 147
Топал Осман, 384
Тополе, 207, 286
Тополи, 214
Тополу, 213, 287
Топчидер, 208
Тоскалију, 358
Тоскама, 174
Тосканије, 358
Требијеш, 187
Требиња, 59, 74
Требиње, 74, 385
Требињу, 317
Трепача, 116, 305
Трепча, 307, 308
Трешњево, 150, 180, 181, 183
Трешњевоме, 324
Три Главе, 78
Тријепча, 192
Трипуна, 202
Трњинарах, 48
Трњинари, 47
Трњинах, 48, 61, 65, 75, 383
Трњине, 47, 48, 58–61, 176, 383
Троглаве, 78
Тројице, 310, 314
Тројици, 313, 314
Тројицу, 310, 313, 314
Трубјеле, 117
Трубјелу, 74, 117
Тузла, 283–285
Тузлу, 277
Тура, 99
Тура Ђечевића, 194
Турак, 235
Турака, 206, 214, 218, 219, 221, 223, 225, 228, 229, 232–234, 236, 237, 245, 247, 254, 255, 259, 262, 264, 266–268, 272–275, 280, 281, 284, 285, 318, 323
Тураках, 25, 45, 47, 48, 52, 55, 56, 58, 60, 61, 65, 70, 84, 87, 90, 99, 101, 104, 114, 118, 121, 123, 132, 133, 135, 137, 139, 140, 146, 148, 149, 151, 153, 158, 161–164, 172, 175, 178, 182, 186, 187, 191, 193, 294, 319, 321, 327, 330, 336, 347, 358, 360, 362, 368, 369, 371, 375, 381, 383–385
Турак', 25, 171, 215, 216, 235, 248, 264, 266, 277, 280, 281, 284
Туре, 15, 35, 38, 65, 74, 113, 141, 150, 192, 249, 289, 290, 293, 298, 301, 302, 327, 340
Турке, 16, 23, 25, 30, 32–34, 39, 42, 43, 46, 48, 49, 55, 56, 60–62, 68–71, 78–80, 86, 93, 98, 99, 104, 107–109, 111, 113, 115, 123, 127, 129, 133, 135, 137, 138, 142, 144, 145, 147, 150, 154, 159, 163–165, 168, 170, 171, 176–178, 186, 187, 190–194, 207, 209, 213–216, 221–225, 228–230, 232, 234, 235, 239, 241, 242, 249, 252, 253, 255, 258, 260–262, 264–268, 271, 273–275, 280, 281, 283–286, 291, 294, 298, 316,

- 317, 322, 323, 325–327, 330, 334–336, 338, 347, 349, 350, 356, 357, 361–366, 368, 384
- Туркиња, 260, 261, 342
- Туркињом, 277
- Турком, 45, 170, 171, 174, 205, 254, 347
- Туро, 120–123
- Туро Гавриловић, 99
- Туром, 120
- Турској, 14
- Турђији, 250
- Турци, 16, 19, 21–23, 25, 28, 30, 38, 39, 45, 46, 48, 53–56, 60, 61, 65, 67, 68, 70, 71, 73, 78, 79, 86, 87, 90, 92–94, 96–99, 101, 104, 108–114, 117, 118, 121, 125, 126, 128, 129, 132, 133, 135–142, 144, 147–150, 154–156, 158, 159, 162–165, 170, 175, 176, 182, 183, 185, 187–191, 193, 195, 202–206, 212, 213, 215, 216, 219–221, 224, 225, 227, 228, 231–234, 240, 241, 249, 253, 255, 258, 262–267, 271–274, 278–281, 283, 284, 286–289, 291, 296, 297, 299, 300, 307, 308, 316–319, 321, 322, 324–326, 329, 330, 332–338, 341, 342, 345, 347, 348, 356–358, 361, 362, 364, 368, 370, 373, 378, 383–385
- Турцима, 22, 29, 30, 53, 55, 61, 71, 84, 99, 132, 136, 144, 161, 164, 175, 190, 191, 193, 212, 215, 220, 222–224, 226, 228, 231, 234, 240, 243, 252, 254, 259, 264, 266, 320–322, 324, 347, 362, 363, 371, 383–385
- Турцим', 23, 27, 28, 30, 221, 232, 241, 266, 268, 270–272, 283
- Турчин, 14, 16, 17, 28, 29, 40, 67, 72–75, 77, 79, 81, 86, 95, 96, 99, 111, 113, 118, 123, 136, 141, 142, 145, 149, 163, 171, 182, 183, 189, 195, 200, 208, 233, 236, 237, 255, 256, 258, 261, 275, 281–283, 291, 295, 297, 303, 316, 319, 327, 336, 337, 353, 358, 362
- Турчин Гавриловић, 384
- Турчина, 17, 28, 30, 39, 43, 53, 56, 67, 68, 78, 80–82, 96, 99, 112, 113, 121, 126, 129, 134–137, 141, 155, 163, 178, 181–183, 194, 200, 208, 214, 223, 225, 235, 237, 243, 254, 292, 294, 298, 301–303, 305, 308, 309, 336, 351, 355, 357, 358, 383
- Турчине, 73, 75, 79–81, 99, 113, 114, 165, 192, 200, 256, 283, 308
- Турчинов, 365
- Турчинова, 146
- Турчиновић Марко, 297
- Турчиновић Мића, 307
- Турчиновић Мићо, 305, 307, 308
- Турчином, 78, 152, 153, 319, 320
- Турчину, 32, 80, 145, 208, 212, 225, 236, 294, 308, 358, 365
- Тушину, 197, 199, 334, 335, 337
- Ћ**
- Ћеклићах, 306
- Ћеклиће, 306, 310
- Ћеклу, 155
- Ћелије, 158
- Ћелију, 157
- Ћемовскијем, 290
- Ћемовско, 139
- Ћемовскоме, 71, 340, 354
- Ћетко, 120
- Ћехај-бегом, 329
- Ћехајина, 53
- Ћехај-паша, 101
- Ћехај-пашу, 104
- Ћоровић Османа, 15–17
- Ћоровић Османе, 15, 17, 18
- Ћоровићах, 17
- Ћупрелић, 58, 385
- Ћупрелића, 58, 60, 383
- Ћуприлић, 44, 45, 62

Ћуприлића, 49, 63, 384
Ћуприлић-везира, 49
Ћуприлићу, 44, 62
Ћурилац, 152, 154, 155
Ћуриоца, 356
Ћуриоцу, 155
Ћурчија, 220, 221, 225
Ћурчији, 225
Ћурчијом, 220, 221
Ћурчију, 221
Ћурчића Васиља, 129
Ћурчиће, 129
Ћурч'ја, 220, 221
Ћурч'ју, 218, 219

У

Убле, 101–103, 120, 124
Убле Озринићке, 103, 104
Узун, 213, 214
Узуна, 213
Узуна Мехмеда, 214
Улциња, 179
Умет, 234
Урумелије, 132, 133
Урумелију, 71
Уса, 123
Усеин, 121, 122
Усеин Аџића, 347
Ускока, 161
Ускоках, 164, 332, 334
Ускоке, 162, 199, 318, 333, 338
Ускоци, 162
Ускочка, 332
Усо, 122, 233
Утес, 121

Ф

Ферат, 38
Ферату, 327
Феризовића, 307
Филипа, 240
Филипе, 348
Фоче, 59, 62

Фочић Мехмед-ага, 206, 210–213
Фочић Мехмед-аги, 212
Фочића, 203
Фочо, 203, 206, 210
Фочу, 204, 317
Франа, 312
Француза, 312
Французах, 166, 311, 314
Французе, 310, 311, 313
Французима, 385
Французом, 311, 312

Х

Хакан-ага, 360
Хак-Шабане, 347
Хамза, 94, 95, 98, 110, 111, 116, 125, 126, 148
Хамзи, 94, 96, 110, 111, 116, 117, 164
Хамзу, 94, 110, 126
Харапове, 350
Хаса, 178
Хасан, 223, 290, 294, 297
Хасан Беширевић, 248
Хасана, 289, 356
Хасан-ага, 294, 356, 363
Хасан-барјактара, 223
Хасан-паша, 352
Хасу, 250
Хаџајлина, 164, 165
Хаџајлићу Мујо, 161, 164
Хаџи-Ђера, 211
Хаџи-Ђеру, 208
Хаџи-Костантина, 218, 219, 221
Хаџи-Костантине, 222
Хаџиманић Дура, 69, 116
Хаџиманић Дуро, 64, 65
Хаџи-Мелентија, 209
Хаџи-Мосто, 249
Хаџи-Муша, 187
Хаџи-Мушо, 186
Хаџи-Рувим, 212
Хаџи-Рувима, 208
Херцеговине, 27, 28, 47, 108, 167, 248

Херцеговину, 14, 122, 127, 128, 261, 304
Херцеговце, 174, 260
Херцеговци, 30, 47
Хиџа, 299, 300, 302, 303
Хиџо, 299, 302
Хода, 66, 69
Ходо, 66, 67
Холету, 143, 144
Хота Хасана, 154
Хотах, 356
Хоташ, 37
Хоташа, 37
Хоташем, 38
Хоташу, 37, 38
Хоте, 366
Хотка, 292
Хоту Асан-аги, 355
Хрвате, 131
Хрида, 33
Христа Спаситеља, 24
Христово, 225
Христову Рождеству, 24
Христос, 109
Христос Господ, 245
Хрнковић Пауне, 161
Хрнковић Радоја, 162, 165
Хујк-Јусуфа, 366
Хујко, 366
Хусеин, 145, 155
Хусеина, 62, 308, 371
Хусеин-ага, 152
Хусеине, 58, 154, 155, 369, 370

Ц

Царев Лаз, 31, 35, 383
Царева Лаза, 384
Цариграда, 204
Цвјетоносије, 225
Цеклина, 141
Цеклињане, 363
Цеклињани, 349, 361, 362, 365, 366
Цера, 218, 219, 221, 225, 277, 278, 287
Церова, 191

Церовићу, 199
Церовицу, 308, 325, 326
Цером, 259
Цетинско, 168, 169
Цетиња, 136, 153, 180, 304, 310, 350
Цетињане, 169
Цетињани, 349
Цетиње, 9, 12–14, 21, 22, 25, 28, 31–33, 44, 45, 68, 106, 133, 152, 167, 180, 309, 319, 358, 378
Цетињу, 9, 11, 20, 62
Цинцар, 249
Цинцар Јанко, 249, 251
Цинцара, 247, 261
Цинцаре, 250
Црквице, 78
Црна Гора, 166, 176, 312
Црнацах, 110, 385
Црне Баре, 235
Црне Горе, 45, 192, 350, 383–385
Црни Ђорђе, 249
Црнице, 138, 340
Црницу, 138, 375
Црничани, 138, 140, 384
Црничке, 132
Црничке нахије, 133
Црничку, 383
Црно Валовље, 326
Црнобарац, 235
Црнобарца, 235
Црновића, 14
Црног, 213
Црног Ђорђа, 246
Црнога Ђорђија, 207, 247
Црногорац, 193, 301
Црногорацах, 9, 44, 45, 73, 74, 123, 181, 290, 308, 383–385
Црногорка, 380
Црногорке, 175
Црногорку, 378
Црногорца, 28, 32, 81, 103, 325
Црногорцам', 22

Црногорце, 10, 11, 13, 14, 22, 28, 30, 33–35, 38, 45–49, 60, 63, 79, 107, 108, 116, 118, 134–136, 140, 153, 169, 172–174, 177, 305, 306, 310, 311, 313, 362, 384

Црногорцем, 11

Црногорци, 10, 12–14, 17, 22–24, 28, 29, 32, 40, 44, 48, 60–62, 65, 68, 76, 78–81, 90, 93, 99, 103–106, 108, 109, 122–124, 129, 132–138, 147, 168–171, 175, 177, 182, 298, 304, 307, 308, 311, 313, 314, 325–327, 342, 346, 347, 349, 364, 371, 378, 383–385

Црногорцима, 173, 383, 385

Црногорцу, 169

Црногорче, 140, 141

Црној Гори, 9, 27, 44, 70, 131, 383–385

Црнојевић Ђуро, 13

Црнојевић Ђуру, 12

Црнојевић Ива, 12

Црнојевић Иво, 10–12

Црнојевић Станко, 11

Црном Гором, 23, 29

Црну, 106

Црну Гору, 31, 62, 106, 131, 166, 168, 169, 173, 176, 383

Црнце, 143, 158

Црнци, 144

Цуца, 15, 80, 135

Цуцах, 101

Цуце, 48, 60, 99, 147, 151, 180, 181, 325

Цуце Горње, 75, 306

Цуце Доње, 75, 306

Цуце Мале, 75

Цуцка Меоца, 102

Ч

Чарапића, 207

Чева, 31, 49, 56, 57, 59, 60, 73, 79–81, 89, 97, 99, 102, 120, 125, 127, 137, 180, 183, 305, 308

Чевљанах, 324

Чевљане, 60

Чевљани, 48, 80, 99, 127, 305, 327

Чевљанина, 149

Чевљанине, 147

Чево, 59, 75, 101, 108, 134, 137, 138, 177, 184, 375, 383, 384

Чевске, 101

Чеву, 62, 75, 81, 97, 137, 180, 183, 304, 309, 324, 384

Ченгић Синан-бега, 49

Ченгић Синан-беже, 47, 48

Ченгић Смаил-ага, 300–303

Ченгић Смаил-агу, 299

Ченгића, 49

Ченгиће, 62

Чило, 346

Чокешине, 218

Чокешини, 218, 219, 221

Чокешину, 218, 221

Чуке, 161

Чукнића Савића, 292

Чупић, 227–231, 233, 235–237, 248, 253, 254, 269, 279

Чупић Стојан, 227, 229, 231, 253

Чупића, 247, 254, 261, 269, 271

Чупића Стојана, 233, 278, 279

Чупићева, 286

Чупићеви, 271

Чупићем, 254

Чупићу, 230, 250, 266, 268, 269, 277, 287

Чупићу Стојане, 229, 230, 233, 235, 237, 251, 279, 285, 287, 288

Џ

Џидића, 307

Џидића Хасана, 308

Џидићу Хасане, 308

Џулуповић Уса, 191

Ш

Шабa, 90, 92

Шабан, 198

Шабана, 198, 199

Шабан-агу, 95, 99
Шабане, 196, 198
Шабановој, 198
Шабану, 92
Шабац, 276–278
Шабачке нахије, 256
Шабо, 92
Шакића Горчина, 325
Шакићу Горчине, 327
Шалетић, 182
Шалетића Ђура, 182, 183
Шалетићу, 181
Шалетићу Ђуро, 182
Шаму, 205
Шапца, 246, 247, 263, 266, 267, 269
Шапцем, 251
Шапцу, 249, 266, 268, 269, 277, 286
Шарановић Јока, 298
Шарца, 204
Шведе, 27
Швечије, 27, 28
Шикмановић Вука, 139
Шикмановић Вуче, 139, 140, 142
Шиша Михаила, 288
Штиру, 271
Штитара, 280
Штитарца, 280, 284
Штитарцем, 284
Штитово, 328
Шћепан, 193, 194
Шћепан Мали, 130, 384
Шћепана, 384
Шћепана Малога, 384
Шћепане, 193, 194
Шуја, 300
Шујо, 300
Шуманац Васиљу, 229
Шуманца Васиља, 288
Шуња, 296, 325
Шуња Пешикана, 307, 327
Шуњо, 324, 325
Шуњо Пешикане, 307, 326, 327
Шуњу Пешикана, 325
Шуњу Пешикану, 306
Шутан, 191
Шутане, 349
Шутановић Нико, 363
Шушовић, 193
Шушовић Пауне, 158
Шушовићу, 193, 194
Шушу, 323